

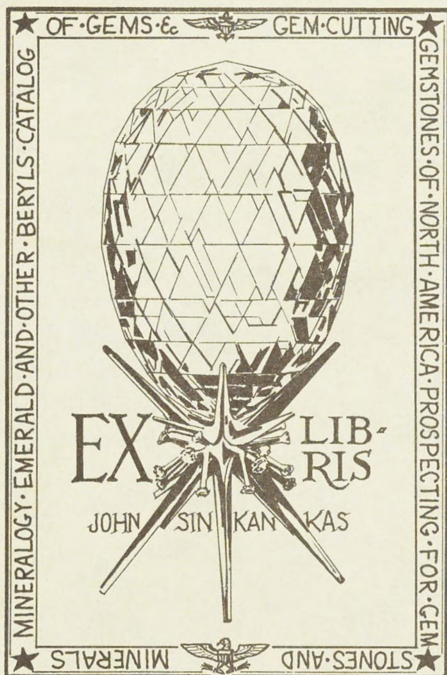
42.50 Walford Cat 1965

Pp. 85-88 misbound between pp. 92-93.

Badly wormed pp 117-127

GUIDO

THORNDIKE, vol 7, p. 252

11093

DE MINERALIBVS

Tractatus in Genere

IOANNIS GVIDII SENIORIS

Patritij Volaterrani I.C. ætate sua celeberrimi,

Libri Quatuor;

In quorum I. agitur { *De Metallarijs. De Artificibus Metallorum. De Alchimistis.*

In II. { *De Metallis. De Auro, & Argento. De Gemmis. De Ferro, & Armis. De Salinis.*

In III. { *De Moneta. De Thesauris. De rebus aureis, & argenteis. De Ornamentis. De Vestibus Auratis.*

In IIII. { *De Publica Vtilitate. De Priuata Vtilitate.*

Opus diù desideratum, à præclarissimis I. C. summis laudibus insignitum, nunc tandem temporis prima vice prælo diligenter submissum, & in lucem editum.

Cum duobus Indicibus, e vnus Titulorum, alter Rerum notabilium.

SVPERIORVM PERMISSV, ET PRIVILEGIO.

VENETIIS, M DC XX V.

Apud Thomam Ballionum.

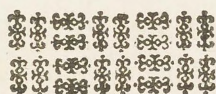
SERENISSIMO

FERDINANDO SECVNDO

MAGNO ETRVRIÆ DVCI

IOAN. GVIDIVS I.C. VOLATERRANVS

Fœlicitatem præcatur.

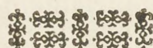

VLTA ſunt & quidem vtilia Sereniſſime Magne Dux, quæ vel caſu, vel incuria Deſcendentium periere, ſicuti permulta tum Italiæ, tum Greciæ clarorum Virorum Monimenta perijſſe ferunt. Huic iacturæ Eques Camillus Guidius frater meus, vir clariſſimus, & in omni virtutum, & ſcientiarum genere inſignis, occurrere ſtuduit pro viribus. Quam vis enim vti Sereniſſimorum trium tuorum Anteceſſorum per xxxvij. annos in arduis illorum, ſummisq; rebus ſeruitio iugiter addictus, & in itineribus ſæpè ab ipſis ad Reges Orbis Terrarum primarios ſæpiùs miſſus, indeq; ſumma cum laude reuerſus, ſemper tamen ſuo acri, & indefeſſo ſtudio, medio illius ingenij acumine, mira cum eruditione facultatum omnium generi, & legali etiam Philoſo-

phiæ lectioni, ac scriptioni vacauit. Cùmque Domi nostræ plura à Maioribus, & Antenatis nostris scripta atque constructa (neque vnquam ingloriè) tum ab Episcopo Iacobo Patruo, tum ab Auo nostro Ioanne, quam à Francisco Parente celeberrimis I. V. C. & nouissimè à Sebastiano fratre nostro in Romana Curia Aduocato adinuenerit, eademque mecum contulerit, nephas quodammodo admittere visum esset, si ea Domi ampliùs tenebrarum caligine obducta sineremus delitescere, ac nisi ipsorum Editioni Authorum nomina ab interitu vindicare, & simul Patriæ, ac familiæ nostræ splendoris aliquid, & ornamenti decus afferre in longum ampliùs protraheremus. At dum hęc vnanimes moliebamur inopinus Camilli fratris mei obitus superioribus mensibus accidit, meque licet natu maiorem optimo fratre orbatum, mærore penè obrutum, & animo prorsus consternatum absque eius ope, & consilio destitutum dereliquit. Ne autem fraternæ, ac propriæ meæ voluntati prorsus deessem, constitui ab antiquioribus inchoandum, & præsentem Aui nostri Tractatum Typis mandare, eo animo alacriori, quo licet innumerabilium penè Iurisconsultorum ingenia hactenus cuncta rimarint, nullum ferè alijs relinquendo locum noua construendi, nemo tamen adhuc res in hoc Tractatu contentas descripsit. Cumque in eo agatur de Regalibus, ac de Principum Reseruatis, Tibi summo omnium Principi, cui à Deo Optimo Maximo regendi Imperio populos tam præclarè orbis partis cura est demandata Iure optimo conuenire satis superque apparet. Maiores tui omnes Eruditorum Virorum fuerunt semper Patroni, ac Mœcenates. Pater tuus Auus, & Atauus in meam Domum

mum beneficentissimi extiterunt. Te propterea summum hæredem ipsorum Emulatorem futurum Boni omnes augurantur & sperant. Vale. Florentiæ 4. Idus Iulij 1625.

TYPOGRAPHVS BENEVOLO LECTORI.

Olaterræ totius Etruriæ antiquissima Ciuitas, multorum scriptorum, inprimisque Marci Tullij, Liuijque testimonio celebris, in omni memoria clarorum Virorum fæcunda fuit, & ferax. In ijs enituit Ioannes Guidius Senior I. C. Huius Marsilius Ficinus in quadam epistola honorificis verbis meminit, ipsum Carneade, Ligurgoque priscis seculis admirandis nominibus, iure comparans. Natus est anno Domini 1464. Anno vero 1530. diem suum obijt. Dum viueret in Amicis coluit Felinum, Bartholomæum Sozzinum, Siluestrum Aldobrandinum, Hormannozzum Detum, Franciscum Guicciardinum edita Historia insignem, præcipueque Decio suauissima familiaritate coniunctus, ac ob eius eximiam Iurisprudentiam admirabilis, cum aliquando Volaterrano cuidam Ciui se consulentem dixißet, Guidium in Patria se proculdubio potiorem adhibere potuisse. Prædicti verò celeberrimi Doctores vel eius prudentissimis Responsis subscribere, vel aduersæ parti fautores adesse consueuerant. Idem Decius præsertim in Consi. 548. Visa Consultatione lib. 4. Ioannem Guidium clarissimum I. C. non dubitat

appel-

appellare. Hoc idem etiam testatur Siluester Aldrobandinus Clementis VIII. Summi Pontificis Pater in Add. ad Decium in cap. in præsentia sub num. 270. Extra de Probat. Adolescens adhuc, quæ clariores Iurisperiti superioris ætatis sparsim præscripserant, summo labore, ac vigilijs in sex magna coegit volumina, quæ nunc penes Pronepotes ipsius accurata diligentia asseruantur, nostro seculo maximè profutura, si contigisset, vt publico commodo proferrentur in lucem. In administrandis Etruriæ Ciuitatibus, alijsque publica ex autoritate nobilioribus obeundis muneribus, ætatem suam contriuit. In quibus sanè non obscuræ prudentiæ reliquit vestigia, vt quæ apud gentiles suos, ac posteros varijs in voluminibus monumenta testantur. Congessit in ordinemque digessit, quo nunc circumferri spectantur magno adhibito studio, labore, ac diligentia, quæ Dominicus à Sancto Geminiano immortalis nominis Doctor Iuris Responsa reliquit, tametsi Ioannis Staffilei nescio cuius præseferant nomen, qui è Felini iam tum vita functi, cum à Ioanne Guidio familiari suo liberaliter accepisset, Bibliotheca eruta, alienæ laudis inuasor, sub suo aliàs obscuro nomine edenda curauit. Ad multos, potentesque Principes de rebus grauissimis sæpè pro Patria Legatus, ac præcipuè ad Clementem VII. Pontificem maximum, cui fuit valdè carus, & à quo tunc fuerat Alessandro Mediceo Nepoti primo Florentiæ Duci in rebus Iustitiæ Consiliarius designatus. Hic ille Ioannes Guidius, qui de Mineralibus Tractatum quatuor libris comprahensum, quem modo damus composuit, opus à præclarissimis I. C. summis laudibus decoratum, & præcipuè à Lelio Taurello Serenissimi Magni Ducis Cosmi Primi supremo Auditori, & Consiliario, qui cum librum hunc perdiligenter legisset, maximis præcibus efflagitauit ipsius editionem, diu quidem expectatam, ob varias Nepotum occupationes. Cæterum aliquando nacti melius tempus, & otium, supprimendum diutius non iudicarunt.

runt.

runt. Illis itaque tradentibus è domesticis aliquando tandem emersus tenebris in lucem hominum prodire gestit, ibitque dextro, vt aiunt sydere per ora perque Bibliothecas Doctorum hominum, Candide Lector, ipse si faueas. Nec deerit fauenti præmium. Ditaberis enim si beatum hoc effoderis solum, ita vt nec Indico suas diuitias neceße habeas inuidere. Lætare & vale.

DE

INDEX TITVLORVM, QVÆ IN HOC MINERALIVM Tractatu continentur.

LIBER PRIMVS,

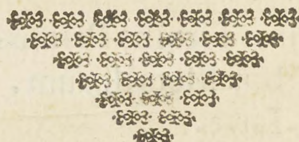
De Causa Efficienti Mineralium. 11

LIBER SECVNDVS,

De Causa Materiali Mineralium.

LIBER TERTIVS,

LIBER QVARTVS,

INDEX
RERVM NOTABILIVM,
QVÆ IN HOC MINERALIVM
Tractatu continentur.

A

Sub

C

Statum

Formæ

Viro

E

AEs

G

Cum

I

L

&

M

Ad

Moneta

INDEX RERVM.

Orna-

O

P

R

INDEX RERVM.

In

The-

V

INDEX RERVM.

PAX ALIT ARTES

DE MINERALIBVS IN GENERE Tractatus

IOANNIS GVIDII I. C. VOLATERRANI

ARGVMENTVM.

INERALIVM iura tractare decreui ego IOANNES GVIDIVS Volaterranus Legum Doctor minimus. In hac enim Ciuitate nasci à Deo mihi datum est, quæ cum olim Princeps totius Etruriæ fuerit inter alia excelsa huius prælationis argumenta vnum est illud potissimum, quod nulla Vrbs, nullaúe ditio, ne dum huius Prouinciæ, sed totius etiam Italiæ, tot tantisq; regalibus naturæ, ac Dei Optimi Maximi donis abundet, quemadmodum territorium Vrbis Volaterrarum abundare constat. Nam præter Salinarum numerum, & fœcunditatem adsunt Auri, Argenti, Lapillorum, adsunt AEris, adsunt Aluminis, Sulphuris, Vitreoli, Ferri, Plumbi, Stamni, & aliorum ferè omnium Mineralium, ita peremnes Venæ, vt nullus in hac ditione mons emineat, nullus quamuis humilis collis appareat, qui non aliquam metallicam Venam in sinu eius contineat, atq; abscondat. Idcircò lites quamplurimas de dominio earum, & acquisitione, vel amissione oriri quotidie posse, & ratio dictat humanæ conditionis, & eorum, quæ in hunc vsq; diem vidimus, & audiuimus gesta publica, & priuata testantur. Et in tanto Iurisconsultorum scribentium varietate, ac numero, nemo tamen hucusq; fuit, qui materiam hanc summatim attigerit, nedum ex professo tractauerit. Quamobrem indignum omnino esse ducens iuris peritiam profitenti, par-

tem illam suæ Ciuitatis ignorare, in qua huiusmodi iura reddi expediat, Indiuiduæ sanctissimæ Trinitatis nomine inuocato, & Diuino afflante Spiritu fretus de ipsis tractatum scribere sum aggressus ad laudem, & gloriam Immortalis Dei, & ad Ciuitatis nostræ, necnon ciuilis etiam fortasse facultatis vtilitatem. Et cum vera & perfecta rerum notitia non aliunde melius, & plenius percipi possit, quam ex vna causarum cognitione. Nos hanc Mineralium materiam per suas causas inuestigare, & demonstrare conabimur. Et eas in sua quatuor capita distinguemus, Efficientem, Materialem, Formalem, Finalem, quas Cardinales appellat Bald. in L. dictam. C. de condit. & dem. Forma verò tractatus erit per quæstiones, vel interrogationes, & solutiones, vel responsiones, ad hoc vt facilius & veritas, & substantia rerum tractandarum appareat.

DE CAVSIS IN GENERE.

SVMMARIVM.

1 *Causa à Caos dicta.*
2 *Causa significat animi impulsum.*
3 *-- Explicationem facti.*
4 *-- Contractum.*
5 *-- Cõtrouersiam vel differentiam.*
6 *-- Vtilitatem.*
7 *-- Titulum.*
8 *-- Speciem.*
9 *-- Onus.*
10 *-- Fructum.*
11 *Accusationem.*
12 *Iuramentum.*
13 *Statum & vis personæ.*
14 *Causa propriè est ad cuius esse sequitur aliud.*
15 *Essendi duæ, Materialis, & Formalis. Faciendi duæ, Efficiens, & Finalis.*
16 *Duæ aliæ formandi, & approbandi.*
17 *Quatuor sunt principales; Cardinales dictæ. Efficiens, Materialis, Formalis, Finalis.*
18 *Causæ simplici appellatione finalis intelligitur.*
19 *Vel proxima aut proximè coniuncta.*
20 *Causa remota, occasio non causa dicitur.*
21 *Offendens cum cicatrice non punitur pœna cicatricis, si Medici vel aliorum incuria, non vulneris causa remanserit.*
22 *Causæ proprium est effectum producere.*
23 *Et ideò posita causa datur effectus, remota remouetur.*
24 *Plures causæ simul concurrere possunt.*
25 *Sed non debent si nõ sunt necessariæ.*
26 *Efficiens est nobilior & potentior.*
27 *Efficientis definitio.*
28 *Diuisiones tres. Prima, quando de aliqua forma fit alia, vel de re informi fit forma.*
29 *Secunda, Vel perficiens, vel disponens, vel adiuuans, vel consilians.*
30 *Tertia diuisio. Principalis vel Immediata, & Secundaria vel Mediata.*
31 *Materialis est illa ex qua aliquid fit.*
32 *Triplex est, Alterationis tantum, Compositionis tantum; Et compositionis, & alterationis.*
33 *Item vel intrinseca, & rationalis, vel extrinseca, & irrationalis.*
34 *Materialis non differt à subiecto.*
35 *Materiatum non differt à materia si*

ad

ad eandem redigi potest, Secus si non potest.

36 *Nisi aliter ratio dictet.*

37 *Si triticum extrahi non possit penuriȩ causa, nec farina poterit extrahi nec panis. Si furnorum vel molendinorum causa licebit.*

38 *Formalis est species, & exemplum rei, vt hominis ratio, legis iustitia.*

39 *Pars aliqua si formali deficiat formam totam destruit.*

40 *Duplex est Substantialis, & Accidentalis.*

41 *Forma & formalis causa accipitur pro qualitate, pro substantia, & pro ordine.*

42 *Dignoscitur per accidentia extrinseca per aptitudinem, & per operationes.*

43 *Amittitur in rebus animatis amissa naturali operatione; In inanimatis non artificialibus quando illius accidentalia perduntur. In artificialibus quando illa aptitudo est amissa.*

44 *Omissio formæ vitiat actum, & illum reddit nullum.*

45 *Regula, Si non valet vt ago, non procedit quando est omissa forma.*

46 *Causa finalis est illa propter quam aliquid fit.*

47 *Causa finalis est potissima, & finis omnium causarum.*

48 *Et est duplex Euentus vel Intentus.*

49 *Differt ab impulsiua quia finalis respicit futurum nempe rationem legis, Impulsiua pręteritum nempe causam legis.*

50 *De finali legis queri & disputari potest de impulsiua non potest.*

51 *Contrarium de directo in rescripto Principis.*

52 *Finalis influit in omnem effectum dispositionis, Impulsiua non influit.*

53 *Finali posita vel sublata ponitur vel remouetur effectus.*

54 *Sed nec finalis cessat quando causa pro ratione accipitur, vel quando actus non est perfectus.*

ANTE quam de causis Metallorum dicamus, non improprium videbitur præmittere breuiter aliqua, quæ ad causę cognitionem pertineant.

Et primum quæro vnde causa dicta
sit, Et quid causæ nomen significet?
Respond. ad primum iuxta doctri-
nam Pauli Leazar. in clem. dudum
de sepult. & secundum Philoso-
1 phos, quod causa † à Chaos dicta
esse videtur, quod fuit prima mate-
ria omnium rerum: Circa secun-
dum dico, quod causæ nomen est
æquiuocum, & plura significat, vt
notat Paulus supra alligatus in l. 1.
§. sexum ff. de postul. & Ant. de
Butr. in Rub. Prohemij Gregor. Et
2 primo significat animi † impulsum
ad aliquid agendum. d. §. sexum.
3 Secundò explicationem † facti, vt l.
si ex plagijs §. in cliuo ff. ad l. Aquil.
4 Tertiò sumitur pro contractu † c. 1.
De plus petit. Quartò significat cō-
trouersiam cap. forus de ver. signif.
cap. fin. de iur. calum. vel differen-
5 tiam † §. sed quia Inst. quibus mod.
testa. infir. Quintò sumitur vtilita-
6 te † L. item veniunt in princip. ff. de
7 petit. hæred. Sextò pro † titulo l.
nec vllam §. in princ. ff. eod. tit. Se-
8 ptimò pro specie. † l. cum hi §. si ei-
dem ff. de transact. Octauò pro o-
9 nere † l. si debitor. C. de distract. pi-
10 gnor. Nonò pro fructu † l. si mater
vbi glos. C. de instint. & subst. De-
11 cimò pro accusatione † l. fin. ff. qui
12 satisd. cog. Vndecimò pro † iura-
mento c. cum dilecti de accus. Duo-
13 decimò pro † statu, & iure personæ
§. seruus autem Inst. de hæredit. in-
stit. Et pluribus alijs modis, vt per
prædictos, & per Marian. Socin. in
cap. ad audientiam artic. 7. quęs. 42.
De homicid. Sed magis propriè cau

14 sa dicitur, ad cuius esse † sequitur aliud. Vnde duæ dicuntur causæ
15 essendi † Materialis,& formalis, & duæ faciendi efficiens, & finalis. vt not. Archid. in 6. in princip. & Bald. in l. quacumque C. de bon. quæ liber. Et aliàs duas enumerat Bald. in l. si quis. C. de decur. lib. 10. velu-
16 ti formandi,& † approbãdi. Formãdi veluti quando partes formant contractum; approbandi quãdo per Prætorem approbantur.

Secundò quæro quotuplex sit causa propriè sumpta. Et causæ appellatione qua intelligatur. Respond. ad primum; quod causarum plures species, ac diuisiones, & à Philosophis,& à Iurisperitis traduntur, sed in hoc omnes conueniunt, vt summa causarum diuisio quadruplex sit, & quatuor principales sint cau-
17 sæ, † quas Cardinales appellat Bal. in l. dictam. C. de cond. ob causam. nempe Efficiens, materialis, formalis, finalis. Et harum qualibet in plures species subdiuiditur, vt suo loco videbimus. Ad secundum Respon. quod si de causa in lege, vel in statuto mentio fiat in dubio de finali
18 intelligitur † glos. in l. cum tale §. falsam ff. de cond. & dem. & Bar. in l. 2. ad finem ff. eod. & in extrauag. ad reprim. in verb. Ne ex eorum. & Ant. de Butr. in cap. post translationem de renunc. & Philippus de Perus. in capit. cum cessante de appellat. & Ioan. Andr. & Dominicus à Sancto Geminiano in capit. quoniam. De immun. Eccles. in 6. Item
19 causæ appellatione proxima † intelligitur,& immediata, vel saltem proximæ coniuncta l. carbonum ff. de verb. signific. & notat Bartol. in l. metum §. sed licèt vbi etiam Castrens. ff. quod met. ca. & in l. vxori ff. de aur. & arg. leg. & in l. ambitiosa reg. 2. ff. de decr. ab ord. fac. Causa enim multum remota ma-
20 gis propriè occasio † dicitur, quam causa Bart. ibid. & facit. l. cum delationis §. asinam ff. de fund. instr. Et inde infertur, quod si offendēs cum cicatrice acrius sit puniendus, ex dispositione statuti, non incidat in pœnam, si cicatrix negligentia Me-
21 dici, † vel incuria percussi processerit, vt consuluit D. Franciscus de Albergottis Aretinus celeberrimus Doctor in cons. incip. In præbendo rectũ, &c. & notat Hell. de Bann. 2. par. 2. temporis q. 52.

Tertiò quæro, quod sit causæ officiũ? Respond. quod proprium causę of-
22 ficium est effectum † producere,
Et sic posita causa sufficienti neces-
23 sariò sequitur effectus, † vel suum causatum secundum Philosophos, & facit cap. translato de constitut. c. quod pro remedio 1. q. 7. c. quod pro necessitate. 1. qu. 1. & c. detrahe de baptism. & notat. Tancred. in sua summ. in Rub. 2. q. 3. Ioan. de lignan. in tract. de Bell. part. 1. cap. 6. Paul. de Leazar. in clem. dudum de sepult. & Abb. in cap. solita de maior. & obed. Ita è conuerso cessante causa cessare dicimus effectum, vt per vulgatum cap. cum cessante vbi omnes DD. de appellat. & L. 1. & per tot. C. si a non comp. iudic. fuer. appell. Nec potest effectus reconualidari, si ex aliqua ex quatuor supradictarum causarum deficiente cessauit, vt dicunt supradicti, & Ant. de Butr. in loco præallegato, & Niccolaus de Mathes. in quadam sua disputatione, quam refert, & sequitur D. Antonius de Rossellis Aretinus in cons. incip. Quod non valeat iudicium, &c. & facit L. 1. §. sed si filius, ff. de leg. 3. & L. si filius ff. de milit. testam. & L. qui soluendo non erat duos, ff. de hæred. institut. & notatur in L. vniuersa C. de precib. Imper. offer. & in cap. quamquam de vsuris. Et ex prædictis infertur, quod idem iudicatur de causa causãte effectum,

quod

quod de ipso effectu,& alibi dici-
tur, quod quidquid est causa causæ
est causa causati.L.si autem §.fin.ff.
de aqu.pluu.arc.& cap.1. Quæ sint
regal. & cap.si super gratia de offic.
deleg. in 6.& L.manumissiones. v-
bi Bald. & alij ff. de iust.iur. Ias. in
L. quominus.colu.3. vers. Octauo
nota. ff. de fluminibus, cum simili-
bus, &c.

Quartò quæro, An plures causæ
concurrere possint, & an omnes si-
mul concurrere debeant? Respon.
24 breuiter ad primum,quod sic, † vt
voluit Aristot.lib.3.Phisicorum ca.
1. & Doctores nostri in §.affinitatis
Instit. de nupt. & Bart. in d. extra-
uag. in verb. Nec ex eorum. Ad se-
cundum, Respond.aut omnes cau-
sæ sunt necessariæ ad effectum pro-
ducendum; & omnes oportet con-
currant. Aut aliqua eorum sufficit,
& non necessarius non est opus
25 concurrere. † ita concludit Ab-
bas,& Philipp.de Perus.in d.c.cum
cessante,& notant Doctores in L.li-
berorum.ff. de his, qui not.in fam.
& in L. si ventri. §. in bonis, ff. de
priuil.credit.& in d.§. affinitatis,fa-
cit.c.quoniam frequenter §. porro,
& §.si autem. Vt lit.non contest.

Quintò quęro de causa efficienti
(tamquam nobiliori, ac potentiori
26 † iuxta Doctor.in l.si quæramus.ff.
de testam.) quæ sit causa efficiēs,&
quotuplex? Respond. ad primum,
quod est illa, vnde principium mu-
27 tationis primum, † aut quietis est,
vt consilians causæ, & pater filij, &
commutans commutati, vt inquit
Aristot. Phisic.2. cap. 1. & Ant. de
Butr. in d. Rubr. Vers. Quæro, quæ
est causa efficiens? Ad secūdum dic
quod plures traduntur causæ effi-
28 cientis diuisiones. Prima est,† quā-
do de aliquo fit aliud, vt pater filij,
aut de nichilo aliquid, vt faber schi
phi, secundum Card.in clem.Greg.
in prohem. in princ. intelligens ni-
hil quoad *formam*, non quoad *ma-
teriam*, quoniam sine materia nul-
la species effici potest. L. adeo.§. cū
quis ex aliena. ff. de acquir. rerum
29 dom. Secunda diuisio † est secun-
dum interpraetes Aristot.in dicto lo
co.vt causa efficiēs sit vel perficiēs,
vel disponens,vel adiuuans,vel cō-
silians. Perficiens est, quæ inducit
formam, Disponens, quæ præparat
materiam, Adiuuans, quę operatur
ad finem alterius, Consilians est in
his,quæ aguntur ex proposito.Ter-
tiò diuiditur causa efficiens in Prin
30 cipalem, & Secundariam, † vel in
Immediatam,& Mediatam, quam
etiam propriè, vel metaforicè dici
referunt Doctores prædicti; Et pri-
ma species dicitur ea,quę statuit ad
finem,vel est medium ad finem.Se-
cunda est illa, propter quam agens
agit.& est idem quod finis.

Sestò quęro,quę sit causa efficiēs
Mineralium? Respond. Aut intelli-
gimus,quo ad disponentem, Aut
quo ad operantem. Primo causa ef-
ficiēs Metallorum est mediata; vel
immediata.

Mediata est Deus omnipotens vnum,
ac summum omnium principium
à quo cūcta dependent, qui per mo
tum cæli,& qualitates elemento-
rum, sicut artifex malleo, ac securi
omnes formas naturales profert.
Immediata efficiens mineralium
est calidum; vt inquit Albertus
Magnus in suo tract. de Mineral.
libr. 3. cap. 5. Secundo casu quoad
operantem. Efficiens mineralium
est itidem duplex, Mediata, siue
Immediata. Mediata, adiuuantem,
& consiliantem comprehendit iux-
ta secundam diuisionem preceden-
tis quæstionis. Et hæc est Deus, qui
(cum non simus sufficientes cogi-
tare aliquid tanquam ex nobis, sed
sufficientia nostra ex Deo est vt in-
quit Paul. Apostol. ad Corinth. ca-
pit. 3.) vtilitatis nostrę gratia quo-

rum causa cuncta creauit, mouet voluntatem nostram ad huiusmodi metalla inquirenda; ita dicit Alber. Magnus dicto loco, & Ant. de But. & alij supra alligati. Immediata, quæ disponentem, & perficientem comprehendit versatur vel circa metalla naturalia inquirenda, & in puram materiam redigenda; & in hoc comprehendit Metallarios de quibus est in iure titul. C. de Metallar. lib. 11. vel circa metalla proprio ingenio, & particulari, ac subtili arte conficienda, & continet Alchimistas; de quibus per Ioan. Andr. in addit. ad specul. de crimin. falsi, Aut versatur circa metalla siue natura, siue arte inducta formanda, & in species redigenda, & comprehendit Artifices metallorum; de quibus agitur in titu. C. de excus. artif. & in L. in ff. de iure immun.

Septimò quæro de causa materiali, quæ sit, & quotuplex, & quid differat à subiecto vel materiato? Respond. ad primum, quod materia-
31 lis dicitur illa, quæ inest, † vel ex qua aliquid fit, sicut æs statuæ, Argentum Phialæ secundum Aristot. Philosophos, & I. C. in locis præallegatis. Ad secundum Respond. quod causa materialis est triplex,
32 Alterationis tantum, † Compositionis tantum; & Compositionis, & Alterationis simul. Alterationis tantum est ex qua res fit tamquam ex termino à quo, & non manet in ipsa re, sic. Vinum est materia Aceti, L. in venditionibus. §. fin. ff. de contr. empt. & sperma hominis §. 1. Inst. de iure nat. gent. & ciuil. & L. lege 12. tabularum. C. de leg. hæred. Compositionis tantum est quando manet in toto. Et aut non fuit ante totum, vt caro, ossa, & similia in homine, L. qui in vtero, & L. non sunt liberi. ff. de stat. hom. Aut fuit ante totum, vt Tabulę nauis, vel Saxa, aut cementa domus L. sed si ex meis & L. Mutius cum ibi not. ff. de acq. rerum dom. §. cum in suo Instit. de rerum diuis. Alterationis, & Compositionis est duplex propinqua, vel remota, Propinqua, vt mel, & acetũ Oximellis, vel vinum, & mel mulsi, §. cum quis ex aliena Institut. de rerum diuis. & L. adeo. §. cum quis. ff. de acqu. rerum dom. Remota vt materia prima omnium generabilium secundum Philosophos in loco præallegato. Aliam quoque materialis causę diuisionem affert Azzo. in princ. suæ summæ, quam emẽdat postea Bald. in Rubr. ff. de iust. & iure dicens quod est vel
33 intrinseca, † & rationalis, vt ius, & iustitia; vel extrinseca, & occasionalis, vt contumacia dolus, & culpa; vel indifferens, vt hominum negocia, quę animo disponuntur. Ad tertium Respond. quod materia nihil
34 differt à subiecto, † nisi nomine, cum subiectum nihil aliud sit quam materia ex qua aliquid fit. Quod attinet ad materiatum, aut illud potest reduci ad suam primam materiam, vt vas argenteum, & tunc materiatum ve-
35 nit appellatione materiæ, † quid potest reduci ad sua initia, & si vas esse definat, numquam tamen definit esse argentum. L. eum aurũ in princip. ff. de aur. & arg. leg. L. quæsitum §. illud fortassis. ff. de leg. 3. Aut non potest ad suum materiatum redigi, vt lana vestis, & Cupressus Nauis, & tunc non venit appellatione materiæ, quia nunquam postea vestis in lanam redire poterit, neque Nauis in Cupressum. d. §. quæsitum, & ibi Glos. & Bart. & in L. carbonum in princip. ff. de verb. signif. Verum hoc limitatur, & declaratur à ratio-
36 ne, † nam si ratio dispositionis ita suadeat, tunc materiatum materiæ nomine venit, vel non venit sicut ratio dictat. Veluti si statuto caueatur nequis frumentum extrahere possit. Si ratio statuti fundetur in penuria vitanda, neque farina, neque

panis

37 panis coctus extrahi poterit, † Si vero factum sic propter abundantiam molendinorum farinam extrahere licebit, si propter abundantiam furnorum licebit extrahere panem coctum, ita tenet Barth. & alij in d. §.illud fortassis, & in L.1. vbi etiam Plateam C.de frum.vrb.constit.li.1. & Bald.in L.non dubium,vbi etiam Iason.C.de legib. & Aret. in §. cum ex aliena Institut. de rerum diuis.& Nellus de Sancto Gem.in L. si conuenerit.§.si quis cauerit. ff. de pign. act.& Alberic.de statut.par.2.qu.5. & Guido Pap.decis.373.& Firman. in opere suo Gabellarum part.2.partis 8. quæst.11.

Octauò quæro de causa formali, quæ sit,& quotuplex ? Respond. ad primum,quod formalis causa, siue forma est species, & exemplum, &
38 ad rem comparatur † velut intrinseca rei. Et sic de forma hominis est quod sit rationabilis, de forma legis,vel cõstitutionis est quod sit honesta possibilis,bona, æqua, iusta, rationabilis,alioquin his deficientibus non est lex, sicut rationabilitate sublata tollitur homo ca. erit autem lex 4.distint.c.fin.de præscript.& c. fin.de consuet.& Ant.de Butr. Aristot.& alij supra allegat. Secundum Bald.in L.1.§. pro secundo. C. de caduc.toll.forma rerum naturalium nihil aliud est, quam earum perfectio. Quam D.Barth. Socin. præceptor meus in L.1.§. & harum. ff. de verb. obligat.interrogationem, & partium substãtialium collectionem
39 appellat,† vt si vna pars deficiat tota forma perimatur,quia forma non attribuitur nisi rei perfectæ, ac consumatæ. L. is qui quadringenta. §. vtrum.ff.de reb.dub.Circa secundũ formalis causa dicitur duplex. Sub-
40 stantialis,& accidentalis,† Substãtialis est ea propter quam res ipsa consistit & vnde suscipit denominationem & est inuisibilis in qualibet re,vt in homine cuius forma substãtialis est anima clemen.1. de summ. Trin. & fid. Cathol. & Bartol. in 3. part. Tyberiad. circa princip. vers. Quod si. Accidentalis dicitur ea qualitas,quę circa rei superficiem apparet,vt albedo,nigredo, iuuẽtus,senectus,quę adesse,& abesse possũt pręter subiecti sublationẽ,vel corruptionem . secundum Philosophos præallegatos ; & facit L. proponebatur. ff.de iudic. & L. 1.§.de inspiciendo vbi notat.Barth. ff. de ventr. inspic. Sed si qualitas hæc habeatur loco materiæ seu substantiæ,tunc dicitur forma substantialis licet in se ipsa sit accidentalis,quod maximè apparet in iuribus,quæ in superficie consistunt vt in vsufructu, L.quid tamẽ §.quadrigæ cum l.seq. ff.quib.mod. vsusf.am. & notat Bald. in l.1. vers. 6. videndum ff. de acq.possess.

Nonò quæro quot modis forma, seu causa formalis accipiatur,& quomodo ea cognoscatur ? Respondeo ad primum, quod forma acci-
41 pitur, † pro qualitate, & pro substantia vt mox vidimus,& accipitur pro ordine, quia ordo dicitur humanorum actuum forma. l. qui Roma §. Flauius ff. de verb. oblig. Ad secundum respondeo, quod forma cũ
42 sit inuisibilis † dignoscitur per accidentia extrinseca, veluti in homine quia habet animam, & corpus ita organizatum, alioquin non esset homo. l.non sunt liberi ff.de stat.hom. Item cognoscitur per illam aptitudinem, quæ apparet, veluti in scipho, & domo, & alijs artificialibus . Item cognoscitur per operationes, cum animalia agunt naturales operationes propriæ speciei attributas, veluti sentire, ac moueri; vel inanimata cum in fructibus saporem,ac maturitatem videmus. Vt dicit Arist.1.de Anima, & Philosophi ac I.V.C.supra allegati.

Decimò quæro quomodo amit-

tatur forma; & quid eius omissio
operetur? Respondeo ad primum;
quod in rebus animatis amittitur
forma, quando deest naturalis ope-
ratio, ac solita potentia, & ea amissa
43 corrumpuntur † etiam nomina siue
loquamur de homine cuius forma
amissa, quæ est anima, non homo,
sed cadauer vocatur. ff. de cadauer.
punit. per tot. siue de animatis ani-
ma sensitiua. L. mortuo boue. ff. de
leg. 2. & pariter de anima vegetati-
ua. Sed in rebus inanimatis inartifi-
cialibus, perditur forma cum illius
accidentia perduntur, vt si de lapi-
de fiat calx. In rebus artificialibus
perditur forma amissa illa aptitudi-
ne, vt in Scipho fuso; qui definit es-
se Sciphus. l. Iulianus, §. sed & si quis
ff. ad exhib. L. quintus. §. cum aurum
ff. de aur. & argent. legat. vel amis-
so ordine, quo destructo totum dici-
tur destructum. dicta L. non sunt li-
beri, & L. si debitorem. ff. de pact. &
Bald. in leg. 1. ff. de rerum diuis. Et
Dominus Præceptor meus in d. §. &
harum. Ad secundum respon. quod
44 omissio formæ, vitiat actum, † & il-
lum reddit nullum siue actus sit
fauorabilis, siue odiosus, d. §. Fla-
uius; Et ideo omissa forma processus,
ille redditur nullus, & nulla senten-
tia super eo lata. L. prolatam. C. de
senten. L. cum hi. §. si prætor. ff. de
transf. cap. cum dilecta de rescrip. &
ca. exhibita de iudic. vbi plene Do-
ctores. Et ideo à forma legis, vel sta-
tuti non est recedendum. L. consti-
tutionibus. ff. ad munu. L. certa for-
ma vbi Ioan. de Plat. C. de iure fisci,
quoniam plus est omittere formam,
quam materiam omittere, cum in
materia omissa procedat reg. Si non
valet vt ago, valeat vt valere potest,
45 non procedit † in omissione formæ.
L. an inutilis. ff. de accept. L. si vnus.
§. acceptilatio. ff. de pact. Et non mi-
rum, quia forma dat esse rei. L. Iulia
nus. ff. ad exhib. cum vulgaribus.

Decimoprimò quęro quę sit cau-
sa formalis metallorum. Respondeo
quod aut habemus obiectum ad na-
turalem philosophiam, & forma est
aut illa rudis metallorum in massa,
vel lamina, aut artificialis quãdo me
tallũ in aliquam speciem redactum
est, veluti Sciphum, Lancẽ, Calicem,
Anulum, Torquem, & similia. Aut
habemus obiectum ad legalem phi-
losophiam, & dicta forma est du-
plex, Tractandi, vel Tractatus. Tra-
ctandi est triplex: diffinitiua, diuisi-
ua, & exemplorum positiua vt dicit
Albert. de Rosat. in Rub. prohem.
ffff. & Bal. in d. Rub. ff. de iust. & iu-
re. Tractatus forma est collocatio
ad singulos congruos titulos. secun-
dum Ant. de Butr. in loco pręalleg.
& ibi etiam Abbas.

Decimosecũdò quęro de causa fi-
nali, quæ sit, & quotuplex? Respon.
46 ad primũ, † quod causa finalis est il-
la, propter quam aliquid fit, vt am-
bulandis sanitas, Vnde si quæratur
quare quis ambulet, & dicat vt sa-
nus sit, arbitramur idoneã ambulan
di causam fuisse allatam. secundum
Aristot. & Ant. de Butr. in locis su-
pra allegatis; Per eam enim prima
hominis intentio dignoscitur, vt si
domus est à turbine, & pluuia nos
protegat, hic finis mouet efficien-
tem, & efficiens preparat materiam,
quam postea reducit ad formam: vt
inquit Butr. in d. loco, Vnde patet,
quod causa finalis est potissima, ac
47 finis † omnium aliarum causarum
& obiectum intellectus, sicut signũ
est obiectum visus; & portus naui-
gantium vt inquit D. Thomas 1. 2.
quæst. 1. artic. 1. & 6. & Bald. in L.
Generaliter in 2. oppositione. C. de
Episc. & cler. & in L. eam quam. C.
de fideicommiss. & in L. 7. C. de fals.
caus. adiect. leg. Ad secundum Re-
spondeo secundum philosophos in
48 dict. loco. quod finis † est vel *Euen-
tus*, vel *Intentus*. Euetus posset esse,
& ap-

& apparere malus. Intentus est generationis,& rei generatę. Generationis finis est forma; Rei generatæ est intentione primaria, vel secundaria; Primaria intentione est quo, vel quod. Quo est Visio Dei, quod est ipse Deus; Secundaria intentione itē est quo,& quod: Quo est habitus virtutis, quod est ipsum operari. ita distinguunt Philosophi,& Anton. de Butr. in locis præallegatis.

Decimotertiò quæro quid causa finalis differat ab impulsiua? Respondeo quod causa finalis respicit
49 futurum,† vt est ratio legis, impulsiua verò respicit præteritum, vt est causa legis propter quam est edita. Vnde infertur alia differentia, vt necesse sit causam finalem legis, vel constitutionis esse veram,& de eius
50 veritate disputari posse, † sed causam impulsiuam secus. vt dicit Bar. in l. demonstratio falsa. §. quod autem quæst. 8. ff. de cond. & demon. & in l. 2. ff. de notat.& in extr. ad Re prim. in verb. Ne ex eorum. Quod tamen limitatur in rescripto Prin-
51 cipis, † quod impulsiuè veritatem supponit,& quæstionem admittit l. præscriptione. Cod. si contra ius, vel vtil. pub. Tertiò differt, quia causa, quæ non influit in omnem effectum inclusum sub dispositione veluti si sit strictior, ac magis spe-
52 cialis † quam dispositio dicitur impulsiua. Sed illa, quæ influit in omnem effectum dispositionis, & est generalior dicto dicitur finalis. Bald. in leg. 1. colum. 8. ff. solut. matrimon. & in leg. generaliter. ff. de Episcop. & Cleric. & Domin. in cap. quoniam de immun. Eccles. lib. 6. & notant Doctores in l. final. ff. de offic. Procuratoris Cæsar.& in l. 1. §. sexum. ff. de postul. & Corn. consil. 35. Semper mihi in princip. vol. 3. Quarta differentia est, quod
53 † causa finali posita ponitur effectus, & ea cessante cessat effectus, cap. cum cessante. Extr. de appellat. Tancred. in suo compend. Rubr. secund. quæstio. 3. in fine, & Bald. in leg. 1. Cod. quand. non pet. part. Sed causa impulsiua cessante non cessat effectus l. 1. §. sexum vbi Paul. de Castr. lect. Florent. ff. de postulat. & Abb. in d. Rubr. Prohem.
54 Gregor. sicuti non cessat quando causa pro ratione sumitur Cyn. & Bald. in leg. generaliter Cod. de Episcop. & Cleric.& Bartol. in leg. secunda §. final. in fin. ff. de donation. neque cessat quando actus non est perfectus, vel consumatus, & adhuc aliquæ reliquiæ supersunt dict. leg. generaliter & leg. final. ff. vnd. lib. leg. 2. ff. rerum amot. leg. ex duobus. ff. de vulg. & pupil.

Decimoquarto quæro, quæ sit causa finalis metallorum? Respondeo quod diuersæ sunt causæ iuxta obiecta, quæ inspicimus: Si finis generationis consideramus, causa finalis est, forma metallorum, & eorum inesse deductio. Si finem rei generatæ, causa finalis est humana vtilitas, cum hominum causa cuncta à Deo sint genita vt in principio Genes. & Psalm. 8. & Lact. Firmian. in lib. de ira Dei capit. 12. §. in pecudum Institut. de rerum diuis. & Plin. libr. 7. in principio. Si finem quærentium spectemus, vel vtilitatem, vel diuitiarum auiditatem causam finalem esse dicimus leg. 1. Cod. de metall. libr. 10. Si verò circa iuris obseruationem consideremus, Proxima causa erit, vt æquum ab iniquo, licitum ab illicito dignoscatur. secundum Doctores supra allegatos, & Diuum Thomam secunda secundę quæstione 28. artic. 1.

Remota est æterna fælicitas, ad quam omnes scientiæ finaliter ordinantur. secundum D. Thomam pri. 2. quæst. 1. artic. final. & quæst. 3. artic. final. Si vero finem addiscentium, & eorũ qui docent vel tractatus conscribunt, inspicimus, ille dicitur multiplex. Aut enim id faciunt homines vt sciant vt Rethores, & Dialectici, & horum finis superbia est, & vanagloria; Aut vt ædificentur vt Theologi, & Canonistæ, & horum finis est prudentia, Aut vt lucrentur vt Medici, ac Iurisperiti, & horum finis est auaritia, Aut vt ædificent, vt Magistri boni, & horum finis est Charitas, quæ bene redolere dicitur cap. 1. §. ad exhibendum. De sacr. vnct. & elemosinam continere, & antecedere cap. duæ sunt, & capit. tria. 45. distinct. Quos fines considerat Hostiens. in princip. suæ summæ. Duo igitur fines mouerunt me ad scribendum super hac materia. Vnus vt addiscerem quæ de illa Doctorem scire oporteat, Alter vt docere ipsam possem, & de iure consultus respondere.

⁂

DE

DE CAVSA EFFICIENTI LIBER PRIMVS.

DE METALLARIIS. Titulus Primus.

SVMMARIA.

1 Metallarij qui dicantur.
2 Damnati in Metallum non sunt Metallarij.
3 Metallorum singulorum inuẽtores.
4 Filij metallariorum sunt metallarij.
5 Làpidarij sunt Metallarij.
6 Sunt homines liberi.
7 Damnati in metallum non sunt de Collegio metallariorum.
8 Damnati in metallum sunt qui metallum fodere vel portare debebant.
9 Testari non poterant.
10 Nec hæredes institui.
11 Nec agere, nec conueniri nisi pro alimentis, & ijs quorum iure gentium sunt capaces.
12 Metallariorum officium, est venas inquirere, effodere, et in materiam lucidam, & propriam redigere.
13 Metallarius quilibet esse potest.
14 Metallarij, possunt esse laici, & Religiosi.
15 Fratres sancti Galgani in agro Volaterrano regẽtes erant Domini Venarum extrahendo Venas Ferri in Insula Iluæ.
16 Metallarij pro introitu debent soluere fisco tertiam partem vnciæ, pro fossione libram annuam 14. vnciarum, pro purificatione duas decimas fisco si fodit in publico, Vnã si in priuato.
17 Sed de auro soluere tantum debent 7. scrupolos annuos.
18 Præualet tamen consuetudo.
19 Ita soluitur de Marmoribus, & lapidicinis.
20 Si deseruerint artem possunt compelli ad illam reassumendam quacumque præscriptione non obstante.
21 Ita possunt retrahi ad officium filij metallariorum.
22 Etiã si fuerint in seruitio Principis.
23 Ita & debitores priuatorum retrahi debent à seruitio Principis vt debitum soluant.

24 Qui-

24 *Quilibet in proprio fundo metalla potest inquirere dummodo fisco partem debitam soluat.*

25 *In fundo vsufructuario similiter inquirere potest nisi partem fundi lædat, vel formam mutet vel aerem corrumpat, vel sumptum magnum proprietario afferat.*

26 *Ita poterit in fundo Emphyteotico.*

27 *Et in fundo feudali.*

28 *Et in dotali.*

29 *In fundo comuni potest inquiri inuito socio, si prædium sit ad hoc destinatum vel aliqua pars, & socio damnum non inferatur.*

30 *Socius potest incidere syluam cæduam inuito socio ne pertinacia vnius altero noceat.*

31 *Ad metalla inquirenda, vel effodienda societas coiri potest.*

32 *In solo publico metalla inquiri possunt.*

33 *Et in solo alieno volente Domino.*

34 *Et inuito Domino ob publicam vtilitatem.*

35 *Dummodo nõ inferatur præiudicium Domino.*

36 *Incipiens inquirere vel fodere in suo si vena transeat in alienum potest eam prosequi Domino inuito, dummodo fiat sine ipsius detrimento.*

37 *Vel nolit ipse Dominus initio inquirere, & fodere.*

38 *Nisi extraneus iam repererit vel expensas in fodiendo fecerit.*

39 *Lapides in alieni soli superficie neque cedi neque extrahi possunt; subterranei possunt.*

40 *Lapides vendere nemo cogitur si illis opus habeat.*

41 *Lapidarius non poterit etiam in suo lapides cedere si fragmenta cadant in solum alienum nisi vsu vel casualiter factum sit.*

42 *Nec poterit lapides vel terram proijcere.*

METalla temporis ordine fuerunt ante metallarios, sed metallorum notitia processit à metallarijs. Ideo prius hoc titulo de ipsis, altero de metallorum artificibus, postea de metallis in genere, & in specie pertractabimus. Et iuxta hunc ordinem.

Primò quæro qui dicantur Metallarij? Respondeo secundum Azz. in summa. C. de Metall. & met. libr. 11. quod metallarij dicuntur, qui laboriosis effossionibus suis ingeniosis artibus, non tamen prohibitis,
1 metallorum venas inquirunt † leg. cuncti Cod. eod. tit. vbi idem Andr. de Baru. & Ioan. de Plat. Et Bart. in l. 1. eod. titu. dixit, quod qui fodiunt metalla dicuntur Metallarij, quem intelligas, quod loquatur de metallarijs, de quibus in illo titulo, aliàs nimis generaliter loqueretur, cum damnati in metallum fodiãt metal-
2 la, & tamen † non dicuntur metallarij, vt dicam infra.

Secundò quæro, qui fuerint metallorum inuentores? Respondet Plin. lib. 7. Naturalis Historiæ, cap.
3 56. † Quod Æris metallum inuenit Cinara in Insula Cypro: ferrum alij Calybes, alij Ciclopes, sed secundum Hesiodum eos, qui vocati sunt Dactyli Idæi in Creta ferrum inuenisse. Argentum Erictonius Atheniensis, & vt alij dicunt Æacus. Aurum Cadmus Fænix ad Pangeũ montem & secundum alios Thoas, & Eachis in Pancaia. Plumbum ex Cassiteride Insula primus attulit Midacritus. Lapidicinas idem Cadmus Thebis inuenit vel in Fænicia.

Tertiò quæro, qui comprehendantur appellatione Metallariorũ? Respondeo, quod comprehenduntur. Primò qui inquirunt metalla.
4 † Secundò filius metallarij, qui Metallarius etiam dicitur, & sicut pater retrahitur ad metallum fodiendum

dum, & patris exercitium astringit filium.l.metallarij, & ibi not.Ioan. de Plat. C.eod.tit. Tertio compre-
5 henduntur lapidarij,† foxores lapidum, & inuentores, vt not. Ioan.de Plat.in d.l.cuncti per textum ibi,dũ dixit, saxorum venam, secundũ vltimam expositionem. Exponitur.n. secundum ipsum dupliciter, saxorũ venam,idest,venas metallorum inter loca saxosa apparentes: Vel venas saxorum, idest, marmorum, & aliorum lapidum.

Quartò quęro; An metallarij sint homines liberi? Respondeo quod sic, vt dicunt Bart. & Ioan. de Plat.
6 in l.fin C. de metall. † & metall.lib. 11. concludentes, quod licet sint ascripti ad fodiẽdum metallũ, sunt tamen homines liberi,& non serui, vt l.diutius cum ibi not.C.de agric. & cens.lib.11.

Quintò quæro, An damnati in metallum dicantur de Corpore,
7 seu Collegio metallariorum? † Respondeo,quod non,vt dicit Azzo in summa vbi supra,& Accurs.in l.fin. eod. tit. Quia nõ debet quis pro delicto incorporari publico corpori.l. nequis.C.de pęnis, nisi religioso,vt in Auth. vt null. iud. §. Quia vero. Intelliguntur ergo damnati in metallũ fabricæ publicæ obligati, idest alligati, non autem metallariorum corpori deputati secundum Azzo. Accurs.& Ioan.de Plat.in d.l.final. Dicit tamẽ Ioan. de Plat. quod possunt applicari dc̃o corpori ad seruiendum, nõ vt habeant immunitates corpori concessas glo.not.in l.ne quis.C.de decur.lib.10.

Sextò quæro, Quæ sit pœna damnati in metallum? Respondeo secũdum glos. ordinariam in §. relegati Inst. Quib. mod. ius patr. pot.solu.
8 † quidam damnabantur in metallũ ad metallum fodiendum, vel etiam deportandum, & ne fugerent ligabantur, & pondere quodam opprimebantur, vt ferro, vel alia re. Alij erant, qui dicebantur damnati in opere metalli, & hi non tanto pondere opprimebantur, & qui fugiebãt in metallum ponebantur. Alij vero erant,qui in ministerio, vel seruitio metalli ponebantur, & hoc si perpetuo fiebant erant serui, aliàs non vt. l.aut damna.§.inter eos,& §. si quis, & §.in ministerium. ff.de pęnis,licet igitur damnati in metallum vel in opus metallij differant in vinculis, omnes tamen libertatem amittebant d.l.aut damna.§.est pęna.Huiusmodi autem pœnæ secundum Accurs. in d. §.relegati hodie non sunt in vsu. Sciendum est etiã, quod damnati in metallum nõ pos-
9 sunt condere testamentum † l.eius qui.§.fin.ff.de testa. & ibi Doct.& not. Philip. de Perus. in rubr.de testam. Q 9.lib.6. Nec possunt hære-
10 des instituí, † vt dicit Spec.in tit.de instr.edit.§.compediose vers.secundò oppono, per textum in l.si in metallum.ff.de his, quæ pro nõ script. habent. Et deuenit hæreditas dicto casu, non ad fiscum, sed ad venientes ab intestato, vt notat Bart.in d.l. si in metallum,dicens,se ex hoc cõsuluisse, quod si fratres minores instituuntur hæredes, hæreditas pro non scripta habetur, & remanet apud hæredes ab intestato, & tenet etiam Bart. in sua minor. lib.1.c.2. Angel. Aret. in §. relegari instit. de lega.Bald,in auth.ingressi.C.de sar. eccl. An autem damnatus in metallum repellatur ab agendo,& an cõtra ipsum agi possit, ponit Abb.in c. intelleximus in fine de iud. & concludit, quod in his quæ haberi po-
11 test, † possit agere, & conueniri. Quæ autem habere possit remittit se ad l.si in metallum cum ibi no.ff. de his, quæ pro non scrip.hab.& l. quidam, & ibi Bart.ff.de pęnis, vbi dicit, quod pro alimentis agere poterit, & pro his, quæ sibi reseruantur

tur de iure gẽtiũ, quia in his habet actionem. l. si mandauero.§.is cui. ff.mand. Quæ extenduntur per Bar. ad fratres minores;an pro alimentis singulari fratri relictis, ipse, vel conuentus agere possit in l. seruos. ff.de alim. & lib. leg. In quo, dic, vt ibi per eum.

Septimò quæro, Quod sit metallariorum officium? Respondeo secundum Azzo.in summa ubi supra, quod ipsorum officium est, metal-
12 lorum venas inquirere, † & inquisitas effodere, atque in materiam lucidam, & propriam eas redigere, quod per varias decoctiones fit,vt a quibusdam dicit se accepisse idem Accurs.in l.cũcti eo.tit.quod primo quærunt, secundo fodiunt, tertio pluries effundendo in lucidam,& propriam formam reducunt, & sequitur Ioan.de Plat.ibi.

Octauo quæro; An cuilibet liceat fodere metalla,& quilibet pos-
13 sit esse metallarius? † Respondeo, quod sic, ita probat tex. in l.1.C.de metall. & met. lib. 11. & ibi notat Bart.dicens, quod cuilibet licet fodere metalla, & intrare matriculã metallariorum, dummodo soluat, quæ dicuntur in d.l.1.de quibus statim dicam Quæstione 12.

Nono quæro; An exercitium metallorum sit licitum Clericis,& Re-
14 ligiosis? Respõd.quod sic, † Ita determinat Fed.de Senis in cons. 207. inc.Nos Griffolus. Quia licet negociatio sit Clericis interdicta, nõ tamen artificium est prohibitum, vt colligitur. 88. dist.per totum, & in cap. Clericis.91. dist.& de consecr. dist.6.c.nũquam, & sentit.Archid. in c. quãquam de censib. lib.6. Perquirere autem metalla, & subtili artificio ea distinguere,& separare, & ad propriam materiam reducere est artificium.l.1. C. de metall.& met.lib.11. Et non negociator, seu mercator, sed Artifex dicitur. Ergo est permissum Clericis huiusmodi exercitium. Et sentit,idem Dom.de Sancto Gem.in d.c.quanquã. Consuluit enim Fed. in d. cons.pro Fra-
15 tribus † Sancti Galgani Volaterranæ diocesis, qui venam ferri trahebant ex Insula Iluæ, & illam eorum artificijs redigebant in ferrum purum, quod licitè facerent, & nõ dicerentur negociari,& non tenerentur ad solutionem gabellæ.

Decimò quæro. An aliquid, & quid soluendum sit per illum, qui vult fodere metalla, & esse metallarius? Respond. quod pro introitu matriculæ debet soluere fisco octo
16 scrupolos; † idest, tertiam partem vnciæ illius metalli ad quod fodiendum accedit: Non enim si ad Plũbum fodiendum accedit, dabit in Argento, vt dicit Accurs. in d.l.1. C. de metall. & met. quia esset absurdum, vt ibi dicit Azzo in summa. Quos non soluit, nisi semel in officio introitu, vt concludit Bart. & Ioan. de Plat. in d.l.1. Et de eo, quod fodit debet dare quolibet anno libram vnã fisco, quæ sit 14. vnciarum. l.2. eod.tit. nisi Aurum fodiat,quia sufficit,si annuatim soluat septem Scrupolos, vt l. per annos eod. tit. Et ultra hoc, de eo quod percipit facta purificatione metalli, debet dare fisco duas decimas, i.de decem partibus,duas partes,si fodit in publico, si fodit in priuato unam decimam soluit fisco, aliam priuato,residuum sibi retinet l.3.eod.tit. Si in priuato ipsius fodientis,unam decimam fisco soluit, vt dicunt Azzo in summa,Accurs.& Io.de Plat. in d.l.cuncti eod. tit. & istę decimę sunt post fossionem, & post purificationem metalli secundum Ioan. de Plat. ibidẽ. Et sic sunt tria tempora, pro introitu,pro fossione &
18 purificatione, vt dicit Ioa. de Plat. in dict.l. 1. Et prædicta procedunt nisi esset consuetudo in contrariũ, quia

quia circa huiusmodi materiam consuetudo attendi debet, vt l. venditor. §. Si cõstat. ff. comm. præd. Ita dicit Bart. Cep. in l. inter publicam in Quarto not. ff. de verb. signifi. & Card. Alex. in c. 1. in verbo Argentariæ Quæ sint Reg. in usib. feudo.

Decimoprimo quæro, An de Lapidicinis, Marmoribus, & Cotibus, & similibus soluanrur; quæ de me-
19 tallis soluuntur fisco. † Resp. quod sic, vt not. Bart. in l. cuncti. C. de metall. & met. lib. 11. Et ibi idem notat Ioan. de Plat. Puto tamen in his consuetudinem attendendam, vt de metallis dixi supra. q. 9.

Decimosecundo quæro, An Metallarius si officium fodiendi deseruerit possit retrahi ad fodiendum metallum? Respon. quod sic, nulla
20 temporis præscriptione obstante. l. fin. C. de metall. & met. lib. 11. & ibi Bart. & latius Ioa. de Plat. qui dicit, quod si Metallarij masculi, vel fæminę dereliquerint propriam Prouinciam, in qua debent fodere metalla, & ad alienam Prouinciam se transtulerint, debent retrahi ad illam nulla temporis præscriptione obstante, & ita vult ille text. secundum ipsum ex quo patet, vt ipse dicit, quod nec quadraginta annorum spatio poterunt ab exercitio metallico liberari, cum lex resistat potentiæ præscribendi, vt l. cum satis. C. de agric & cens. lib. 11. & l. siquis decurio subiectus. C. de decur. lib. 10. vbi idem notat Ioa. de Plat. & allegat not. per Ang. in l. per omnes C. de præscript. 30. anno. & notat idem Azzo in summa eod. tit. Vers. in summa notandum est, & Ioa. de Plat. in l. si cohortalis. C. de cohortal. lib. 12.

Decimotertio quæro; Quid de filijs Metallariorum an retrahi pos-
21 sint ad officium fodiendi. Respon. quod sic, text. est in d. l. fin. ibi vna cum sua sobole & ibi notat Azzo in summa, & Ioa. de Plat. idem notat, dicens, quod filij metallarij quantumcumque extra suam prouinciã geniti retrahuntur ad officium fodiendi. Ex quo patet secundum ipsum, quod filius metallarij, metallarius est, & ita nexus, vt exercitium paternum astringit filium ad illud, vt ibi, & in l. vnde satis. C. de agric. & cens. lib. 11. & not. Ioa. de Plat. in d. l. si cohortalis. C. de cohort. lib. 12.

Decimoquarto quæro, Quid si metallarius fuerit in seruitio Prin-
22 cipis an retrahatur ad officium metallorum? Respon. quod sic, text. est in d. l. fin. C. de metall. & met. lib. 11. ibi etiam quos domus nostræ secreta retineant. & ibi not. Bart. & Ioa. de Plat. Ex quo patet secundum Ioa. Quod Princeps non tenet aliquem accedentem ad sibi seruiẽdum causa oneris, & exercitij euitandi; ad quod erat obligatus, sed etiam a sua domo vult retrahi. Ex quo infert ibi And. de Bart. quod uasallum meum quocunque migrauerit reuocare possum, etiam si se ad seruiendum Principi locauerit. facit l. 1. C. de murilegul. lib. 11. & d. l. siquis decurio, & l. generali. C. de decur. lib. 10. Quod notat Ioa.
23 de Plat. contra debitores, priuatorum, qui ne capi, & carcerari valeant, locant se ad seruiendum magnatibus, quia possunt retrahi, nec debent a potentioribus tueri, vt l. 1. C. ne lic. pot. & l. 1. C. vt nemo ad suum Patro. lib. 12. & facit d. l. fin. C. de metal. & met. secundum Bar. ibi, & Ioa. de Plat. quod Statutum disponens quod Comitatenses reponantur in comitatum, habet locum etiam in illo, qui esset de Prioribus, siue antianis, sicut ibi retrahitur ad suam conditionem etiam is, qui est factus domesticus, & familiaris Principis.

Decimo quinto quæro; An liceat

Domi-

Domino in fundo proprio perquirere metalla. Azzo in d. summa
24 concludit, quod sic. Dicit enim, quod datur facultas perquirendi metalla in proprijs agris, & ita determinat Alber. de Rosa, in l. ęquissimum §. Inde est quæsitum. ff. de vsufruc. dicens per illum textum notandum esse, quod cuilibet licitum est in suo lapidicinas, & Argẽtifodinas, & quælibet metalla inuenire, allegat etiam l. 3. §. fin. ff. de reb. eorum dummodo tamen, vt ille subdit, det partem fisco debitã, vt loquitur l. 4. C. de metall. & met. lib. 11. Et circa dictam solutionem fisco faciendam, dicas, vt dixi supra q. 10.

Decimosexto quæro, An vsusfructuarius possit in fundo, cuius
25 habet vsumfructũ fodinas metallicas instituere, & perquirere. Respond. Iurisconsultus in l. æquissimum §. inde est quæsitum ff. de vsufr. quod potest Aurifodinas, Lapidicinas vel cretifodinas instituere, si non agri partem necessariam lędat; supplet Accurs. huius rei, idest, ad Argentifodinas faciendas occupaturus sit. Subdit textus. Proinde quoque venas Lapidicinarum & huiusmodi metallorum inquirere poterit; Ergo & Auri, Argenti, & Sulphuris, & æris, & ferri, & cæterorum fodinas, vel quas Pater familias instituit exercere poterit, vel ipse instituere, idest, de nouo incipere, ut ibi explicat Accurs. Si nihil agriculturæ nocebit, Subiungit Iuriscõsultus. Et si forte in hoc, quod instituit plus redditus sit; quã in vineis, vel Arbustis, vel Oliuetis, quæ fuerint, forsan, & hoc deijcere poterit, Siquidem eidem permittitur meliorare proprietatem. Iste est textus in d. §. Inde est quæsitum. Sed Accursius ibi super verbo deijcere opponit, quia cum ex hoc mutet vsusfructuarius statum rei videtur, quod non possit, vt ead. l. §. Sed si arbores: & pro solutione, dat ibi multas responsiones. Sed tu secundum Alber. de Rosa, ibi dicas quod aut vsusfructuarius vult de nouo quærere forma non mutata, & potest, vt d. §. inde est quæsitum. Si verò mutat, aut locus principaliter est deputatus ad amenitatem, & mutare non potest, vt eadẽ l. §. vsusfructuarius, & §. sed neque aut deputatus est ad fructus, & fructuarius vult quærere maiorem. Et tunc si ex opere corrumpat aerem, vel nimis magnum sumptum exigat, & non potest, vt eadem l. vers. si tamen. Aliàs potest, vt in d. §. & si forte. Et quod dicit Alber. de magno sumptu intelligit, qui esset necessarius etiam finito vsufructu, quem non possetproprietarius substinere, vt quia vsusfructuarius volebat ibi facere fornacem, & proprietarius finito vsufructu non poterat illam substinere, vt dicit ibi Alber.

Decimo septimo quæro An Emphiteota possit Aurifodinas quærere
26 re in fundo Emphiteotico. Dico quod sic. Primo, quia cũ possit Dominus in proprio fundo quærere metalla. vt dicit Alber. in d. l. ęquissimum. §. inde est quæsitum. ff. de vsufru. & dixi supra 16. & Emphiteota habeat vtile dominium. l. 1. ff. si ag. aut. vel Emph. peta. & notatur Inst. loca. §. adeo, omnis fructus, siue augumentum contingẽs in re siue latens, siue apparens cedit commodo Emphiteotę, vt not. per Ias. in l. 1. in vlt. Glos. C. de iure Emphyt. Et cum istæ fodinæ, sint in fructu, vt. l. diuortio. §. si vir in fundo. ff. sol. mat. potest fodinas instruere. Secundo quia si licet vsufructuario, vt dixi supra q. proxima, cuius ius est debilius, quia finitur morte. §. finitur Inst. de vsufr. & Emphiteota fortius ius habet, Ergo

licet

licet Emphyteotæ. Tertiò ita sentit Alber. de Rosa in l.item si fundi.ff.de vsufr. vbi dicit, quod lapidicinæ, & metalla, quæ reperiuntur in fundo emphyteotico pertinent ad emphyteota. Limita tamen, & intellige conclusionem istam secundum ea, quæ supra dixi in præcedenti. quæst. & per ea, quæ not. Bald. & Ias. in l. 1. ad finem. C. de iure emphyt. & per Bart. Veron. de seru. rustic. præd. in Tit. de Montibus Vers. quæro quinto, vbi quærunt. An Emphyteota possit statũ rei mutare, & quando.

Decimo octauo quæro, quid de feudatario? Respond. idem, quod in Emphyteota, quia habet vtile dominiũ,
27 vt in c.1.§.rei, & ibi glosa, & Bald. de inuest. de re. al. fact. & not. Abb. in ca. si diligenti in 3. not. extra. de præscript. & hoc etiam sentit Alberic. de Rosa. in d. l. item si fundi, vbi dicit, quod metalla inuenta in fundo feudali spectant ad vasallum.

Decimonono quæro, Quid de marito in fundo dotali: Respond. quod potest Argenti, Auri, cæterasque fodi-
28 nas perquirere. l. diuortio.§. si vir in fundo. ff. solut. matrimon. & l. final. in princip. ff. de fund. dot. & per Doctores, & glossam in d.§. si vir in fundo.

Vigesimo quæro, An vnus ex Dominis in fundo communi alio cõtradicente possit fodere metalla? & soluendo dico, quod Aut sunt ibi fodinę iam inuentę, aut vult inuenire de no-
29 uo. Primo casu dico, quod potest duplici ratione. Prima, quia vnus ex Dominis potest vti re communi ad vsum destinatum alio inuito, vt dicit glosa not. in l. Sabinus. ff. comm. diui. in fine, & Bart. in l. serui electio.§. Labeo. ff. de leg. primo. Et facit not. decisio Baldi in cons. 27. lib. 5. incip. Quidam Nerius, vbi vult, quod Socius inuito
30 socio potest siluam ceduam incidere, ne negligentia, & pertinacia socij alteri noceat, qui vult vti re communi ad naturalẽ, & destinatũ vsũ rei. l. arboribus.§. rauis. ff. de vsufru. Quam decisionem sequuntur Sozz. & Ias. in d.§. Labeo, & Ioan. Baptist. de sancto Seuerino in l. 1. C. qui testa. facer. poss. Secunda ratio est propter publicam vtilitatem, quę prouenit ex huiusmodi fodinis vt not. in l. quosdam. C. de met. & met. lib. 11. Secundo casu idẽ dico, quod potest; Primo ratione publicę vtilitatis, cum enim fauoris publici gratia liceat in alieno perquirere metalla, etiam inuito Domino, vt dicit Azzo. in summa præallegata, & glos. in d. l. quosdam, & dixi supra quæst. 18. multo magis in fundo communi. Et licet cesset ratio prima supra deducta, quia non erat destinatus ad hoc, tamen cum adsit alia finalis ratio publicæ vtilitatis, militat conclusio.§. affinitatis Institu. de nupt. & ibi not. Ang. Aret. Secundo, quia Dominus pro parte potest vtiliter disponere de re cõmuni pro indiuiso, vt not. Bar. in l. & hæc distinctio.§. cum fundum. ff. loca. etiam ad vsum, ad quem parata non est si modo factum prodest alteri, vt not. Bart. in d. l. serui electione.§. Labeo. ff. de leg. 1. & Dyn. in cap. in re communi de reg. iur. libr. 6. Sed si damnum afferretur socio, puto quod non posset per not. per glosam in d. l. quosdam, & per not. per glos. & Doct. in l. diuortio.§. si vir in fundo. ff. solut. matrimon. & quia vnus ex Dominis nõ potest vti re communi ad vsum non destinatum quando ex tali vsu res deterioraretur secundum Iac. de Beluis. in l. si ædes. ff. comm. diu. & l. vnus ex Dominis ff. de seruit. & facit quod dixi supra quæst. 24.

Vigesimoprimo quæro, An societas ad Aurum fodiendum, vel alium metallum coiri possit? Respond. quod
31 sic † l. 1.§. 1. ff. Quod cuius. vni. nom. vbi glosa dicit, quod vt Aurum, vel Argentum simul fodiant quandoque ineunt societatem. Et ibi Iureconsul-

tus dicit, quod socijs Aurofodinarũ, vel Argentifodinarum, vel Salinarum concessum est habere corpus, & collegium, & archam communem, & ibi notatur.

Vigesimosecundo quæro; An Metallarius possit perquirere metalla in locis publicis Azzo. in d. summa tenet, quod sic, & idem tenet Bartol. &
32 Ioan. de Plat. in d.l. & in d.l. cuncti. C. de metall. & met. lib. 11.

Vigesimotertio quero; An volente Domino possim in alieno metalla perquirere, videtur quod non, quia in alieno non possum quærere thesau
33 rum, etiam volente Domino, † l.1. & ibi not. Accurs. C. de thesau. libr. 10. Sed contrarium dico, quod imo possum cum consensu Domini in alieno perquirere metalla, & ita tenet Azzo. in summa, & Accurs. in d. l. cuncti, quia thesaurus dono fortunæ, metalla vero longo parantur agone. Sed melior ratio est secundum And. de Bar. quia de thesauro nihil debetur fisco, nisi inueniatur in loco publico, sed ex metallo debetur decima fisco, in quocunque loco inueniatur. Et sic versatur ratio publicę vtilitatis vt dicit etiam Ioan. de Plat. in d.l. cuncti, qui dicit notandum esse, quod licet quis non possit in alieno data opera quærere thesaurum etiam cum consensu Domini d. l.1. Cod. de thesau. Metallarij tamen de publico deputati possunt in alienum ingredi, & metalla quærere etiam data opera. Similiter potest quis de consensu Domini in alieno fodere lapidicinas marmoreas, Cretifodinas Aurifodinas, & cæterorum metallorum materias l. diuortio. §. si vir in fundo. ff. solu. matrimon. & not. etiam Ioan. de Plat. in d.l.1. C. de thesau.

Vigesimoquarto quæro, An liceat in alieno inuito Domino venas metallorum perquirere. Et prima facie
34 videtur, quod non, quia nemini, Domino contradicente, licet agrum alterius ingredi, quod si fecerit actione iniuriarum poterit conueniri. l. 3. §. plane, & l. iniuriarum. §. final. ff. de iniur. & l. naturalem. §. aprum. ff. de acqu. rer. Dom. Sed Azzo. in d. summa vers. quæro tamen, determinat cõtrarium, dum dicit; opinor tamen propter publicam vtilitatem hoc licere, si tamen sine Domini detrimento fiat, vt l. quosdam eod. tit. & ita etiam firmat. Accurs. in d. l. quosdam, & idem firmat Bart. & Ioan. de Plat. in l. 1. vers. similiter. C. de thesau. libr. 10. & hoc propter publicam vtilitatem. & ita etiam tenet Ias. in l. de quibus num. 17. vers. ex prædictis. ff. de legi. vbi dicit, quod potest, quis in alterius domo fodere metalla eo inuito dummodo edificium nõ destruatur.

Et notat Ioan. de Plat. ex glosa in d.l. quosdam, quod licet aliàs non liceat domũ, vel prædium alterius ingredi Domino inuito, aliàs ingrediẽs tenetur iniuriarum l. 3. ff. de acq. rer. dom. & ei resisti potest manu militari, vt tenet glos. in d. l. 3. Tamen propter publicam vtilitatem hoc licet, vt in d. l. quosdam, & idem tenet, si consuetudo hoc permittat l. venditor. §. si constat. ff. comm. præd.

Et notat Ioan. de Plat. quod possunt metalla perquiri in alieno etiam inuito domino in d. l. cuncti, & in l. omnis C. de aquæd. uit. li. 12. & consuluit Pau. de Castro in d. cons. 330. libellus lib. 2.

Vigesimoquinto quæro; An ita in alieno fodere possim, quod inferatur domino detrimentum; Respondeo,
35 quod non, † quia licentia fodiendi concessa intelligitur sine detrimento alterius l. 1. §. merito, & §. si quis à Principe. ff. Neque in loco publ. Ita dicit Ioan. de Plat. in d. l. quosdam. Non potest igitur quis tantum fodere, vt aliena edificia destruantur, vt dicitur in d. l. quosdam, & ibi not. Bart. & vbicumque immineret periculum ruinæ edificiorum fossio prohibe-

hibetur vt ibi dicit Ioann. de Plat. & & Iaſ. in d. l. de quibus verſ. ex prædictis. Nam eo caſu, nec in ſuo poteſt quis fodere, vt dictum eſt ſupra.

Vigeſimoſexto quæro, Si incepi fodere in fundo meo, & fodiendo volo tranſire ſub fundo vicini pro inueniendis venis metallicis, An dominus fundi, ſub quo volo fodere poſſit me impedire. Iſta quæſtio fuit de facto Bergami vbi cotes fodiuntur de montibus in venis ſubterraneis, quę ſunt ſub prædijs priuatorum hominum. Quidam enim fodierunt per aliquod tēpus in vena, Domini prædiorum illos impedire volebant, & venas in dominio ipſorum eſſe aſſerebant, inſtabantque eos non poſſe fodere ſine ipſorum licentia. Pro parte Dominorum, quod ipſi prohibere poſſint. facit, quia ſicut in ipſorum libertate eſt, quidquid eſt ſupra vſque ad Cælum vt l. altius. C. de ſeru. & aqua. Ita videtur, quod ſit ipſorum quidquid eſt infra vſque ad profundum abyſſi. Et ſicut poteſt quis impedire volentem impedire aerem à fundo ſuo ſuper terram, vt ibi, Ita etiam volentem impedire ſub terra. Secundo, quia Dominus fundi poteſt fodere quantum vult inferius, & tollere, & impedire vtilitatem, quam vicini conſequebantur ex d. fundo ex parte inferiori dummodo non tangat de fundo vicini l. Fluminum. §. final. & l. proculus cum ibi notatis. ff. de dam. inf. Sic ergo poterit Dominus fundi ſuperioris fodere quouſque perueneritad venam, & impedire vtilitatem illius, qui primo incepit fodere, quatenus comprehenditur ſub ſolo ſui fundi. Tertio pro iſta parte allegatur textus in l. diuortio. §. ſi vir in fundo. ff. ſolut. matrimon. quia lapidicina eſt illius, in cuius fundo reperitur. Quarto adducitur textus in l. venditor. §. ſi conſtat. ff. comm. præd. vbi habetur, quod non poteſt quis in lapidicina alterius lapides cędere ſine domini voluntate. Quinto quia rem alienam inuito domino quis ingredi non poteſt l. per agrum C. de ſeru. & aq. & l. diuus ff. de ſeru. vr. præd. & l. iniuriarum in fine. ff. de iniur. cum ſim. Sed omnis pars, quæ eſt ſub fundo meo cēſetur eſſe mea, ſicut quidquid eſt ſupra, vt d. l. altius. Ergo ſicut dominus poteſt prohibere in parte ſuperiori, ita etiam videtur, quod poſſit in parte inferiori. Sed quamuis prædicta vrgere videantur, tamen
36 contrarium † conſulendo determinauit Paul. de Caſtro videlicet, quod dominus ſuperioris fundi non poſſit impedire volentem fodere ſub alterius domini fundo. Mouetur per tex. & gloſam in l. cuncti, & l. quoſdam. C. de metall. & met. lib. 11. vbi habetur, quod licet fundere ſub fundis alienis pro inueniendis marmoribus, & metallis propter publicam vtilitatem, dummodo dominus damnum non habeat vt etiam dicit Azzo. ibidem in ſumma. Non obſtant contraria ſuperius adducta. Nā ad primam rationem reſpondet, quod licet ingredi in alienum fundum propter publicam vtilitatem, vt etiam dixi ſupra. Et dum dicebatur, quod eſt ipſorum quidquid eſt infra, ſicut quidquid eſt ſupra reſpond. Paul. quod antequam inueniantur huiuſmodi venæ, non ſunt in bonis neque in dominio alicuius, ſicut nec theſaurus occultus in fundo meo eſt meus, ſed eſt inuentoris. l. nunquam. §. theſaurus. ff. de acq. rer. dom. Et ita etiam reſpondetur ad quintam rationem; Et pro declaratione huius reſponſionis vide quæ dicam infra in tit. de Metal. quæſ. 5. Ad ſecundam rationem dicit, quod in d. l. Fluminum § final. non vertitur publica vtilitas, ſed priuata tantum. Sed in huiuſmodi venis vertitur publica vtilitas, quæ melioris conditionis eſt, quam priuata vt not. in l. 1. ff. ſolut. matrimon. & iſta fuit ratio dictarum legum ſecundum ipſum. Ad tertium

videlicet, ad §. si vir in fundo, & §. si constat respondet, quod loquntur in lapidicinis, quæ reperiuntur in superficie fundi, & ex eis fundus leditur in superficie, nec in eis fodiuntur lapides præciosi, qui asportantur per diuersas regiones mundi. Nos vero loquimur in venis cotaneis, & metallicis, quæ fodiuntur sub terra, sine lęsione superficiei, & sunt multum vtiles, qui in paucis locis reperiuntur. Et ideo videtur concedi propter publicam vtilitatem, quod possit quilibet eas inquirere, & fodere, quia hoc fit cum magna impensa, & labore, nec potest à Dominis superioribus prohiberi si non recipiunt lęsionem, & ita vult glosa in dict. leg. quosdam. Et idem est de venis cotaneis, quod de venis metallorum, quas sub fundis alienis licet perquirere; Et ita tenet Paul. de Castro in dict. leg. diuortio. §. si vir in fundo, vbi dicit ita se consuluisse in ciuitate Bergami, & patet inter consilia ipsius in consil. 5. incip. In causa quæ vertitur versicul. vltimo loco, & in consil. 95. visis allegationibus, & in consil. 178. fundamentum præfati Vicarij, in consil. 179. In causa mota & in consil. 330. libellus libr. 2. in nouiter impressis, & idem dicit Paul. de Castro in dict. leg. venditor. §. si constat. Quam conclusionem Pauli Castrensis refert, & sequitur Bartol. Veron. in leg. inter publica. §. publica. ff. de verbor. significat. & in suo Tracta. de seruit. rust. præd. in titul. de montibus in princip. verf. sed quid si sunt venæ, vbi ponit quęstionem in venis aureis, & argenteis. Allegat eandem opinionem tenere Ludouic. Roman. in suis sing. per dictas glosas, quæ sunt in leg. quosdam, & l. 3. Cod. de metall. & met. libr. 11. & tangitur prædicta opinio. per eundem Bartol. de seru. vrb. præd. in Tit. de Pœna, versicul. sed quid si vnus. Et hanc eandem refert Aret. in dicta leg. diuortio. §. si vir in fundo in fine, & approbat illam Præceptor meus Bartol. Sozzin. in dict. §. si vir in lectura Senensi, dicens, quod consilium Pauli de Castro subscripsit Ioann. de Imol. Et refert eandem opinionem Dominus Iacobinus de Sancto Georgio, in sua Pratica feudorum in verb. & cum Argenti fodinis, & fuit originaliter opinio Azzo. in dict. summa de metall. & met.

Vigesimoseptimo quæro. Quid si extraneus vult incipere fodere in alieno, & pariter fundi Dominus vult fodere, quis præferatur? Respondeo, quod Dominus fundi præferri debet, ita terminat Bartol. Veron. in leg. inter publica. §. publica quæst. 6. in fine ff. de verbor. signific. & in tractat. de seruit. rustic. præd. in tit. de Montibus. versic. Sed quid si sunt venæ. Dicit enim limitando dicta in præcedenti quæstione, prædicta procedente, & intelligi debere
38 vera quando vnus tertius non Dominus, fecisset iam impensam in fodiendo, vel reperiendo venas, secus si vnus extraneus vellet incipere fodere & venas reperire, & ille qui habet fundum supra vellet etiam incipere fodere, quia Dominus fundi deberet pręferri per l. altius. C. de seruit. & aqua, cum sim. Ex quo cessant rationes allegatæ, scilicet, impensarum eius, qui vult inuenire venas, & cessat ratio publicæ vtilitatis, ex quo ipse Dominus idem facit, quod est vtilitatis publicæ, quod faceret extraneus; Quod est singulare dictum, & magnę vtilitatis, vt ipse dicit: & dicit bene notandum, quia istud non reperitur in multis locis, & sunt quęstiones magni valoris, vt dicit ibi in fine 6. quæst. & Sentit idem Paul. de Castr. in d. consi. 179. Vers. Non obstant.

Vigesimo octauo quæro, An liceat in alieno lapides cedere? Dicas, quod

non, nisi consuetudo, vel statutum aliter disponeret, vt est textus, glos. & Doctor. in leg. venditor. §. si constat. ff. comm. præd. Nec potest quis ex fundo alieno lapides exportare, etiamsi sit Ciuitas, vel communitas, nisi hoc disponat consuetudo; & prius Domino prædij soluatur precium, licet ante solutionem pretij cedi possit, vt est casus in dict. §. si constat & ita concludit Bartol. Veron. in dict. Titul. de Montibus in
39 princip. Cuius conclusionem intelligas in cedente in superficie fundi, vt non liceat, vt ipse dicit: Secus dicas in lapidibus preciosis, & marmoribus existentibus sub terra, quia cedi possunt ratione publicæ vtilitatis, vt dicit Paul. de Castro, in leg. diuortio §. si vir in fundo. ff. solut. matrimon. & in consil. 5. & in alijs consilijs supra allegatis libro secundo. Sic intelligit ipse dictum. §. si constat, & notat Bartol. Sozzin. in dict. §. si vir in fundo in 4. not.

Vigesimo nono quæro, An Dominus fundi cogatur vendere lapides, si ipse ijs indigeat? Respondeo, quod non, vt determinat Roma. in
40 leg. si vero. §. de viro fallent. 39. in princip. ff. solut. matrimon. per text. in dict. leg. venditor. §. si constat, vbi patet consuetudinem generaliter permittentem, dominum compelli ad lapides vendendas, vel aliam materiam, quæ in eius agro germinet, non extendi ad casum, quo ipse dominus re illa indigeat tunc enim, quatenus indigeat, vendere non compellitur; Et comprobatur ex notatis per Ioan. And. in cap. dilecti de arbitr. quem allegat Roma. loco præallegato.

Trigesimo quæro. Lapidarius cedit lapides in domo, vel area sua, & fragmenta cadunt in vicini fundum: nunquid possit hoc facere, & an prohiberi possit. Hanc quæstionem ponit Bartol. Veron. in Tracta. de seruit. verb. præd. in tit. de seru. proijciendi, & cõcludit, quod hoc fa-
41 cere non possit, † & prohiberi valeat per regulam, quæ est in leg. sicuti. §. Aristot. ff. si seru. vend. videlicet quod in suo eatenus facere licet, quatenus in alieno non mittat & hoc senti tibi Accurs. super verbo agri, & ibi dicit esse casum in terminis, quod intellige verum, nisi quis habuisset prius in domo sua apothecam lapidicinę, & postea domus vicini, vel murus ceciderit, & area tantum remanserit, ita vt fragmenta lapidum, quę prius cadere non poterant, tunc cadere incipiant; Quia locus est præuentioni leg. si pluribus. ff. de leg. 1. argumento illius, quod de Fabro, & scolari dicitur per Bartol. & Doctores in leg. 1. ff. sol. matr.

Trigesimo primo quęro. Lapidicina est iuxta agrum vicini, An possit cedens, lapides, vel terram in vicini fundum proijcere; Dicas quod sic, si constituta est seruitus, alias non potest; test. est in leg. tertia §. 1. ff. de seruit. rustic. pręd. & not. Bartol. Veron. in tit. de seru. terrę in tract. de seruit. rust. pręd.

ADDITIONES.

Metalla petens quid probare debeat Alexand. consil. 82. num. primo, & secundo vol. quarto.

Metalla, vt quis fodiat in alieno non soluto precio Domino consuetudine non potest induci Natta. cons. 435. nu. 30. vol. 2.

Metallonem fodinam vocat Metallicam Mineram, & de ea meminit atque aliter etiam materiæ Venam subterraneam Oldericus Zasius consil. 16. octaua quæstio.

Metallorum Decima an & quando soluenda Rebuff. in tractatu de Decimis c. 300. num. 19. fol. 188. tomo 15. parte 2.

DE ARTIFICIBVS METALLORVM.

Titulus Secundus.

SVMMARIA.

1 *Metallorum inuentores & artifices egregij.*
2 *Artifices metallorum qui sint.*
3 *Aurifex qui.*
4 *Aerarius qui.*
5 *Argentarius qui.*
6 *Faber qui.*
7 *Artifex alicuius artis dicitur qui eius artis habet scientiam.*
8 *Vendentes & ementes & negociatores non veniunt sub nomine artificum.*
9 *Nisi consuetudo loci sit in contrarium.*
10 *Asserenti se esse artificem incumbit onus probandi.*
11 *Probabit autem per testes, & matriculam.*
12 *Sed matricula probat contra negantem non autem properitiā artificis.*
13 *Testes non probant si tantum dicant se vidisse operari, sed oportet dicant se vidisse opus ab eo perfectum.*
14 *Ad probādam peritiam artificis opus est testibus in arte peritis.*
15 *Artifices puniuntur si non iuste & sine fraude artes suas exercent.*
16 *Aurifex faciens aurum minoris lige, punitur pœna falsi.*
17 *Aurifex vendens rem vitiosam scienter tenetur ad totum interesse, si ignorans tenetur ad quanto minoris empturus fuisset.*
18 *Artifex qui locauit operas suas non tenetur de fractura operis, si vitio mate-*

materiæ facta sit secus si eius imperitia vel ex pacto.

19 *Collegium artificum est licitum.*

20 *Statuta potest condere, ad se ipsum tantum pertinentia, & suo aliorum præiudicio.*

21 *Et Sindicum eligere.*

22 *Nec opus habent talia statuta confirmationes Superioris.*

23 *Artifices sunt immunes à publicis muneribus personalibus.*

24 *Artifex ad hoc, vt gaudeat immunitate matriculæ, quinque requisita habere debet.*

1 *Descriptus in matricula.*

2 *Peritus in illa arte.*

3 *Exercens illam artem.*

4 *Per se non per alios.*

5 *Bonam partem fortunarum suarum in illa arte positam.*

25 *Discipuli non gaudent priuilegijs artificum, sed in testamentis, & beneficijs gaudent.*

26 *Artifex deserens artē per decennium desinit esse artifex.*

27 *Artifex consuetus obedire alicui Magistratui, non liberatur nisi desuetudine legitima incontrarium.*

28 *Artifex qui deseruit artem potest conueniri ante superiorem artis in his quæ, ad artis exercitium pertinent.*

29 *Hæres artificis coram iudice defuncti pro rebus artis est conueniendus.*

30 *Duas artes exercens ambarum priuilegijs gaudet.*

31 *Et conueniendus est secundum qualitatem & distinctionem illarum artium.*

QVI metalla. inquirunt, & ad materiam metallicam redigunt, appellantur Metallarij. Qui metallicam materiam in formam redigunt veluti Sciphi, vel Statuæ dicuntur Metallorum Artifices, Cum igitur de Metallarijs dixerimus consequens est, vt de Artificibus Metallorum dicamus.

Primò igitur quæro. Quis in artificium deduci metalla docuerit, & qui fuerint, insignes Artifices? Plinius libr.7. cap.56. dicit Æris metalla, Lydum, Scyttem, Auri, Cadmum Fœnicem; Et in libr.33. capit.9. ponit qui fuerint egregij Artifices, & quæ opera quilibet fecerit. Dicit etiam in libr. 36. quod insula Synonis diu fuit officina omnium metallorum. Dicitur etiam Genesis capit. 4. quod Tubalchaym fuit malleator, & Faber in cuncta opera æris & ferri, vbi dicit Nicol. de Lyra eum adinuenisse artem ferrariam, vt etiam dicit Iosephus libro primo Antiquitatum. Dicitur etiam Exodi capit. 31. quod Beseleel Spiritu Dei impletus fuit ad excogitandum, quidquid fabri fieri poterat ex auro, & argento, & ære, & marmore, & gemmis: Ipse enim & Oliab fecerunt Sanctuarium, vt præceperat Dominus Moysi, vt habetur Exodi. capit. 36. cum tribus sequent. capitibus. Lyra etiam fuit Lyrius artifex ærarius egregius ad faciendum omne opus ex ære in Templo Salomonis, vt habetur 3. Regum cap.7.

Secundò quæro. Qui sint isti Artifices metallorum? Respondeo, quod est Aurifex, Argentarius, Fa-
2 ber, Ærarius, Plumbarius, & huiusmodi, de quibus dicitur in leg. prima Cod. de excusat. Artif. libr. decimo & in leg. final. ff. de iure immun.

Tertiò quæro; Quis dicatur Artifex, Argentarius, Faber, Æra-
3 rius, & Plumbarius: Respondeo, quod Aurifex dicitur, qui facit vasa aurea, vel anulos, & similia,

 vt

vt dicit Accurſ. in dict. leg. prima Codic. de excuſat. Artif. libro decimo.
4 Ærarius dicitur, qui facit vaſa aurea vt dicit gloſa in leg. final. ff. de iure immunitat. Plumbarius, qui trahit Plumbum, vt dicit gloſa in dict. leg. prima Cod. de excuſat. artif. Et qui fodit vt dicit gloſa in dict. leg. final. Argentarius qui pin-
5 git in † argenteo colore vt dicit gloſa in dict. leg. prima Codic. de excuſat. artif. Aliter autem accipitur in leg. prætor. ff. de eden. Et qui eſſent Argentarij de quibus ibi variæ ſunt opiniones. Alexand. ibi adhæret opinioni gloſæ in authent. de fideiuſſ. in verbo Argentariorum, quæ dicit, quod Argentarij erant illi, qui proponebantur publica authoritate pro argento dando, & recipiendo: ad quorum fidem veluti ad fidem tabellionis recurrebatur, vt etiam dicit Azzor. in ſumma Codic. de edendo, verſicul. hoc
6 autem. Fabri appellatio † tripliciter accipitur ſecundum Azzor. in ſumma Codic de Fabricenſ. libro decimo primo & ibi Accurſ. Bartolus, & Ioannes de Plat. in Rubric. ſtrictè pro armorum factoribus leg. prima & per totum Codic. de Fabricenſ. largè dicitur Faber quilibet percuſſor ferri leg. ſecunda §. final. ff. ad leg. Rhod. de iact. largiſſime accipitur pro quolibet operante circa ferrum. Et ita communis vſus loquendi accipit vt dicit Bartol. in dicta Rubric. & ibi Ioannes de Plat. qui dicit, quod niſi communis vſus loquendi præualeret, ſtatutum loquens de Fabris comprehenderet etiam ædificatores leg. prima §. primo ff. de verborum ſignificatione.

Quarto quæro. Statutum dat immunitatem Artificibus; Quis dicatur Artifex, vt à ſtatuto comprehendatur. Reſpondeo, propriè ar-
7 tificem dici, qui habet ſcientiam, & peritiam illius artis, † vt dicit Bartolus in Rubr. capitul. de Nauicul. libro decimoprimo ponens exemplum in Candelarijs quibus ſtatutum det immunitatem. Et ibi Ioannes de Plat. Et ſequitur Corneus in conſi. 328. incip. Ex pluribus videtur dicendum libro primo.

Quinto quæro, An in dicto ſtatuto dante immunitatem artificibus metallorum, comprehendantur etiam illi, qui vendunt vaſa
8 aurea, & huiuſmodi. Reſpondeo, quod non, quia iſti non dicuntur Aurifices, ſed negociatores, & mercatores, quę ſunt nomina competenda cuilibet de iure gentium, leg. ex hoc iure. ff. de iuſtitia, & iure. Quo ſcit quilibet emere, & vendere, licet vnus induſtrioſior ſit, quam alter. leg. prima ff. de contrahend. emption. Et negociatores non dicuntur artifices propriè vt concludit Bartolus in dict. Rubric. Codic. de Nauicul. libro decimo primo. Et ibi Ioannes de Plat. Artificium enim non poteſt haberi ſine doctrina, vt dicit Bartolus in leg. legatis ſeruis exceptis, §. ſi ex officio. ff. de leg. tertia. Et conſiſtit in perſpicacia, & Doctrina intellectus, vt inquit Corneus in conſi. 318. libro primo & in conſil. vigeſimo primo. Videtur in hac conſultatione libro quarto. limitat tamen Ioannes de Plat. in dict. Rubric. niſi mos re-
9 gionis, & conſuetudo ciuitatis aliter ſe haberet leg. labeo. ff. de ſupell. leg.

Sextò quęro cui incumbat probatio Aurificem, vel Fabrum eſſe?
10 Reſpondeo, quod incumbit dicenti Aurificem eſſe, vel Fabrum, ſeu Artificem, quia iſta qualitas

non

non inest à natura, sed per doctrinam, & exercitium quęritur, vt notat per Bartolum in leg. legatis seruis. §. si de Officio ff. de leg. 3. Et qui prætextu alicuius qualitatis nititur, & in ea se fundat, debet probare qualitate vt not. Ioann. de Plat. in leg. prima Cod. de apparit. mag. milit. libro Decimosecundo, & patet ex not. per Bartolum in dicto tract. de Teste capitul. de qualitate, & consuluit Nellus de sancto Geminiano in cons. incipit In causa & quęstione.

Septimo quæro Qualiter probetur aliquem esse artificem? Resp. hoc Primo posse probari per testes
11 aurificem aliquem esse, † vel fabrum, vt not. Ioann. de Plat. in dicta lege prima Codi. de apparit. magi. mil. libro decimosecundo, & consuluit Nellus de Sancto Geminiano in præallegato cons. vers. sed dubitatio. Secundo per inspectionem matriculæ, in qua describuntur artifices illius artis, leg. matriculam, & ibi not. Bartol. & Ioann. de Plat. in tertio not. Codic. de agent. in rebus libro Vndecimo & Ioann. Baptista de Sancto Seuerino in leg. petitiones. C. de aduocat. diuin. iudic. & Domin. in capit. primo de renunciat. libro sexto. Quia eo ipso, quod reperitur descriptus tamquā Aurifex in matricula præsumitur esse talis; vt not. Baldus in leg. Scriniarios. Codic. de testament. milit. & Andręas Siculus in Rubrica de fide instrument. colum. antepen. & penult. & notat Ioann. de Plat. in dicta leg. prima Codic. de appar. mag. millit. libro decimosecundo & Iason in leg. Barbarius. ff. de offic. præ. colum. 14. Vers. Quarto limita, vbi dicit hanc esse veram, & communem opinionem. Sed Nellus in d. cons. intelligit hanc communem opinionem, quando agitur contra
12 artificem, † qui se matriculatum diceret, vt probatio per inspectionem matriculæ sufficiat. Secus si ipse diceret se Artificem, & per matriculam vellet id docere, pro qua distinctione adducit leg. non ignorat cum ibi notatis, & cum his, quæ ibi scripsit Cyn. Codic. Qui accus. non poss.

Octauo quæro. Quomodo testes debeant deponere, vt concludant, aliquem esse Artificem? Respondet quod Artificem esse alicuius artis mecanicæ, vt Aurificem; vel fabrum, testificari po-
13 test quilibet, cum id opus, † quod ex artificio illo resultat ab illius artis Artifice omnibus notum sit. Si ergo testis dixerit, aliquem esse Aurificem, fabrum, vel Cerdonem, quia vidit eum exercere dictam artem satis probat, si non interrogatur vlterius. Sed si adiecerit, quia vidit illum operari in illa arte non probat; quia præparare Corium Cerdoni, vel Aurum Aurifici, est operari in illa arte, non tamen ille est Artifex. Vt igitur clara sit probatio dicat quia vidit eum aliquod opus facere, quod certum sit absque illius artis peritia fieri non posse: Et hoc cum simpliciter quęritur: An sit Aurifex, vel Faber. Si verò quæritur, quantum gradum profectionis in illa arte, quis teneat, vel quantum artificem illum, vnus excedat, non potest testimonium rectè reddi, nisi per illos, qui sunt
14 in exercitio illo periti. † Ita notabiliter dicit Bartol. in Tractat. de Teste Capitul. Cerdonem esse: Faciunt, quæ nota. Glosa, & Angel. Aretinus in §. per alluuionem Institut. de rerum diuisione, & Bartolus in prohœmio Digestorum.

Nono quæro; Qualiter debeant Auri-

Aurifices, & alij Artifices suas artes exercere: Respondeo, quod iuste, & sine fraude; aliàs tenentur
15 parti læsæ, & puniuntur vt notat Bartol. in leg. secunda Cod. de muril- leg. libr. 11. & ibi Ioann. de Plat. Quam legem inducunt contra Artifices suas artes lucri causa falsificantes, quod teneantur parti lesæ, & puniantur. Allegat Ioann. de Plat. leg. item quæritur. §. si gemma ff. loca, quæ loquitur in Aurifice. Pro hac quæstione faciunt quæ infra dicentur in titulo de Alchimia. Et quod ponit Baldus in capitulo primo. Quæ sint Rega.

Decimò quæro: Quid si Aurifex facit Aurum minoris ligæ quam statutum disponat, qua pœna puniatur? Respondeo, eum puniri
16 pœna falsi † vt dicit Bartol. in l. lege Cornelia in princip. ff. de fals. sequitur Angel. Aret. in Tracta. malefic. in verbo Falsario, versicul. Quæro an Artifex, & Fab. de Monte, de Emption. & vendition. in 5. quæstion. princip. column. 3. versicul. Sed Aurifices.

Decimo primo quæro; Quid si Aurifex, vel Faber vendit rem vitiosam, An teneatur: Respondeo, Quod sic difformiter tamen: Quia si scienter, tenetur ad totum
17 interesse, † etiam extra rem; si ignoranter quanto minoris empturus fuisset leg. Iulianus in princip. & ibi Bartol. ff. de action. emption. & in leg. in rebus. §. item qui sciens. ff. commod. & late Fabian. de Monte de emption. & vendition. 6. quæstion. princip. versic. Circa 13.

Decimo secundo quæro: Quid si Aurifex, vel Faber locauit operas suas; An teneatur de fractura operis; Respondeo, quod aut vitio materiæ procedit, aut imperitia Artificis. Primo casu non tenetur nisi periculum in se susceperit. Secundo casu tenetur leg. cum quæritur. §. si gemma ff. locati vbi est casus, & leg. si seruus. §. si calicem ff. ad leg. Aquil. vbi text. distinguit vt supra, & addit quod solent pacisci artifices nolle se teneri de vitio materiæ. Et quando locans operas suas teneatur de vitio materiæ declarat Paul. in leg. Martius, & in leg. opus. ff. locati in lectura Florentina.

Decimo tertio quæro, An collegium Arificum, Fabrorum, & aliorum Artificum de quibus supra, sit licitum? Respondeo, quod sic, vt notat Accurs. & Bartol. in
19 leg. 1. ff. Quod cuiusque vnius nomin. & Bartol. in leg. final. in secunda quæstione ff. de Colleg. illic; vbi dicit, quod omnes artes, quæ enumerantur in leg. final. ff. de iure immun. habent collegium à iure approbatum, & concludit, quod collegia facientia vnam artem in vna Ciuitate, vel loco sunt approbata. Facit textus in leg. prima, & secunda Cod. de excusat. artif. libr. 10.

Decimo quarto quæro. An collegium Aurificum, Fabrorum, & aliorum Artificum possit condere statuta, & super quibus? Respondeo, quod possunt in pertinen-
20 tibus ad artem ipsorum, & inter se, & non super alijs. leg. final. & ibi Bartol. & Doctores Cod. de iure omn. iudic. dummodo non faciant legem, per quam alteri præiudicetur, veluti quod certe personæ tantum possint dictam artem exercere; Vel quod opus incæptum ab vno, alius non perficiat, quia istæ sunt leges reprobatæ leg. prima Codic. de monopol.

pol. vt concludit Bartol. in leg. final. versicul. super quibus. ff. de colleg. illic; & ibi etiam concludit idem Bartol. quod possunt facere Sindicum pro eorum iustitia
21 † conseruanda, de his, quæ ad ipsorum artem pertinent, vt notat in leg. prima in princip. ff. Quod cuius vnius nom. De alijs vero non possunt, vt ibi per Bartol. & per eundem in leg. omnes populi in secunda quæstione primæ quæstionis principalis ff. de iustit. & iure vbi late per Ioann. Baptist. de Sancto Seuerino, & per Iason. in repet. dict. leg. colum. 10. vbi concludit, quod valent eorum statuta quoad ipsos, etiam si contradicant iuri communi, vel statutis Ciuitatis, allegat Bald. ibi, & Alber. de Rosat. in prima parte statut. qu. 7.

Decimo quinto quæro. An statuta dictorum artificum indigeant approbatione Superioris? Respondet Baldus, & Salycet. in dict. leg. tertia Codic. de constitut. pec. quod statuta artificum non indi-
22 gent alia confirmatione ex quo sunt à iure communi apptobata; Idem dicit Bartol. de Nauar. Institut. de iure nat. gent. & ciu. §. primo. Et opiniones prædictas refert Ioann. Baptist. in dict. leg. omnes populi in secunda quæstione primæ quæstionis principalis. Et tenet ibidem Iason column. 11. versicul. An autem; & Nell. de Sancto Geminiano in dict. leg. 3. Codic. de constitut. pecu. Quod intelligit procedere in statutis, quæ pertinent ad administrationem rerum ipsorum. In ijs vero quæ pertinent ad decisionem causarum tenet, requiri Superioris approbationem. Sed contrarium dicit idem Nellus in leg. final. Codic. de iure omn. iudic. quod statuta, quæ artifices faciunt in pertinentibus ad artem, tunc demum valent, si approbantur per Commune, siue per Superiorem: Subdens, quod licet prædicta sint confirmata à Communi, non tamen sunt Statuta Communis, sed illius vniuersitatis; Et sic officia vniuersitatis, non dicuntur officia Communis, probatur in leg. priuatorum eod. titulo & in leg. omnium Codic. de testament. Quod vltimum dictum nota; quia quandoque statuta loci subditi disponunt, quod in non dispositis ab eius statutis recurratur ad statuta Communis superioris, & vbi illa deficiunt, ad ius commune: vt non sit recurrendum ad statuta Communis Dominantis, quia non dicuntur statuta Communis, vt dicit Nellus dict. loco, sed ad statuta Communis confirmantis. In præsenti tamen quæstione, vt dixi, Iason, & alij præallegati tenent, quod non requiratur confirmatio superioris.

Decimo sexto quæro, An aliquam, & quam immunitatem habeant Aurifices, & alij Artifices, de quibus supra? Respondeo, quod habent immunitatem à publicis muneribus personalibus
23 † leg. prima, & secunda Codic. de excusat. artif. libr. 10. & ibi notat Accurs. Bartol. & Ioann. de Plat. Interest enim reipublicæ, de quibus in dict. leg. prima, & secunda & in leg. final. ff. de iure immun. Et quod sint immunes à personalibus muneribus, vt habeant tempus ad docendum prædictas artes, & non sint occupati publicis muneribus, vt dicit Ioann. de Plat. in d. l. 1.

Decimo septimo quæro; Quæ requirantur, vt Aurifex, vel alius Artifex gaudeat immunitatibus illius artis? Respondeo, quinque

requi-

24 requiri. † Primò, quod sit descriptus in collegio artis leg. prima, & ibi glosa, & Ioannes de Plat. Codic. de excusat. artif. libr. decimo primo & notat Ioannes de Plat. in leg. quicunque Codic. de Cohartal. libro decimosecundo, & in leg. eos Codic. de Apparit. Mag. mil. eodem libro & in leg. nec intra Codic. de profess. & medic. libro decimo & Ioann. Baptist. de Sancto Seuerino in leg. Scriniarios Codic. de testament. mil. & in leg. petitionem Codic. de Aduoc. diu. iudic. Secundò requiritur, quod habeat scientiam, & peritiam illius artis, in qua describitur, vt notat Ioann. Baptist. de Sancto Seuerino in dict. leg. Scriniarios, allegando Petr. de Ancharan. in capit. primo de Parroc. Et sic quod non sit solo nomine Artifex, Exemplum ponit Ancharan. in illo qui fecit se doctorari in aliqua facultate, cuius nullam habeat scientiam, & inquit, eum non gaudere priuilegijs Doctorum, a d quod facit, quod not. Rom. in l. si vero. §. de viro Fallent. nona ff. solut. matrimon. Tertiò requiritur, quod exerceat artem alioquin non gaudet priuilegio artis, vt notat Bartol. & Ioannes de Plat. in leg. prima Codic. de colleg. libro decimoprimo & Bartol. in leg. semper. §. super quibusdam. ff. de iure immunitat. & in leg. qui sub prætextu Codic. de sacr. Eccles. & Iason. in dict. leg. Scriniarios, Felyn. in capitul. *Clerici* columnn. secunda de iudic. Ex quo dicit notabiliter Guido Pap. quæstione CCCCII. quod mercatores, & alij, qui faciunt se describi in collegio *Monetariorum*, non tamen continuo, actu ipso exercent officium, licet quandoque sic, quandoque non, etiam quando cuduntur monetæ, sed circa suas proprias merces, & artes sunt intenti; quod non gaudeant immunitate concessa monetarijs, quia censentur fecisse se describi animo fraudandi munera, ad quæ alij teneantur per leg. semper. §. Diuus. ff. de iure immunit. Ex quo etiam infert Bartol. in dict. leg. qui sub prætestu, quod scolaris, qui est descriptus in matricula, & non intrat, nec studet, non gaudet priuilegio Scolarium, & sequitur Ioann. Baptist. in dict. leg. Scriniarios. Quartò requiritur, quod exerceat artem per se, & non per alium, vt notat Ioann. de Plat. in dict. leg. prima Codic. de colleg. libr. decimoprimo Allegat leg. final. in princip. ff. de excusat. tuto. & notat etiam Ioan. Baptist. in dict. leg. Scriniarios, & ibi Iason, vbi dicit hoc valde notandum contra mercatores sui temporis. Quintò requiritur, quod maiorem partem suarum fortunarum, & suæ substantiæ teneant, & habeant in illa negociatione, & in illis mercibus, vt dicit Bartol. in leg. semper. §. negociatio per illum textum. ff. de iure immunit. & in rub. Codic. de Nauicul. libro decimoprimo, & Alexand. in consil. 108. Viso themate libro quarto & Iason. in d. leg. Scriniarios.

Decimo octauo quæro. An discipuli Aurificum, & aliorum
25 Artificum gaudeant immunitate concessa Magistris? Respondeo, quod non vt determinat Accurs. in dict. leg. prima Codic. de excusat. artific. & Bartol. in leg. legatis seruis. §. ornatricibus. ff. de leg. tertia. Quia sumus in priuilegijs quæ concessa magistris non extenduntur ad Discipulos dict. leg. prima vt dicit Bartol. in dict. §. ornatricibus:

Et

Et licet Bartol. in dict. leg. 1. videatur tenere contrarium, tamen Ioann. de Plat. ibi tenet opinionem Bartol. in dict. §. ornatricibus, pro qua opinione allegat textum in leg. semper. §. quibusdam. ff. de iure immun. & Alber. de Rosat. in 2. parte Statutorum quæst. 22. Et ratio decisionis est, quia immunitas datur ratione peritiæ, quæ non est in discipulo, prout in Magistro; Et ita loquitur dict. leg. 1. Cod. de excusat. art. vt dicit Iason in leg. 1. ff. solut. matrimon. colum. penultim. Si vero essemus in testamentis, & beneficijs, tunc venirent, & comprehenderentur etiam discipuli, vt per Bartol. in d. §. ornatricibus, & Ioan. de Plat. in dict. leg. 1. Cod. de excusat. artif. lib. 10.

Decimonono quæro. Quo temporis spacio Artifex non exercendo artem, dicatur desijsse esse Artificem? Respondeo, quod si per decennium
26 desierit tale artificium, vel artem exercere, desinit esse Artifex. Per lapsum enim eius temporis, lex, obliuionem præsumit leg. furtum §. fundi iuncta glosa ff. de vsucap. vbi statuit de possessione perdenda, vt dicit Bartol. in Tracta. de Teste in C. inc. Aliquam ex prædictis qualitatibus vers. sed si.

Vigesimo quæro. Quid si aliqui Artifices consueuerunt obedire collegio artis Aurificum, & per aliquot annos non obedierunt; An sit sub-
27 lata consuetudo introducta. † Domin. de Santo Geminiano in consil. 6. incipit, quia diffusè libro primo in fine dicit, quod non, quia consuetudo tribuit iurisdictionem de for. comp. cap. cum contingat de offic. ordin. capit. duo simul cum sim; quæ non est sublata, licet per aliquot annos non obedierint, quia requiritur ad illam tollendam, quod sit obseruata contraria consuetudo per tantum tempus, quantum necessarium fuit ad illam introducendam, vt not. Innocent. de Priuileg. capit. accedentibus, & Archid. in capit. in ijs 11. distinct. & glosa in clem. attendentes de statut. regul.

Vigesimoprimo quæro, An Aurifex, vel alius Artifex, qui fuit de collegio Aurificum, & desijt artem exercere possit coram Consulibus illius artis conuenisse: Respondeo, quod de his, quæ gessit tempore,
28 quo erat de illa arte, & quæ pertinebant ad illam potest coram Consulibus, & Iudicibus illius artis conueniri. leg. 1. Cod. vbi de ratio. ag. oport. vbi ita not. Paul. de Castro; & probatur in leg. Prætor. §. etiam is ff. de edend. Idem notat Paul. de Castro in l. final. Cod. de iur. omn. iudic. & Ioann. Baptist. in dict. leg. Prætor. Ex quo dicit, quod Lanifex quondam de his, quæ tunc gessit, ad illam artem pertinentibus, potest coram Consulibus dictæ artis conueniri licet artem amplius non exerceat, & ita dicit Ioann. Baptist. se respondisse Officialibus artis lanæ ciuitatis Senarum; quod nota, quia sæpè de facto contingit, vt dixit ipse in leg. omnes populi in 2. quæst. primæ quæst. princip. ff. de iust. & iur.

Vigesimosecundo quæro, An hæres artificis possit conueniri coram Consulibus artis, vt poterat defunctus? Dominus Franciscus de Albergottis de Aretio in leg. hæres absens. ff. de iudic. per illum textum, & ibi not. dicit, quod hæres mercatoris, & artificis pro negocijs ad mercaturam, & ad artem pertinentibus,
29 potest conueniri coram Consulibus artis, & mercatorum, sicut poterat etiam mercator, & artifex. Sed contrarium videtur decidere Bald. in leg. quædam. §. nihil. ff. de edend. vbi dicit, quod si statutum disponat, quod notarius

rius pro omni causa possit conueniri coram Consulibus Notariorum, Attamen hæres ipsius, qui regulariter sortitur forum ex persona defuncti non poterit hoc casu, coram Consulibus conueniri, quia iurisdictio per statutum concessa dicitur esse stricti iuris vnde non est extendenda. Verum vt dicit Bened. de Barzis de Perus. in Tracta. de Guarentig. quęst. 8. istud dictum Baldi est dubium, quia vult, quod id quod dicit d. l. hęres absens, sit verum, quando proceditur de iure communi: Secus autem quando exercetur iurisdictio ex forma statuti. Nam Cyn. referendo Petr. in auth. quas actiones. C. de sacr. eccles. in illa quæstione, de vidua succedente rustico, indistinctè dicit, quod hæres non solum forum, sed etiam iudicem metitur ex persona defuncti. Quæ nota.

Vigesimotertio quæro; Quid si vnus exercet duas artes, an subijciatur Constitutionibus vtriusque artis? Roma. in consil. 422. incip. Iste Franciscus, consuluit, quod sic, quia quan-
30 do in vna, & eadem persona concurrunt duæ qualitates paris potentiæ, vt sunt duarum artium exercitia, quarum vna potest ab alia separari, tunc de ea persona iudicari debet, vt de duabus, in quarũ vna concurrit qualitas artis vnius, in altera concurrente qualitate artis alterius, & dicit esse casum in cap. postulasti de concess. præben. & per consequens dum exercet vnam artem illius constitutionibus dum aliam alteri subijcitur prout ibi per multa concludit Roma. Et si hunc exercẽtem duas artes aliquis conuenire voluerit dicit Lud. Roma.
31 quod inspicienda est ars, cuius occasione conueniendus est, & corã Consulibus illius artis conueniri debebit; Et respectu alterius artis corã alijs cõsulibus vt dicitur in l. 1. §. fin. ff. Naut. Caup. stab. Allegat notata in l. 2. C. de const. pecun.

DE ALCHIMISTIS.

Titulus Tertius.

SVMMARIA.

1 *Alchimistæ qui sint.*
2 *Quid Alchimia.*
3 *Quando ars licita, quando illicita.*
4 *Species vna metalli in aliam mutari potest.*
5 *Aurum vel argentum Alchimicum habet veram & propriam auri vel argenti substantiam. Sophisticatum habet colorem & apparentiam tantum.*
6 *Alchimicum verum à naturali non differt.*
7 *Alchimicum pro naturali solui potest. Sophisticatum non potest.*
8 *Re in totum sophisticata vendita non valet venditio.*
9 *In partem sophisticata valet in ea parte, in qua non est erratum.*
10 *Error in materia vel qualitate substantiali non vitiat actum; sed in qualitate inuisibili vitiat.*
11 *Si error sit ex parte promissoris vt si det aurum cum de ære sit conuentum valet actus sed illi succurritur opt. exceptionis.*
21 *Error testatoris legantis massam æneam.*

neam, si sit aurea non vitiat legatum, sed hæredi competit retentio ad interesse.

13 *In distractu et liberatione error vitiat actum, vt ænea solutio pro debito aureo.*

14 *In deposito non vitiat.*

15 *Neque in pignore.*

16 *Emens æs pro auro ignorans habet actionem aduersus venditorem, sciens non habet.*

17 *Si vẽditor erat sciens tenetur ad quodlibet interesse extra rem, Si ignorans ad damnum emptoris tantum.*

18 *Si ignarè venditum est datur actio ex empto, Si scienter actio de dolo.*

19 *Datur casus quo quis rem sophisticatam licite vendere potest.*

20 *Si error sit ex parte & ad damnum venditoris idem vt supra dicendum.*

21 *Pœna ipsorum est furti, vel Stellionatus vel falsi.*

22 *Alchimista si vendit sophisticatum pro vero non potest esse testis, si pro sophisticato potest.*

ACumen humani ingenij eò subtilitatis peruenit, vt etiã in Mineralibus ars naturã sequens didixerit naturalib. non inferiora. Talia sunt Alchimica, Et qui ea conficiunt Alchimistæ dicuntur: Ritè igitur post quam de metalli naturalis artificibus actum est, de fabris artificialis metalli, hoc est de Alchimia, & Alchimistis agendum erit.

Et primò quæro Qui dicantur Alchimistæ. Respondeo eos dici qui ar-
1 te imitando naturam verum aurum, & verum argentum faciunt, ita colligitur ex dictis Alberti Magni in opere suo de Mineralibus lib.3. cap.9. quæ referam infra q.4.

Secũdò quæro Quid sit Alchimia. Respondeo quod est ars, per quam ingenio artificis, imitantis naturam, vna species metalli in aliam preciosio-
2 rem conuertitur; ita colligi potest ex dictis Alberti Magni quamuis omnis definitio periculosa sit l. omnis diffinitio. ff. de reg.iur. & ibi per Doctores.

Tertiò quæro An Alchimia sit ars licita, & sic an Alchimista huiusmodi arti licitè eam exercentem artem licitam operari, an falsam dicatur. Hanc quæstionem tractant Oldr.cõsil.74.& Ioã.And.in tit.de crim. fals. in add. ad Specul. Et quod non sit licita, & falsum dicatur: committere dicunt quod quidam ostendunt per verba Pauli ad Corinthios 4. c.quæ vide 26.q.5.Nec mirum ibi Pauli sententiam; similiter multis deceptionibus dant causam, nec est scientia pietatis 37.dist.c.si quis dicitur:enim illam artem vbi ad aurum tenditur nõ fieri sine auri decoctione quod est lege prohibitum vt C. de aur. pub. persc.lib.10.Incontrarium quod immo sit ars licita adducunt facit. Quia
3 is qui ex magisterio artis sine arte magica vel alia legibus prohibita vt C. de Thesau. lib. 10. de uili metallo facit preciosam commendandus est, quia in hoc auget rempublicam.C. de met. & metall. lib. 11. Et isti metallarij priuilegiati sunt contra l.1.C. de Thesau. & l.3.ff.de acq. rer. dom. Non enim dicuntur mutare vnã speciem metalli in aliam diuersam; Sed vnam meliorem vt de stamno vel ære aurum, vel argentum, sicuti ex vermibus secum, ex herba vitrum fieri videmus. Et D. Augustinus dicit in lib. de Ciuitate Dei quod sunt in rebus corporeis per omnia elementa quædam seminariæ rationes occultæ quibus cum data fuerit opportunitas prorumpũt in species debitas suis modis, & finibus & habetur hoc ad litteram 26.q.5. c.nec mirum ante medium d. c.Item videmus non esse magnam pœnam illius qui etiam dat æs pro auro, tenetur enim crimine stellionatus cuius pœna est extraordinaria

dinaria.l.1.in fine.ff.de pigno.act. Et subiungit Io. And. loco præallegato fuisse temporibus suis Magistrũ Arnaldum de Villa noua summum Medicum, & Theologum qui erat magnus Alchimista; Et dicunt Oldr.& Ioan.And. Alchimiam esse artem licitam,& per consequens Alchimistã non peccare, & sic puniri non posse. Hanc opinionem approbat Abb.in c. 2.in fine extra.de sortileg. & And. de Isern.& Card. Alex.in cap.1.Quæ sin Rega.in vsib. feud. & Diuus Tomas 2.2.q.77.art.2.in solutione primi argumenti,& Ioan.de Plat. in l.1.C.de arg.Pręt.lib.11.& Fabia.de monte in Tract. de empt. & vend.3. q. princ. vers. sed hic quæritur; Et prædicta procedunt in veris Alchimistis qui faciunt verum aurum, & verum argentum. Secus in his, qui per alba albificant, & per citrina citrinant. manente specie metalli prioris in materia, qui procul dubio deceptores sunt, & non Alchimistæ. Et isti sunt qui reprobantur, & puniuntur vt dicam infra. Verum, quia isto secundo modo fere omnes in toto, vel in parte procedunt vt dicit Albertus Magnus loco prædicto, & multis subiacẽt deceptionibus vt 26. quæst.6. capit. nec mirum, Ideo Ioan. de Plat. in l.1. C. de arg.Præt.lib.11. consuluit ab eiusdem exercitio abstinendum, & ita etiam dicit quidam frater Angelus de Clauas. in sua summa in uerbo Alchimia. Subdit tamen Ioan. de Plat. quod si hæc operatio in piam causam conuertendam peragatur Dei omnipotentis permissione perficitur d. ca. nec mirum vers. nec ideo,& 36. dist. cap. elegimus. Ex his duę eliciuntur conclusiones: Prima, quod quando sequitur vera transmutatio metalli prioris & fit verum aurum & verum argentum tunc dictam artem Alchimista rite, & rectè exercet. Secunda, quando non mutatur metalli prioris species. Nec fit verum aurum deceptor dicitur, qui id facit & non Alchimista, & in hoc casu ars est illicita.

Quarto quæro, An species metalli possit ad inuicem transmutari. Hanc quęstionem ponit Albertus Magnus in d.suo opere de Mineralium l.3.capit. 9. Et dicit quod possumus considerare vtrum verum sit quod Aristotilem dixisse affirmant cum re vera dictum sit Auicennæ videlicet sciant Artifices, Per Alchimicum species metallorum immutari non posse. Sed tantum illis similia facere vt tingere rubrum citrino ad hoc vt aurum videatur vel dealbare metallum quod non sit argentum & dealbatum ita simile sit argento vt metallum argenti videatur: Ceterum autem quod differentia specifica aliquo tollatur ingenio non credo possibile, sed explicatio accidentium non est impossibilis vel saltem diminutio eorum. Hæc est sententia Auicennę quam dicit esse Aristotelis. Tamen Auicenna in Alchimia sua dicit quod inuenit contra opinionem eorum quæ secus dixerunt quod non permutantur species, sed fortè in materiã primam vel metallicam relinquũtur. Et tunc Alchimistarum periti operantur: sicut periti medicorum, qui purgant materias corruptas, & facile corruptibiles & impedientes sanitatem, & postea per confortantia naturam iuuãt uirtutem naturalem & dirigendo sanitatem naturalem inducunt. Ita Alchimistarum pericti purgant materiam argenti viui & sulphuris quam inesse videmus metallis, qua purgata confortant virtutes materiæ elemẽtales, & cęlestes ad proportionem metalli quod intendunt inducere. 4
Et tunc ipsa natura operatur, & non ars, nisi organice, vel iuãando. Et sic verum aurum & verum argentum educere videntur. Quod enim faciũt virtutes elementales, & cælestes in vasis naturalibus id faciunt artificia-

lia si formentur ad modum vasorum naturalium. Et quod faciunt natura calido solis, & stellarum hoc facit ars calido, & ignis dummodo contemperentur: si quod non excedat virtutem se mouentem & informantem quæ est in metallis. Et ita dicit Albertus Magnus in dict. capitu. 9. qui declarat hanc materiam & comprobat Oldr. & Ioann. Andr. de quibus suprà.

Quinto quæro, quod dicatur aurum Alchimicum, & quod sophisticatum. Responsio patet ex dictis supra in præcedenti quæstione: Au-
5 rum enim Alchimicum quod habet in se intrinsicè, & in substantia & qualitate veram auri speciem. Sophisticatum est è contra quod dumtaxat habet apparentiam & non intrinsicam in sustantia auri existentiam, vt patet ex dictis Diui Thom. 2. 2. quæst. 77. art. 2. & Cardin. Alex. in c. 1. Quæ sunt reg. in vsibus Feudor.

Sexto quæro, An aurum Alchimicum à naturali differat? Respondeo,
6 quod si fiat per Alchimiam verum aurum non differunt in substantia; sed in modo deducendi ad esse, quia vnum à natura alterum ab arte in esse deducitur, vt elicitur apertè ex dictis Alberti Magni & Diui Thom. supra relatis.

Septimò quero, An liceat vendere vel soluere aurum vel argentum Alchimicum pro naturali, & an per hoc reddatur venditio vel solutio iniusta. Respondeo, quod si venditur aurum alchimicum, quod sit verum aurum, de quo dixi supra, venditio est licita, & solutio de huiusmodi auro vel argento facta; ita concludunt And. de Isern. Bald. & Card. Alexan. in d. ca. 1. Quæ sint Regal. Si vero aurum vel argentum esset sophisticatū, & sic non verum tunc non licet illud pro vero vendere & illicita esset venditio per tale aurum vel argentum facta. Et puniuntur talia facientes vt dicunt Doctores prædicti, & Ioann. And. in add. spec. in tit. de crim. fals. Eandem opinionem retinet Diuus Thom. 2. 2. qu. 77. ar. 2. distinguendo vt supra. Nam præter interesse maioris ualoris aurum, & argentū habet quasdam uirtutes insitas quæ non sunt in alijs metallis neq; in auro uel argēto per Alchimiā sophisticato uelut contra melancoliam & alias animi ægritudines à peritis Medicis obseruatas. Sed si per Alchimiam fieret uerum aurum non esset illicitum illud pro uero uendere, quia nihil prohibet, arte uti aliquibus naturalibus causis ad producendos naturales & ueros effectus, sicut dicit Aug. in li. de Tri. de his quæ arte dæmonū fiunt. Ita concludit Diuus Thom. & concordat cum opinione Doctorum de quibus supra, quam conclusionem Sancti Thomæ tenet Ascesanus in sua summa in 3. lib. primæ partis Rubr. de empt. & vendit §. 11. vers. Quid si venditor, & Frater Bar. de Sancta Concordia in sua summa in verbo empt. §. 4. & Archid. Florentinus in 2. parte summę in tit. de auaritia. cap. 17. De varijs fraudibus quę committuntur, in negociando. §. 3. vers. 1. Fab. de Monte de emp. & vēd. q. 8. princ. vers. sed hic quæritur.

Octauo quæro: quid si venditur ignoranter aurum vel argentum sophisticatum pro vero, An teneat vēditio? Respondeo distinguēdo, quod aut erratur in tota substātia rei vt in exemplis positis, si æs pro auro, vel plumbum pro argento datur; aut er-
8 ratur solum in aliqua parte. Primo casu uenditio nulla est. l. in venditionibus. §. fi. ff. de contrah. empt. & in l. quid tamen in fine eod. tit. & tenet Roffr. in libell. iuris ciuilis in quarta parte in Rubr. de actio. ex empt. versicu. octauum quid, vbi dicit, quod sex errores impediunt Contractum emptionis, & venditionis inter quos est si est in materia vel in

substantia vt si argentum pro plumbo vel è contra vendatur dicta lege in uenditionibus vbi Pau. de Castro in lectura Florentina & Bart. in l. 1. ff. de offic. Procur. Cęs. Angel. Aretin. in §. Item is Instrum.de oblig.& Alber. de Rosa. in dicta lege quid tamen. Secundo casu videlicet quando erratur in aliqua parte, si pars in qua erratur est minor tunc valet emptio, & est Contractum bonę fidei, textus est not. in dict. lege quid tamen ff. de contr. empt. & glo. in l. cum ab eo in 4. solutione eod. tit. & facit textus in l.domum. §. 1. ff. eod. titu. vbi deciditur, quod valet venditio Domus quam emptor & venditor putabat integram cum pars esset igni combusta, quia attendi debet id quod est maius, & principalius vt dicit Ias. in dict. leg. si id quod aurum in 3. col. Vers. secundo limita; & eandem conclusionem posuit ibi Ludo. Roma. quem ibi refert, & sequitur magnæ auctoritatis Doctor dominus Philippus Lucensis, qui legit in studio Senensi, tempore Domini Thommæ Roccij. Sed contra hanc distinctionem quod valeat contractus etiam si error sit in maiori parte videtur vrgere text. in d. l. quid tamen, vbi fuit vendita aureola, quæ aurea dicebatur, precio exquisito eaque inuenta fuit magna ex parte ęnea, & dicit ibi textus venditionem esse constat eo quia aurei aliquid habuit. Nam si auratum aliquid sit licet ego auream putem, & sic totum valet venditio & ideo Paul. de Castro in dict. leg. quid tamen in lectura Florentina non videtur considerare, quod sit in maiori parte, quia summando illum textum dicit sufficere rem esse pro parte de illa materia de qua creditur esse tota, & valet venditio licet sit secus si non sit in aliquo, & Alber. de Rosat. in dict. l. quid tamen videtur distinguere doctrinam Glos. in dict. leg. cum ab eo, dicens, quod venditio valet fauore emptoris vt conseruetur indemnis, sed non quo ad rem, & ita dicit tolli contrarium d. l. cum ab eo. sed cum glosę transeunt indistinctè vltra Roman. Philippum Lucēsem, & Iasonem, Alex. & Claud. de Seisell. in d. le. si id quod aurum. Cogita quia videtur fortiter vrgere textus in d. l. quid tamen attenta ratione illius textus ibi aurei aliquid habuit.

9 Nono quæro posito quid venditio non valeat cum venditur æs pro auro respectu æris An valeat in tanto auro in genere: Respondeo quod sic vt dicit Glosa in dict. leg. quid tamen in fine. Sed contra videtur tenere Paul. de Castro in l. 1. ff. de pignorat. actio. in lectura Florentina, Quia textus in dict. leg. quid tamen, dicit simpliciter quod venditio non tenet & sic nec in ære nec in auro, tamen pro Glosa mihi videtur casus in l. labeo ait. §. si vestimenta. ff. de contr. empt. vbi dicitur: quod si vas aurichalchi vendidisset ignorans, tenetur, vt aurum quod vendidit præstet si aurum præstare tenetur. Ergo tenetur ad aurum in genere, quia vēditū erat aurum & iuxta opinionem Glossæ videtur esse distinctio Albe. de Rosat. in d. l. quid tamen, qui dicit quod si erratur in materia non tenet contractus respectu materię in qua erratur; sed respectu tātidem in genere in quo consensum est, & hoc si ibi est aliquid de materia in qua consentitur. Sed si erat tota alia materia tunc venditio est nulla, & dū textus dicit valet venditio intelligit respectu demōstrati, ī quo non est erratum, in alio non: sed tantūdem in genere pręstare tenetur.

Decimo quęro. Si stipulor a te massam quam auream putem & sit ęnea: An teneat stipulatio? respondet Iuris consultus in l. si id quod aurum. ff. de ver. oblig. quod sic, quia in corpore cōsensum est, & ibi notat Ias. quod

error

error in materia vel qualitate substantiali non vitiat stipulationem & sic consensus in superficie facit valere actum, licet sit erratum in qualitate inuisibili. Et procedit conclusio in contractibus stricti iuris ex causa lucratiua, secus est in contractibus ex causa onerosa, qui ita vitiantur, sicut contractus bonę fidei. ita tenet Bart. Bald. Pau. Castr. Alexand. & Iason in d. leg. si id quod aurum Vers. successiuè & ibi etiam ita tenet Dominus meus Barto. Sozz. Succurritur tamē decepto actione dolum malum abesse, si fuit apposita vt ibi declarat Ias. in secundo not. Et requiritur dolus ex proposito, vt dicit ibi Alexand. qui tenet contra Raph. Cuma. & ibi etiam Ias. & Philippus Lucensis, qui subdit quod si stipulatio dolum malum abesse non fuerit interposita non potest agi, quia satis est quod stipulator aliquid lucretur l. ad res donatas ff. de edilit. edit. nisi pretenderet interesse, vt quia fecit expensas circa id quod putabat esse aurum, vel fortè quia tunc emisset aurum viliori præcio si sciuisset, quod esset æs, & tunc agit actione de dolo ad interesse l. Aristot. in fine. ff. de donat. & l. 1. C. de iure dot.

Vndecimo quæro, si esset error ex parte promissoris credentis promittere æs, & sit aurum. Præfator Doctor Dominus Philipp. Lucensis in dict. lege si id quod aurum in princi.
11 dicit, quod defenditur promissor ope exceptionis per l. si quis cum aliter. ff. de verb. obl. & idem dicit ibi Bald. de Barto. in fine, quod vbi errat promissor valet stipulatio sed rescinditur ope exceptionis per d. l. si quis cum aliter cum ibi not. per Bart. & Doct.

Duodecimo quęro, quid si testator credens legare massam æneam cū esset aurea an valeat legatum? Raph. Cuma. in l. si quis in fundi vocabulo in princ. ff. de leg. prim. dicit, quod id quod dicitur in stipulatione militat in legato. Putat tamen quod hęres poterit retinere aduersus legatarium quanti plus valet illa massa & ita transit Alexand. in dicta lege si id quod aurum. Et Iason ibi in primo nota. ampliando dictam legem dicit quod error in materia non uitiet legatum.

Decimotertio quæro, quid in distractu, An si promisi aurū, & solui æs an sim liberatus. Dicas, quod nō l. si cum aurum. ff. de solut. Et ita dicit D. Philippus Lucensis in dict. l. si id quod aurum in principio, quia error in materia vitiat liberationem & sic distractum, vt in d. l. si cum aurum & ratio est quia solutio liberat debitorē, ex traditione non autem ex solo consensu, facit l. eleganter §. qui reprobos ff. de pignor. act. & ita dicit Ias. in d. l. si id quod aurum in princip. Vers. limita istum textum. Si tamen ille qui petit aurum pro quo est æs sibi solutum non restituat æs, repellitur exceptione donec æs reddat, vt dicit textus in d. l. si id quod aurum in princip. quia cum dictum fuerit animo dissoluendi obligationem cessat animus donandi. Ideo si ex eadem causa agitur ex qua solui solutum repetitur ope exceptionis vt dicit Bart. in dic. lege si cum aurum, subdens quod istius ęris soluti trasfertur dominium in accipientem, quia consensum est in corpore l. 1. ff. de pignor. actio.

Decimoquarto quæro, in deposito si depono massam plumbeam pro argentea, an error vitiet depositum? Baldus de Bartol. de Perus. in dicta lege si id quod aurum, dicit quod error in materia non vitiat depositum, quia cum sit contractus bonę fidei. §. actionum Instru. de actio. bona fides exigit vt depositum restituatur l. bona fides. ff. depos.

Decimoquinto quæro, Quid in pignore, vt si detur pignori æs pro auro an teneat pighoris obligatio in ære?

dicas, quod sic l. 1. in fine. ff. de pignor. actio. Remanet enim æs pignori obligatum, & tenetur, qui dedit actione contraria pignoratitia, & extraordinaria pœna punitur, vt ibi dicit Glosa, & Doct. & glosa ibi assignat duas rationes cum quibus transit ibi Bartol. quas Paulus de Castro in lectura Florentina nititur reprobare, & subdit rationem esse, quia interest creditoris quod valeat cum nihil habeat soluere pro pignore. Quam rationem confirmat Iason in dicta lege si id quod aurum in secunda colu. Vers. limita primo.

Decimo sexto quæro, Si emptor credens emere verum aurum emit sophisticatum an agat contra venditorem? Respondeo quod sic lege labeo & Alber. de Rosat. ff. de contrah. emptio. dicens si quęris an emptor agat contra venditionem oportet distinguere scientiam vel ignorantiam, quia sciens non agit, ignorans agit.

Decimo septimo quæro ad quid agat emptor contra venditorem, Respondeo distinguens secundum Alberic. in dicta lege labeo scientiam ab ignorantia venditoris, quia sciens tenetur ad omne damnum & interesse etiam extra rem, ignorans quanti minoris esset empturus le. Iulianus in princip. de actio. emptio. & Fabi. de Monte de emptione & venditione quæstio. sexta vers. circa decimumquartum, dicẽs, quod qui tradit rem vitiosam scienter ex contractu ex quo transfertur dominium, tenetur ad interesse etiam extra rem: si tradit ignoranter tenetur ad interesse vel quanti minoris vt dicta lege Iulianus vel etiam Bartol. & in lege tenetur §. si vas. ff. de actio. emptio. & Paul. de Castro in dicta lege Iulianus in lectura Florentina, & Alexand. consf. quinto libro 5. Eandem distinctionem videtur facere Sanctus Thommas 2.2. quæstio. 77. articul. 2. qui dicit quod quando defectus est ex parte rei si quidem venditor hunc defectum cognoscit in re quam vendit, fraudem committit in venditione, vnde venditio illicita redditur, & tenetur ad restitutionem. Si verò defectus est ex parte rei venditę ignorante venditore, & non peccat venditor quia facit iniustum actum, sed eius operatio non est iniusta: Tenetur tamen cum ad eius notitiam peruenerit damnum emptori resarcire. Ita dicit Diuus Thomm. quod nota.

Decimo octauo quæro, quæ actio detur emptori contra venditorem? dicit Alber. de Rosat. in dicta lege labeo, quod hoc non aperit ibi litera, sed dicas in primo casu dictę legis, qui est cum ignoranter venditur æs pro auro dari actionem ex empto, quia venditio tenuit: In secundo casu quando scienter est venditum agitur actione de dolo l. eleganter in princip. ff. de dolo, vt ibi etiam tenet Accur. post Hirn. & not. Bartol. in d. l. si id quod aurum, vel dici potest secundum Albericum quod vtroque casu agitur ex empto. quasi tantum in genere videatur uenditum ut ipse dicit in dic. lege quod tamen eod. tit. & ita dicit Alber. in d. leg. labeo, qui allegat Iac. Butrig.

Decimo nono quæro an vendentes sciẽter res sophisticatas aliquo casu excusentur Arch. Florẽtinus in 2. parte summę tit. de Auaritia cap. 17. de varijs fraudibus quę committuntur in negociando. §. 3. uers. Primus ergo defectus, dicit quod cũ aliqui sophisticant ea quę vendunt, vt se seruent indemnes & cum aliquo lucro congruo, quia si venderent puras res & emptores nolent dare iustũ precium, quia alij vendunt talia sic sophisticata mixta, videntur posse

excu-

excusari dummodo non fiant tales
mixturæ quæ noceant humanis cor-
poribus, quod accidere potest in his
quæ in cibum, & potum dantur, &
maximè in medicinalibus. Et simi-
li etiam ratione non videtur, illici-
tum cum per talem mixturam res
redduntur magis amabiles, & non
nociuæ, sicut dicit audiuisse de vi-
no græco, quod aliquando, quia est
nimis potens minus placet. Cum ve-
ro aqua miscetur amabile redditur,
& libentius emunt homines creden-
tes esse vinum purum debent tamen
venditores in huiusmodi casibus mi-
nus vendere quam si esset purum,
alias venderent ipsam aquam pro
vino & sic de similibus. Ita dicit Ar-
chid. Florentinus vt dixi referendo
verba Diui Thomæ secunda secun-
dæ quæstione septuagesima septima
artic.2.

Vigesimo quęro. An liceat ab igno
rante emere aurum verum pro so-
phisticato. Respondeo, quod non:
& qui emit iniustè, & illicitè emit.
Ita determinat Archid. in loco su-
pra allegato. Dicet enim ipse, quod,
id quod est dictum de venditore in-
telligendum est de emptore cum sci-
20 licet venditor crederet rem suã mi-
nus preciosam puta auricalcũ, quod
est aurum, & lapideum vitreum,
quod est preciosius. Emptor enim
cum hoc scit, nisi det ei precium
competens ualori rei, sed secundum
ęstimationem vendentis tenetur ad
satisfactionem. Ita etiam tenet Io.
Calder. in C. final. de vsur. conclu-
dens, quod sit peccatum emere ab
ignorante rem vilius, quam vale-
ret, quem refert Laur. de Rodulphis
in cap. consuluit quæstione 43. de v-
suris.

Vigesimoprimo quæro qua pęna
puniantur isti deceptores, qui arti-
ficiosis deceptionibus vendunt so-
phisticata, vt æs pro auro, aut iocalia
vilia pro pręciosis. Respondet Ioan.
Baptista de San. Seuerino in l. cun-
ctos populos colum. 37. versic. vide-
mus. C. de Sacr. Eccl. quod puniun-
tur, secundum quosdam tanquam
21 fures, & acrius, vt leg. sæcularis,
in princip. ff. de contra. ord. crim. ibi
plusquam fures puniendi sunt, &
dicit, quandoque fuisse seruatum;
alijs placet, quod quasi pro crimine
stellionatus leg. prima in fine. ff. de
pign. actio. & sentire videtur glosa.
in leg. secunda. ff. de crim. stellio. ibi
dum dicit. Cuiuis varietatem imi-
tantur deceptores, quia varia agunt,
aliud enim agunt, & aliud simu-
lant, & aliud dicunt leg. tertia. §.
sed si quis merces suppositas eodem
titulo, & eadem leg. §. si quis impo-
sturam, & hoc videtur sentire Ioan.
Andr. in additione speculat. in titul.
de crim. fals. & in fine quæstionis, &
subdi. quod quandoque vidit eospę-
na falsa puniri non quia falsum com-
miserint sed assimilata pęna falsi vir-
tute statuti communiter vigentis in
ciuitatibus, quod in casibus crimi-
nalibus non expręssis procedatur a
similibus ad similia, & quod de
his fuit sæpius dubitatum Romæ,
Florentiæ, Perusij, & Anconæ in
quæstionibus emergentibus, &
quod pluries Senis interrogatus ex
temporaliter allegauit dicta iura
pro decisione quæstionis quam di-
cit non inuenisse explicitè tactam.
Et quod ideo propter varia iudicia
fuit factum statutum Senis, quod
puniantur tamquam fures, sed Car-
din. Alexand. in cap. quæ sint regali
simpliciter dicit, quod talia facien-
tes puniuntur pęna falsi leg. ele-
ganter. §. qui reprobos. ff. de pignor.
actio.

Vigesimo secundo quęro an Al-
chimista possit esse testis tã in causis
ciuilibus, quam criminalibus. Hanc
quæstionem ponit Petr. Moncada

Hispanus in add.ad tracta. Ioa. Crot. de Testibus in vltima quæst. quartæ partis vers. posset etiam. In qua aliter distinguit quam ipse, quod aut loquimur in Alchimista qui facit verum aurum vel argentum, & quia ars eius est licita vt conclusum est supra potest esse testis; Aut loquimur in illo qui non facit verum aurum, sed sophisticatum. Et quia istius ars reprobatur vt conclusum est supra q. 5. & est infamis ipso iure vt in extrau. Ioa. XXII. in tit. de crim. falsi quam allegat Petrus præallegatus & infamis non potest esse testis l. 3. §. legis Iuliæ, ff. de testibus, & iste non erit idoneus testis. Ita dicit Petr. Moncad. quod intelligit procedere in Alchimista qui aurum vel argentum alchimiatum vendit, vt verum & pro precio quod valeret si esset verum vt præsupponit extrau. prædicta. secùs si illud venderet non pro vero, sed pro alchimiato quod sophisticatum est, vt dixi supra. Et dicit se vidisse Bononiæ, & isto casu fortè non haberet locum dispositio d. extrauagantis arguendo à cessante ratione C. cum cessante de Appellat. Et quod isto casu cesset ratio prohibitionis dictæ extrauagantis, patet manifestè dum vult quod tantum pauperibus erogetur quantum de vero auro habitum est pro illo falso. Relinquit tamen cogitandum.

⁂

ADDITIONES
ex Recentioribus.

Alchimia an & quando sit licita, Ioannes de Anania in c. 2. extra. de sortileg. nu. 8. vers. Vlt. & nu. 9. & ibidem Albericus & Doctores.

De Alchimia adest opus Auicennæ & Præd. tradit Cardinalis Tuscus in suis repertorijs.

Finis Libri Primi.

DE

DE CAVSA MATERIALI MINERALIVM

Liber Secundus.

SVMMARIA ARGVMENTI.

1 Causa materialis mineralium quoad essentiam intrinseca est sulphur vel argentum viuum vel humidum.

2 Extrinseca est ipsa massa auri, vel argenti.

3 Quoad iuris obseruantiam intrinseca est iustitia, extrinseca leges ipsæ.

MATERIALEM causam Mineralium dupliciter considerare possumus, Aut essentiam eorum & generationem, Aut iuris de illis obseruantiam. Primo casu, secundum Auicen-
1 *nam intrinseca materia est sulphur, † & Argentum viuum, sed secundum Albertum Magnum lib. 1. Miner. cap. 2. & 3. est humidum, Extrinseca verò est ipsa Massa Auri, Ar-*
2 *genti, † vel alterius Metalli. Secundo casu materia intrinseca est Iustitia,*
3 *† per quam de ipsorum iure decernitur: Extrinseca sunt leges ipsæ ad titulos congruos redactæ, vt inquit Azzo. & Antonius de Butrio in locis supra allegatis & Bald. in Rubr. ff. de iust. & iure. Quem ordinem nos hic sequentes quantum fieri possit, distinguemus totam hanc materiam in quatuor titulos seu capita.*

In Primo. De Metallis in genere.

In Secundo. De Auro & Argento.

In Tertio. De Gemmis.

DE METALLIS
Titulus Quartus.

SVMMARIA.

1 Ethimologia est resolutio vocis in nomen.
2 Metallum vnde dictum.
3 Est nomen genericum auro, argento, Ære, Ferro, & similibus.
4 Septem sunt genera metallorum.
 1 Aurum
 2 Argentum
 3 Aes
 4 Ferrum
 5 Plumbum
 6 Stamnum
 7 Argentum viuum.
5 Cuilibet Planetæ suum proprium metallum tribuitur
 Saturno, Plumbum
 Ioui, Stamnum
 Marti, Ferrum
 Soli, Aurum
 Veneri, Aes
 Mercurio, Argentum viuum
 Lunæ, Argentum.
6 Quibus in legibus de quolibet metallo in iure agatur.
7 Aurum ab aura & splendore dictum quia quo plus habet aeris, & magis splendet.
8 Aurarij sunt quorum fulgor splendidos reddit.
9 Aurum obrizzum à rubore dictum, & ideò magis splendens.
10 Aurum Coronarium erat quod ad Imperatoris Coronam faciendam, vel in subsidium impensarum Coronæ offerebatur.
11 Argentum ab αργυρον græca voce dictum.
12 Viuum quia percurrit, & materias omnes incidit.
13 Argentum munditiam, & claritatē significat, & prȩter aurum metallis alijs omnibus prȩstat.
14 Ferrum à farra dictum quod semina terræ condat.
15 Fortitudinem significat.
16 Plumbum inde dictum, quia eius pilis altitudo maris tentata sit.
17 Plumbum cooperiens domum, domus est pars & eam sequitur & separari ab ea non potest.
18 Stamnum sic dictum, quia metalla coniuncta separat atq; distinguit.
19 Electrum ideo dictum quia ad Solis radios clarius argento splendeat, & auro.
20 Tria sunt illius genera
 1 Quod ex Pini arbore cadit.
 2 Naturale quod fulget.
 3 artificiale quòd ex auro fit et argento.
21 Naturale electrum venenū detegit.
22 Aes ab aere vel aeris splendore dictum.
23 Aes olim fuit auro prȩciosius.
24 Aeris appellatione quandoque venit aurum.
25 Auricalcum quasi aurum cacon idest malum quia auri colorem non ualorem habet.
26 Ex ȩre, & quadam terra fit quȩ dat illi colorem auri.
27 Sulphur dictum quia igne accenditur.
28 Sulphuris genera, quatuor; Fossile, Gleba, Liquor, Adlichna.

29 Rur-

29 *Rursus duo tantum genera uiuum, & non viuum.*
30 *Sulphur eſt pater, Argentum viuum mater metallorum.*
31 *Sulphur inter metalla connumeratur.*
32 *Vitreolum Greci Calcanthum appellant.*
33 *Eſt triplex ſtillititium, Concretum Elixum.*
34 *Vſus eius eſt ad fullonicam.*
35 *Comprehenditur inter metalla.*
36 *Alumen dictum quia lumen coloribus affert.*
37 *Eſt album, & nigrum, liquidum & concretum.*
38 *Quod effoditur eſt metallum, quod fit ex aqua non eſt.*
39 *Lapides inter metalla connumerantur.*
40 *Vitrum eſt lucida materia quæ ex arena & cinere fit.*
41 *Tale non eſt metallum, ſi quid ex ferro fiat inter metalla conſcribitur.*
42 *Lapidicinę inter metalla numerantur.*
43 *Quę de metallis dicuntur militant in lapidicinis.*
44 *Metallis reſeruatis lapidicinæ riſeruatę dicuntur.*
45 *Lapidum appellat. non venit calx ex illis facta, nec debetur ab eo qui lapides debeat.*
46 *Et ſi facta ſit ex lapidibus alienis debetur æſtimatio lapidum.*
47 *Si lapidicinæ fluminis impetu vel alio caſu in fundo mea abſque facto meo detegantur ſpectant ad me.*
48 *Aurum vel argentum, uel aliud quodcumque à flumine prædio meo adiectum, & terræ coherens meum fit.*
49 *Quod procedit ſi dominus ignoretur.*
50 *Ius lapidis effodiendi in prædio alieno inducit ſeruitutem in illo prædio.*
51 *Et eſt diuerſa ab vſufructu, ſi non ſit vſusfructus integer in toto prædio.*
52 *Contra dominum fundi impedientem lapides extrahi ſi ſunt exciſi & effoſſi datur actio in rem.*
53 *Si non ſunt; & adeſt contractus datur actio ex illo Contractu.*
54 *Si non adeſt datur actio de dolo.*
55 *Venæ metallorum ignotæ ſunt in dominio Domini fundi.*
56 *Theſaurus abſconditus non eſt pars fundi, ſed acceſſorium ad fundum.*
57 *Venæ quæ ſunt in fundo fiſci vel Principis ad fiſcum vel Principem ſpectant.*
58 *Quæ ſunt in fundo vniuerſitatis ſunt ipſius vniuerſitatis.*
59 *Quæ in fundo Eccleſiæ ſunt Eccleſiæ.*
60 *Quæ ſunt in fundo priuatorum ad priuatos pertinent, non ad fiſcum.*
61 *Quæ in fundo Emphyteotico ad Emphyteotam non ad dominum directum.*
62 *Quæ in fundo feudali ad feudatarium.*
63 *Quæ in fundo Vſufructuarij ad Vſufructuarium.*
64 *Quæ in fundo dotali, ſi renaſcantur vt aurifodinæ ſunt mariti, ſi non renaſcuntur vt lapides ſunt vxoris.*
65 *Quod non renaſcitur non dicitur eſſe in fructu.*
66 *Lapidicinæ fundi dotalis, ſi ab initio datæ ſint in dotem cum fundo ſunt viri, ſi poſtea ſint inuentæ ſunt vxoris.*
67 *Expenſas in fundo dotali factas a marito pro inueniendis fodinis ſi ſunt ad perpetuam vtilitatem rei maritus repetere poteſt. Si ſunt ad fructus quærendos, vel colligendos non repetit ſed compenſantur cum fructibus.*
68 *Si mulier impediat marito fodinarum vſum, & impenſa facta ſit gratia fructuum datur marito actio ad exhibendum, ſi gratia rei datur actio*

dc

de dote contraria.

69 *Metalla qui inuenit in fundo alieno decimam vnam debet Domino fundi, aliam fisco vel Principi, reliqua sibi acquirit.*

70 *Incipiens fodere in suo fundo, & per cuniculos transit in alienum, & ibi metallum inuenit sibi venam acquirit non domino fundi.*

71 *Et retinens cuniculum apertum, acquirit ius in tota vena licet fodiat in vna parte tantum.*

72 *Dominus fundi sciens & patiens aliquem fodere in sua vena spacio 30. annorum amittit ius suum.*

73 *Commoditas vel ius fodiendi seruitus est personalis non realis.*

74 *Dominus venæ præsumitur is qui repertus est possessor hostij cuniculi.*

75 *In dubio dominij venæ præfertur possessor.*

76 *In dubio possessionis iudex debet summariè se informare, & possessorem manutenere.*

77 *In dubio iuris iudex statuat terminum ad porrigendum libellum.*

78 *Fundo vendito, venæ fundi omnes censentur venditæ.*

79 *Venis in venditione exceptis extantes eo tempore intelliguntur non postea inuentę.*

80 *Nondum inuentæ in uenditione reseruari possunt.*

81 *Vena inuenta in fundo diuiso spectat ad eum cui fundus obtigit in diuisione.*

82 *Castrum si Princeps concedat cum fodinis suas fodinas concedit, non priuatorum.*

83 *Colono non debetur fructus sulphurariæ si eam non expressè conduxit.*

84 *Pupillus fodinas alienare nequit.*

DE Metallis in genere primũ agentes; cum ethymologia sit res solutio votis in pro-
1 prium † nomen, & significatum, & effectum rei, quæ demonstratur. l. Tugurij & l. vt Alphenus. ff. de verbor. significat. & dicit Bald. in cap. 1. §. similiter ff. de contr. inuest.

Primò quæro, vnde dicatur metallum? Respondet Hysid. æthym. libr. 16 cap. 16. Metallum dictum græce
2 † ἀπὸ τὸν Μεταλλον, quod natura eius ea sit vt vbi vna vena apparuerit, ibi spes sit alterius reperiendę. Plinius etiam lib. 33. cap. 6. vbi loquitur de argento, dicit, quod vbicunque inuenta est vena, non procul inuenitur alia. Et hoc quidem in omni fere materia, & inde metalla græci videntur appellasse. Alij etiam dicunt, metallum dici quasi perscrutatum à Μεταλλὸ græcè, quod latinè perscrutor significat, quod metalla intra terræ venas scrutentur homines.

Secundò quæro; Quod nomen sit metallum; Respondeo, quod est nomen generale, Auro, Argento, Ferro,
3 Plumbo, Stamno, & similibus, vt dicit Ioan. de Plat. in Rub. C. de Metal. & met. lib. 11. in fine: Alij dicunt sub metalli nomine venire quidquid ex terra effoditur in terræ venis.

Tertiò quæro, quot sint genera metallorum. Respondeo, principaliter esse septem, secundum Plinium, Albertum Magnum, & Hysidorum. Et sunt hęc secundum Albertum Magnum lib. 3. Mineralium cap. 6. Plum-
4 bum, Stamnum, Ferrum, Aurum, Argentum, Æs, & Argentum viuum, to-
5 tidem Planetis comparata, † Plumbum, Saturno, Stamnum Ioui, Ferrũ Marti, Aurum Soli, Argentum Lunæ, Æs Veneri, & Argentum viuum Mercurio, vt etiam dicit conciuis noster, Raphael Maffeus in suis Commentarijs lib. 27. Secundum Hysidorum sunt hæc, Aurum, Argentum, Æs, Electrum, Stamnum, Plumbum, & quod domat omnia, Ferrum; Conueniunt in numero, & discordant tantum in vno, quia Albertus omittit Electrum, de quo posuit Hysidorus. Et ponit Argentum viuum, quia forte putabat Albertus, Electrum naturale

non

non inueniri, cum Electrum sit, quæ-
dam species ex diuersis materijs con-
fecta, ex Auro scilicet, & Argento, §.
si duo inst. de rerum diu. & Hysido-
rus forsan sub Argento, & Argentum
viuum compræhendit. Rectè igitur
dicit Iureconsultus in l. aut damna. §.
est pena. ff. de penis, quod metalla
multa numero sunt, de quibus in iu-
re exprimitur de Auro, & Argento
in leg. 1. §. fin. ff. de Auro, & Argento
legat. in Auth. de Consul. §. si vero;
de Aere in l. Titia. §. final. ff. de Auro,
& Argento legat. & in l. quid tamen
ff. de contr. empt. *de Ferro*, & alijs in
l. æquissimum. §. inde est quæsitum. ff.
de vsufruct. & in leg. cotem. ff. de pu-
blica. *de Plumbo* in l. malum. §. Plum
bum. ff. de verborum significat. & in
leg. in venditionibus. §. final. ff. de
contr. empt. *de Stamno* in l. lege Cor-
nelia. §. eadem leg. ff. de falsis, *de Ele-
ctro* in §. si duorum Institut. de rerum
diuisione & in l. pediculis. §. Neratius
ff. de auro, & argento legat. de qui-
bus etiam habetur Nu. c. 31.

Quartò quæro, Vnde dicatur Au-
rum, & quod dicatur Aurum Obriz-
zum, & quod Coronarium, Et quid
designet: Respondeo ad primum,
7 Aurum ab aura dictum † esse secun-
dum Hysidorum libr. 16. cap. 17. id-
est, à splendore quod repercusso aere
plus fulgeat; Vnde & Virg. Discolor
vnde auri per ramos aura refulsit, hoc
est splendor auri; Naturale enim est,
vt metallorum splendor plus fulgeat
luce alia repercussus: hinc & Aurarij
8 dicti quorum fulgor splendidos † red
dit. Ad secundum dico, quod Obriz-
9 zum est Aurum optimum, † vt dicit
Accurs. in l. fin. C. de vet. num. potes.
lib. 11. & in Rubr. de vest. oleb. eod.
lib. & est coloris optimi secundum
Hysidor. in d. cap. 17. Ex eo dictum
quod obradiet splendore. Ratio col-
ligitur ex Plin. lib. 33. cap. 3. Quia Au
rum Obrizzum à rubore, quē ex igne
accipit dictum est & Aurum, quo sæ-
pius ardet eo magis proficit ad boni-
10 tatem. Ad tertium aurum Corona-
rium Hysid. eod. lib. cap. 19. dicit esse,
quod ex ductili ære tenuatum in la-
minas Taurorum felle tinctum spe-
ciem Auri in coronis Hystrionū præ-
bet, & inde appellatum: Sed Azzo. in
summa C. de Aur. coron. lib. 10. dicit
Aurum Coronarium dici, quod ad
Imperatoris Coronam faciendam,
vel eorum, qui certaminibus publicis
deseruiunt, deputādum est, cum quo
concordat Accurs. in Rubr. eod. tit.
Apud Spartianum habetur, vt dicit
Maffeus conciuis noster lib. 27. cap. 1.
quod erat pecunia collata in sumptus
diadematis, & coronę noui Principis.
Ad vltimum quid designet, respon-
deo illud esse preciosissimum metal-
lorum, vt dicit textus in Auth. de Con
sul. §. si vero vbi glosa, & cui præcipuā
gratiam inter alia metalla Plinius tri-
buit, & propterea designat excellen-
tiam, vt dicit Ioann. Andr. in clem. 1.
§. porro de iure iuran. designat etiam
sapientiam 37. dist. c. legimus.

Quintò quæro, Vnde Argentum,
& cur viuum, & quid significet, ac
designet? Respondet Hysidorus eod.
lib. cap. 18. quod Argentum non lon-
gè a græca appellatione distat, hoc
11 enim illi *Argiron* vocant. Ad secun-
dum cur Argentum viuum. Hysidor.
eodem loco, dicit, ideo dictum, quod
excidat materias, in quibus inijcitur.
Hoc, & liquidum dicitur, quia per-
12 currit. Ad tertium quid designat Io.
13 Andr. in dict. clem. 1. §. porro, dicit,
quod munditiam, & claritatem signi
ficat, & obtinet primum locum post
Aurum, vt dicit textus in d. Auth. de
Consul. §. si vero, & ibi glosa.

Sexto quæro, Vnde ferrum sit di-
ctum, & quid designet? Respondet
Hysid. loco præallegato. cap. 17. illud
14 esse dictum ex eo, quod *Farra* idest
semina terræ condat. Et significat for-
titudinem, vt dicit Ioan. Andr. in d. §.
porrò vbi declarat, quare Imperator
tri-

triplici corona coronetur, ferrea; ar-
15 gẽtea, & aura. Ferrea enim designat
fortitudinem, qua rebelles vincere
debeat, & infideles cõculcare; Argen
tea designat, ipsũ Principẽ mundũ, &
clarũ esse debere; Aurea designat ip-
sũ Imp. alijs Regibus, & Principibus
in potẽtia & iustitia excellẽtiorẽ esse
debere; vt ibi etiam dicit Ioa. de Imo.
& Ioan. de Plat. in prohem. Instit.

Septimo quæro, Vnde Plumbum?
Hysid. eod. lib. ca. 21. dicit Plumbum
15 dictum ex eo, quod pilis factis maris
altitudo tentata sit. Et est Plumbum
16 album, & nigrum, Et vnum sine al-
tero inter se conglutinari non potest.
17 Agitur de plumbo in l. Malum §. Plũ
bum ff. ver. sig. & l. Cotem. ff. de pu-
blican. Vbi disponitur. Plumbũ coo-
periens domum, ipsius domus esse
partem, coniunctam quę ab illa sepa-
rari nequeat. Et ideo nec pro execu-
tione sententiæ capi possit. l. cætera. §.
hoc Senatus ff. de leg. 2. nec legato se
iuncto relinqui, sed legatam domum
sequi. Cæpoll. de seruit. titu. de stillici-
dio. qu. 7. ver. sed potest.

Octauo quæro; Vnde Stamnum?
Hysid. eodem lib. cap. 23. dicit quod
stamni Ethymologia est, idest sæpa-
rans, & secernens: mixta enim, & a-
18 dulterata inter se per ignem metalla
dissociat, & ab auro, & argento, Æs,
Plumbumque secernit, aliaque me-
talla ab igne defendit: Vnum enim
metallum ab alio separari potest leg.
lacus. §. si ex re. ff. de acquiren. rerum
domin. & not. Bart. Veron. in l. etiam
ff. de verbor. signific. de stamno l. lege
Cornel. §. eadem lege. ff. de fals.

Nono quæro, Vnde Electrum, &
quot sint eius genera? Respondet ad
primum Hysidorus in loco prælle-
gato ca. 23. Electrum vocatum quod
ad radium solis clarius auro, argento-
19 que reluceat. † Ad secundum dicit
Hysidor. quod illius tria sunt genera;
20 vnum, † quod ex pini arboribus fluit,
quod Succina dicitur: Aliud quod na-
turale inuenitur, & in precio habe-
tur, ac in Æthiopia gignitur, vt dicit
Theophrastus; & refert Volaterra-
nus libr. 27. cap. de gemmis, & Plin.
lib. final. cap. 8. Tertium, quod fit ex
tribus partibus Auri, & vna Argenti,
quas partes, etiam si naturale soluas,
inuenies. Vnde nihil interest natura-
le sit, an factum, cum vtrumque eius-
dem naturæ sit, vt dicit Hysidor. &
Plin. lib. 38. cap. 4. ad finem. Natura-
le autem secundum Hysido. eiusmo-
di est naturæ, vt in conuiuio, & ad lu-
mina clarius cunctis metallis fulgeat,
21 & venenum prodat: Nam si ei infun
das venenum, sudorem edit, & colo-
res varios in modum arcus emittit:
& ita esse dicit Ioann. Fab. Institut. de
rerum diuisi. §. si duorum, vbi etiam
dicit, quod si fiat compositio ad rectũ
pondus auri, & argenti, fit simile ve-
ro Electro, Et dicit vtile esse hoc scire
vt ibi per eum. Accurs. in l. pediculis.
§. Neratius. ff. de auro, & argento leg.
dicit, Electrum esse præciosam mate-
riam, quæ iungitur argento. Et in §. si
duorum præallegato, dicit, quod est
species metalli, & sic sentit, quod na-
turale inueniatur, vt dicit Hysidor. li-
cet textus in d. §. si duorum de artifi-
ciali sentiat, vbi Ioan. Fab. dicit, quod
est genus metalli preciosum diuersum
ab auro, & argento.

Decimò quæro, Vnde Æs dicatur?
Respondet Hysid. eod. lib. cap. 19. æs
22 à splendore aeris vocatum, sicut au-
rum, & argentum. Et subdit, quod
apud antiquos prius æris, quam ferri
vsus cognitus fuit, eratque in precio
23 magis æs; Aurum vero, & Argentum
reijciebantur propter inutilitatem;
nunc autem versa vice iacet æs, Au-
rum vero summo cessit honore, vt
etiam dicit textus in d. Auth. de Con-
24 sul. §. si vero. Æris autem appellatio,
quandoque Aurum comprehendit
vt leg. etiam, & ibi not. Bartol. Veron.
ff. de verbor. significat. de ære in l. Ti-
tia. §. final. ff. de auro, & argento lega.

&

& l.quid text.ff. de contra.empt.

Vndecimo quæro, Quid sit Auricalchum, & vnde dictum? Hysidor. d.cap.19. dicit, Auricalchum dictum,
25 quod splendorem Auri, & duritiem æris possideat. Est enim nomen compositum ex Latina lingua, & Græca; Æs enim sermone Græcorum calco vocatur: Fit enim ex ære, & igne multo, ac medicaminibus, perducitur ad aureum colorem. Idem dicit Archid. 29.quæs.1.cap.1.allegando Hysidor. Sed Augu. secundum Archid. dicit, quod Auricalchum dicitur ab Auro, & calcos, quod est malum, vt ipse dicit, quasi malum Aurum, quia solum auri colorem habet, & non valorem secundum Policretum. Volaterranus noster lib.27.c.1. de ære tractans dicit præstantissimum in hoc genere Auricalchum, quod ait Plinius iam suo tempore cæpisse desinere effecta tellure. Meminit Auricalchi Apollonius in Argonautis de quo eius enarrator sic ait, Oricalcum species est æris a quodã Orio inuentore cognominatum; Refert idẽ Volaterranus Aristotelem dicere, huius neque nomen, neque speciem inueniri, sed tantum a quibusdam imaginari subiũgit. Hoc igitur ex argumento est,
26 quod hoc tempore Othonem Italici vocant, non fossitium, sed factitium in Brictania, & Gallia (tingunt enim eis lapide quodam rufo eius regionis peculiari) in ahenis conflatum. Ita dicit Raph. Volaterranus in d. c.

Duodecimo quæro de sulphure vnde dicatur; Quot eius genera, & an inter metalla comprehendatur? Respondeo ad primum secundum
27 Hysidorum lib.16. c.1. Sulphur dictum, quia igne accenditur: Vt enim ignis est ita, nec alia res magis accẽditur. Ad secundum quot eius genera? Respondeo secundum Plin.lib. 35.c.14. Hysid. eod.c. & Volaterranum supradictum lib.27. c.1. quod sunt quatuor. Vnum quod foditur,
28 translucet, & viret; Aliud, quod appellant glebam, vsibus tantum fullonum familiare; Tertium quod est liquor ad suffiendas lanas; Quartum ad lychnia maxime aptum. Subdit Conciuis meus, quod in agro nostro Volaterrano extrahitur fossilis gleba igneque perficitur, & in fistulas redigitur aurei coloris. Est etiã sulphur, quod nigrum vocamus, & ceditur, vt lapis, & huiusmodi foditur in prędijs nostris. Secũdum Albertum magnum de Mineralibus lib.4. Sulphur diuiditur in viuum, & fusum; Viuũ
29 est, quod sicut de terra accipitur, ita in vsum recipitur; Non viuum autẽ, & fusum est illud, quod liquefactum est, & non differunt, nisi per accidẽs. Subiungit, quod inuenitur fortè aliquod ad rubedinem, & fortè nigredinẽ declinans; & quod est hoc propter calorem adurentem, & uincentem in ipso: subdit postea, quod sul-
30 phur est quasi pater, † & Argentum viuum, quasi mater in commixtione metallorum. Ad tertium An inter metalla comprehendatur dico, quod
31 sic, † & hoc per textum in l.æquissimum.§.inde est quæsitũ. ff. de vsufr. Nam dum ibi dicitur, quod vsufructuarius venas metallorum, & lapidicinarum instruere potest, infert textus, Ergo, & Auri, Argenti, Sulphuris, & æris, & ferri instituere poterit, & sic connumeratur inter metalla sulphur: Et dictio illa ergo, quæ est illatiua idem probat, vt not.gl.in l.3. ff. de off. Præf.vig. Et facit quod dixi supra quæst.prima, & secunda.

Decimo tertio quæro, Quid de Vitreolo, quid sit, Quot eius genera, & an veniat appellatione mineralium. Respondeo, quod hoc, quod Italici vocant Vitreolum Græci Calcanthũ
32 † appellant; Plin.lib.24.atramentum sutorium, eiusdem etiam generis Sori, & Melantheria, seu Melanthium, Fossile, & factitium esse Plinius ait. Dioscorides autem dicit Calcanthũ esse,

esse,humorem pluribus modis, &
generibus concretum , stillititium,
33 quod guttatim ex humidis, & con-
fractis locis stillat, Concretiuum,qđ
ex speluncis coit; Tertium elixum,è
vena enim excerptum cum aqua
decoquitur;deinde in vasa transfun-
ditur hoc enim concrescit diuersa
specie: Optimum graue; densum,lu-
cidum est: Vsus eius ad fulloniam.
34 † Inuenitur item hodie in agro no-
stro Volaterrano circa lacunas fumo,
spirituque fetente erumpens, redigi-
turque in panes,& mercis nomine
exportatur. Melantheria,siue Melā-
thium,& hoc de genere inuenitur in
terræ superficie,vbi æs præsertim ex-
trahitur, vt dicit Conciuis meus in
suis Commentarijs lib.27.c.2. Ad se-
cundum an veniat appellatione mi-
35 neralium dico, quod sic, † quia ma-
teria ista ex qua fit sub terra foditur,
& est admixta vaporibus æreis, aut
sulphureis. Et omnis materia mine-
ralis,siue metallica comprehenditur
eorum appellatione. l. æquissimum.
§.inde est quæsitum, & l.3.§.fin ibi,
vel alia metalla. ff. de vsufr. & l. si qs
vxori. §. si sulphurariæ iuncta glosa
exponente de terra ex qua extrahi-
tur sulphur. ff. de furt. & l.3.§.fin.ff.
de reb.eorum.

Decimo quarto, Quid de Allumi-
ne,vnde sit dictum, Quot eius gene-
ra, & an mineralium appellatione
veniat? Ad primum dico dictum esse
36 Allumen, quod lumen † coloribus
tingendis præstet. Ad secundum di-
co, quod de Allumine ponit Plin.38.
c.14. vbi dicit, quod inuenitur nigrū
37 † & album, liquidum, & spissum.
Liquidum fit ex aqua, & limo, hoc
est terræ æstuantis naturatum hye-
me æstiuis solibus induratum. Con-
cretum Allumen fit ex lapide, & in-
ueniebatur in Aegypto,& Melo In-
sula,& Macedonia: nunc vero fodi-
tur in Hetruria in pluribus locis, vt
in agro Massano,& Volaterrano,sed
Volaterranus iamdiu defecit. Hæc
Conciuis meus lib.27. c.2. Ad tertiū
38 dico,quod illud,quod fit ex aqua,&
limo non comprehenditur inter mi-
neralia, sed illud, quod fit ex lapide
fossitio, & quod foditur, vt lapidici-
na comprehenditur, quia lapidicinæ
39 metalla dicuntur, vt not. Alber.de
Rosat.in l.3.§.fin.ff.de reb.eor.Et di-
cam infra q.16.

Decimo quinto Quæro quid de vi
tro? Quid sit,& an inter metalla cō-
prehendatur? Ad primum dico vitrū
40 esse translucidam materiam,quę ex
harena, & cinere fit. Ad secundum
dico, quod non comprehenditur in-
41 ter metalla, † quia siue ex Harena,
& Cinere fiat,siue fiat ex herba patet
quod non foditur, sed arte fit, & sic
non est species metalli, vt dicit Ioan.
And. in add.ad spec. in Rubr.de cri-
min.fals.Si vero fieret ex ferro,vt sen
tit Accurs.in l.1.C.de excus.artif.lib.
10.dum dicit,quod Vitrarij dicūtur,
qui artificiosè de ferro, vel alia ma-
teria trahunt vitrum, vel fundunt,
comprehenderetur inter metalla.
Sed non puto, quod ex ferro trahi
possit vitrum, sed quod fiat ex alia
materia, vt dicit Accur.& tradunt
alij prædicti.

Decimo sexto quæro quid de la-
pidicinis. An appellatione metallorū
compræhendantur? Respond. quod
compræhenduntur, vt probat textus
42 in l.3.§.fin.ff.de reb. cor. ibi, vel quæ
alia metalla & ibi hoc notat Alberi-
cus de Rosate, qui dicit se allegasse
dictum textum ad Quæstionem,quā
de facto habuit. Quidam Nobiles lo-
cauerunt quendam montem perpe-
tuum,& exceperunt omnia metalla,
quæ in eo reperirentur, reperta fuit
quædam lapidicina multum vtilis,
& quæstio erat, an cederet Dominis,
vel Colonis; & dicit quod allegauit
dictum textum pro parte Domino-
rum, quam decisionem refert, &
sequitur Bart. Veron. in l. inter pu-

blica.

blica.§.publica.quæst.5.ff.de verborum signification. Quæ decisio etiam comprobatur ex not. per Ioann. de Plat. in l. cuncti. C. de metall. & met. lib. 11. qui dicit, quod appellatione metallariorum comprahēduntur lapidarij fossores lapidum, & inuentores, & in l. quosdam eod. titul. dicit, quod appellatione saxorum marmora cōpræhenduntur. Probatur etiam in leg. æquissimum.§.idem est quæsitum.ff.de vsufruct. ibi perinde venas lapidicinarum, & huiusmodi metallorum inquirere poterit, ex quo patet, lapidicinas appellatione venire.

Decimo septimo quæro, An quæ dicuntur de metallis militent in lapidicinis sulphure, & similibus materijs.
43 Respondeo, quod sic, † vt dicit Paul. de Castro in consil. 178. incip. Fundamentum præfati Domini Vicarij. dicens, quod idem sentit Azzo. in summa.Cod. de metall. & met. li. 11. & patet quod l. cuncti, & l. quosdam eod. titu. loquuntur in venis saxorum, & marmorum, & aliæ leges illius tituli, & pariter Rubrica loquuntur de metallis: Et ideo illæ duæ leges, ibi positę sunt ad denotādum, quod idem iuris esse debet in illis, quod in venis metallorum, cum eadē vertatur vtilitas publica. Et idem consulendo tenuit Dominus Dominicus Bonsius Aduocatus Florentinus in conf. incip. Dubitationem primo aspectu, vbi de sulphure, & vetriolo loquitur, & mouetur per notata in d. l. quosdam, & ita tenet Paul. de Castro in l. diuortio.§. si vir in fundo. ff. solut. matrimon. & in consil. 330. libellus istorum agentium secūdum nouam impressionem. Compro batur, quia appellatione metallorum compræhenduntur, vt dixi supra.

Decimo octauo quero, An in reseruatione facta de omnibus metallis
44 compræhendantur lapidicinæ? Respondeo, quod sic per textum in l. 3. §. final. cum leg. sequ. ff. de rebus eorum per quem ita determinat Alber. de Rosat. Cuius determinationem sequitur Bartol. Veron. in leg. inter publica.§. publica quæst. 5. ff. de verbor. signific. Et retuli supra.

Decimo nono quæro, An lapidicinarum appellatione veniat calx facta ex illis lapidibus, ita vt si colonus
45 tenetur dare Domino quartam partem omnium fructuum lapidicinis exceptis. An teneatur ad quartam partem calcis factæ ex lapidibus: Ita fuit quæstio Pylei. 9. in ordine, quem refert Ioann. Andr. in add. ad specul. in titul. de loca.§. 1. in fine, & arguit ad partes, & tandem concludit, quod conductor non teneatur, quia de proprio lapidem calcem fecit, & quia illam ex proprio labore, & industria habet, non autem ex prædio; Et quia excepto lapide oē quod fit ex lapide videtur exceptum. Comprobantur prædicta in l. eos. C. de vsur. l. 3.§. fi. ff. de tutel. l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. l. 3. ff. ad legem falc. Et quod plus est
46 si lapides essent domini, † calx tamen bona fide specificata, non esset eius, sed deberet æstimationem lapidum habere l. lana. ff. de leg. 3. probat hoc ad sensum. Pone quod reperit vuas, vel oliuas, nunquid tenebitur dare vinum, vel oleum. Hoc dicit absurdum. Cōcludit ergo, quod quidquid agitur de lapidicinis Domino non debetur, siue vendat, siue donet, vel parietem facit vel calcem.

Vigesimo quæro quid de incremēto lapidicinę vergentis versus flumē.
47 An cedat Domino predij? Hanc quęstionem ponit Bart. in sica Tyberiade in prima parte in ver. Flumē vers. sed quæro quid si ripa predij versus Flumen naturaliter se extendit, vt quia ibi erat lapidicina crescens de qua dicitur in l. diuortio.§. si vir in fundo. ff. sol. matr. vt euidenter Pisis apparere videtur iuxta montem Pisanum in lapidicinis marmoreis, vel forte ter-

remotu in flumine, vbi erat ripa corruit, & ipsa iuncta prædio remouens fluminis alueum per eum locum cessare fecit, Bart ibi dicit, totum locum Domino predij accedere, siue per alluuionem, siue terremotu contingat. Omnes enim istę accessiones, quæ diuina natura operante obuenerunt, nullo facto hominis interueniente eiusdem naturę sunt. l. item si fundi. §. 1. ff. de vsufr. Et hoc videtur sentire Azzo in summa Instit. de rer. diuis. Siue enim flumen prædio meo addat, & propter hoc ab eo recedat simpliciter nihil addendo nobis accrescit l. martius. ff. de acq. rer. dom. hic autem nihil addendo recedit, sed ab eo naturali impulsu. Istud autem incremẽtum, quod ripa naturaliter excrescente contingit diu potest alluuio, quia latens incrementum est. Quando vero ruina, vel terremotu contingit, dici potest incrementum aluei recedentis, quia cum repentè fiat non est alluuio. l. adeo. § fin. ff. de acq. rer. dom. §. per alluuionem Instit. de rer. diuis. Et ita etiam tenet Bart. Veron. de seruit. rustic. præd. in tit. de ripa vers. Item etiam dubitari potest.

Vigesimo primo quæro, Quid si flumen adiecit prædio meo aurum, vel argentum an efficiatur meum? Re-
48 spond. quod sic, † vt dicit Bartol. in prima parte Tyberia. in princ. exponendo textum ibi quod per alluuionem, siue ergo ligna, siue aurum, siue argentum adiecerit flumen prædio meo meum erit, cum de quacumque re lex loquatur, dũmodo ita adijciat quod terræ cohęreat, & ignoretur cu
49 ius sit, † aliàs non efficeretur nostrũ, vt declarat Bart. ibi super verbo adiecerit, sequitur Maria. Sozz. in rub. de causa poss. & propr. ar. 5. q. 2. prin.

Vigesimo secundo quæro Quid si aliquis habet ius lapidis effodiẽdi ex fundo an sit seruitus? Dicas, quod si debetur ad vtilitatem prædij rustici
50 erit rustica seruitus; Si vrbani erit vrbana. Sed si non debetur ad vtilem fundi, sed ob aliam causam, vt rem venalem, puta facere possit, tunc nõ erit seruitus realis, rustica, vel vrbana; sed quædam commoditas ad similitudinem vsusfructus, sed non est
51 vsusfructus, si vsusfructuarius non habeat omnes fructus simul, vt Inst. de vsu. & hab. in princip. quod non est sic vbi non habet nisi ius lapidis extrahendi. Sed si haberet ius percipiendi omnes fructus tunc esset seruitus usufructus. l. arboribus in fine principij ff. de usufr. l. ergo cum glosa, Et quod ibi per Docto. & l. ueluti. ff. de seru. rustic. pred. Ita dicit, & concludit Bar. Veron. in tract. de ser. rustic. præd. in tit. de seru. calc. coqu. qu. 4.

Vigesimo tertio quæro, Quid si Dominus fundi prohibet, ne lapis extrahatur, qualiter succurratur? Respon. quod aut impedit postquam excisus, & effossus est, & eo casu lapis est eximentis l. qui saxum in princ. ff. de do nat. Et hoc casu datur actio in rem,
52 ut notat Accurs. in d. l. qui saxum, & & in l. promisisti, & ibi Bart. ff. de pręscr. verb. Si uero prohibet antequam excidatur, & hoc casu dicit textus in l. si cum mihi ff. de dolo, quod datur actio de dolo si donationis causa concessisti. Sed Accurs. dicit, quod ho-
53 die datur actio ex eo contractu, & ita transit Bart. in d. l. qui saxum, & in d. l. si cum mihi. ff. de dolo. Dominus Ant. Ros. Aretinus in l. diuortio. §. si vir in fundo ff. sol. matr. dicit quod si lapis, vel marmor deberet peti ratione alicuius contractus præambuli, tunc daretur actio ex illo contractu d. l. si cum mihi, & d. l. qui saxum: sed si nullus præcederet contractus, isto casu glosæ variant, Bartolus tamen tenet, quod cesset hodie actio de dolo in dicta lege qui saxum, cuius contrarium dicit tenere in l. iuris gentium. §. quin immo ff. de pact. Dicit tandem Dominus Ant. rectius dici, quod

54 quod competat actio de dolo.†

Vigesimo quarto quæro. In cuius dominio sint metalla existentia in fundo antequam inueniantur. Paul. de Castro in d. cons.178. incip. fundamentum Domini Vicarij, & in d. cons.179. In causa mota; dicit quod huiusmodi venę occultæ antequam
55 inueniantur † in nullius bonis sunt: & sic non sunt in dominio domini fundi, sicut nec thesaurus occultus in fundo meo est meus, immo in nullius est bonis antequam sit repertus, sed efficitur inuentoris l. nunquã §. thesaurus. ff. de acq. rer. dom. Sed in contrarium est, quod notat Bart. Veron. in leg. inter publica. §. publicã. in 4. not. ff. de verb. signif. ubi dicit, quod si metalla percipiuntur, vel aurum, vel argentum ex fundo alicuius priuati dicuntur esse in dominio illius, cuius sunt fundi, ex quibus percipiuntur per l. 3. §. fin. ff. de reb. eor. & idem not. Card. Alex. in c. 1. Quæ sint Reg. in Vsib. feudo. Et quod sint in dominio domini fundi antequam inueniantur; hæc dicit Io. de Plat. in l. 1. c. C. de thesaur. lib. 10. vers. similiter, dicit. n. quod lapidicinę marmoreæ, creti fodinæ, & argẽti fodinæ possunt fodi, & perquiri in alieno cum consensu domini, quod secus est in thesauro, qui non potest etiam volẽte Domino in alieno perquiri, vt not. glos. in d. l. 1. Et ratio est, quia in eis nõ est legis prohibitio, nec iuris carẽtia, quia sunt in dominio domini fundi: & sic Ioan. de Plat. tenet, quod antequam inueniantur sint in dominio domini fundi; Ad rationem Paul. de Castr. & æquiparationẽ, quã facit de thesauro: respondeo, quod
56 non procedit argumẽtum de thesauro ad metalla, quia thesaurus non est pars fundi, metalla autem sic, sicut aqua pars fundi est l. is qui puteum ff. Quod vi, aut clam, & notat Ioann. de Plat. in d. leg. 1. C. de Thesaur. & censentur esse in possessione domini fundi leg. 3. in princip. & §. 1. cum ibi not. ff. de acquirend. possess. cum generentur metalla in fundo ex materia fundi, & influentia astrorum, vt dicunt Arist. & Albert. Magnus libr. 3. metheor. cap. final. quod secus est in thesauro vt d. leg. 3. §. Neratius, & ibi notatur, & Ias. ibi hanc rationem assignat, quod non sit in possessione domini fundi, quia non est propriè pars fundi, sed quid accessorium ad fundum, & donum fortunæ esse creditur l. si is §. si communis seruus ff. de acquirend. rerum dom. Et si diceretur conceduntur inuentori: ergo non sunt in dominio alicuius, & per cõsequens, nec domini fundi: Respondeo non tenere consequentiam, quia conceduntur inuentori propter publicam vtilitatem, & propter expensas, quia magno parantur agone, vt dixi notari in l. quosdam C. de metall. & met. lib. 11. non quia non sint in dominio domini fundi, cui tanquam domino decima debetur, & decima fisco, vt not. in l. cunct. eo. tit. Ratio ergo acquisitionis est publica vtilitas, & etiam sumptus in quærendo, non quia non sit dominius cum domino portio debeatur vt d. l. cunct.

Vigesimo quinto quæro. Ad quem spectent argenti fodinæ, & metalla, quæ percipiuntur ex fundi fisci, vel
57 Principis. Respondeo, quod spectãt, & pertinent ad fiscum, vel Principẽ, in cuius fundo sunt, & ex quo percipiuntur; Ita dicit Bartol. Versicul. in l. inter publica §. publica in 4. not. ff. de verbor. signific. & Card. Alexand. in cap. 7. in verbo Argentariæ. Quæ sint Regal. in Vsib. feudo.

Vigesimo sexto quæro. Quid de aurifodinis, & metallis, quæ percipiũtur ex fundis vniuersitatis, an sint vniuersitatis? Respõdeo, quod pertinent ad vniuersitatem illam, in cuius fundo sunt, ex quo percipiuntur,

58 quia vniuersitas habet bona non solum quoad honorem, sed etiam quo ad vtilitatem ex ipsis percipiendam l. sed & Celsus, & ibi glosa ff. de contr. empt. & in l. Iulianum §. fi. ff. de l. 1. & not. gl. in d. l. inter publica §. publica, & Ang. Aret. in §. 1. Inst. de inutil. stip. & in §. vniuersitatis Inst. de rer. diuis. & Ioan. de Plat. in l. 7. C. de diu. præd. cur. lib. 11.

Vigesimo septimo quæro. Quid si in fundo, vel loco Ecclesiæ? Respondeo, quod pertinent ad Ecclesiam in
59 cuius fundo huiusmodi metalla percipiuntur, quia Ecclesia habet dominium fundi l. final. C. de sacr. Eccl. & metalla sunt domini fundi l. 3. §. fina. ff. de reb. eorum. Et, quia de thesauro inuento in fundo Ecclesiæ pertinet portio ad Ecclesiã, vt not. Iac. Aluar. & Card. Alexand. in cap. 1. Quæ sint Regal. in vsib. feudo.

Vigesimo octauo quæro, Quid in prædijs priuatorum. An pertineat ad priuatum in cuius fundo sunt: An ad fiscum? Et videtur, quod sint fisci. Primo per text. in l. inter publica §. publica ff. de verb. signif. vbi dicitur, quod metallorum redditus sunt fisci. Secũdo per text. in d. c. 1. Quæ sint Rega. vbi argentariæ cõputantur inter Regalia, & sic pertinent ad fiscum, seu ad Principem, qui habet regalia, vt in d. c. 1. & ibi not. Sed contrarium dico, quod argenti fodinę & aurifodinę, & metalla, & huiusmodi materiæ, sunt domini fundi, in cuius fundo sunt, &
60 inueniuntur, & non Principis, aut fisci. Primo probatur per text. in l. 3. §. fi. ff. de reb. eor. vbi dicit textus, quod si lapidicinas vel quę alia metalla pupillus habeat, seu cretifodinas, vel argenti fodinas, vel alterius materiæ, vel huic simile, quod priuatis possidere liceat, magis puto ex sententia orationis impediri alienationem; Ex quo patet, quod sunt in dominio domini fũdi, alias frustra diceretur, ibi, quod non posset alienari per tutorem si nõ essent pupilli. Secundo id probat textus in l. æquissimũ §. si inde est quæsitum ff. de vsufr. vbi dicitur, quod vsufructuarius argenti fodinas nouas instruere potest, instructas exercere. Tertiò ad idem est textus in l. diuortio §. si vir in fundo ff. soluto matrimon. vbi dicitur, quod auri fodinæ, & argenti fodinæ, & cæteræ minerę in fundo dotali inuentæ pertinẽt ad maritum. Quarto hanc conclusionem firmat Bartol. Sozz. præceptor meus in d. l. diuortio §. si vir ĩ fũdo in 2. not. dicens, aurifodinas, argenti fodinas, & similes esse domini fũdi sub terra vsque ad profundum leg. fluminum §. fin. & l. Proculus eum ibi not. ff. de damn. infect. sicut aer supra terram vsque ad cęlum l. altius Cod. de seru. & aq. Quinto idem tenet Bartol. Veron. in d. l. inter publica §. publica in 4. not. dicit enim non intelligas, quod metallariæ & argentariæ sint in patrimonio fisci, quia illud est verũ, quando ex fundis fisci, vel Principis percipiantur, sed si perciperetur metalla, aurum, vel argentum in fundo alicuius priuati, tunc dicerentur esse in dominio eorum cuius essent fundi ex quibus perciperentur, vt est casus in l. 3. §. fina. cum l. seq. & princip. seq. ff. de rebus eorum. Et hoc casu, neque fundus, neque metalla dicuntur esse publica, neque regalia, sed solum redditus, qui ex ipsis debetur fisco, vt not. in leg. 1. Cod. de metall. & met. libr. 11. Sexto idem tenet Ioann. de Plat. in l. 1. vers. sed lapidicinæ C. de Thesau. lib. 10. ubi dicit, quod lapidicinæ marmoreę, & argenti fodinæ sunt in dominio domini fundi. Septimo idem dicit Card. Alex. in d. ca. 1. Quæ sint Regal. quod censentur prædicta esse in dominio priuatorũ, quorum sunt fundi l. generaliter §. vxori ff. de usufruct. legal. & l. item si fundi §. 1. ff. de usufruct. Et ad textus

in contrarium allegatos, respondeo, quod loquuntur de uectigali, quod debetur fisco de metallis, quod est decima pars, vt l. cuncti C. de metall. & met. li. 11. Et not. gl. in d. l. inter publica §. publica; Et pariter soluitur de argentarijs. Et ista dicuntur esse regalia, vt dicit text. in d. c. 1. Quæ sint regalia. Non autem loquuntur dicti textus de argentifodinis, neque de metallis, quia neque fundus, neque metalla dicuntur esse publica, neque regalia, sed redditus, qui ex ipsis debentur fisco. Ita respõdet, & declarat Bar. Veron. in d. 4. not. & Card. Alexan. in d. c. 1. Quę sint regal. Et prędicta procedunt, nisi consuetudo sit in contrarium, quia circa huiusmodi consuetudo debet attendi, vt l. venditor §. si constat ff. comm. præd. vt per Veron. loco allegato, & Card. Alex. in d. c. 1. Quæ sint regal. Et cum ista limitatione intelligas, quæ supra dicta sunt, & infra dicentur.

Vigesimo nono quæro. Quid si in fundo Emphiteotico inueniãtur metalla, cuius sint, An directi domini, an Emphiteotæ? Respondeo, quod sunt
61 Emphiteotæ, vt determinat Alber. de Rosat. in l. item si fundi ff. de vsufr. dicens, quod si metalla, vel lapidicinæ inueniuntur in fundo Emphiteotico, spectant ad Emphiteotam per illum textum, & per text. in l. diuortio §. si vir in fund. ff. sol. matr. licet quidã dicant, & male secundum ipsum, quod idem sit, quod in thesauro inuento in prędio, vt l. 1. C. de thesaur. li. 10. quia ista non sunt thesauri, vt ibi patet.

Trigesimo, quęro. Quid si in fundo feudali inueniãtur metalla; An ad feudatarium, vel superiorem spectent?
62 Respondeo, quod ad feudatarium, quia feudatarius habet vtile dominiũ c. 1. §. rei autẽ de inuest. de re. al. fact. & not. in c. 1. de lap. Corr. in glosa magna, & in ca. vasallus, si de feud. fuer. contr. Nã ex omni perpetuo cõtractu trãsfertur vtile dominiũ §. adeo Inst. loca. l. 1. §. quod ait, ff. de superf. l. fi. C. de loca. præd. cur. li. 11 Sed hoc nihil aliud est, quam habere vtilitatẽ, & potestatẽ disponendi de ipsa re cũ superioris authoritate, vt d. l. fi. C. de locat. præd. lib. 11. Recipit. n. feudatarius rẽ ad vtendum, & fruendũ, sicut Emphiteota l. 1. §. qui in perpetuum ff. si ag. vet. & §. adeo Inst. loca. Et ideo quæcunque cõmoditas, & omnes redditus, vel prouẽtus, spectant ad eũ, sicut ad vsufructuariũ l. vsufructu legato ff. de vsufr. Et sicut ad maritũ spectat cõmodum lapidicinę auri, vel argẽti fodinę quę sunt in dotali fundo l. diuortio §. si vir in fundo ff. sol. matr. l. si fundus ff. de fund. dot. & l. fructus ff. de iur. dot. Quod si hoc est in vsufructuario, & marito fortius in feudatario, q est verus dñs vtiliter; Et est expressũ in feudatario in c. si vasallus de cõsue. re. & not. in l. defuncta ff. de vsufr. & in d. l. diuortio, Et huiusmodi fodinæ loco redditus, & prouentus habẽtur, quia nomẽ hoc redditus, & prouẽtus latẽ patet omnẽ vtilitatẽ compræhendens, vt not. Innoc. in c. pastoralis de donat. Et ita consuluit Paul. de Castr. in cons. 353. incip. Quidã nobilis li. 1. in nouiter impræssis. Nã quidam nobilis habebat quoddã castrũ in feudũ in cuius castri territorio erat flumen, quod ducebat auiũ per hunc modũ, quia cum aresceret fodiebatur arena, & ibi reperiebatur aurum; orta controuersia inter nobilem, & Baronem superiorẽ asserentẽ ad se spectare, cõsuluit Paul. de Castro, quod spectaret ad nobilem feudatariũ per supra dicta; Et ita etiã tenet Alber. de Rosat. in d. l. item si fundi, dicens, quod si in fundo feudali reperiuntur metalla, spectant ad Vasallum.

Trigesimo primo quæro. Quid si in fũdo, cuius alteri debetur vsufructus? An metalla sint vsufructuarij; An proprietarij? Respondeo, quod pertinent

ad vsufructuarium si tempore constituti vsufructus sint ibi fodinæ, vt l. item si fundi §.1.ff. de vsufruct. Quia quicquid in fundo nascitur, & quicquid inde percipi potest, ipsius fructus est vt ibi dicit textus; siue etiam postea sint inuentæ auri fodinæ etiam spectant ad vsufructuarium metalla, quæ percipiuntur, cum totius agri, non partium relictus sit vsufructus, vt d. l. item si fundi §. sed si metalla, vbi glosa dicit, quod siue lapidicinæ sint factæ, siue postea fiant, semper habet vsufructum.

Trigesimo secundo quæro, Quid si in fundo dotali, An comodum earum spectet ad maritum, an ad vxo-
64 rem? Respondeo, quod cedunt marito leg. diuortio §. si vir in fundo ff. solut. matrimon. Et hoc verum, si auri fodina, vel similis materia sit, quæ renascatur, quia tunc censetur esse in fructu: si vero esset lapis, vel alia materia, quæ non renasceretur, tunc cedunt vxori, & dotales sunt, vn. in d. §. si vir in fundo, & ibi glos. & Doctor. & leg. final.ff. de iure dot. in princip. & l. si ex lapidicina ff. eod. titu. Quia cum vir habeat fructus dotis leg. dotis fructus ff. de iure dot. quicquid renascitur computatur in fructu, & quicquid non renascitur non computatur in fructu, vt dicit Aret. in d. §. si vir in fundo, & idē etiā dicit ibi Dñs meus Bar. Sozz. quod illud dicitur esse in fructu, quo sublato,
65 renascitur, & Ant. Rosel. Areti. ibidē dicit, quod ea demum dicuntur esse in fructu, quæ consumpta renascendo reiterantur.

Trigesimo tertio quæro, Quid si fundo dotali percipitur lapis, vel alia materia, quæ non renascatur, cuius comodo cedat? Dicas, quod si ab initio consuetum erat cedi, pertinet ad virum; Secus si postquam fun-
66 dus datus est in dotem, maritus cedere cœperit, quia tunc non ad virum, sed ad vxorem pertinet leg. si fundus secundum intellectum Azzo. quem Bartol. & alij communiter sequuntur, vt ibi dicit Alexand. qui ita concludit ff. soluto matrimon. Et ibi etiam dicit Iason, quod intellectus Azzonis communiter approbatur, & licet Dyn. teneat ibi secundum intellectum glosæ vt intelligatur textus, quando marmor renascebatur, & Imol. ibi nitatur concordare opiniones, distinguendo, quod, aut nullus alius fructus percipitur, nisi lapidis, tunc procedat opinio Dyni, quod ad mulierem non ad maritum pertineat, si non renascatur aut alius fructus percipiebatur vltra lapidicinam, & tunc procedat opinio Azzo. & Bartol. subdit Alexand. quod opinio Imol. est æqua, verum, quia non mediocriter violat textum, ideo non recedit à primo intellectu, qui videtur magis comunis pro quo Iason adducit duo fundamenta, quæ videas per te.

Trigesimo quarto quæro, An maritus repetat expensas in inueniendis fodinis? Dicas secundum Doctores comuniter in d. l. diuortio §. si vir in fundo ff. solut. matrimon. & ibi Alex. dicentem, quod textus ille diuiditur in tres partes, Aut impensa facta est
67 ad perpetuam vtilitatem rei pro inuenienda lapidicina, & istam impensam consequitur maritus a muliere eadem l. §. impendia in fine l. 3. ff. de expens. Aut quæris de impensa facta causa effodiendorum marmorum, quia ista dicitur facta causa fructuum quærendorum, & contra mulierem non repetitur, sed de fructibus deducitur d. §. impendia. Si vero quæritur de impensa inutiliter facta pro inueniendis marmoribus non renascentibus, & fundus per hoc melior non redditur. Et ista non repetitur, & ita loquitur vers. impensæ d. §. Si vero fiat impensa pro inuenienda

lapi-

lapidicina productiua marmorum renaſcentium, Iſta repetitur, vt ibi Verſicul. niſi, Et dixi ſupra. Et licet ibi Paul. de Caſtr. & Raph. ponant alium intellectum, quem approbat Aret. tamen Iaſ.ſequitur intellectum Bartol. & comunem. Dominus Ant. Roſel. Aret. in d.§. ſi vir in fundo dicit, Nota, quòd ſi deſeritur cultura agri propter lapidicinas, vel auri fodinas vir repetit expenſas, & lapides ſunt in fructu, quod intellige ſi fũdus eſt effectus precioſior; Et intellige, quod repetat expenſas, non quæ lapidicinarum habendarum gratia fiũt, quia illæ compenſantur cum fructibus: ſed loquor de expenſis in inueniendo adaptando fundum ad lapidicinas, quia iſtę reſpiciunt principaliter rem, & non fructus, & repetuntur actione mandati, vel negociorum geſtorum, vt l. 1. §. ſed nec ob impenſas C. de rei vxor. actio. Nam ſciendum eſt ſecundum ipſum, quod quædam eſt impenſa, quæ reſpicit rei comoditatem; & iſta repetitur; quædam fructuum vbertatem ſeu perceptionem; & hęc cum fructu compenſatur; quędam eſt quę continet incomoditatem rei, ideſt quæ quamuis ferat vtilitatẽ non affert in re, & iſta non repetitur, vt in d.§. iuncta gl. & l.fin.ff. de fund. dot. Et ſic in effectu concordat cum dictis Alex.

Trigeſimo quinto quæro. Quid ſi mulier non permittit maritum accipere marmor, vel aurum, quo remedio aget? Reſpondeo, quod aget maritus actione ad exhibendum ſi cenſum, & ſi expenſa eſt facta, & non eſt exemptum eadem actione ad exhibendum aget, vt dicunt gloſa, & Bar.
68 in d. l. diuortio. §. ſi vir in fundo; Et licet gloſa dicat, quod tenetur mulier actione de dolo, tamen Iac. de Aret. quem ſequuntur Bartol. & Doct. reprobat gloſam, quia cum maritus ſit dominus rei dotalis, & habeat actionem ad exhibendum, vel iniuriarum ceſſat actio de dolo, vt l. qui pendentem ff. de contr. empt. Et hoc verum conſtãte matrimonio, ſed ſoluto matrimonio habebit maritus actionem mandati, vel negociorum geſtorum vt l. 1. §. ſed nec ob impenſas C. de rei vxo. actio. Et ſic ceſſat actio de dolo. Ita concludit Bartol. in d. §. ſi vir in fundo, cum quo tranſit Bald. Paul. Caſtr. Anton. Roſel. Aret. & Alexan. Sed Ang. ibi dixit, quod dabitur actio de dote contraria, ſi eſſet facta impenſa gratia rei; ſecus ſi gratia fructuum, vt ibi refert. Ant. Roſel. & ideo Alex. ibi dicit, quod ſoluto matrimonio; aut quærimus de impenſa facta gratia fructuum. Et poteſt ſaluari gloſa ibi, quia hoc caſu ceſſat actio negociorum geſtorum, nec habet locum §. ſed nec ob impenſas; aut quærimus de impenſa facta ob perpetuam vtilitatem fundi, & habet locum actio negociorum geſtorum, vel mandati, vt d. §. ſed nec ob impenſas, immo & contraria actio de dote ſecundum Ange. Et quatenus Bartol. ibi dicit, quod conſtante matrimonio dabitur actio iniuriarum inter virum, & vxorem; Contrarium tenet ibi Roma. quia actio quę infamat non datur inter virum, & vxorem. vt l. 2. Cod. rer. amot. cum ſim. Sed actio iniuriarum infamat l. 1. §. furti. ff. de infam. l. infamem ff. de pub. iud. Et ſequitur ibi Alexand. dicens, quod habuit in facto, & conſuluit, quod non militet inter eos actio iniuriarum.

Trigeſimo ſexto quęro, An metalla inuenta in alieno fundo per metallarium, acquirantur inuentori? Re-
69 ſpondeo, quod acquiruntur inuentori data decima parte domino fundi, & alia decima fiſco: Si vero in fiſci, vel Principis fundo datis duabus decimis fiſco vel Principi l. cuncti, & ibi notat Bartol. & Ioann. de Plat. C. de metall. & met. lib. 11. & notat in leg. 1. eodem tit. per Bartol. & Ioa. de Plat. Et duplex ratio aſſignatur.

Prima eſt propter publicam vtilitatem, vt metalla abſcondita, & ſub terra per naturam producta in lucem veniant, vt notatur in leg. quoſdam eodem titul. & per Azzo. ibi in ſumma; Secunda ratio eſt, quia magno parantur agone, & cum magnis ſumptibus, vt notat in dict. leg. cuncti per gloſ. & Ioan. de Plat. & Azzo. in ſumma, & notat Paul. de Caſtro in l. diuortio. §. ſi vir in fundo. ff. ſoluto matrimon. & in conſi. 5. & in conſi. 178. & 179. concludens, quod acquiruntur Inuentoribus propter publicam vtilitatē, & magnas expenſas, vt not. in d. l. quoſdam.

Trigeſimo ſeptimo quæro, An qui incipit fodere in ſuo & per cuniculos progreſſus in alienum inuenit venam metalli. An dicatur acquiſiuiſſe ius in tota vena etiam quatenus protenditur ſub fundo alieno? Videtur, quod non, primò, quia tot videntur eſſe venæ, quot ſunt prædia ſuperiora, quibus ſubeſt, cum cedat eis pro regione cuiuslibet eorum, l. pro regione. ff. de acquir. rerum dom. l. final. ff. pro ſoc. Secundò, quia dominus fundi ſuperioris, videtur poſſidere omnia, quæ ſunt in fundo, & ſic cum eſſet per aliū occupata, vel poſſeſſa, non videtur, quod fodiens ius habere poſſit, quatenus protenditur ſub fundo alieno l. quod meo. §. final. ff. de acquiren. poſſeſs. Sed contrarium dicit Paul. de Caſtr. in conſil. 95. iuſtis allegationibus in d. conſil. 178. fundamentum
70 Domini Vicarij, quod immo in tota vena ius habet inuentor, quia cum vnicus ſit cuniculus à principio vſque ad finem nulla diſtinctione facta pro regione, per quam diſtinctionem reſultat pluralitas. l. ſi quis duas. §. 1. ff. comm. præd. idem dicendum eſt de vena propter quam factus eſt cuniculus, & propter quod vnum quodque & illud tale. Igitur appræhenſa poſſeſſione cuniculi, & vena in vna parte, cenſetur appræhenſa in toto leg. 3. in princip. ff. de acquirend. poſſeſs. Ad contraria reſpondet Paul. de Caſtro. Et ad primum dicit, quod leg. pro regione, & l. pen. ff. pro ſoc. de directo faciūt in cōtrarium; Nam quouſque lapis natus in confinio duorum prædiorum coheret ſolo, & ſic non reputatur, vt lapis, ſed vt ſolum eſt communis pro diuiſo, ſicut ſolum. Sed poſtquam eſt diuulſus a ſolo, & ſic conſideratur, vt lapis, tunc eſt vnicus, & eſt comunis pro indiuiſo; Sic in propoſito antequam vena eſſet aperta, non conſideratur tanquam vena, ſed tanquam ſolum, & ſic fateri poteſt, quod cedebat à ſuperficie vſque ad centrū cuilibet dn̄orum ſuperiorum pro regione, & ſic pro diuiſo, vnde vnus nō poterat fodere, niſi quo uſque ſuum prædium protendebatur iuxta notat. in l. Fluminum. §. fin. cum leg. ſequent. ff. de dam. inf. Sed poſtquam fuit aperta conſideratur de per ſe, & non ſimpliciter tāquam ſolum, ſed tanquam vena, & ideo debet æquiparari lapidi euulſo; Et ſic præſupposito, ſine præiudicio veritatis, quod remanſerit dominorum ſuperiorum, erit illorum pro indiuiſo, quia diuiſio illorum fundorum non ſe extendit ad hanc venam: & ipſa de per ſe eſt tota continua ſine linea, & ſine diuiſione actuali non poteſt dici, niſi vna, quia diuiſio eſt illa, quæ facit de vno toto plura l. ſi quis duos. §. 1. ff. comm. præd. Igitur ſequitur, quod appræhendendo poſſeſſionem partis cenſeatur, quis poſſeſſionem totius appræhendiſſe. Ad ſecundam rationem Paul. Caſtr. reſpondet, quod licet domini ſuperiorum fundorum poſſideant fundos, nunquam tamen poſſederunt illam venam, quamuis fuiſſet domini dictæ venæ; Et licet ante apertam venam poſſet dici, quod poſſediſſent ſolum ratione coherentiæ, & tanquam ſolum; Et ſic in vniuerſo poſt ipſam inuentam noua appræhenſio requiritur, arg. l. eum qui ædes. ff.

de

de vsucap. & l.cum hæredes in princ. ff.de acquiren.possess. Concludit igitur Paul. de Castr. inuentorem venæ ius habere in tota vena,etiam quatenus protenditur sub fundis alienis, dicens,se nunquam vidisse aliquam bonam rationem pro alia parte licet multiplices allegationes viderit, quæ à prędicta sententia ipsum non retraxerunt,in bona (vt ipse inquit,) & pura conscientia: Et eandem conclusionem firmat Paul.Castr. in consi.330. libellus istorum agentium libr. 1. in nouiter impressis, vbi dicit, quod ista est ipsa veritas, licet malè præteritis temporibus fuerit Bergami intellecta,& obseruata, cum crediderint, vt ipse dicit quam plures Iurisperiti ibi existentes, quod illæ venæ postquam fuerunt per alium inuentæ sint illorum,qui habent dominium in superficie non considerantes, nec ponderantes l. quosdam cum sua glos. & l. cuncti eodem titul.Cod.de metall.& met. libr. 11. sed fundantes se super alijs legibus vulgaribus, scilicet l. diuortio.§. si vir in fundo. ff. solut. matrimon. & l.item si fundi.§. 1. ff. de vsufr. & l.final.§. si constat ff.comm. præd.quę leges loquuntur in alijs lapidicinis, quæ sunt in superficie fundi, & non sunt illius speciei, cuius sunt cotes. Concludit ergo,quod istæ venæ sunt eorum,qui eas inuenerint, & suorum successorum, & iudicio suo hæc est veritas. Quam conclusionem ponit etiam Paul.de Castro in d. l.diuortio. §. si vir in fundo, & ibi sequitur Bart.Sozz. in lectura Senensi, & Bartol. Veron.in l.inter publica.§. publica quæst. 6. ff. de verborum significatione.

Trigesimo octauo quæro, An retinendo inuentor hostium Cuniculi apertum & fodiendo in parte venæ retineat ius in tota vena,etiam quatenus protenditur sub fundo alieno, licet sub alieno non fodiat? Respondet Paul.Castr. in d.consi.179.In causa mota contra Gasparem in fine
71 quod sic, quia cum vnica sit vena in quacũque parte ipsius venæ fodierit retinuit possessionem totius venæ, sicut ille, qui angulum possessionis ingreditur totius agri possessionem acquirit l.3.in princip. ff. de acquirend. possess. Et qui autem tangit totum corpus tetigisse videtur l. vulgaris. ff. de furt. Et quia retinendo hostium cuniculi apertum ineundo ad fodiendum vltra prædia,sub quibus aliquãdo fodijt, licet destiterit, saltem retinuit aptitudinem l.foramen.ff.de ser. vrb. præd. vbi dicit esse casum, cum istud ius non habeat causam discontinuam,sicut,nec ius vsusfructus iuxta nota. per Bart.in l.iusto.§.non mutat ff. de vsucap.

Trigesimo nono quæro: An dominus fundi superioris patiendo fodi lõgissimo tẽpore perdiderit ius, si quod habebat in vena metalli,& qui fodijt præscripserit ius fodiendi sub fundo? Respondeo, quod sic, vt determinat
72 Paul.de Castro in consil.5. & consil. 179. supra allegatis dicens, quod dominus fundi sciendo per annos triginta fodi perdidit ius omne,quod habebat, & fodiens præscripsit, sicut præscripsisset vsumfructum, si dominus permisisset eum vti frui superficie iuxta notat per Cyn. in l.2.C.de seru. & aq.in 6.quæst. quia ista commoditas fodiendi potius similatur vsufructui, & sic potest dici seruitus personalis seu personale ius, quod debetur
73 à re personæ, quam seruitus realis, quæ debetur à re rei iuxta notat in l. pecoris cum leg. sequent. C. de seru. rust.præd. & sic censetur habere causam continuam, licet factum hominis ad eius vsũ requiratur, sicut vsusfructus,vel vsus iuxta nota. per Bart. in l. iusto. §. non mutat ff. de vsucap. Et ideo potuit pręscribi longo tempore cum titulo,& longissimo sine titulo, quia ipsius, quasi possessio retinetur animo, licet non sic in seruituti-

bus realibus, in quibus, quasi possessio retinetur animo. Ita concludit Paul.Castr. in d.consf.5.

Quadragesimo quæro: An qui est in possessione hostij Cuniculi, per quod accessus est ad venam metalli,
74 in qua apparet effossum, sed non probatur ab eo fuisse effossum. Quis præsumatur possessor, & Dominus venæ? Respondeo, quod ille præsumitur dominus, qui reperitur possessor. Et ita respondet Paul. de Castro in cons.95. iustis allegationibus, quod sic, concludens, quod sit in possessione venæ, qui possidet hostium cuniculi, in qua vena apparet esse effossum, cum censeatur à possidente hostium cuniculi esse effossum, cum aliunde non esset accessus ad illam; allegat in simili, Primo, Cyn. in leg. si contra per calumniam Cod. de Episcop. & Cleric. concludentem, quod producenti instrumentum in quo Titius fecit procuratorem Gaium, creditur, quod sit Gaius, & dicenti contrarium incumbit probatio, quamuis sit possibile, quod non sit Gaius. Secundo Bartol. in leg. si seruum §. si inter duos in fine ff. de leg. 2. volentem, quod producēti instrumentū, in quo sit legatū Titio de tali loco, & probāti se vocari Titiū de tali loco, licet pars aduersa neget, & quod sit alius, aduersario incūbit probatio. Tertiò allegat Bar. in simili in l. rem quæ nobis ff. de acquir. possess. qui vult, quod si non possum aliter probare dominium, quam quia possideo, si assero, quod tempore, quo ipsum occupaui non erat in bonis alicuius, nisi aduersarius probet, quod erat in bonis alicuius præsumptio est pro me, quia, quod in nullius bonis est occupanti conceditur.

Quadragesimo primo, quæro, An fodiens sub fundo alieno sit tuendus in possessione. Et, An iudex possit iuste præcipere, ne fodiat, Et quid iudex facere debeat partibus contendentibus super iure fodiendi? Et, An possit statuere terminum partibus, quod dent libellum super iure fo-
75 diendi. Respondeo, ad primum, eum qui possidet tuendum esse, ac defendendum in sua quasi possessione cap. licet causam extra. de probat. nec licet domino fundi propria auctoritate eum expellere l.1.§. qui à me ff. de vi, & viam. Ita dicit Paul. Castr. in d. consil. 5. in 2. dubio. Ad secundum dicit, quod iudex non potest præcipere ne fodiat per dicta ex hoc dicens Paul. Castr. in consil. 178. ad finem, quod quædam sententia lata contra possessorem, quod non deberet molestare dominum fundi, fuit euidenter iniqua, & iniusta, cum ille, qui præceperat, esset in antiquiori possessione fodiendi d. cap. licet causam. Ad tertium dico, quod partibus contendentibus super iure fodiendi, neutra parte volente assumere onus probandi, debet iudex inquirere, &
76 se informare quis possideat summatim sine libello, & sine ordine iudiciario, recipiendo probationes vtriusque partis; & constito sibi quis sit in possessione, illum tueri in possessione, & præcipere sub pœna non possidenti, ne accedat, & ne turbet alium possessorem in possessione, vt notat spec. in Tit. de Petit. & possess. §.1. versicul. in summa, & in tit. de libell. concept. §. nunc dicendum vers. 22. & ibi Ioann. Andr. in addit. Bald. in l. ordinarij. C. de rei vend. & in l. edicto colum. 1. C. de edict. diu. Adr. toll. Lanfrancus in repet. Rubr. de caus. possess. & propr. column. 9. in fine, Corn. in l. quidam æstimauerunt ff. si cert. pet. Ad quartum dicit Paul. de Castro in d. consil. 5. quod iudex
77 partibus contendentibus super iure fodiendi potest statuere terminum, quod dent libellum super iudicio ordinario proprietatis, vel quasi possessione iuris fodiendi.

Quadragesimo secundo quæro; An vendito, vel alienato fundo cedant

stant auri fodinæ,& metalla emptori? Respondeo, quod sic, vt in l. lege fundi ff. de contr. empt. vbi dicitur, quod nisi excipiantur lapidicinæ cedunt emptori: Comprobatur, quia in venditione continetur, quicquid infra fines clauditur, & nil censetur exceptum leg. si finis agri ff. de euict. l. forma ff. de cens. leg. immodicis ff. de contr. empt. Alioquin posset dicere venditor, se non vendidisse, nisi vnū cespitem terræ, vt dicit Bald. in leg. in generali in princip. Si de feud. fuer. contr. & notat Fab. de Mont. in Tractat. de emptio. & vend. in 6. quæst. 6. quæst. principalis.

Quadragesimo tertio quero, Quid si venditor excepit aurifodinas, vel lapidicinas, de quibus intelligatur? Respondeo de illis intelligi, quæ erāt in actu tempore venditionis, & illæ censentur reseruatæ venditori, si quæ autem postea sunt inuentæ pertinent
79 ad emptorem leg. in l. lege fundi, vbi text. ff. de contr. empt. retinendo opinionē labeonis quam ibi tenent glossa, & Alber. de Rosat. Et ibi Paul. Castr. in lectura Florentina dicit, quod exceptio facta de lapidicinis per venditorem intelligitur de his, quæ sunt in actu, & de præsenti. Et ideo verba de præsenti debent intelligi de eo, quod est in actu, & non in habitu. Et ibidem dicit Alber. de Rosat. quod id, quod non apparet non videtur esse exceptum. Et ratio est, quia contractus non extenditur vltra intentionem contrahentium leg. non omnis ff. si cert. pet. Sed non censetur contrahentes cogitare de eo, quod non apparet, nisi expressim agatur secundum Alber.

Quadragesimo quarto quæro, An possint reseruari metalla, quæ inuenientur in futurum? Dico quod sic per in d. l. in lege fundi ff. de contr. empt. & ibi dum dicit, respondet Labeo referre, quid actum sit. Et sic, quod inter se egerint contrahentes inspiciendum est, & ita tenet ibi Alber. de Rosat. dum dicit, quod contrahentes non videntur cogitare de eo, quod non apparet nisi expressum agatur; & sic sentit, quod possint pacisci de lapidicinis, & metallis, quæ non apparent; Si vero non apparet quid actū sit inter partes, tunc de lapidicinis, quæ in actu apparent, cēsetur facta reseruatio, non de futuris. Ita loquitur finis illius legis, vt dicit Alber.

Quadragesimo quinto q̄ro. Quid si post diuisionem inter fratres factā sit inuenta vena sulphuris, vel vitrioli in fundo, An alter frater possit peti comodū venæ, vel quod rescindatur diuisio? Dn̄s Dominicus Bonsius aduocatus Florētinus cōsuluit, quod emolumentū dictæ venę inuentæ spectet ad illum, cui in partē fundus obuenit, nec propterea rescindendā diuisionē, nec compellendū ad aliquam restitutionē præcij. Mouetur primo, quia certissimū est, quod omne emolumētum post venditionē obueniens in portione, quæ per diuisionē alicui obuenit spectat ad illū cui per diuisionē illa assignata fuit, vt not. in l. licitatio. §. si socij. ff. de public. & probatur ex his, quę habētur in l. verū §. si quis seruo ff. de pro soc. Secūdo, quia emolumētū proueniēs ex lapidicinis, quæ post diuisionē in fundo uēdito repertæ sunt, spectat ad emptorē, non autē ad uendit. l. in l. fūdi ff. de cont. empt. sic dicendum est in diuisione, cū per diuisionē transferatur dominiū iuxta not. in l. cū pater §. hæred. ff. de leg. 2. & fructus eiusdē rei in portionē datę ad illū spectare debent l. fructus, & l. solū ff. de rei vend. Et diuisio uicē emptionis obtinet l. 1. & l. si frat. C. cōm. vtr. iud. Tertio, quia emolumentum huiusmodi ex inuētione uenarū proueniens spectat ad inuentorē, siue inuenerit in suo, siue in alieno, data tamē dn̄o loci decima parte l. cuncti C. de metall. & met. lib. 11. Et potest etiā inuito dn̄o loci vnusquisque etiā perquirere,

quirere, & huiusmodi vtilitatem percipere vt voluit glosa in l. quosdam co. tit. & Paul. de Castro in d. consi. 5. & in l. diuortio §. si vir in fundo ff. solut. matrimon. & l. venditor §. si constat ff. commu. præd. concludentem licitum esse per Cunicula ingredi sub fundis alienis pro inueniendis venis propter vtilitatē publicam vt ibi per Paul. Castr. quem sequuntur Mod. in d. §. si vir in fundo: Multo ergo fortius concedendum est emolumētum hoc integrum inuenienti in fundo, qui factus est illius per diuisionem. Ita in dict. consil. incip. dubitationem primo aspectu concludit præfatus Doctor.

Quadragesimo sexto quæro. Quid si Princeps concedit castrum in feudum cum argentifodinis, quę argen-
82 tifodinæ veniunt in concessione? Respondeo, quod illæ, quæ pertinent ad Principem, non quæ ad priuatum, per ea, quæ notat Bald. in cap. 1. vers. modo è contra de cap. qui cur. vend. Et ita determinat Dominus Iacobinus de Sancto Georgio in sua Pract. feud. in verb. & cum argentifodinis.

Quadragesimo septimo quæro, An simplex colonus possit percipere fructus sulphuariæ, quæ est in fundo cōducto? Respondeo, quod sic si con-
83 duxit fundum ad hoc, vt haberet fructum sulphuris, nam fructus est leg. diuortio. §. si vir in fundo ff. solu. matrimon Probatur in l. si vir vxori §. si sulphariæ ff. de furt. & ibi glosa, secus si non esset conductus ad hoc, quia tunc non esset conductoris, sed domini, vt notat glosa in d. §. si sulphuarię, quæ dum textus dicit, si sulphariæ sūt in agro, subdit glosa, cōductæ ad hoc, vt habeat fructum sulphuris.

Quadragesimo octauo, quæro: Quid si pupillus habet lapidicinas, vel aurifodinas, vel alia metalla, An possint sine solemnitate requisita in alienatione minorum alienari? Re-
84 spondeo, quod non, vt est casus in leg. 3. §. final. cum princip. l. sequ. ff. de reb. eorum, qui textus pluries supra est allegatus, & est notab. in ista materia.

DE AVRO, ET ARGENTO.

Titulus Quintus.

SVMMARIA.

1 *AVrum, & Argentum est vel infectum vel factum vel signatum.*

2 *Infectum est rudis materia qua vti non possumus sine re fectione.*

3 *Factum quod in quamlibet formam seu speciem redactum est.*

4 *Auri vel argenti simplici appellatione, & infectum continetur & factum.*

5 *Inceptum fabricari venit appellatione facti: si opus destinatum non erat remotum vel destitutum.*

6 *Auri vel argenti appellatione non venit pecunia nisi esset antiqua non currens, vel nisi testator illud legans nihil aliud habuisset quam pecuniam.*

7 *Nec venit aurum vel argentum venale nisi disponēs ita voluerit vel aliud non habuerit.*

8 *In petitione argenti debet exprimi liga.*

9 Liga

9 *Liga probatur vel per publicum ministrum ad id deputatum, vel si non adsit per dictum à Iudice vel à partibus.*
10 *Quantitas auri vel argenti probatur per pondus visum aut factum.*
11 *Argento simpliciter legato debetur liga loci.*
12 *Species argenti vel auri probatur per visum.*
13 *Aurum pro argento vel ære iuxta debitam æstimationem, & mensuram solui potest.*
14 *Pro pondere debito iusta æstimatio solui potest.*
15 *Licet in specie legatum sit pondus.*
16 *Et licet specifici ponderis facta sit condemnatio.*
17 *Argenteis vasis oppignoratis, & in massam redactis, in ea durat ius hipothecæ.*
18 *Argento reperto in domo vbi adsunt aliena pignora, iuxta locum vbi sunt sita, iudicantur esse domini domus vel pignorum.*
19 *Aurum vel Argentum pupilli non potest tutor vendere sine decreto.*

OCcurrunt nonnulla in auro, & argento vltra ea quæ in vniuersali materia metallorum singularia sunt, & in titulo generali metallorum dicta sunt non cõpræhensa, & ideo in hunc locum suo particulari titulo cadere videtur. Primo igitur quæro. Quot sint genera auri, argenti, vel æris seu alterius metalli? Respondeo tria esse. Infectum,
1 factum, & signatum l. & si non sint. §. infecti, & l. quintus la 2. §. si autem & final. ff. de auro, & argento lega. vt etiam dicit Hysidor. Ethimol. lib. 16. cap. 17. Infectum est rudis materia, idest non facta, vt dicit text. in d. §. infecti. & Hysidor. dicit infectum esse, quod in massis sit. Factum opus aliquod esse dicitur, vt Vas, Statua, Calix l. quintus la 2. in princip. eodem titul. quo commodè vti possumus, vt ead l. §. cui aurum, & §. fina. eadem l. dicitur, quod aurum vel argentum factum rectè quis diffinit, quod neque in massa neque in lamina, neque in signato, neque in supellectili, neque in mundo, neque in ornamentis sit. Hysidor. dicit in d. cap. quod argentum factum dicitur quod est in vasis, & signis: Signatum autem dicitur quod est aliqua forma imagine vel signo expressum, vt Philippi. Et sunt numismata, & his similia dicit text. ad l. §. si autem, vt etiam dicit Hysidor. eodem cap. quod signatum est, quod in nummis est.

Secundò quæro. Quid veniat appellatione auri infecti, & quid facti, quid auri, vel argenti simpliciter? Ad primum dico quod appellatione auri
2 infecti, rudis materia compræhenditur l. & si non sint. §. infecti, & ibi Bartol. ff. de auro, & argento legat. & quo vti non possumus sine refectione, & quod collisum seu confractum est, quodque paterfamilias nomine infecti habuit l. quintus. la 2. §. si factum, & §. cui aurum ff. eodem titul.
3 Ad secundum dico aurum vel argentum factum omnem speciem compræhendere, vt vasa l. & si non sint §. argento ff. eodem tit. & ibi Bartol. & l. quintus §. final. eodem titu. vbi glosa quærit, An veniat id quod in suppellectili habetur, de quo in d. §. argento, & in l. Labeo. §. 1. ff. de sup. leg. & compræhenditur quidquid ex auro vel argento factum est, siue disponentis causa siue alterius paratum sit d. l. quintus. §. si cui aurum; Et quod disponens auri facti numero habuit. l. pediculis §. 1. & ibi Bart. ff. eodem tit. Ad tertium dico, quod auri vel argẽ-
4 ti appellatione simpliciter venit tam infectum, quam factum l. cum aurum in princip. & ibi Bart. ff. eodem tit. & l. quintus la 2. §. 1. eodem titul. quia indefinita, & vniuersalis æquiparantur, cum eadem est ratio contentorum

torum sub indefinita vt dicit Bartol. in d.l.cum aurum.

Tertiò quæro, An argentum inceptum fabricari veniat appellatione argenti infecti, an facti? Respondeo, quod venit appellatione argenti facti cum destinatum sit vt fieret l. & si non sint. §. quid ergo ff.de auro, & argento legat.notat Bartol. in l.quintus §. cum aurum eodem tit. Et notat Bartol.in l.cætera.§. final.ff. de leg.1. vbi intelligit quando opus destinatū erat propinquum non remotum, ut tunc appellatione argenti facti contineatur, ut d. §. quid ergo: Et hoc uerum nisi inceptum esset fabricari, & dimissum, quia testator vltra nolebat procedere, quia tunc non continetur appellatione argenti facti, quia non possum illo vti nec secundum ueritatem nec secūdum destinationem, ut dicit Bartol. in d. l. etsi non sint.§. infecti.

Quarto quæro, An argentum signatum ueniat appellatione argenti?
6 Respondeo, quod non l.cum aurum, & l.quintus la 2. §.1. eodem tit. ff. de auro, & argento legat. quamuis sit dictum omne argentum, quia indefinita, & uniuersalis in hoc æquiparantur cum sit eadem ratio omnium cōtentorum sub indefinita, ut dicit Bar. in d. l. cum aurum uers. quæro quid. Et ratio quare non uenit argentum signatum, & sic pecunia, est, quia pecunia signata semper habetur ut expēdatur l.1.ff.de contr. empt.& quia habetur tanquam uenalis, ideo quod est uenale legato, etiam uniuersali non cedit, ut l. pediculis. §. item cum quæreretur eodem tit.ut dicit Bartol. in d.l. quintus. §. 1. & ita firmat Decius consil.381. Visis his quæ accurate in princ. In duobus tamen casibus uenit pecunia appellatione argenti. Primò si esset moneta antiqua quæ hodie non esset in usu, tunc ueniret in legato argenti, quia cessat ratio supradicta, cum non habeatur ut uenalis, ut l.si chorus §. 1. ff. de leg.1. Secundo si testator non haberet aliud argentum, nisi pecuniam, & legasset omne argentum, & tunc uidetur de pecunia sentire, & hoc uult textus in d. l. quintus. §. 1. ibi nisi contrarium sensisset ex eo, quod aliud argentum non haberet. Ita dicit Bartol. in d. l. quintus.§.1.

Quinto quæro, An ueniat appellatione argenti argentum uenale? Respōdeo, quod non l.pediculis. §. item
7 cum quæreretur.ff.de auro,& argento lega.nisi disponens etiam de uenali sensisset: Et ita probet, qui petit: Etsi aliud argentum non haberet, nisi uenale, ut ibi dicit glos. & sequitur Bartol. ibi, quam signa, & tene menti, ut ipse dicit.

Sexto quæro. Quid si peto argentum: An debeam dicere cuius ligæ sit? Respondeo, quod sic, quia cum materia argenti sit diuersarum
8 specierum, & alia sit liga Florentina, alia Senensis, alia Veneta, hoc totum pertinet ad declarationem materiæ, & si hoc ignoratur non potest sciri æstimatio, vt l. cum aurum ff. de auro, & argento legat. Ita notat Bartol. in l. in actione in princ.ff.de furt.& Dominus Alexand.in consi.82. In causa, & quæstione vertente lib.4.

Septimo quęro. Quomodo probabitur, quod sit ligæ Florentinæ, vel Senensis? Respōdeo, quod si in loco est aliquis deputatus ad cognitionem, & bonitatem auri, vel argenti soluendi, standum est discretioni, & declara-
9 tioni illius aurarij vel artificis in loco constituti l. final. & ibi notat Bartol. & Ioan.de Plat. C.de pond.aur. libr. 11. per quā not. dicunt, quod quando ille, qui præest sigillo, seu ponderi Florenorum, approbat, seu improbat florenos, vt est Florētiæ, statur ei tam de valore, quam de bonitate. Si vero non est aliquis deputatus à publico debet fieri electio à iudice vel à partibus peritorum in arte illa de qua dubitatur

bitatur l. hac edictali §. his illud C. de ferun. nupt. Et debet eligi duo si extāt aliàs vnus sufficit, vt in §. quod autem in auth. de non alien. & ibi per Iac. de Beluis. Ita dicit Ioan. de Plat. in d. leg. fin. C. de pond. aur. & not. Bart. Soz. præceptor meus in leg. 1. §. final. ff. de verbor. obligat. & Bartol. in Tracta. de Teste in cap. de substantia in versi. rem aliquam.

Octauo quæro. Qualiter deponent testes de quantitate massæ argenti? Bart. in Tract. de Teste in c. de qualitate dicit, quod si testis dixit massam esse decem librarū, nihil probat. Non enim per visum cōpræhenditur pondus: sed solum superficies videtur, & posset esse concauitas intrinsecus: Sed si diceret, quia ponderaui, vel
10 vidi ponderari, satis esset, etiam si de pondere limitatè non dicatur: pondera enim, & ponderandi modi communiter cognoscuntur. Et si testis diceret, quia ponderauit, vel suis manibus ponderauit idem putat Bartol. quia ponderare in vero eloquio idem est, quod ponderibus examinare. Sed si diceret, quia in manibus tetigi, vel in humeris meis subleuaui, vel portaui, tunc potest indeterminatè testificari de pondere non determinatè, nisi ponderatoria adhibita sint. Ita dicit Bartol. loco prællegato.

Nono quæro. Quid si quis legat argentum, de qua liga intelligatur? Re-
11 spondeo, quod intelligitur secundum consuetudinem illius ciuitatis vnde defunctus est ortus, vt dicit Bart. in l. cum aurum ff. de aur. & argent. lega. allegat l. nummis ff. de leg. 3. & l. Imperatores ff. de contr. empt.

Decimo quæro. Quid si quæritur de specie metalli qualiter deponāt testes. Respondeo, quod satis est si dicat testis, vidi argentum esse si de
12 argento quæritur, vidi quod est ferrum, si de ferro quæritur: Et si vlterius interrogatur, dicat, quia vidi habere formam, & qualitatem argenti: Et si vlterius interrogatur, quæ erat illa forma, vel quales erant illæ qualitates, non cogitur respondere. Ita dicit Bartol. in d. Tract. in cap. de substantia; Et not. Bart. in l. si quando ff. de auro, & argento legat. vbi dicit, quod sufficiens testimonium est vidi illud argentum purum: Et not. etiam Bal. in l. 1. ad finem ff. de re. diu.

Vndecimo quæro. Quid si debeo argentum, An possum soluere aurum, vel æs? Respondeo, quod fisco pro argento debito potest solui aurum ęquiualens, quod est, vt pro singulis libris argenti soluantur decem aurei l. 1. C. de arg. pret. quod thes. infer. libr. 10. Pro ære potest solui aurum æquiualens vt pro viginti libris æris soluatur vnus solidus auri, quorum septuaginta duo faciunt libram auri leg. quoties Cod. de suscept. & arch. lib. 11. Ita not. Ioann. de Plat. in leg. 1. Cod. de collat. æris lib. 10. & in l. 1. C. de arg. pre. supra allegata, & in leg. 2. Cod. de pond. aur. eodem lib. Priuato autem an solui possit, notat Bartol. in leg. 2. §. mutui ff. si certum pet. & in l. paulus ff. de solut. Dicam infra titulo proximo q. 36. & 37.

Duodecimo quæro. An qui debet pondus argenti possit soluere ęstimationem? Bartol. in l. 1. §. cui certum ff.
14 de auro, & argent. legat. dicit, quod qui debet certum pondus argenti in genere liberatur dādo ęstimationem: secus si debeatur certa species. Et hoc est verum si soluatur pecunia ęre non contaminata, quia si debes mihi certum pondus argenti ad ligam Perusinam si velis soluere pecuniam argenteam eiusdem ligæ admitteris: sed si vis soluere pecuniam contaminatam, tunc non admitteris: Ita dicit esse de iure.

Decimo tertio quæro. Quid si in obligatione, quando potest solui æsti-

æstimatio pro legato certi ponderis argenti? Bartol. in l. Titiæ amicæ. ff. de auro, & argento legat. dicit, quod
15 quando legatur certum pondus auri, vel argenti liberatur debitor æstimationem soluendo, vt ibi est textus, quem sic summat Bart.

Decimo quarto quæro, An post cōdemnationem possit solui æstimatio auri? Glosa in l. Titiæ amicæ prællegata dicit quod sic, & bene, quod probatur, quia cum vnum est in obli-
16 gatione; aliud in facultate soluendi, ex dispositione legis competit illa facultas, donec quis conuenitur iudicati, vt l. item veniunt §. idem rectè ff. de pet. hæred. & §. cum prædiximus, & l. miles ff. de re. iud. Ita dicit Bart. in d. l. Titiæ amicæ.

Decimo quinto quæro, An pignoratis vasis argenteis postea in massam conflatis, duret hypoteca in mas-
17 sa? Bart. Veron. in cons. 70. circa primum dubium in 3. quæsito, concludit, quod duret, & agi possit hipothecaria ad massam argenti, in quam vasa redacta sunt. Primo per l. domo ff. de pign. act. in §. domus, vbi dicitur, quod si pignorata est domus, quæ postea combusta est, & solum area remansit, vel è contra si est pignorata area, & superedificatum est, remanet obligatio tam in area, quam in ædificio. Secundo per l. si fundus §. si res ff. de pigno. vbi dicitur, quod si res, quæ hipothecæ data est postea mutata fuerit, æque hypothecaria actio cōpetit, veluti de domo data hipothecæ, & horto facto: Idē si de loco cōuenit & domus facta sit, vel vineæ imposita. Tertio per hoc leg. quæsitum §. illud fortasse ff. de leg. 3. quia ex quo materiatum fuit redactum ad suam materiam, quæ potest igitur reduci ad suum materiatum, quia de illa massa argenti possunt fieri ornamenta, cinguli, & vasa, sicut prius erant: Ergo sicut materiatum erat pignori obligatum, ita cum sit redactum ad suam materiam quę est reducibilis ad suam formam: & sic materiatum in eadem materia, idest massa durat obligatio pignoris per d. leg. quæ situm. §. illud fortassis cum ibi not. per glos. & Bart. Et ita etiam voluit Bartol. Paul. de Castro & Doctores in l. si conuenerit §. si quis ita ff. de pignor. act. & not. Cappella Tolosana quæst. 429. & ibi in addit. Et ideo dictæ massæ argenti, possunt vindicari actione hipothecaria à possessore per quam debet consequi possessionem ipsius massæ leg. si cum venditor in princip. ff. de euict. Et ita consuluit præfatus Bart. Veron. pro quodam iudęo, cui pignora data erant argentea, & ex incēdio domus conflata, & in massam redactam. Et subiūgit quod ipse hębreus pro sorte sua habet meliora, & potiora iura in dictis massis, quam debitores, qui pignora dederant; à sorte vero supra, si massæ plus valent tenetur iudęus omnibus debitoribus, quorum fuerant pignora illud plus vltra sortem sibi debitam inter ipsos secundum formam iuris diuidendam restituere actione pignoratitia leg. si rem. §. omnis ff. de pign. actio. & l. qui fundum ff. de iure dot. & Inst. quibus mo. re. contr. oblig. in princip.

Decimo sexto quæro, An massę argēti in domo repertæ, vbi adsunt alia pignora censeantur domini domus; an habentium pignora in ea? Respondeo considerandum esse locum in quo illæ massæ argenti repertæ sunt, quia si sunt repertæ in loco in quo
18 quis retinebat pignora præsumuntur esse de pignoribus, si vero repertæ sunt vbi dominus domus solebat tenere bona sua, & tunc in dubio præsumuntur ipsius. Ex vsu enim ipsius, & ex eius consuetudine retinendi bona iudicare debemus l. vel vniuersorum ff. de pign. act. & quæ not. Bart. in l. si vacantia C. de bonis vac. lib. 10.

&

& arguendo à comuniter accidentibus, vt l. 1. cum glosa C. de arbitr. & ex diuersitate loci inducitur diuersitas iuris, vt not. per glos. in l. fin. C. de temp. in int. rest. pet.

Decimo septimo quæro, An tutor aurum, vel argentum pupilli vendere possit sine decreto? Respondeo,
19 quod non; quia sunt de his rebus, quæ seruando seruari possunt, quorum prohibita est alienatio inconsulto prætore, & non interuenientibus solemnitatibus requisitis leg. lex quæ tutores in princip. C. de adm. toto: declarat Petrus de Vnzola super notulas Rolandini de contractibus prohibitis ratione rerum forma 13.

ADDITIONES
ex Modernioribus.

Aureorum æstimatio quæ sit tradit Couarruuias uariar. resolutionum.

De Aureis, auro, & argento Boerius in suis Decisionibus.

Aurum, & Argentum, An & quando equiparetur immobilibus vel veniant appellatione Mobilium Cephal. cons. 633. lib. 4.

Aureus nummus scutum vulgariter nuncupatum à lege appellatur solidus à soliditate, cum sit de puro Auro, quod numquam minuitur lege prima C. de vet. numis. potesta. Boerius d. Decis.

De Auro, & argento multa in repertorio Tractatuum secundum antiquam impressionem fol. 38.

Item de Aurificibus ibi in verbo Aurum, & in verbo Argentum.

Auro similis debet esse Princeps Guglielm. de Bern. in repetitione cap. Raynaldus parte prima fol. 19. num. 105. ext. de testament.

Et de Aureis Coronis Regis Francorum tradit Idem super verbo et Vxorem nomine Adolantiam Decis. 2. nu. 69. fol. 71. parte 1.

Auri septuaginta duo constituunt Libram auri Riminald. senior consil. 270. num. 96. volum. 2.

Argenti Libra valet decem Aureos Boerius d. decis. in principio.

Et quot Auri faciant Vnciam, & quot Vnciæ libram Idem vbi supra numero secundo.

Et quot in Francia, & alibi Alex. cons. 21. per totum lib. 2.

DE

DE GEMMIS.

Titulus Sextus.

SVMMARIA.

1 GEmmæ ab auro splendorem, & ornatum lucrantur.
2 Gemma a Gumma hoc est luce vel splendore dicta.
3 Gemmarum inuentor Prometeus.
4 Gemmarum genera innumerabilia.
5 Gemma lucet, lapillus non lucet, Margarita crescit in mari, quod nec gemmis contingit neque lapillis.
6 Lapillus lapidem vulgarem, vel diem felicem uel lapidem preciosum significat.
7 Percussus lapillo non committit pœnā percutientis cum lapide.
8 Nec lapidum appellatione comprehenduntur preciosi.
9 Lapides ideo preciosi quia rari.
10 Gemmam vel lapidem preciosum quid esse non probatur nisi per mercatores, artifices, & peritos.
11 Gemma inuenta in littore maris, vel alio loco nullius acquiritur inuentori, si sint ibi natæ vel à nautis ob naufragium proiectæ, secus si ab aliquo sint amissæ.
12 Inuenta in terra vel domo aliena acquiritur domino loci.
13 Inueniens gemmam alienam, si post inquisitionem domini per publicum proclama ignoretur dominus, potest inuentor pauper sibi retinere, diues dare pauperibus pro anima domini.
14 Pro derelicto habita censetur iuxta formam & causam proiectionis.
15 Socius omnium bonorum gemmam inuentam socio communicare tenetur. Alij socij non tenentur.
16 Si vnus prius viderit alter prius apprehenderit, acquiritur apprehensori.
17 Pro gemma inuenta non debetur præmium, sed impensa in perquirendo; Pro inuenienda præmium peti potest.
18 Gemma per alluuionem fluminis fundo alicuius adiecta & ab alio inuenta acquiritur domino fundi non inuentori.
19 Ligna, vegetes, & similia fluminis impetu agro vicini adiecta non acquiruntur domino fundi nisi post publicum proclama.
20 Et si sit diues tutius est ea vendere, & dare precium pauperibus.
21 Gemma reperta in ventre Galli vel alterius venditi non acquiritur emptori, sed eius dominium remanet penes venditorem.
22 Sed si reperta sit in capite Piscis venditi spectat ad emptorem.
23 Valet edictum vel statutum de gemmis cuiusdam valoris, & qualitatis non portandis.
24 Sed non afficit si non sit populi consensu approbatum.
25 Forenses non ligantur tali statuto.
26 Nec extenditur ad gemmas vel perlas fictas.
27 Inobseruantia huius statuti est abusus sed non est delictum.
28 Inuentus cum perlis vel gemmis prohibitis, & non apprehensus non incurrit in pœnam.
29 Iocalia quæ dantur filiæ nuptiarum tēpore imputantur in legitimam.

30 Data

30 *Data à sponso desponsatæ de futuro acquiruntur sponsæ si sequatur matrimonium desponsatę de præsenti non valet nisi sponsa sit viri potens.*

31 *Si donatio fiat in domo sponsæ præsumitur de futuro, & valet si in domo sponsi vel in itinere prǽsumitur de præsenti, & non valet.*

32 *Viro præmortuo sunt restituenda hæredibus viri.*

33 *Donata à socru vel socero, & tradita sponsæ sunt ipsius, si apud ipsam, mortis illorum tempore inueniantur.*

34 *Transmissa tantum donatione non expressa non censentur donata.*

35 *Donata à consanguineis viri acquiruntur viro, vxoris vxori.*

36 *Donata meretrici ab amasio ipsi acquiruntur, non meretrici non acquiruntur.*

37 *Tutor iocalia & similia pupillaria bona absque solemnitatibus requisitis alienare non potest.*

38 *Petens margaritas vel gemmas quę venduntur ad numerum, numerum exprimere debet, quæ ad pondus pondus.*

POst aurum, & argentum succedit tractatus de Gemmis, cum in auro celari consuetum sit, & auro decorem præstent, &
1 ab auro accipiant ob colorum diuersitatem, & splendorem eximiũ, vt dicit Isidor. Ethimol. libr. 16. cap.6.

Et primò quæro. Vnde dicantur
2 gemmæ? Respondet Isidor. in dict. ca.6. ex eo vocari, quod instar gummi transluceant: sunt enim perlucidæ materiæ, vt dicit text. in l. & si non sint. §. perueniamus ff. de aur. & arg. legat.

Secundò quæro. Quis fuerit gemmarum inuentor? Plin. libr. 33. in
3 princip. & Isidor. in dict. cap.6. dicunt, quod fabulæ ferunt Prometheum primum fragmenta saxi inclusisse ferro, ac digito circumdasse ijsque initium cępisse annulum, atque gemmam, primordiaque earum a rupe Caucasi fuisse.

Tertiò quæro. Quot sint genera gemmarum? Dicit Isidor. in dict. cap.6. gemmarum genera innumerabilia esse, ex quibus ea, quæ principalia sunt ibi enumerare pollicetur. Et idem promittit Plin. l. fi-
4 nal. & Volaterranus noster lib. 27. cap. de gemmis. Et quædam enumerat text. in dict. leg. & si non sint §. perueniamus vt lapillos, margaritas, & in leg. interdum §. species ff. de publica. Smaragdum, Iacintum, adamantem, & berillum, & in leg. 1. Cod. nulli. lic. in fren. libr. 11. & & in leg. 1. in princip. ff. de acquir. possess. & Exod. cap. 28. & in cap. principium, & ibi Archid. de pęnit. distinct. 11. vbi plures aliæ ponuntur, vt earum virtutes.

Quartò quæro, An sit differentia inter gemmas, lapillos, & margaritas? Respondeo quod sic, quia
5 gemmę sunt perlucidæ materiæ, vt Smaragdi, crisoliti, & amatistæ, lapilli contrariæ naturæ superioribus, vt abasiani, & veriantani: Margaritæ autem, neque sub gemmis, nec sub lapillis continentur, quia conca apud mare rubrum, & crescit & coalescit. Ita dicit tex. in dict. §. perueniamus & not. glosa in leg. 1. in princip. ff. de acquiren. possess. & ibi Alex. in 5. not.

Quintò quæro, Quot modis accipiatur lapillus? Respondeo tripli-
6 citer accipi; Primò pro omni paruo lapide, vt leg. 1. §. si quis vi, ibi minimi lapilli ff. quod vi, aut clam, & in l. de pupillo. §. meminisse ff. de o per. nou. nunc. Secundò, vt designet diem fælicem, vt apud Persium Volaterranum Satira quarta.

Hunc Macrine diem numera meliore lapillo: Signabāt.n.antiqui diē fælicem albo lapillo, infęlicem nigro, vt dicit Glos. in leg. I. Cod. de erro. calc. Tertiò vt sit genus lapilli præciosi, qui in cerebro piscis generantur.

Sextò quæro. Quid si formata est inquisitio contra aliquem, quod percussit cum lapillo, & simpliciter probata est; An sequatur condemnatio. Dicunt Doctores quod
7 non, Ita firmat Rayn. de Forliu. in dict. leg. & si non sint §. gemmæ ff. de auro, & argent. legat. quem refert & sequitur Alexand. in leg. I. 2. colum. versic. quinto not. ff. de acquirend. possess. quia lapillus varijs modis accipitur, quandoque pro lapide precioso, vt dict. §. gemmæ, quandoque pro lapide ledente leg. I. cum glos. Cod. de erog. mil. Et dixi supra quæst. 5. Vnde cum sit æquiuoca locutio, & ista dictio habeat varias significationes, & agatur de pęna infligenda accipienda est pars benigna l. si præses, & leg. si de interpretatione ff. de pęnis.

Septimò quæro. An appellatione lapidum veniant lapides præcio-
8 si? Dicas quod non vt determinat Bartol. in leg. interdum §. species ff. de publica per text. in leg. etsi non sint §. perueniamus ff. de auro, & argent. legat. & sequitur Bertacch. in Tract. Gabella 2. parte 8. partis quæst. 10.

Octauò quæro. Quare dicantur lapides præciosi? Dicit Isidor. in
9 dict. capit. 6. quod ideo dicti sunt, quia caro veneunt, siue vt ita a vilibus discerni possint, seu quod rari sint: Omne enim quod rarum est magnum & præciosum vocatur, sicuti in Samuelis volumine habetur, & sermo Domini præciosus erat idest rarus.

Nonò quæro. Quid si quæratur. An sint gemmę, vel alij lapides pręciosi, quomodo, & per quos probabitur? Respondeo, quod cum ista non omnibus communia sint, sed certæ conditioni hominum,
10 ideo per mercatores, & artifices, quibus nota sunt probari debent, & pro causa sufficienti dicet testis se vidisse, & scire illius conditionis esse: creditur enim ei in hoc, cum nihil contrarium probetur: sed si simpliciter diceret se vidisse, ei non creditur nisi per alia illius conditio doceatur, vt concludit Bartol. in Tractat. de Teste in cap. rem aliquam.

Decimo quæro. An gemmæ quæ inueniuntur, efficiuntur inuentoris? Respondeo distinguenda esse loca, vbi inueniuntur; Primo dico, quod si in littore maris natæ sint vel a mare eiectæ, vt lapilli, &
11 his similes, & ibi inueniantur, quia in nullius bonis sunt, iure gentium efficiuntur inuentoris dict. leg. item ff. de rerum diuision. & §. item lapilli Instit. & vtrobique notatur & not. Bartol. Veron. de seru. rust. præd. in titul. de litt. maris, nisi essent lapilli, vel gemmæ a nauris ob naufragium eiectæ, quia permanēt in dominio proijcientis. §. final. Institut. de rerum diuision. ita notat glos. in dict. §. item lapilli, & Alber. de Rosat. in dict. leg. item lapilli, & Io. de Plat. in leg. I. Cod. de naufrag. lib. II. & not. Marian. Socin. in Rub. de cau. possess. & propr. artic. 5. versicul. quinto per inuentionem, vbi dicit, lapillos, & gemmas & cætera, quę in maris littore inueniuntur iure naturali inuentoris fieri leg. I. §. I. ff. de acquirend. possess. & dict. §. item lapilli: Quod est intelligendum, vt ipse dicit de gemmis, & lapillis qui in nullius bonis sunt, quia in littore maris nati, secus si illos aliquis amisisset,

ſiſſet, quia inuentor tunc reſtituere tenetur, vt not. gloſ. in d.§.item lapilli, Et ſi talis inuentor non veſtiuit furtum committit 14. quæſt. 4. capit. ſi quod inueniſti & not. gloſ. in dict. §. item ſi lapilli. Niſi fortè Dominus habuerit pro derelicto, vel inuentor ita vero ſimiliter credat vt dicit gloſ. in capit. ſi quid inueniſti 14. quæſtione 4. & notat in leg. falſus, §. qui alienum, & ibi Bartol. ff. de furt. & notat Maria. Socin. in loco allegato. Si autem gemmæ, vel aliæ res eſſent à Pyratis eiectæ ob naufragium, conceduntur inuentori, qui illas reſtituere non tenetur, vt not. Bald. in auth. nauigia. Cod. de furt. & Ioan. de Plat. in leg. 1. Cod. de naufrag. libr. 11. Secundò dico, quod ſi gemmæ, & lapilli inueniuntur in agro alieno non efficiuntur inuentoris, vt dicit Bald. in dict. leg. 1. colum. 7. verſicul. item quæritur ff. de
12 rerum diuiſion. dicens, quod ſunt Domini agri, & ita etiam dicit Ang. Aret. in dict. §. item lapilli, quia, vt dicit Bald. in dict. leg. 1. quæſtio. 3. diſtinguenda ſunt loca vbi inueniuntur: nam ſi in littore maris præſumuntur nullius eſſe: ſi in alieno agro ſecus. Et idem not. Ang. Aret. in §. nullius Inſtit. de rerum diuiſion. Et notabiliter dicit Bartol. Soz. præceptor meus in leg. 1. in 3. not. ff. de acquirend. poſſeſſ. quod ſi in domo priuati inueniuntur lapilli non conceduntur occupanti, quia præſumuntur aliquando fuiſſe in bonis alicuius, ex qualitate loci.

Vndecimo quæro. An inuentor gemmæ alienæ facta diligenti perquiſitione cuius ſit poſſit illam ſibi retinere? Bartol. in leg. falſus. §. qui alienum ff. de furt. dicit quod ſi putat eam habitam pro derelicto,
13 tunc poteſt licitè illam retinere, & vſu capere titulo pro derelicto: Sed ſi non putat hoc debet eam dare pauperibus pro anima illius, cuius fuit arg. auth. omnes peregrini C. comm. de ſucceſſ. & debet publicè proteſtari, & proclam. facere ſe eſſe paratum reſtituere Domino qui tamen debet dare, ſigna & demõſtrationes arg. leg. 1. ff. de ſeru. fugit. vbi Bartol. Et doctrinam Bartol. tenet Abbas. in cap. cum dilecti de accuſat. & ibi Felyn. colum. 7. Animaduertendum tamen eſt quod Ioann. Fab. Inſtitut. de rerum diuiſion. §. final. dicit, quod ſi nullus in proclamatis tempore comparuerit conſideranda eſt qualitas perſonæ inuentoris, aut enim ille, qui inuenit eſt pauper, & poteſt ſibi retinere, aut eſt diues & debet dare pauperibus pro anima illius, cuius fuit, & allegat Hoſt. in ſumma de penit. §. pœna verſicul. quid ſi quis & ſequitur Aret. in d. §. final. Inſtit. de rerum diuiſ.

Duodecimo quero. Quando cenſeatur quis habere gemmam vel
14 aliam rem pro derelicto? Dicas hoc Primo perpendi ex qualitate proijciendi, vt dicit gloſ. in dict. §. final. Inſtitut. de rerum diuiſion. & in leg. falſus. §. ſi iactum ff. de furt. Et exemplificat, gloſ. & Bartol. in dict. §. ſi iactum, Et Abbas. in dict. cap. cum dilecti colum. 2. Secundò ex cauſa propter quam quis proijcit, vt per Maria. Soz. in d. c. cũ dilecti, & per Fely. ibi col. 2. & in exemplis relatis ab ijs.

Decimo tertio quæro. Quid ſi vnus ex ſocijs inuenerit gemmam,
15 An teneatur illam conſocio communicare? Dominus Petrus de Vbald. in tracta. de ſociet. in quinta parte quæſtio. 7. dicit, quod aut ſunt ſocij itineris, & tunc non tenetur ſecundum Cyn. in leg. tandiu in fine. Cod. pro ſoc. aut ſunt ſocij om-

15 nium bonorum, & tunc aut inuenit in littore maris, & tenetur communicare, quia omnia vndecunque quæsita communicantur leg. 3. §. cum specialiter, & leg. cum duobus §. socium ff. pro soc. aut inuenit in agro alieno, & non tenetur, quia non efficitur inuentoris imo delinqueret si sibi retineret leg. cum quærebatur Cod. vnde vi & ex delicto quæsita non communicantur leg. quod autem §. ex facto ff. pro soc. Si vero non sint socij omnium bonorum non tenetur socius communicare, quia societas restringitur ad actus sociales, vt not. Bartol. in leg. si patruus ad finem, & ibi Bald. C. comm. vtr. iud. & in leg. 1. §. permittere ff. de itin. actuque priuil.

Decimo quarto quæro, Quid si vnus primo vidit gemmam, alius vero appræhendit, cui acquiratur? Respondeo illi acquiri, qui primo
16 appræhendit, & in possessione illius efficitur licet alius primo viderit, quia ad acquirendum lapillum vel gemmam exigitur apprehensio, nec sufficit visus leg. 1. in princip. ff. de acquirend. possess. & ibi glos. & tenent Bald. & Alber. de Rosat. in leg. item lapilli ff. de rerum diuisio. & not. Ang. Aret. in dict. §. item lapilli, & Alexand. in dict. leg. 1. colu. 19. versicul. Quarta opinio, & ibi etiam Ias. in 5. not. ff. de acquirend. possess. dicens, quod lapilli, & gemmæ non acquiruntur sola inuentione, & solo visu nisi accedat etiam naturalis apprehensio per illum textum, & ita tenet Maria. Soz. in dict. versicul. 5. per inuentionem, & adde quæ dixi supra parte proxima quæst. 40.

Decimo quinto quæro, An dominus gemmæ debeat aliquod præmium inuentori dare? Dicit Bartol. in leg. falsus. §. qui alienum ff. de furt. quod si iam est inuenta non debet dare præmium aliquod, quia
17 cum ille gratis facere teneatur accipiendo pecuniam turpiter facit leg. penultim. ff. de cond. ob cau. Si vero non est inuenta, sed inuenienda potes peti præmium inuentionis, vt leg. 2. ff. ad leg. rhod. de iactan. & leg. idem si §. si ob indicium ff. de cond. ob turpit. cau. Et not. idem Angel. Aret. in §. final. Institut. de rerum diuision. Sed si pro re inuenienda aliquid inuentor expendisset posset id licitè petere actione negociorum gestorum, vt dicit Bart. in d. §. qui alienum.

Decimo sexto quæro, Quid si flumen per alluuionem gemmas adiecerit prædio, an Domini fundi sint, vel inuentoris? Respondeo,
18 quod sunt domini fundi. Ita determinat Bartol. in princip. suæ Tyberiadis exponendo text. in leg. adeo. § præterea ff. de acquirend. rerum domin. ibi quod per alluuionem, Et sequitur Maria. Soz. in dict. rub. de cau. possess. & propr. artic. 5. quæstio. 2. principali versic. tertio per alluuionem, Neque obstat secundum Bartol. tex. in §. item lapilli Institut. de rerum diuision. quia loquitur de lapillis in littore maris inuentis, qui in nullius bonis sunt, hic vero de lapillis agimus, qui prædio nostro adijciuntur. Prædicta autem procedunt, quando cuius sint gemmæ vel lapilli ignoratur, alioquin enim dominij nostri per alluuionem non efficerentur, vt declarat Bartol. vbi supra & ita procedat text. in leg. hoc amplius. §. 1. & in leg. 2. de damn. inf. & in leg. ne quid ff. de inc. ruin. & nau. frag.

Decimo septimo quæro, Quid de rebus, quas impetus fluminis in alienum agrum proiecit, vt ligna, vegetes, & similia. An quærantur do-

domino agri? Et quid debeat agere? Feder. de fenis in consi. 107. Dominæ Franciscę, dicit, quod non acquiruntur domino agri, quia non censentur habitę pro derelicto, quia a domino non sunt abiectæ, sed ruina, & vis fluminis eas abstulit §. fin. Instit. de rerum diuisi. Et sic non videntur derelictæ, nec procederet vsucapio. leg. si quis merces ff. pro derelict. Sed cum dictæ res noceant domino agri, nec illas agri Dominus possit lucrifacere consilium est secundum Feder. vt fiat proclamatio in locis vicinis, quod res illæ tollantur infra certum tempus alioquin ex nunc pro derelictis iudicentur haberi, vt in leg. prętor in fine ff. de damn. inf. & præsertim si res sũt viles: ex causa namque expelleretur vt not. in leg. 1. C. vt nem. inui. hic autem subest causa, quia nocent
20 ista rudera agris vicinorum: Securior tamen via esset, quod post aliquod tempus elapsum a dicto proclamante venderentur dictæ res, & pauperibus erogarentur de vsur. ca. cum tu, cum sim. Ita dicit Feder. & sequitur Bartol. Veron. de seru. rust. præd. in titul. de litt. maris in fine.

Decimo octauo quæro: An vendito gallo cedat emptori lapis præciosus in eo inuentus? Petrus de Bella pertica in leg. sed si de meis. §.
21 arbor ff. de acquirend. rerum dom. dicit, quod non, quia cum lapis pręciosus non inferat nutrimentum gallo non venit in venditione, nisi forte esset animal, quod ex illo viueret, vt Structius. Ita refert Maria. Soz. in dict. rubr. de caus. possess. & & propr. artic. 5. versicul. 20. dominium nobis quæritur. Eandem opinionem tenet Angel. in suo Colybeto in versicul. venditio ad finem, quia non est consensum in lapide præcioso, & allegat dict. leg. sed & si de meis, & refert, & sequitur Fabian. de monte de emption. & vendition. in 6. quæstione princip. in 7. membro versic. sed an vendito gallo; sed Maria. Soz. in loco allegato dicit hanc quæstionem melius decidi ex his, quæ dicuntur, quando est error circa rem in quibus distinguitur an sit erratum in corpore rei, an in substantia rei. Primo casu sumus in casu leg. in venditione ff. de contr. empt. Secundo in leg. in venditionibus §. final. eodem titul. vbi etiam subdit, quod quando erratur in pondere, vel mensura rei, tunc solũ impeditur dominij translatio in eo, in quo est erratum, vt leg. si quis vxori. §. si maiora ff. de furt. & not. in leg. arbitrio §. deesse ff. de dol. Sed quando erratur in nomine proprio non impeditur translatio dominij, vt habetur in dict. leg. in venditionibus cum sim.

Decimo nono quæro. An margarita, vel lapillus inuentus in capite piscis venditi cedat emptori? Videtur, quod cedat, quia fructus
22 rei venditæ sunt pars rei, & cedunt emptori leg. Iulianus. §. si fructibus ff. de action. emption. leg. penultim. §. final. ff. quæ in frau. credit. At lapillus generatur in capite piscis, & in carne ostreæ præciosissima margarita, vt dicit Isidor. ethimol. libr. 16. capitul. 10. & sic est pars eius, & fructus eius, & merito cedit emptori dict. leg. Iulianus §. final. Et videtur hoc esse de mente Petri de Bella pert. in dict. leg. sed si de meis §. arbor. ff. de acquirend. rerum domin. quem refert Maria. Soz. in dict. versicul. 20. Et quæ dixi in præcedenti quæstione militant, quia lapis præciosus non est galli pars, nec in ipso generatur, vt ibi dixi, quod secus est in casu præsenti.

Vigesimo quæro. An statutum vel constitutio Episcopi, aut alterius superioris præcipientis, ne aliqua mulier sub pæna vtatur gemmis, siue perlis vltra certum numerum, valeat; Respondeo, hu-
23 iusmodi constitutionem seu statutum valere, & de sui natura bonum esse, vt concludunt Ioann. Andr. in capit. ea quæ de regul. iur. in mercur. libr. 6. & Alber. de Rosat. in secunda parte statutorum quæstione 198. Petr. de Anchar. in capit. canonum statuta quæstione 11. principali extra. de constitut. & Ioann. Baptist. de Seuerino in leg. omnes populi in tertia quæstione princip. versicul. successiuè ff. de iust. & iur. Et si quæratur an omnis mulier cōtrafaciens pænam incurrat, responsio poterit colligi ex dictis præfatorum Doctorum in locis præallegatis, qui distinguunt innuptas mulieres a nuptis; Et quo ad innuptas concludunt eas teneri præcisè obedire statuto, & constitutioni, alioquin pænā incurrere. Circa nuptas dicunt, quod aut vir expresse consensit vel tacitè, non præcipiendo contrarium, & tunc mulier debet statutum seruare, alias incidit in pænam, si vero vir expresse prohibeat, & tunc ipsa mulier, quantum est in affectu eius proprio debet velle obedire statuto, sed in effectu debet potius viro obedire, cui immediate, & principaliter est adstricta.

Vigesimoprimo quæro. Quid si mulieres non obstante prohibitione portauerint perlas; An incurrant pænam. Dicit Matth. in princ. clem. in §. vniuersitati, & ibi Card. refert. quod non, quia statutum, & constitutio Episcopi Tudertini, de qua agebatur, qui excommunicauerat omnes mulieres portantes perlas non fuerit a mulieribus recepta, sed
24 omnes portauerant perlas, & subdit, quod ita fuit determinatum per not. in cap. in istis 4. distinct. Sequitur Andr. Sicul. inter consil. Alexand. consil. 123. libr. 4. columm. 3. in fine Iason. in leg. rem non nouam ad fin. Cod. de iudic. Bartol. Veron. consil. 13. stante quodam decreto versicul. tertius casus, quia ad inducendum vinculum legis requiritur, quod sit vsu vtentium recepta, vt d. cap. in istis, & not. Domi. consil. 21. sequuntur ordinationes lib. 11. vers. 1. casu.

Vigesimo secundo quæro. An tale statutum de non portandis gemmis, vel perlis, liget forensem? Bald.
25 in l. cunct. populos C. de sum. trin. & fid. cath. dicit forensem habere iustam causam ignorantiæ talis statuti prohibentis portare gemmas, vel perlas, & excusari a pæna statuti leg. fin. ff. de decr. abord. fac. & refert, & sequitur Ioan. Bapt. de sancto Seuerino in d. l. cunctos populos col. 84. vers. 4. & vltimo.

Vigesimo tertio quæro. An mulier portans perlas fictas incurrat pænam dicti statuti? Bart. in l. 1. § hoc
26 interdictum ff. de font. dicit, quod non, quia statutum debet intelligi de veris perlis, & naturalibus, non de fictis, & compositis arg. d. §. & sequitur Bartol. Veron. de seru. rust. præd. titul. de seruit. aquæ haustus quæst. 7. dicens, quod ita alias iudicauit in Ciuitate Veronę, quam decisionem Bartol. refert Lud. Roma. in l. si vero §. de viro fallent. 42. ff. solut. matr. allegans contra ipsam l. vellera C. de vestib. oleb. lib. 11. vbi Ioa. de Plat. refert, & sequi videtur opinionem Bartol. in d. §. hoc interdictum.

Vigesimo quarto quæro. An portare perlas prohibitas sit proprie
27 delictum? Respondeo, quod non, sed quædam abusio, vt dicit Cyn. in consil. incip. in studio Azard. & talis

lis abusio est leuis, & ideo propter eam non esset quis in corpore puniendus, vt not. Bald. in l. quicunque C. de fetu. fugit. & hæc statuta cum videantur irrationabilia non debent extendi, vt dicit Bald. in l. quod non ratione ff. de legibus, & Bart. Veron. in d. titul. de seru. aquæ haustus col. fin.

Vigesimo quinto quæro. Quid si mulier fuit visa portare perlas, & non appræhensa, An incidat in pæ-
28 nam statuti? Bald. in l. item lapilli in fine ff. de rerum diuisi. dicit, quod si statutum puniat mulieres artificum inuentas portare perlas, & fuerint visæ deferre perlas, non tamen appræhensæ non incidunt in pænam, quia requiritur, quod fuerint actu appræhensæ l. si barsatorum Cod. de fideiuss. sequitur Ias. in leg. 1. colum. 3. versi. Tertio adde ff. de acqu. possess. & Aug. de Arim. in add. ad Ang. de Malef. in verbo, & dictus Andreas armatus, & Alexand. consf. 216. ponderatis his lib. 6. post Ang. in l. qui seruum ff. de verbor. obligat. qui testatur hoc seruari de consuetudine.

Vigesimo sexto quæro. An iocalia, vt perlę, & similia, quæ dantur per partem filię tempore nuptiarum imputentur filię in legitimam? Alexand. in cons. 27. videretur prima consideratione dicendum lib. 5.
29 consuluit, quod imputentur. Primo, quia fuit datio ob causam, scilicet matrimonij contrahendi, ergo debet imputari id legitimā per doctrinam Bart. in l. in quartam ff. ad l. falc. in pen. col. Secundo, quia cum ista sint de accessorijs ipsius dotis debet iudicari de ijs, prout de ipsa dote l. inter socerum. §. cum inter ff. de pact. dot. & l. etiam Cod. de iure dot. Et licet talia bona non gaudeāt priuilegijs dotis, non tamen sequitur, quod non debeat in legitimam imputari, quoniam donatio propter nuptias non gaudet illis priuilegijs, quibus gaudet dos, tamen imputatur in legitimam, sicut dos, vt d. leg. quoniam in nouella, vt etiam concludit Fabian. de Monte in authen. nouissima cap. de inoffic. test. in 8. quæst. princip. versic. quarto quæritur, & ibi Ias. in notab.

Vigesimo septimo quæro. An gemmæ & similia iocalia quę a spōso sponsę donantur sint ipsius sponsæ? Pro solutione dico, quod aut iocalia huiusmodi donantur sponsæ de futuro, & valet donatio leg. cum
30 te, & l. si cum ante cum sequ. Cod. de donat. ant. nupt. l. cum hic status §. si sponsus, & §. si quis sponsum & leg. si sponsus ff. de donat. int. vir. & vxor. & est irreuocabilis si sequatur postea matrimonium: secus si non sequatur l. cum vterum C. eod. titu. Et ita supra hoc primo membro distinctionis consuluit Cornel. consil. 114. in hac consultatione lib. 4. Aut fuit facta donatio desponsatæ per verba de præsenti, & illa non valet l. ante penult. ff. de donat. int. vir. & vxo. nisi sponsa illa nondum sit viri potens vt est casus sing. in d. l. ante pen. & firmat Ludu. Roma. in cons. 146. Ita quæstio versic. secunda autem dubitatio. Aut dubitatur an fuerit facta sponsæ de futuro, vel de præsenti, & tunc aut est facta in do-
31 mo sponsæ, & præsumitur facta, vt sponsę de futuro, & valet, aut in domo sponsi, & tunc præsumitur donatum, vt sponsæ de præsenti post matrimonium contractum, & non valet leg. cum in te Cod. de donat. ant. nupt. vbi ita dicit Bald. & ad casum in d. l. cum item, remittit se in casu dubio Ludu. Roman. in dict. consil. Quid autem si in itinere fiat antequam sit in domo viri an teneat? ponunt hanc quæstionem Azor. in summa Cod. de donat. ante nupt. &

glos. in d. leg. cum in te, Et Bartol. Soz. in cons. 123. Suprascripti præstantissimi Iureconsulti libr. 1. & ibi concludunt donationem factã sponsæ de præsenti non tenere, quamuis non sit ducta in domum viri, & hãc esse communem opinionem.

Vigesimo octauo quæro. Quid de iocalibus, & perlis, & similibus transmissis per virum vxori an soluto matrimonio sint restituenda per vxorem, an vero eidem cedant? Re-
32 spondeo, quod sunt hæredibus viri restituenda, quia non censentur donata, sed magis commodata, vt ornatior accedat ad virum leg. mortis causa ff. de donat. int. vir. & vxo. Ita concludit Bartol. in leg. si vt certo §. interdum ff. comm. Ludo. Roman. in dict. consil. 146. superius allegato, & est communis opinio Doctorum, vt dicit Cornel. in cons. 81. Primus consultationis articulus lib. 1. in consil. 65. consuluit Dominus Bald. libr. 4. & ita tenet Angel. Aret. in §. fuerat Instit. de actio. & consuluit etiam Gu. de Perusio in cons. incip. Ser lippus.

Vigesimo nono quæro. Quid si sunt donata a socero nurui constante matrimonio? Respondeo, quod licet donatio non valeat constante matrimonio leg. 1. & per totum ff. de donat. int. vir. & vxor. tamen confirmatur morte si interuenit traditio, vel aliquid loco traditionis leg. donationes quas parentes Cod. de donat. l. Papinianus vbi Bartol. ff. eodem titul. & præsumitur facta traditio si reperiantur apud vxorem. Si ergo maritus, vel socer decesserint superstite vxore, & dictæ gemmæ, & iocalia donata reperiantur pænes vxorem sunt di-
33 ctę vxoris, nec restituendæ sunt hęredibus donatoris. Et similiter prædictæ procedunt in donatis per socrum nurui si dicta socrus decessit, maximè, quia præsumuntur fuisse de bonis soceri eiusque mariti per leg. quintus ff. de donat. int. vir. & vxo. Et ita concludit Corn. in consi. 114. in hac consultatione verficul. quantum autem lib. 4.

Trigesimo quæro, An huiusmodi iocalia perlæ & similia transmis-
34 sa per socerum nurui censeantur donata? Respondeo, quod non, quia censentur transmissa, vt magis ornata incedat, vt dicimus in marito, vt per Bald. in l. cum te Cod. de donat. ante nupt. quæ ratio militat, quando socrus, vel socer tradunt iocalia nurui, imo multo magis cũ non sit paraffectio inter socerum, vel socrum, & nurum prout inter coniuges, qui duo censentur in carne vna cap. gaudemus extra. de diuort. & Genesis 2. cap. ad finem, & Matth. capit. 13. Et ideo traditio facta de perlis, & alijs iocalibus censetur in dubio facta, vt magis ornata incederet, & non animo donandi, & per consequens sunt restituendæ hæredibus donantium in quorum dominio remanserunt, Et ita consuluit Cornel. in dict. consi. cap. 14. ad finem lib. 4.

Trigesimo primo quæro. Quid de iocalibus, & alijs donatis vxori a cõsanguineis tempore nuptiarum. An soluto matrimonio sint restituẽda? Respondeo, quod aut sunt donata à consanguineis viri eius contemplatione videntur donata, & acquiruntur viro, & eius hæredibus debent restitui, Aut sunt dona-
35 ta a consanguineis vxoris, & eius contemplatione censentur data, & sibi acquiruntur & non sunt restituenda. Ita concludit Bartol. in leg. sed & si plures §. in arrogato ff. de vulg. & pupil. quem sequitur ibi Ioann. de Imol. Et licet Raphael impugnet opinionem Bartol. Illam tamen sequuntur Alexand. & Ias.

in

in dict. §. in arrogato & Ang. Aret. columnn. 34. §. fuerat versicul. quid erit Inst. de actio. Et intellige, quod quando a consanguineis mariti dãtur non est differentia an sit res, quę conueniat mulieri vt ornamentum perlarum in capite, vel conueniat viro, vt arma, quia mens dantis videtur esse semper vt sit mariti, nam & maritus quandoque concedit vxori, vt ornatior vadat, non vt sit sua secundum Imol. ibi quicquid ibi dicat Angel. Ita dicit Dominus Philippus Lucensis in dict. §. in arrogato, & opinionem Bartol. sequitur etiam Cappell. Tolosa. in addit. quæst. 336.

Trigesimo secundo quæro. Quid de iocalibus datis meretrici, vel alteri mulieri per amasium, An acqui
36 rantur eis? Respondeo, quod meretrici acquiruntur, & de illis disponere potest tam eleemosinam faciẽdo, ut not. Angel. & Paul. de Castro in leg. 1. §. sed quod meretrici ff. de cond. ob turp. cau. & Cyn. & Bald. in leg. 2. C. eodem titul. quam etiam testando, ut notat Bartol. in leg. 1. C. eodem titul. secus tamen est in alia muliere, quę non esset meretrix secundum Paul. Castr. in dict. §. sed quod meretrici, nam licet dans non repetat, repetit tamen, & aufert ab ea fiscus leg. Lucius ff. de iure fisc. & glos. in leg. 2. Cod. de cond. ob turp. cau. Quod multum extollit Ang. in dict. leg. 2. C. eodem contra mulieres habentes amasios a quibus extorquet iocalia aurea, & argentea, nam de his non possunt testari, aut disponere, quia fiscus aufert. Adde glosam in leg. eamque & ibi Cyn. C. de donat. ante nupt. & ita concludit Iason. in d. §. sed quod meretrici.

Trigesimo tertio quæro. An tutor possit vendere perlas, vel alia iocalia pupilli sine solemnitatibus requisitis? Maria. Soz. in consil. incipit. In causa Ioannis, & Alexandri versicul. Item ex prædictis, consul-
37 uit, quod non dicens clarum esse, Tutorem non posse solum sine decreto iudicis, & sine solemnitatibus statutorum vẽdere iocalia, vel perlas, vt est text. in leg. lex quæ Tutores C. de admin. tuto. & hoc ibi not. Bartol. de Salyc. quia sunt res, quæ seruando seruari possunt, ideo tutor illas alienare non potest leg. tutelã, & d. l. lex quæ tutores ff. de admin. tutor.

Trigesimo quarto quæro. Quid si peto margaritas, an debeam dicere numerum, vel pondus? Respondeo,
38 quod margaritis grossis, quæ venduntur ad numerum debet dici numerus leg. si quis. §. si linea margaritarum ff. de furt. Sed de margaritis minutis debet dici pondus, vel mensura. Ita dicit Bartol. in dict. §. si linea.

DE FERRO ET ARMIS.

Titulus Septimus.

SVMMARIA.

1 ARma vnde dicta.
2 Armorum lata appellatione veniunt offensiua, & defensiua, sed de stricta appellatione veniunt offensiua, & sola ad offendendum parata.
3 Dentes non veniunt stricta appellatione Armorum.
4 Neque fustes, nec lapides, neque gladij ad panem incidendum, nec ad acuendum calamos.
5 Nisi animo offendendi parata sint.
6 Arma ad Castri defensionem necessaria Castri legato cedunt.
7 Supellectilium appellatione non veniunt Arma.
8 Arma facere, retinere, vel vendere Iure non licebat nisi deputatis à Principe & nu. 10. & 11.
9 Sed contrarium est de consuetudine.
12 Inimicis arma vendere non licet.
13 Ferre arma nemini licet de Iure.
14 Pœna Iuris est pecuniaria, & armorum amissio.
15 Limitatur in gladijs ad panem incidendum, & acuendum calamos.
16 Nisi animo offendendi ferantur.
17 Limitatur secundo in Priuilegio, veluti publici officiales, Cubicularij Principis vel Augustæ, Equites, Milites, & Doctores.
18 Et qui expressam facultatem habent à potestatem habente.
19 Qui duas habet dignitates, quarum ob singulas, Vni arma ferre concedere possit, non vni tantum, sed duobus concedere poterit.
20 Mercatores in itinere arma ferre possunt.
21 Arma ferre subditi à Principe possunt compelli.
22 Statutum arma ferre sub pœna generaliter prohibens comprehendit masculum, & fæminam.
23 Et Religiosos.
24 Et Forenses.
25 Et non patientes se inquiri à familia.
26 Et noctu ab ea fugientes.
27 In pœna statuti non incidunt inuenti sub porticu, vel stillicidio suæ Domus.
28 Si porticus vel stillicidium Domui cohæret, & non est in aperto vel publico.
29 Et qui redeunt à Bannitis fugandis vel occidendis.
30 Nisi post longum interuallum inuenti sint.
31 Et Itinerantes.
32 Et qui cum armis inuenti non sunt, si Statutum de inuentis loquatur.
33 Et inuenti sed non apprehensi.
34 Et portantes ea, quæ non veniunt stricta appellatione armorum.

35 *Captus propter arma sub cautione debet relaxari ab officiali.*

36 *Malus officialis tenetur actione iniuriarum ad pœnam 50. aureorum.*

37 *Etiam si quis fideiussor coniunctus vel filius, vel similiter captus offeratur.*

38 *Et si capta est mulier stabitur eius iuratoriæ cautioni.*

39 *Ense penes quatuor inuentus in Terra propinquior condemnabitur.*

40 *Captus propter arma de alijs delictis inquiri potest iuxta qualitatem personæ.*

41 *In condemnatione propter arma non requiritur processus, si Iudex de quolibet delicto Processum facere teneatur.*

43 *Offendere cum armis dicitur qui habet arma licet hijs non sit vsus.*

44 *Offendere cum hominibus Armatis non dicitur qui offendit cum vno homine armato.*

45 *Offendens mulierem Cultro lanionis qua pœna puniatur, si statuto caueatur offendentem tali cultro esse occidendum, & alio statuto, quod offendens mulierem dimidium pœnæ euadat, quam offendens masculum.*

NVnc de ferro videndum est, & de ijs, quæ ex ferro fiunt. quæ nihil habent diuersum ab eo, quod de alijs Metallis hucusque diximus præter armorum materiam. Igitur de armis aliqua pertractabimus.

Primo de nomine ac definitione quæstione prima, & secunda.

Secundò de Armorum vsu quæst. 3.4.5.6.

Tertiò de modo agendi circa inuentos cum armis quæstione 7. 8 9. 10.

Quartò de quibusdam delictis cum armis quæstione 11. 12. & 13.

Primò quæro, Vnde dicantur arma, & quod veniat appellatione Armorum. Respondetur ad primum Ab armis idest ab humeris 1 dicta esse secundum Isidorum libr. 16. Æthymolog. capitul. 5. quod eos se tegant, vel ab ijs pendeant, Aut secundum Varronem ab arcendo, quod ijs arceantur hostes. Ad secundum dic quod armorum appellatio largè, & 2 strictè intelligitur, largè veniunt omnia ea quibus defendi & offendi possumus leg. armatorum, & leg. penultim. §. primo ff. de vi publ. §. armorum Institut. de interd. Azzo. in summa leg. vt armorum vsus libr. 11. sed stricta & propria significatione arma dicuntur ea, quæ ad offendendum parata sunt Ioann. Andr. In Clem. 1. in verbo arma de statu Monac. Alber. de statut. parte secunda quæstione 115. incip. Item quæritur Angelus in lege si de pignore §. qui furem ff. de furt. & de Malef. in verbo vno stocco vbi Augustin. de Arimino in additionibus Roman. in leg. prima §. occisorum ff. ad Sillenia. Amod. de Castel. in Tractat. de Sindicatu in verbo inquirendo pro armis, Cornel. consil. 199. In hac consultatione libr. 4. Et ideo vbi armorum appellatio strictè sit accipienda, quemadmodum in statuto neque lorica neque alia, quæ ad offendendum parata sunt compræhendentur secundum Doctores prædictos & Aret. in §. Recuperanda Institut. de interd. neque ea quæ ad aliud quam ad offendendum parata sint, licet ad offendendum sint apta, veluti dentes, quibus si quis aliquem mor-

morderit non punietur pæna offendentis armis, cum Arma non sint, sed pars corporis, & ita punietur, vt percutiens manu vacua leg. 1. ff. de Var. & extraord. cog. leg. cui dens ff. de Edilit. edic. Bartol. consi. 108. statuto Castri cum supra adiectio similiter nec fustes nec lapides
3
4 comprænhenduntur sub armis DD. qui supra, & Leazzar. in 8. clem. 1. & Felyn. in cap. quorumdam de Iudic. Neque gladioli ad incidendum panem, vel acuendos calamos parati Plat. in Rubr. C. de Fabricens. & in l. 1. C. vt arm. vsus libr. 11. neque ligones, secures, ceteraq; ista ad ligna incidenda parata secundum
5 DD. prædictos. Limitatur prædicta non habere locum si talia Instrumenta animo offendendi ferrētur, Veluti si quis aceruum lapidum ad fenestram statuisset, vt inde Viatores percuteret, Nam tunc talis puniretur æquê ac si armis offendisset, vel saltem pæna arbitraria Faber in §. penult. Institut. de Interd. Ang. in cons. liuotius cū supra deductis.

Secundò quæro, e conuerso an arma sub aliquo alio nomine comprænhendantur Veluti Castri, vel supellectilis, ita vt horum aliquo le-
6 gato, vel concesso arma ad offensionem Castri ibi posita licet non affixa legato vel concessione cedunt, quæ vero ad huiusmodi defensionem non sunt nō cedunt legato seu concessione leg. generaliter §. vxori ff. de vsufr. leg. quæsitum §. si quis ff. de fund. Instr. Ioan. Andr. in addit. ad specul. de Iurisd. omn. Iud. versicul. quæ autem in fine & Bald. in l. 1. §. si quis colum. 7. de constit. Princ. Ias. in l. beneficium colum. 2. ff. de const. Princ. Anchar. & Butr. & Im. in cap. cum dilecti de donat. Oldr. consil. 189. Quo ad supellectilia arma non veniunt appellatione supellectilium, neque tali legato vel concessione continentur Bart. in l. supellectili in princ. ff. de sup. leg. Aret. de Testam. in verbo Item relsquit masseritias suas; Mars. in sua prat. crim. in §. & pro complemento versic. 2.

Tertio quæro, An liceat vnicuique facere arma an habere, an emere, vel vendere. Respondetur, quod de Iure hijs tantum licebat, qui ad
8 id a Principe deputati erant, qui fabricenses appellabantur, quibus plurima munera, & immunitates ob tale artificium erant concessa, de quibus totus est titulus C. de fabric. lib. 11. vbi Azo. Bar. Plat. & alij, sed hoc hodie non obseruatur, nec tales fabricenses sunt in vsu, & quilibet ad
9 libitum fabricat arma, vt docet Bar. ibi eodē modo nec habere arma nec
10 retinere illa domi de Iure licebat, nisi hijs quibus a Principe permissum erat, sed in locis publicis ponebantur Bart. in l. 1. ff. de vi pub. Nec
11 emere nec vendere illa quilibet poterat, sed hijs tantum quibus voluisset Princeps permittere, sed hæc Iuris obseruatio non est in vsu, vt di-
12 ximus supra, quod tamen limitatur in venditione, quæ infidelibus, vel Christiani nominis inimicis fiat, quoniam talis prohibitio semper viget, Et si quis ea vēdat inimicis, vel ad illos deferat punitur triplici pæna. Prima, quod ipso facto sunt excomunicati. Secūda, quod Bona eorum ipsis auferuntur, & publicantur. Tertia, quod capientium eos serui fiunt l. 2. C. quæ res exp. non deb. l. 1. vbi Plat. & alij C. de lit. & in cust. l. 12. c. ita quorūdam vbi Io. And. & Abb. 2. notab. & c. ad liberādum de Iudi. Alex. conf. 130. super eo, quod quæritur lib. 7. Domin. de S. Gemin. consil. 35. Gens est infidelium lib. 2. Rationem assignant, quia ex ipsis armis inimici fortiores contra nos esse possent, & in prælijs victores.

Quar-

Quarto quæro, An liceat priuatis hominibus quibuslibet arma ferre: Respondetur, quod hoc est expressè, ac nouissimè prohibitum per Iu-
13 stinianum in Auth. de armis. Ratio colligitur ex d. Auth. vt hominibus duplex supplicium auferatur, alterum quo se inuicem lędunt & aliquando in alterum quo a legibus ob ea delicta puniuntur. Pæna vero
14 qua plectuntur aduersantes tali Authent. est pecuniaria, & armorum amissio, vt per Bart. in l. 1. qu. 2. ff. de vi publ. glos. & DD. in Rubr. C. de fabric. & in leg. 1. Cod. vt arm. vsus lib. 11. & Archid. in cap. 1. 23. quęst. 2. & Caccialup. in leg. cunctos populos column. 83. Cod. de sum. Tri-
15 nit. limitatur primo hæc dispositio, vt non compræhendat gladios ad panem incidendum, vel acuendos calamos, vel eos quibus ad alium vsum quam ad dimicandum vtamur, vt dict. Authent. versicul. solos autem, & facit glos. in dict. Rubr. Cod. de fabric. & alij supra relati, quod tamen sublimatur, & decla-
16 ratur dummodo non præcipuè offendendi causa ferant, vel nimis magni gladij essent. Vnde id argui posset, quoniam tunc non aliter quam de armis iudicantur. Abb. in capit. lator de Homicid. & in cap. Ense de vita & honestat. Clericor. in quo consuetudo loci, & qualitas eorum, qui gladios ferunt inspicienda est argum. l. 1 §. expilatores ff. de... leg. cum satis §. caueant. ff. de agric. & cens. leg. quod si nolit §. assidua ff. de edilit. edic. Secundo limitatur
17 vt procedat prohibitio in ijs quibus hoc ex priuilegio concessum est siue implicitè, siue explicitè. Implicitè sicut si quis dignitate aliqua decoratur, ob quam ferre arma liceat, veluti officiales publici leg. 3. §. final. ff. de offic. præf. vig. vel Cubicularij Principis vel Augustæ leg. final. Cod. de præfat. sacr. cub. libr. 12. vel equites, aut milites, & alij similes Cod. vt armorum vsus libr. 11. vel Doctores aut Medici leg. Medicos, vbi Bartol. & Plat. Cod. de Profes. & med. lib. 10. & Alexand. in leg. 1. Cod. de dignit. lib. 12. siue actu legentes, siue aliter facultatem exerceant Caccialup. de debit. fug. quæstione 5. principali versicul. 4. Marian. Socin. in Rub. de dilation. art. quæstione 17. fallent. 12. Explicitè veluti si expresśè licentia ferendi aliqua arma concedatur vel à Principe vel ab eo, qui similem habeat authoritatem, Veluti Episcopi Bald. in dict. leg. 3. §. final. ff. de offi. præf. vig. Vel Comites cap. 1. §. ad palatium de pace tenend. In hoc autem sciendum est, quod si quis ob
19 vnam dignitatem vni possit concedere facultatem ferendi arma, alteri vero ob alteram, vel aliud priuilegium, non vni tantum, sed duobus arma ferendi facultatem concedere poterit vt dixit alleg. 99. Commune Florentiæ sequitur Felyn. in capit. cum olim column. prima Ex. de re iud. Tertio limitatur vt non procedat prohibitio dictæ Authent.
20 in Mercatoribus peregre proficiscentibus, & alijs extraneis prouincias peragrantibus vt cap. 1. §. Mercator de pace tenen. Plat. & alij in dict. leg. prima Cod. vt arm. vsus.

Quintò quæro, e conuerso an cogatur aliquis portare arma? Respondetur si Princeps id iubeat, vel alius potestatem habens tenentur subditi mandatis parere dominorum, Et ideo si iubeantur populi arma appræhendere, vt fit in bellis, vel armorum Tumultibus debet quilibet non legitimè impeditus comparere armatus, vt iubetur vel ex-
21 pediens erit, Plat. in leg. nullus C. de fabric. lib. 11. & leg. cursu C.

de

de Curſ.pub.li.12. Arma autem eſſe debent iuxta hominum qualitatem, & officium, vt dicit Bartol.in leg.liberti. verſicul. dubitatur Cod. de oper.lib.Iaſ. in leg.ſtipulatio iſta §. hi qui colum.2. ff. de verbor. obligat.

Sextò quęro. Stante ſtatuto quod arma nemini portare liceat ſub certa pæna, an omnes comprætendantur, vel aliqui ſint exempti, Et qui. Reſpondetur, quod ſi ſtatutum eſt generale compræhẽdit omnes eos, quos vel verba ipſiùs, vel mens, vel ratio complectantur; Et eos facit exemptos, quos eiuſdem ſtatuti verba vel ratio oſtendat immunes. Cõpræhenduntur ſtatuto Mulieres,
22 quorum in hoc caſu maſculinum concipit fæmininum DD. in leg. ſi conſtante §. final. ſolut. matrimon. poſt Cyn. in leg.prima Cod.quæ ſit lon. conſil.Iaſ.in leg.ſi quis id quod column.2. verſicul. & quanto ff. de Iuriſd. omn. Iud. Decius in leg. 2. column.13.verſicul.& idem in ſtatuto ff. de regul.Iur. Secundò com-
23 præhendunt etiam Religioſi, cap. nemo vbi not. quæſtio. 3. Imola in Clerici §. ad hæc de vi. & honeſtat. Clericor. Matheſ. in Clem. de ſtat. Monac. Tertiò compræhenduntur
24 forenſes in Ciuitate commorantes Bartol. in leg. interdum §.licet ff.de public. DD. in leg. cunctos populos, vbi Caccialup. in dict. column.
25 83. Cod. de ſumma Trinit. cum ſupra deductis. Quartò compræhenduntur, & pæna ſtatuti committunt ij, qui non patiuntur ſe à familia inquiri, licet arma non habeant argum. leg. 1. §. hoc autem Senatus ff. de ſeru. fug.& leg.diuus & leg. perquirendi Cod. eod. titul.
26 Alber. de ſtatut. part. 2. quæſtion. 121. Item pone verſicul. ſed quid. Quintò compræhendunt illi, qui noctu a familia fugiunt licet arma non habeant ſecundum Bartol. in leg. 1. ff. de Recept. vbi ita concludit. Excluduntur vero, & ſtatuti pænam euadunt illi, qui cum armis ante ſtatuto prohibitis inuenti ſunt
27 à familia ſub porticu vel ſtillicidio domus ſuæ, vel in loco domum ſuarum adiacenti, quoniam talis locus dicitur priuatus, & priuati iuris, Ita dicit Tancredus in ſuo compendio in rub. 12. quæſtio. 13. & Aret. de Maleſ.in verſicul. fecit inſultum verſicul. quid, & quod notat Cepol. de ſeru. Vrban. quæſtione 2.& in ſimili Bald. in leg. cetera §. hoc Senatus ff. de leg. primo. Quod declaratur procedere ſi porticus ſit domui contiguus, & ſtillicidia ſuper priuato ſolo conſiſtant, ſecus
28 vero ſi ſint in loco aperto & publico, quoniam tunc non excuſarentur a pæna ſecundum DD. præfa-
29 tos. Secundò excluduntur qui redeunt ab occidendo Bannito, vel eo qui iure impune occidi poſſit, vel ab aliquo opere licito perpetrando, quod ſine armis exerceri non poſſit, quoniam actu permiſſo, ea quoque permiſſa cẽſentur, quę ſunt ad opus expediendum neceſſaria argu. leg. nec is, & leg. illud ff. de accuſ. leg. Aquilia, & ita determinat Nell. de Bannit. parte ſecunda quæſtion.48.
30 quod tamen declaratur procedere niſi valdè longum interuallum poſt reditum a Bannitis interceſſerit, nam tunc ceſſaret cauſa permiſſionis, vel exceptionis ſupradictæ arg. leg.contractus Cod.de fid.inſtrum. & an magnum vel paruum fuerit interuallum ſtatur arbitrio Iudicis arg. leg.1. in fine ff. de fur.delib.& ita dicit Angelus in dicto verbo vno ſiocco, verſicul. quæro ſtatutum.
31 Tertiò excluduntur ij qui ſunt in itinere, quemadmodum ſupra dixi de Mercatoribus in quarta queſtione in fine, & faciunt tradita per Ioan.

Ioan. Andr. Paul. de Leaz. & Card. in Clem. 1. de stat. Monac. Quartò excluduntur, & euadunt pænam statuti, qui cum armis à familia non
32 sunt inuenti, si statuto caueatur inuentus cum armis in pęnam incidere, & ita pro quodam Perusino consuluit Corn. consil. 20. Videtur in præsenti lib. 3. Quintò excluduntur
33 inuenti, sed non appręhensi, quoniam vbi inuentio requiritur ea semper intelligitur cum apprehensione argum. leg. si barsatorem, & ibi DD. de fideiuss. Bartol. in leg. prima quæstione 3. ff. de acquirend. possess. Bald. in leg. item lapilli in fine ff. de rerum diuision. Nell. de Bannit. parte secunda quæstione 48. in fine, & licet Angel. & Imola sint contra Bartholum, opinio tamen Bartholi communis est, & cum ea transit Castren. Cuman. & Alexand. in dict. leg. 1. & Alexand. in leg. 3. §. Neratius column. final. ff. eodem titul. & Castrens. in leg. si fullo ff. de cond. sine causa. Angel. in §. Reuerendissimos Auth. de Nupt. Alexand. consil. 216. Ponderatis libro 6. & ita seruatur in pratica secundum Amod. magnum praticum in Tractat. de Sindic. in verbo inquirendo pro armis column. 27.
34 versicul. An autem. Sextò excluduntur ij, qui portant arma, quæ propriè sub armorum nomine non veniunt ex proportione sermonis, de quibus supra diximus quæstione prima.

Septimo quæro, de modo agendi circa inuento cum armis. Et primo an captus possit cum fideiussione se præsentandi relaxari. Respondetur quod sic, alias tenetur officialis
35 actione iniuriarum, secundum Angel. Fulg. & Iason. in leg. 1. ff. si quis in Ius voc. non ier. Caccialup. in leg. si vero §. qui pro rei qualitate ff. qui satisd. cog. Et tenetur idem officialis ad pænam quinquaginta aureroum Bald. & Iason. in leg. 1. §. 1. ff. de in Ius voc. & ibi etiam
37 Caccialup. Quod ampliatur etiam si captus dare velit coniunctum in fideiussionem secundum Doctor. in dict. §. primo & extenditur etiam in filio qui nihil habet in Bonis, & velit pro Patre fideiubere, vt dicit notandum Caccial. ibid. Secundo ampliatur vt etiam similiter captus possit pro capto, & alter pro altero fideiubere Bartol. in leg. Romanus, in fine ff. de Tut. & Cur. & Iason. in dict. leg. prima in principio columm. secunda versicul. adde etiam ff. si quis in Ius voc. & Angel. de Malefic. in verbo pro quibus Antonius fideiusserit versicul. quæro an vnus. Sed hoc declaratur procedere quando pæna esset parua inspecta personarum conditione, alias esset suspicio de fuga, cum vterque deliquerit Imol. in leg. Reos in principio ff. de duobus Reis, & August. de Arim. in addit. ad Angel. in dict.
38 loco. Tertiò ampliatur in muliere quę si non inuenerit fideiussionem, stabitur ei iuratoriæ cautioni Bald. in leg. sed & sui ff. de in Ius voc. Felyn. in capit. legebatur de maior. & obedient. Mars. in sua Pratica crim. §. pro complemento versicul. & scias column. quarta, quod intelligitur de muliere honestæ conditionis, & famæ August. ibid.

Octauo quæro, Ense in terra inuento apud quatuor, vel plures, an omnes sint condemnandi, vel vnus eorum vel nemo. Respondetur. Si
39 gladius ille alicui propinquior erat, ille condemnabitur argum. leg. excipiantur ibi ad pedes homini ff. de his quibus vti indig. Si ab omnibus æquè distabit omnes condemnabuntur, sed vno soluēte cæteri liberantur leg. 1. in fin. ff. qui decer. vel effud. ita voluit Gandyn. de Me-

lef.

les. tit. de multis quæstion. versicul. Item pone,& Tancred. in Compendium Rubr. 12. quæstione 13. Sed Alber. de Rosat. de statut. parte secunda quæstion. 127. contrarium tenuit, & dixit neminem puniendum, quia non constat de delinquente, nec quisquam apparet, qui gladium portauerit, & statuta portantem arma puniri volunt, quæ strictè, & vt sonant sunt intelligenda, & in dubio potius ad absoluendum quam ad condemnandum ad Iura quæ supradicti pro contraria parte allegant ipse respondet; Et Alberici sententiam sequor vti æquiorem.

Nono quæro, An contra inuentum cum Armis possit fieri de alio delicto inquisitio, & maior con-
40 demnatio, quam propter delationem armorum. Respondetur, quod sic, quoniam præsumptio est contra eum, quod arma portauerit animo nocendi Plat. in leg. 1. in fin. Cod. vt arm. vsus, Vnde si quis cum telo ambulauerit causa nocendi hominem punitur quasi occiderit leg. si is qui cum telo Cod. ad leg. Corneliam de Sicar. Sed in hoc est considerandа qualitas personæ. Si enim sit mitis, & quietæ mentis non præsumitur, quod hoc fecerit causa delinquendi, sed potius casu, vt notat Archid. in capit. aut facta de pænit. distinct. 1.

Decimò quæro, An in condemnando inuentum cum armis requi-
41 ratur processus. Respondetur, quod non, sed sufficit præceptum Iudicis de soluenda pæna, quoniam hoc est de leuibus criminibus, in quibus non requiritur solemnitas Iuris Auth. nisi Breuiores Cod. de sent. ex brc. recit. Castrens. in leg. ictus fustium in lectura florentina ff. de his qui not. infam. Angelus de Melef. titulo hæc est quædam inquisitio column. 8. versicul. & prædicta; Quod ampliatur etiam si statuto ca-
42 ueatur, quod Iudex de omni delicto faciat processum, quoniam illud intelligitur de delictis grauibus, nō de leuibus Bartol. in leg. leuia in fine ff. de accusat.

Vndecimo quæro, de delictis cū armis, & primo an gladium non extrahens, & offendens aliquem incidat in pænam offendentis cum ar-
43 mis. Respondetur, quod sic, quia potuit audacius offendere, & offensus timidius se defendere. Et quia dicitur factus insultus cum armis, quādo quis potuit ea assumere leg. idem est §. armis cum vbi notatis, & leg. 3. §. si quis visis armis, & leg. 1. §. qui armati vbi Angel. ff. de vi, & vi arm. Alber. de statuto parte 2. quæstione 35. Angel. vbi supra in verbo & dictus Titius armatus in principio Alexand. consil. 99. quoniam per exc. volum. 3. Iason. in leg. 2. in 2. notab. de transact.

Duodecimo quæro, An insultans cum homine armato cōmittat pænam irrogatam insultanti cum hominibus armatis. Respondetur,
44 quod non, quia non est eadem ratio, nam grauior est iniuria, quæ fit a pluribus leg. si plures serui ff. de iniur. Et ita voluit Valas. in leg. iubemus §. sin autem Cod. ad Trebell. & Alexand. in leg. Gallus §. quod si ff. de lib. & posth. Neque obstat leg. 2. homines versicul. sed si vnus ff. de vi bon. rapt. quia illi respondet Alexand. loco præallegato.

Decimo tertio quæro, Statuto cauetur, quod offendens cultro lanionis pæna capitis puniatur. Alio statuto cauetur, quod offendens fæminam puniatur pæna dimidia minori, quam offendens masculum, quidam offendit fæminam tali cultro,

ftro, qua pæna sit puniendus. Respondetur, secundum Caccial. in leg. omnes populi ff. de Iustit. & Iur. quæstione 5. principali versicul. vndecimo quæritur, vbi hoc ad partes examinat, & concludit, quod pæna capitis talis percutiens sit puniendus, cum pæna illa sit indiuisibilis, & si tota deleretur, vt volebat Collateralis, de quo Caccial. ibi delictum remansisset impunitum. Subdit tamen, quod pæna arbitraria esset puniendus, idest grauiori ratione instrumenti, leuiori ratione personæ offensæ, & ita æquius videtur, & minus receditur à prædictis statutis argum. leg. final. ff. ad exiben.

DE SALINIS.

Titulus Octauus.

SVMMARIA.

1 Sal ad vitam maximè necessarium.

2 Dictum vel à saliendo, quod in igne exiliat vel a Salo & Sole, quod ex aqua maris per calorem fiat.

3 Vel est natiuum, quod in terra nascitur, & effoditur vel factiuum, quod fit ex aqua maris vel balnei vel fluenti vt in Germania vel putei vt in agro nostro Volaterrano.

4 Est coloris purpurei, ruffi, crocei, lucidi, nigri, candidi, candidum optimum, Ideo Volaterranum, quia omnium candidissimum.

5 Sal natiuum est sub genere metallorum, factiuum non est.

6 Salinæ sunt loca vbi sal fit vel nascitur.

7 Muriæ dictæ ab aqua maris, nos corrupto vocabulo Moias appellamus.

8 Sed quo ad ius fisci, & dominium aquæ salsæ idem ius quod de metallis.

9 Salinaria sunt tributa salis faciendi vel emendi vel vendendi causa data.

10 Salinarum inuentor Ancus Martius fuisse dicitur.

11 Quæ sunt in fundo fisci spectant ad Principem.

12 Quæ in fundo vniuersitatis ad vniuersitatem.

13 Quæ in fundo Ecclesiæ ad Ecclesiam.

14 In fundo priuato ad dominum priuatum.

15 Nisi consuetudo sit in contrarium.

16 In fundo Emphiteotico ad Emphiteotam.

17 In feudali ad feudatarium.

18 In vsufructuario ad vsufructuarium.

19 In dotali ad maritum.

20 In alieno natiuum sal ad inuentorem factiuum ad dominum fundi.

21 Salinæ Principis ab ipso priuatis concedi possunt.

22 Salinis concessis a Principe veniunt illę quę spectant ad Principem.

23 Fructuum, redditum vel prouen-

tuum concessione facta comprahenduntur salinæ.

24 *Salinarum vsufructu relicto comprehenditur sal, quod ibi factum inuenitur nisi sit ad vendendum destinatum.*

25 *Salis natiui decima vna fisco debetur altera domino salinarum.*

26 *Factiui octaua pars fisco.*

27 *Consuetudo in his prefertur.*

28 *Sal ex aqua maris a quocunque de iure fieri potest.*

29 *Sal a quocunque vendi non potest.*

30 *Sed tantum qui conduxit vel habet salinas.*

31 *Vendentis, qui vendere non potuit pœna applicatur domino, vel conductori salinarum.*

32 *Vendere prohibitus in territorio poterit vendere in loco recommendato.*

33 *Pluribus socijs concessis salinis, hæres vnius in portione defuncti succedit.*

34 *Vendens hostibus sal iure ciuili pœna capitis, & publicationis bonorum punitur: Canonico publicationis & excommunicationis.*

35 *Nemo priuatus excusare se potest a salis distributione accipienda.*

36 *Obligatus accipere sal sub pœna statutorum intelligitur de tunc vigentibus, & non de postea editis.*

37 *Sal Religiosis quotannis concedi solitum auferri ipsis non potest sine iusta causa.*

38 *Per territorium alienum sal traducere non est prohibitum.*

39 *Prohibitus conducere sal in territorium non prohibetur inde cum sale transire.*

40 *Priuilegium competens domino salinarum non soluendi vectigalia non extenditur ad emptorem salinarum ad Gabellas ordinarias sed ad extraordinarias tantum.*

41 *Vendens Gabellam salis, si sal emat ad Gabellam ipsius non tenetur.*

42 *Commune Volaterrarum non potest agere contra Episcopum, ad medietatem Doganæ salis nisi doceat de iure suo.*

43 *Venæ salinarum Volaterrarum erãt olim in dominio priuatorum.*

44 *Priuati illi antiqui dominio possunt agere contra Episcopum nulla prescriptione obstante.*

45 *Agens cõtra Episcopũ si possidet rei vendicatione si non possidet petat se non impediri.*

46 *Si ius quod habet Episcopus pendet à iure communitatis priuati nullum ius habent contra Episcopum.*

POst metalla Salis materia se offert, quę dicitur a Plinio lib. 31. cap. 6. Elementum adeo necessarium, vt sine ipso vita huma-
1 na vix persistere queat: pulmentis enim, saporem appetitum excitat, & auiditatem edendi præparat vt dicit Isidor. Ethymolog. libr. 17. cap. 2.

Primò igitur quæro. Vnde dicatur sal? Respondet Hysid. in dict. capit. 11. quod quidam dictum pu-
2 tãt, quod in igne exiliat, fugit enim ignem cum sit igneus, vt etiam dicit Plin. in dict. lib. 31. capit. 8. in princip. sed naturam sequitur, quia ignis, & aqua inter se inimica sunt. Alij sal a salo, & sole vocatum existimant, nam ex aqua maris sponte gignitur spuma in extremis littoribus, vel scopulis derelicta, & sole decocta secũdum Hysid. in eodem loco.

Secundò quæro. Quot sint salis genera? Respondeo esse duo, Aut enim sal natiuum est, aut factitium; Natiuum, vt in Arabia, vbi sunt montes natiui salis, quod ferro cedi-
3 tur, vt lapis renascens, tantæ alicubi duritiei, vt muros, domosque ex illo edificent: Sed & flumina densantur in sal amne reliquo sub gelu fluen-

fluente, alibi quoque detractis arenis colligitur, cum lunæ noctibus hammoniacus sub arenis inuenitur, vt Plin. lib. 31. capit. 7. & lib. 5. capit. 5. Hysid. loco præallegato. & Raphael Volaterranus libr. 27. cap. 2. vbi dicit, quod natiuum efficacius & secundum Dioscoridem Factitium fit ex aqua salsa: Sunt enim, vt dicit Hysid. & lacus & flumina, & putei, ex quibus hauritur, dehinc in salinis congestum sole siccatur. Dicit etiam Albert. Magnus libr. 2. capit. 16. quod in Germania in loco, qui dicitur Gelymon fluit aqua salsa, quæ decocta reddit sal subtile albissimum, & delectabile plus cæteris salibus. In Cahonia, vt dicunt Plin. & Volaterranus excoquunt aquam fontanam, refrigerãdoque sal faciunt terete, & non candidum. Reperiuntur etiam, vt dicit Michael Sauonarola libr. 2. de Balne. cap. 4. fontes, & putei in pluribus partibus Germaniæ, & ex decoctione illius aquæ sal conficitur; Dicit etiam Bartol. Veron. in leg. inter publica §. publica quæstione 3. ff. de verborum significat. in Ciuitate Parmæ reperiri salinas in quibusdam puteis priuatis. In agro nostro Volaterrano prę stantissimum, & candidissimum omnium fit toti Florentino Dominio suppeditans, hauritur aqua ex puteis altissimis, & in plumbeis lebetibus paulatim coquitur, donec condensatur, & fit sal omnium præstantissimum, & candidissimum, & copię tam abundãtis, vt Hetrurię totius dominium atq; Prouinciæ satis superque sufficiat, vt dicit Volaterranus loco præallegato.

Tertiò quæro. An in natura, & colore sint salis differentiæ. Dicit Hysid. eodem loco, quod sic, nam alibi suaue, alibi salsissimum est: Sũt etiam in colore differentiæ. Memphiticum ruffum est; In parte quadam Siciliæ, vt Ethna mons est purpureum; In eadem Sicilia in Pachyno splendidum, & lucidum, vt in margines reddat; In Cappadocia croceum effoditur, vt etiam dicit Plin. in dict. capit. 7. subdens, quod suauissimum, omniumque candidissimum Tarentinum est, sed præstantissimum omnium est Volaterranum, sic etiam dicente Raphaele nostro Volaterrano, candidius Tarentinum, candidissimum Volaterranum.

Quartò quæro. An sal compræhendatur inter lapidicinas, & metalla? Respondeo, quod aut loquimur de natiuo, aut de factitio. Si de natiuo, vt illud esse dicunt, quod est in Arabia, in qua sunt montes nati-
5 ui salis, in quibus ferro ceditur, sicut lapis renascens, vt dixi supra quæstione 2. dico, quod inter lapidicinas continetur, cum lapidicinarum instar cedatur, & renascatur, vt dicit Plin. lib. 31. capit. 8. vbi subdit, quod in Cappadocia cedatur specularium lapidum modo pãdus magnum glebis, quas micas appellant. Caras oppido Arabię muros, domosque massis salis faciunt aqua ferruminantes; Et sic lapidicinarum appellatione venit, cum vtilis sit, & renascatur leg. diuortio. §. si vir in fundo ff. solut. matrimon. & ibi Paul. de Castr. & Doct. in leg. 3. §. final. cum leg. sequ. ff. de rebus eorum. Et inter metalla huiusmodi species salis natiui connumeratur, vt not. Albert. de Rosat. in dict. leg. 3. §. final. & notat. Bartol. Veron. in d. §. publica quæstion. 5. si vero quęritur de sale factitio, quod fit ex aqua salsa Alber. Mag. li. 3. Metheor. Et hanc speciem salis nõ puto compręhẽdi, quia fit ex diuerso elemento, videlicet ex aqua alijs commixtis, vt per Alb. Mag. in loc. pręalleg.

Sextò quæro. Quid sint salinæ? Dicas secundum Bartol. Veron. in

dict. leg. inter publica, §. publica quæstione 1. ff. de verborum significat. quod sunt loca, in quibus sal nascitur, si nascitur ex monte. Vel dicas, quod sunt loca, in quibus est a-
6 qua ex qua fit sal. & probatur in leg. forma §. salinæ ff. de censibus, quæ loca Volaterrani moias appellant, corrupto fortè vocabulo à muria, de quo Plin. dict. cap. 7. dicit, quod in Hispania hauriunt aquam muriam appellantes, & in capit. 8. dicit muria, siue illa salsugo, muria namque dicitur, ac deducitur à mari, est enim aqua salsamentorum, & placet Raphaeli Volater. in dict. capit. A muria igitur moiam dictam pu-
7 tauerim, vel fortè dicta est ab hæbraica ditione, mayn, quæ aquam significat apud latinos quasi aqua salsa, vel sal aqueum.

Sextò quæro. An quæ dicuntur in metallis militent in salinis? Respondeo, quod si loquimur de sale natiuo, vt dixi supra quæst. proxima, Dico, quod sic ex identitate rationis per notat. in leg. quosdam, & leg. cuncti Cod. de metall. & met. libr. 11. quæ loquuntur de venis saxorum, & marmorum & aliæ leges de metallis, ex quo patet, quod ideo ponuntur ibi, quia idem iuris sit in ipsis, quod in metallis, vt dicit Paul. de Castr. in consil. 178. fundamentum præfati domini Vicarij, & sentit Azzo. in summa Cod. de metall. & met. & dixi supra tit. proximo quæst. 17. Si vero quærimus de sale, quod fit ex aqua, & tunc, aut quęrimus an idem ius sit in ipsis, quod in
8 metallis, & lapidicinis, quod dominium aquæ salsæ. Et dico, quod sic, vt l. magis puto in princip. ff. de rebus eorum, & not. Roman. in dict. §. si vir in fundo, Aut quæritur, An aliquid ex ipsis debeatur fisco, Et dico, quod sic, vt dict. leg. inter publica §. publica ff. de verborum significat. iuncta glo. Et not. ibi Bart. Veron. in 3. not. & Card. Alexand. in cap. 1. Quæ sint Regal. & dicam infra quæst. 26.

Septimò quæro. Quæ dicantur salinaria? Respondeo, secũdum Innocen. in capit. super quibusdam §. præterea de verborum significat. & refert Bartol. Veron. in dict. §. pu-
blica quæstione 2. quod dicuntur
illæ solutiones, vel tributa, quæ dan- 9
tur pro facultate & auctoritate acquirenda salis emendi, vel vendendi, & hoc modo accipitur in dict. §. præterea. Vel dicas secundum Hosti. & Ant. de Butr. ibi quod salinaria dicuntur domus, vbi conseruatur sal ad vendendum à præpositis illius officij, ita vt alius non audeat emere, vel vendere vt dicit Bartol. Veron. in quęst. 2.

Octauò quæro. Quis salinas instituerit? Respondeo, secundum
10 Plin. libr. 31. capit. 7. Ancum Martium primum salinas instituisse, qui etiam dedit populo congiarium salis modiorum sex millium, vt etiam dicit Conciuis meus in præalleg. c.

Nono quæro, Ad quem pertineant salinæ? Respondeo, quod si sunt in fundo pertinent ad fiscum, vel ad Principem, ipsæ etiam ad fiscum pertinent, vel ad Principem, in cuius fundo sunt dict. cap. 1. Quæ sint Regal. quem textum ita intelligit. Roman. in dict. leg. diuortio. §. si vir in fundo ff. solut. matrimon. & not. Bartol. Veron. in dict. leg. inter publica §. publica in 3. notat. & de istis nulla est dubitatio, secundum ipsum, & idem not. Card. Alexand. in dict. capit. 1. & allegat textum in leg. 1. §. 1. ff. quod cuiusque vni. nom.

Decimo quæro. Ad quem spectet redditus salinarum? Et quod ex eis solui debeat? Dicas salinarũ redditum esse de regalibus cap. 1. Quæ sint rega. & debetur fisco, vt ibi est textus, quod intell. Bartol. Ve-

Ron. in lege inter publica §. publica in 3. not. ff. de verborum significat. non modo de salinis publicis, de quibus nulla est dubitatio leg. 1. in princip. ff. quod cuiusque vniu. nom. sed etiam de salinis priuatis, quæ sunt priuatorum, licet enim illæ sint priuatorum, tamen vectigal quod ex eis fisco debetur & soluitur est publicum, & regale, vt dict. §. publica, & dict. cap. 1. Quæ sint regal. quia ibi loquitur de redditu salinarum, non autem de ipsis salinis, vt patet ex textu dict. cap. 1. ibi Piscationum redditus, & salinarum; Nam proprietas omnium salinarum non spectat ad Principem, quia salinæ possunt esse etiam in dominio priuato-
11 rum, vt est casus in dict. leg. magis puto in princip. ff. de rebus eorum. Et illud, quod fisco soluitur ex salinis dicitur vectigal publicum, & salinarum, vt est text. cum glos. in cap. super quibusdam §. præterea de verborum significat. dicuntur etiam portoria l. 3. Cod. de vectigal. & notat glos. in d. §. præterea. Ita dicit Bart. Veron. in d. 3. not.

Vndecimo quæro. Quid de salinis quæ sunt in fundis vniuersitatis, an ad ipsam spectent? Respondeo,
12 quod sunt illius vniuersitatis in cuius fundo reperiuntur ad hoc leg. 1. §. 1. ff. quod cuiusque vniu. nom. & quod notat Accurs. in dict. leg. inter publica §. publica. Habet enim vniuersitas bona non solum quo ad honorem, sed etiam quo ad vtilitatẽ, vt not. Ioan. de Plat. in leg. 1. Cod. de du. præ. vrb. lib. 12.

Duodecimo quæro. Quid si in fundo vel loco Ecclesiæ inueniantur salinæ. Respondeo, quod per-
13 tinent ad Ecclesiam in cuius fundo inueniuntur, quia aqua est pars fundi leg. aquam. Cod. de seru. & aqua, & ecclesia est domina fundi leg. final. C. de sac. Eccles. & salinæ sunt domini fundi, vt dicit Ioann. de Plat. in leg. 1. Cod. de Thesau. Ergo sunt Ecclesiæ, & quia de thesauro inuento in fundo Ecclesiæ pertinet portio ad ipsam Ecclesiam, vt notat Iac. Aluar. & Card. Alexand. in d. c. 1. quæ sint Regal.

Decimo tertio quæro. Quid de salinis quæ inueniuntur in fundis priuatorum, An pertineant ad priuatum, in cuius fundo inueniuntur, An ad fiscum, Et videtur prima facie dicendum, quod spectent ad fiscum, licet inuentæ sint in fundis priuati, quia salinæ connumerantur inter Regalia, quæ solum fisco competunt c. 1. quæ sint Regal. ibi piscationum redditus, & salinarum, pro hoc etiam textus in l. 1. §. 1. ff. quod cuiusque vni. nom. leg. inter publica §. publica ff. de verb. sign. & ita quidam consuluerunt, vt dicit dict. Bartol. Veron. in dict. §. publica quæstion. tertia. Sed contrarium
14 dico quod immo pertinent ad priuatum, & in priuatorum dominio sunt, in cuius fundo inuentæ sunt; Probatur primo per l. magis puto in princ. ff. de reb. eor. ibi, sed si salinas pupillus habeat idem erit dicendum, vt alienari non possint sine decreto: Et sic probatur textus, quod salinæ possunt esse in patrimonio pupilli, & sic priuati. Secundo per text. in leg. diuortio §. si vir in fundo ff. soluto matrimon. iuncta glosa in verbo alterius, vbi glosa dicit vel salinarum. Tertio facit textus in leg. generali §. vxori ff. de vsufr. leg. vbi maritus reliquit vxori vsumfructum salinarum. Quartò text. in leg. forma §. salinæ ff. de cens. vbi dicitur, quod si quæ sunt salinæ in prædijs; & ipsæ in censum referendę sunt. Quinto tenet Roman. in d. leg. diuortio. §. si vir in fundo, dicẽs ita se consuluisse apud Volaterranos in ardua quæstione, &

quod ita fuit obtentum, & sequitur Bartol. Veron. in dict. quæstione 3. referens idem tenere Alber. de Rosat.in dict.leg.forma §.salinę.Et opinionem Roma. tenet Aret. in dict. §.si vir in fundo,dicens,quod per illam glos.ibi vel salinarum dominus suus refert consuluisse, quod si aqua salsa sint in loco priuati ex qua possint fieri salinæ istæ pertinent ad dominum fundi, & ad ipsum pertinet perceptio salinarum per text.cũ glos.in leg.3.§. final. cum leg. sequ. ff. de rebus eorum, quam opinionem sequitur etiam Alexand. & Philippus Lucensis in dict. §. si vir in fundo, pro qua est textus in leg. magis puto in princip. ff. de rebus eorum & quod fructus salinarum in locis priuatis pertinent ad dominum loci, sed si est in loco publico pertinent ad Principem, & sic dicit Roma. consuluisse apud Ciuitatem Volaterranam. Eandem conclusionem tenet Florian. in leg. æquissimum §. item si fundum ff. de vsufr. quem refert, & sequitur Dominus Iacobinus de Sancto Georgio in sua Pract.feud.in verb. & cum argentifodinis,& salinis, vbi allegando Florian.in dict. §. item si fundum concludit, quod salinæ inuentæ in fundis priuatarum personarum sunt domini fundi,inuentę in fundis publicis,sunt fisci:Et dicit,quod hæc opinio si videtur verior, quam etiam tenet Ioann. de Plat. in leg.1. Cod. de Thesau.lib. 10.& Card. Alexan. in dict.cap.1.quæ sint regal.in verb. salinarum colum. 5.Non obstat textus in dict.cap. 1. quia loquitur de salinis publicis, vt dicit Roman. in dict.§.si vir in fundo,& ibi refert,& sequitur Alexand.& Philippus Lucensis. Non obstat textus in dict. §. publica.& in dict.leg.1.§.1.ff.quod cuius vniu.nom.quia loquuntur de vectigali,quod ex salinis soluitur fisco,nam tale vectigal est de Regalibus,vt dicitur in cap.1.quę sint Regal.loquitur enim ibi textus de redditu salinarum, non de ipsis salinis, vt patet ibi piscationum redditus, vel salinarum,vt dicit Barto.Veron. in dict.§.publica in 3.not.Et prædicta conclusio procedit, nisi consue-
15 tudo sit in contrarium, quia in istis etiam attenditur consuetudo secundum Andr. de Isern.in d. c.1. vt dicit ibi Card.Alexand. Idemque notat Bartol. Veron. in dict. §. publica in 3. not.

Decimo quarto quæro. Quid si in fundo Emphiteotico inueniantur salinæ. An erunt directi domini, An
16 emphiteotę? Respondeo,quod emphiteotæ per text.in leg.item si fundi,& quod ibi not.Alber. de Rosat. de metallis, quod spectent ad emphiteotam ff. de vsufruct. Et per id quod not. in leg. diuortio §. si vir in fundo ff.solut. matrimon. Et,quia cum emphyteota habeat vtile dominium §. adeo cum ibi not. Instit. loca. omnis vtilitas ad eum pertinet.

Decimo quinto quæro. Quid si in fundo feudali inueniuntur, An ad feudatarium, vel ad superiorem spectet? Respondo, quod ad feuda-
17 tarium, quia cum feudatarius habeat vtile dominium cap.1.§. rei autem de inuest. de re alien. fact. & not.in cap.1. de cap. Corrad. Quæcunque enim commoditas redditus siue prouentus ad eum spectat, & salinæ inter redditus computantur c.1.Quæ sint Regal.Ergo ad ipsum spectant.

Decimo sexto quæro. Quid de salinis quæ sunt in fundo vsufructuarij? Respondeo, quod vtilitas
18 spectat ad vsufructuarium siue tẽpore constituti vsufructus sint ibi sa
18 linæ leg.item si fundi §.1.ff.de vsufruct. quia quicquid in fundo nascitur,

ſcitur, & quicquid inde percipi poteſt ipſius fructus eſt, vt ibi dicitur; Siue etiam poſtea inueniantur, ſal inde perceptum eſt vſufructuarij, & ipſius fructus, cum totius agri non partium relictus ſit vſufructus vt ead. leg. §. ſed ſi metalla cum ibi not. & in leg. generali §. vxori ff. de vſufr. leg.

Decimo ſeptimo quæro. Quid ſi in fundo dotali inueniuntur ſalinæ; an ſpectent ad maritum? Reſpon-
19 deo, quod ſic leg. diuortio §. ſi vir in fundo ff. ſolut. matrimon. vbi dicitur maritum habere vſumfructum aurifodinarum, lapidicinarum, & cuiuslibet alterius materiæ, quæ ſunt, vel reperiuntur in fundo vt ſalinarum, vt dicit gloſ. & ſequuntur Doctor. Roma. & alij.

Decimo octauo quæro. Quid ſi quis in alieno fundo inuenerit ſalinas, an ſint inuentoris, an Domini fundi? Reſpondeo, quod aut inuenitur ſal natiuum, quod ceditur vt lapis, aut factitium ex aqua. Pri-
20 mo caſu ſi inuenitur natiuum dico, quod efficitur inuentoris, quia licet in alieno perquirere lapidicinas, cotes, metalla, & huiuſmodi quæ conceduntur inuentori propter publicam vtilitatem, & quia magno parantur ſumptu. Dari tamen debet decima domino fundi l. quoſdam, & l. cuncti C. de metall. & met. lib. 11. & idem ius eſt in ipſis quod in lapidicinis, & metallis vt dixi ſupra q. 7. Secundo caſu ſi inuenitur aqua ſalſa, iſta non ſit inuentoris, vt dicit Ioa. de Plat. in l. 1. verſ. ſi quis autem C. de Theſau. lib. 10. vbi dicit, quod ſi quis inuenerit in alieno aquam ſalſam, ex qua fit ſal non propterea ei debetur medietas lucri iſtius ſalis ſicut debetur medietas theſauri, quia aqua eſt pars fundi l. ſi is qui in puteum ff. quod vi, aut clam quod ſecus eſt in theſauro l. nunquam §. theſauros ff. de acquirend. rerum domin. Opinionem Ioann. de Plat. ſequitur Marianus Sozzinus in Rubr. de cauſ. poſſeſſ. & propr. in materia theſauri in 5. quęſtione verſicul. duodecimus caſus.

Decimo nono quæro, An ſalinæ concedi, vel locari poſſint per Principem; Reſpondeo, quod poſſunt; licet enim redditus ſalinarum ſit ex illis quæ reſeruantur Principi capit. 1. quæ ſint Regal. cap. ſuper quibuſdam. §. pręterea de verborum ſignificat. leg. ſi quis Cod. de vectig. Cō-
21 cedi tamen, & locari ſimpliciter poſſunt a Principe dict. §. præterea, & dict. leg. ſi quis, & leg. ſed & hi. §. qui ſalinas ff. de publica. Et in conceſſione facta a Principe ad lōgum tempus tranſit vtile dominium, quia per locationem, ad longum tempus ius in re transfertur leg. 1. §. final. cum leg. ſequent. ff. ſi ag. vectig. vel emph. peta. Ita concludit dominus Philippus Decius in conſ. 292. & pro tenui facultate in princip. in quo pro Ciuitate Volaterrana conſuluit, quod ſalinæ ſpectent ad Ciuitatem, ſeu ad Comunitatem eo iure quo ante ſubmiſſionem pertinebant; In qua cauſa ipſe etiam conſului, & conſilium Decij eſt ſubſcriptio conſilij mei, in quo concluſi quod cenſeretur conceſſum omne ius ſalinarum, cum dicatur quod conceduntur ſalinæ, & opus ſalinarum eo modo quo antea pertinebant, vt etiam concludit Philippus Decius in d. conſil.

Vigeſimo quæro. Quid ſi Princeps concedit caſtrum cum ſalinis & omnibus iuribus ſuis, quæ ſalinæ veniant in conceſſione? Reſpon-
22 deo, quod ſolum ſalinæ pertinentes ad Principem. Salinę vero quę ſunt, vel inueniuntur in fundis priuatarum perſonarum non veniunt in

concessione, quia istæ non pertinent ad Principem, sed sunt domini fundi, vt determinat Dominus Iacob. de Sancto Georgio in sua Pract. fæudo. in verb. & cum argentifodinis, & salinis. Comprobatur conclusio per notat. per Bald. in capitul. 1. versicul. modo e contra de capit. qui cur. vend. vbi concludit, quod in concessione castri cum iuribus, & pertinentijs suis non veniunt molendina priuatarum personarum, sed illa quæ ad castrum, & Principem spectant, & sequitur Cornel. in consil. 321. in 4. dubio libr. 4. Et facit, quod notat Alexand. consil. 35. volu. 4.

Vigesimo primo quæro. Princeps concessit quædam regalia, & omnia emolumenta fructuum reddituum, & prouentuum; an comprehendantur redditus salinarum?
23 Paul. Castr. in consil. 63. incip. Quod dicti redditus in nouiter impressius consuluit, quod sic; Primo, quia dicta verba in concessione apposita, scilicet, emolumenta fructuum, reddituum, & prouentuum sunt adeo generalia, quod omnia comprehendunt etiam salis, & salinarum, vt leg. vsufructu legato ff. de vsufruct. leg. Et quod notat glosa in leg. frugem, & in leg. fructus ff. de verborum signification. Secundo, quia specificatis quibusdam regalibus, & quæ non consuerunt cum vniuersitate transire, vt mero imperio & pedagijs, & similibus: Et subiecta clausula generali quæcunque alia quocunque nomine censeantur veniūt omnia alia æqualia, similia, vel maiora expressis capitul. sedes de restitut. capitul. qui ad agendum de procur. libr. 7. & leg. sed si quis §. quæsitum ff. si quis caut. & quod ibi notat. Igitur non debet obstare, quod redditus salinarum sit de regalibus, quia & alia quamplura sunt in Tit. Quæ sint regal. quæ fuerunt in concessione specificata, nec est maior ratio prohibitionis in redditu salinarum quam in alijs leg. 1. ff. de font. leg. 3. ff. de iniust. rupt. post princip. & leg. illud ff. ad leg. aquil. cum sim.

Vigesimo secundo quæro. Quid si relictus est vsufructus salinarum, an sal quod ibi est tempore constituti vsufructus cedat vsufructua-
24 rio? Respondeo, quod aut sal erat ibi causa vendendi, & tunc non pertinet ad vsufructuarium; aut non erat ibi causa vendendi, & cedit vsufructuario leg. generali. §. vxori ff. de vsufruct. legat. & §. idem quæsijt & ibi per Bartol. qui dicit; quod ideo non debetur venale sal, quia testator limitauit, & restrinxit se ad illud quod est in loco, & venale non censetur esse in loco. Si igitur testator reliquisset simpliciter vsumfructum omnium rerum suarum tunc cederet venale, & non venale, vt dicit ibi Bartol. qui inducit illum textum ad legatum factum vxori de omnibus quæ sunt in domo, vt non veniat frumentum, quod ibi erat causa vendendi.

Vigesimo tertio quæro, An de salinis soluantur decimæ? Re-
25 spondeo, quod aut quærimus de salinis quæ ceduntur, aut lapidicinæ, de quibus dixi supra & in istis puto quod sic, quia ex lapidicinis soluuntur decimæ vna domino fundi, alia fisco, si in priuato, & alterius quam fodientis: Si in proptio fodientis vna fisco soluitur, si in publicis locis vel fisci duæ decimæ fisco soluuntur leg. cuncti, & ibi notat Bartol. & Io. de Plat. quod in lapidibus soluitur

deci-

decima fisco. Cod. de metall. & met. libr. 11. Et dixi supra libr. 1. in Tit. de metalla. quæstione 33. Si vero quæritur an soluantur de sale, quod fit ex aqua, & hoc casu si referimus glosam positam in dict. leg. inter publica §. pub. in verb. metallorum, gl. dicit de quibus decima fisco debetur leg. cuncti allegata etiam referendo ad salinas erit decima.
26 Si vero non referimus nisi ad metalla super quo verbo est posita glosa, vectigal quod soluitur ex salinis erit octaua pars leg. ex præstatione Cod. de vectigal. quam etiam ibi glos. super verbo venalium allegat, & notat Ioann. Bertacch. Firma. in Tract. Gabell. in prima parte in princip. Sed puto in his atten-
27 dendum esse consuetudinem, vt in materia nostra dicunt Bartol. Veron. in dict. §. publica & Cardin. Alexand. in dict. capitul. 1. Quæ sint regal.

Vigesimo quarto quæro. An possit accipi aqua maris, & fieri
28 sal, & sal sit facientis? Respondeo, quod sic; Ita dicit Bald. in leg. item lapilli in princip. ff. de rerum diuision. quia licet, vt ipse dicit mare occupari non possit aliquid tamen ex eo est occupabile, vt aqua ex qua fit sal, quia tunc sal est occupantis, & facientis.

Vigesimo quinto quæro. An sit licitum vnicuique vendere sal? Bartol. Veron. in dict. §. publica in 4. quæstione dicit, quod non vt leg. si quis Cod. de vectig.
29 comm. & capit. super quibusdam. §. præterea de verborum significat. & ibi hoc notat Innoc. in verb. salinaria, qui dicit, quod est notandum, quia nusquam alibi inuenies prohibitum emere, vel vendere sal, vt leg. 3. & leg. vniuersi Cod. de vectig. & comm. & l. 2. & 3. Cod. nou. vectig. imp. non poss. nisi esset consuetudo in contrarium, cuius initij memoria non existeret tunc enim secus esset dict. §. præterea. Et præfatus Bartol. in 3. not. dicit, quod cum salinæ possint esse in dominio priuatorum, vt leg. magis puto in princip. ff. de rebus eorum videtur, quod etiam priuatus possit de iure vendere sal, quando salinæ sunt in eius priuato dominio, sed in hoc dicit Dominus Bartol. Veron. quod attenditur consuetudo secundum Andr. de Isern. & Iac. Aluar. in capit. 1. Quæ sint regal. & idem dicit Cardin. Alexand. in dict. capit. 1.

Vigesimo sexto quæro. An vendentes sal ad minutum admittantur ad dignitates? Accurs. in leg. ne quis Cod. de dignit. libr. 12. dicit, quod non, & ibi sequuntur Bartol. & Ioan. de Plat. qui dicunt quod exercentes artes vilissimas, vt vendentes sal ad minutum fructus, & similia propter vilitatem negociationum repelluntur, quemadmodum repelluntur etiam custodes pasebuorum & alij, de quibus ibi Bartol. & Ioann. de Plat.

Vigesimo septimo quæro, An alius quam conductor salinarum
30 possit vendere sal? Dicas, quod non vt determinat Bald. in leg. si quis C. de vectig. & comm. qui dicit, quod nullus potest vendere, nisi ipse conductor, vel alter cum ipsius licentia. Et idem notat. Bartol. Veron. in dict. §. publica quæstione 4. qui dicit, quod quando aliqui emunt, vel conducunt salinas a Principe, nullus potest vendere, vel mensurare, aut mensurari facere sal, nisi cum licentia ipsorum conductorum. Idem notat Cornel. in consil. 122. Viso puncto. versicul. Nam constat lib. 1.

Vigesi-

Vigesimo octauo quæro. Quid si alius quam conductor vendiderit sal, cui applicabitur pena? Respon-
31 deo, quod conductori, & emptori salinarum est applicanda pœna. Ita dicit Baldus in dict. leg. si quis Cod. de vect. facit leg. creditor ff. de acti. emption. & idem dicit Bartol. Veron. in dict. quæstione 4. & notat hoc Felyn. in cap. ad audientiam co lumn. 2. in fine de præscrip. Bertacch. in Tract. gabella. parte 2. quæstione 19. Et Decius in consil. 4. columm. 2. versicul. ad hoc facit.

Vigesimo nono quæro. Quid si statuto cauetur, ne quis possit conducere sal, vel vendere in territorio, An vendens in loco recommendato incidat in pœnam? Respon-
32 deo, quod non, quia ex recommendatione nõ detrahitur iuri alicuius, vt not. Bartol. in leg. 1. Cod. de excus. num. lib. 10. nec subsunt recom mendati legibus illius, cui se recom mendant, sed suis legibus viuunt leg. non dubito, & ibi notat Bartol. ff. de capt. & per consequens non incidit in pœnam statuti, seu decreti, nec puniri, nec molestari debet. Ita consuluit Abb. consil. C. 1. incip. ad lucidationem lib. 2. & idem consuluit Bartol. Sozz. in consi. 209. licet nulla mihi lib. 2.

Trigesimo quæro. Plures emerunt a Principe facultatem vendendi sal, & vnus ex eis moritur, An emolumentum sit communicandum hæredibus socij? Cornel. in consil. 122. viso puncto libr. 1. con-
33 suluit, quod sic, quia licet morte vnius ex socijs finiatur societas leg. actione §. morte ff. pro soc. tamen emolumentum proueniens ex dicta negociatione salis transit in hæredem, quantumcunque sit finita societas dict. §. morte, cum omne emo lumentum proueniat ex iure vendendi sal ipsis emptoribus; Et hinc est, quod licet textus in leg. verum §. in hæredem, generaliter dicat, quod licet hæres socij non sit socius tamen emolumenta societatis vectigalium, & similium spectant ad hęredem, & generaliter loquitur, ideo generaliter est intelligendum leg. 1. §. & generaliter ff. de leg. præstan. nec distinguit textus, vnde, & quo tempore emolumentum prouenerit, quod ideo fieri videtur, quia om ne emolumentum procedit ex iure exigendi vectigal, quod ius fuit commune inter socios. Probatur etiam in leg. hæres socij ff. eodem titul. vbi est textus, quod hæres socij tenetur expedire ea, quę per defunctum fuerũt inchoata, & propterea cum per defunctum fuerit facta emptio salariæ vna cum socijs, ex qua emptione sequuntur venditiones salis, ideo seruari debet per hæredem, cum in ipsum transeat. Et est textus cum glosa quem ipse non allegat in leg. 1. §. ff. quod cuius vniu. nom. ibi salinarium, & glosa dicit transire vectigalium societatem in hæredem l. adeo ff. pro soc.

Trigesimo primo quæro. An hostibus & infidelibus possit vẽdi sal? Dicas, quod non leg. cotem ferro in princip. ff. de public. Et contrafaciens pœnæ capitalis est reus vt ibi,
34 & leg. 1. C. quæ res export. & notat. Ioann. de Plat. in dict. leg. 1. Cod. de lecto, & itin. cust. lib. 12. dicens contrafacientem pœnam capitis, & publicationis bonorum incurrere leg. 2. Cod. quæ res export. Et hoc de iure ciuili. At de iure Canonico est pęna excommunicationis, & publicationis bonorum capit. ita quorundam extra de iud.

Trigesimo secundo quero. Quid si Principi, vel Cõmunitas vult sal iter subditos distribuere, An aliquis possit se excusare? Dicas, quod non,
35 vt determinat Bartol. in leg. 1. Cod.

vt

vt nem.lic. in empt. spet. libr. 10. & ibi sequitur Ioann. de Plat. & idem dicit Bartol. si Communitas velit frumentum, vel aliud distribuere inter subditos, quo casu omnes eme re tenentur, quamuis sibi non sit ne cessarium, quod nota, quia per hũc modum pecunia deuenit in comuni pro necessitate Reipublicæ, vt ibi dicit Ioan. de Plat.

Trigesimo tertio quæro. Quid si Cõmunitas, quę se recommendauit cum pacto, ne possit accipere sal ab alio, quam ab illo cui se recommendauit sub pœna in statutis dicti domini contenta. An intelligatur de tunc vigentibus, An etiam de postea editis? Respondeo, quod intel-
36 ligitur de statutis vigentibus tempore recommendationis, non autem de edendis in futurum, vt est not. theorica Bartol. in leg. si stipulatus §. cum stipulamur ff. de verborum obligation. pro qua facit textus in cap. pen. de iure iur. & ibi apertè sentit hoc Host. & facit textus in simili in leg. si mandauero. §. is cuius ff. manda. Igitur si post recommendationem fiat nouum statutum pęnale non ligatur illa Cõmunitas, vel homines ipsius dicto statuto. Ita concludit Abb. in dict. consil. 51. versicul. Sed his non obstantibus, quam decisionem tenet Ioan. Bapt. de sancto Seuer. in leg. i. ff. si ex nox. al. cau. aga. vbi dicit bene fuisse iudicatum, dum Abb. Siculus legebat Senis, quod illi de ciuitate Massana, qui iam diu in contractu fęderis se obligauerunt accipere sal à Ciuitate Senarum, & non ab alio sub pœna statutorum, quod intelligi deberet de pœna statutorum tunc vigentiũ & non postea factorum. Et facit, quod notat Bartol. in leg. si à Colono ff de verb. oblig. Et ita multi cõsuluerunt, vt ipse dicit.

Trigesimo quarto quęro. Cõmunitas est solita dare per suum statutum religiosis certam quantitatem salis singulis annis; An tolli possit? Ioan. de Plat. in leg. quęcunque C. de fid. instr. & in hast. fisc. lib. 10. dicit, quod si ciuitas, quæ consueuit quolibet anno dare religiosis certam quantitatem frumenti, & salis, velit per statutum reuocare dictam elemosinam non potest leg. priuile-
37 gia, & ibi idem not. Bart. C. de sacr. Eccles. Roman. in Auth. similiter in 9. speciali præ causæ Cod. ad leg. Falc. Abb. in cap. pen. in fine de sepult. Abb. de Rosat. in 1. parte statutorum quæstione 121. Iason. in leg. non amplius. §. 1. ff. de leg. 1. qui cõcordat opinionem Cyni, & aliorum contrarium tenentium scilicet, An velit reuocare sine causa, & non possit an cum causa, & possit: & isto secundo casu procedat opinio Cyni.

Trigesimo quinto quæro. An per territorium alienum liceat portare sal? Alexand. in consil. 86. visa inquisitione volu. 4. dicit iure comuni non reperiri prohibitum condu-
38 cere sal per territorium alienum, vt ciuitatis Bononiæ solutis aliquibus gabellis capit. super quibusdam. §. præterea de verborum significat. & leg. vectigal. ff. de publica, & notat Ioan. Andr. in add. ad specul. in tit. de constitut. in addit. magna incip. Guido de Suzza.

Trigesimo sexto quæro. Quid si statutum prohibet sub pęna ne quis conducat aliquam quantitatem salis in comitatum, & territorium, An transeuntes ibi cum sale, vt aliò portent incidant in pęnam? Respon-
39 deo, quod non, quia statutum intelligitur de conducentibus sal, vt ibi remaneat, non de venientibus illuc cum sale inde recessuri, & ibi non vendituri. Ita concludit Alexand. in

dict.

dict. consil. 86. & mouetur ex notat. per Bart. & Angel. in leg. cætera §. sed si quis ff. de leg. 1. Et per Ioann. in dicta add. ad spec. & per Petr. de Anchar. & Imo. in clem. 1. de clericis non resident. vbi concludit, quod si statutum disponit vt nemo possit portare bladum vltra districtum ciuitatis, non compræhenditur ille, qui ex alia ciuitate, seu districtu detulit per ciuitatem, & districtum statuentium, vt perduceret ad alia loca: & ibi dicit Imo. vt refert Alexand. quod etiam si statutum disponeret, quod nemo possit portare seu deferre frumentum per districtum extra territorium, nihilominus illa verba non intelligerentur de frumento, quod fuit portatum ex alia ciuitate ad locum statuentium, vt alio perduceretur, quia de delatione frumenti extracti ab initio ex alio loco non videtur interesse ciuitatis statuentis. Ergo non videtur in dubio de hoc intelligendum statutum per dict. §. sed & si quis, & leg. Cæsar. ff. de publican. Ita in proposito est dicendum, quod statutum prohibens sub pœna, ne quis vadat ad emendum sal extra territorium, & illud deferat ad Ciuitatem, vel comitatum, debet intelligi, quando conduceretur ad ciuitatem ibi remansurum, quia tunc fieret præiudicium illis ad quos spectaret vendere sal, vt dicit Alexand. in dict. consil. quem sequitur Iason. in dict. §. sed & si quis: stante statuto loquête de extrahente: secus si loqueretur de portante per territorium prout dicit ibi Iason. sequendo Angel. & Alexand. ibi & idem tenet ibi Anto. de Rosell. Aret.

Trigesimo septimo quæro. An immunitas a gabellis, quam habet concedens salinas transeat in emptorem salinarum? Dinus in leg. licitatio §. mercatores de publica. dicit (vt ibi refert Bartol.) quod non, & quod per illam leg. fuit determinatum contra emptores, qui in Romandiola salinas a Romana Ecclesia emerunt, vt tenerentur soluere in ciuitate Fauentiæ, licet Ecclesia non teneretur soluere. Sed Bartol. ibi distinguit, quod aut est vectigal ordinarium, & verum dicit Din.
40 aut extraordinarium, & in istis immunitas transit ad emptorem leg. 1. Cod. de priu. dom. Aug. lib. 11. Eandem distinctionem facit Salyc. in leg. vniuersi Cod. de vectig. & sequitur Bertacch. in dict. Tract. Gabell. in 7. parte quæstione 12. qui dicit se ita de facto vidisse sepè iudicari.

Trigesimo octauo quæro. An Communitas, quæ vendidit salis
41 gabellam teneatur ipsa sal emendo ad gabellam? Dicas, quod non, vt tenet Din. & Bartol. in leg. licitatio. §. fiscus ff. de public. & Bald. & Salyc. in leg. emptor Cod. de hær. vel act. vend. & Ioan. de Plat. in leg. 1. Cod. de nauicula. libr. 12. & plenæ Firma. in suo tract. gabell. pag. 608. qui dicit ita vidisse de facto pluries iudicatum.

Trigesimo nono quæro. Episcopus Volaterranus possidebat medietatem doganæ salis, Cõmune Volaterranum volebat agere contra Episcopum pro illa medietate: An
42 agere possit? Super hac quæstione consuluit Iac. Balduini antiquus Doctor, qui fuit ante Specul. cuius originale consilium est in Bibliotheca mea in membranis incip. In quęstionibus propositis: Et concludit Cõmune non posse agere, nec debere, quia aquæ salis erant quarũdam priuatarum personarum, & consequenter non habebat ius Cõmune in eis, nec expediebat ei agere contra

ctra Episcopum, quia licet Episco-
pus nullum ius haberet, obtineret,
quia possessor vel quasi, licet nul-
lum ius haberet vinci, si actor ius
suum non probat leg. final. Cod. de
rei vend. Ex qua decisione apparet,
quod venes aquarum salsarum an-
43 tiquitus erant priuatarum persona-
rum.

Quadragesimo quæro. An illi
quorum fuerũt aquæ possint agere
contra Dominum Episcopum pro
illa dimidia? Concludit Iac. Bal-
dui. in dict. consil. Eos bene posse
agere contra Episcopum, Non ob-
44 stante temporis præscriptione, quæ
proponeretur ex parte Episcopi,
quia sibi prodesse non potest, cum
nulla intercesserit, quæ non fuerit
interrupta; Et quia non potest Epi-
scopus præscriptionem allegare,
Quoniam, aut dicit ipsas aquas, &
puteos se præscripsisse ipsum, scili-
cet, loci situm: aut illud ius, scili-
cet, quod compellat illas personas
ad sal coquendum, & vendendum
pro certo precio; Si ipsas aquas di-
cat se præscripsisse, ipsum scilicet lo-
cum, vbi sunt aquæ: Et hoc dice-
re non potest tum, quia illi, quorum
erant aquæ loca illa possiderunt, &
tenuerunt semper, & possidenti
non currit præscriptio. Cod. de præ-
script. 30. anno. leg. male agitur. Si
vero velit dicere Episcopus se præ-
scripsisse ius illud, quod cogere
possit homines ad sal coquendum,
& non coquendum, & certo mo-
do vendendum dico quod hoc prę-
scribere non potest, talia enim iu-
ra incorporalia neque possideri, ne-
que præscribi possunt, vt ff. de ser-
uit. leg. seruitutes prædiorum rusti-
corum in 1. resp. Concludit ergo
posse illos, quorum sunt putei, vel
salinæ siue aquæ salsæ agere con-
tra Dominum Episcopum prædi-
ctum.

Quadragesimo primo quæro.
Qualiter sit formandus libellus per
illos, quorum aquæ salsæ contra
Dominum Episcopum? Respon-
det Iac. Baldui. in dict. consil. quod
si Episcopus possidet ipsos pu-
45 teos, & aquas, scilicet, situm
loci, agendum erit Rei vendica-
tione & formabitur libellus sicut in
rei vendicatione formatur, & qui-
libet per se libellum formare debe-
bit, & hoc modo formabitur: A-
git talis contra Episcopum Volater-
ranum, & ipsum Episcopatum
à quo petit talem puteum, vel me-
dietatem talis putei vel talem a-
quam salsam, vel talem locum in
quo est aqua salsa, quem dicit
suum, & ad se pertinere iure do-
minij: & petit fructus siue obuen-
tiones quæ ad Episcopum siue Epi-
scopatum peruenerunt. Sin autem
Episcopus non possidet ipsos pu-
teos, vel ipsas aquas, vel ipsa
loca, in quibus aquæ sunt, sed so-
lum illud facit, quia cogit homines
ad sal coquendum, & vendendum
tunc agere possunt illi homines ad-
uersus Episcopum, vt ad hoc
eos non cogat, nec illam vim eis
faciat, & libellus ita formabi-
tur, quilibet formabit suum in
hunc modum. Agit talis contra
Episcopum, & petit ab eo, ne de-
beat ipsum impedire, vel ei ali-
quod impedimentum afferre, quo
minus ad libitum suum vtatur ta-
li puteo, vel tali aqua, sal ibi fa-
ciendo, & coquendo, & ne ip-
sum impediat quocunque voluerit
exportare, & quocunque præcio
voluerit vendere, quia dicit dicto
Episcopo ius non esse talia facien-
da. Et videretur alicui negatoriam
actionem locum habere. Sed Do-
minus Iac. Baldui. in dict. consil.
dicit hoc non videri verum, quia
negatoria proponitur, cum quis
alteri

alteri seruitutem negat ff. si seru. vend. leg. 2. 1. respon. At hic nulla seruitus allegatur neque prædialis neque personalis; & licet aliquando reperiatur similis seruitus calcis coquendæ & similis; hic tamen non potest dici, aliquam esse seruitutem. Vnde potius videtur, quod hic iudicis officium locum habeat per quod prohibeantur violentię ff. de offic. præs. l. illicitas.

Quadragesimo secundo quæro. Quid si Episcopus non possidet aquas salsas, nec aliquam necessitatem imponat illis hominibus quorum sunt aquæ, sed Communitas, & postea Episcopus habet certam partem lucri a Communitate, An competat actio hominibus contra Episcopum? In hoc casu Iac. Bal-
46 dui. dicit in dict. consil. nullam competere actionem aduersus Episcopum, sed potius contra Communitatem, vnde isto casu consuluit, quod Communitas desisteret ab ista molestia, & non cogat homines ad coquendum, vel non coquendum, & vendendum, & tunc Episcopus ex inde nihil habeat. Quod si Episcopus vellet eos cogere nouum quid facere videtur, quamobrem possent ei resistere, & si vellent, possent iure ordinario contra illum agere iuxta formam supradictam. Postquam obtinuerint illi homines, Communitas nouam pactionem faciat cum illis hominibus, & postea Communitas poterit dictum Episcopum prohibere, ratione iuris superuenientis de nouo quæsiti argu. leg. si mater §. eandem ff. de excep. rei iud. Et de nouo iure litigabitur, Vnde epilogando omnia breuiter sic concludit dictus Dominus Baldui. quod illi homines, quorum sunt aquæ agant contra Episcopum, & vincent eum: Subiungit, quod habebunt illi homines necesse probare illos puteos, & aquas ad ipsos pertinere, & eorum esse: alioquin non obtinerent. Dicit etiam oportere, quod à Summo Pontifice literæ impetrentur contra dictum Dominum Episcopum ab illis hominibus, & formabitur petitio in hunc modum. Significant Sanctitati vestræ tales, quod Episcopus Volaterranus, super quibusdã salinis, siue aquis salsis, & alijs quibusdam rebus iniuriatur eisdẽ, & ideo petunt Iudices. Et ita concludit præfatus Dominus Iac. Baldui. in dict. consil. Ex cuius dictis duæ eliciuntur conclusiones principales. Prima, quod aquæ salsæ in fundis priuatorum de iure sint ipsorum priuatorum, in quorum fundis sunt vt supra dixi quæstione 12. Secunda, quod Communitas nostra semper vsa fuit, quod ad ipsam, & non ad alium, salinæ, & ius salinarum pertineret, prout est hodie consuetudine introductum, & prout dicunt Andr. de Isern. & Card. Alexand. in capit. 1. Quæ sint Regal. & dixi supra quæstione 12.

ADDI-

ADDITIONES
EX MODERNIORIBVS
Vna cum Consilio D. Francisci Guidij I. V. D. Filij Authoris huius Tractatus in materia salinarum.

Salis onus est personale, & capitibus imponitur, & per Buccas vt vulgo dicitur Fullonus consil. 15. parte secunda.

Sal conducere per Territorium alienum non solutis aliquibus Gabellis, non est de Iure communi de genere prohibitorum Alexand. consil. 86. in principio volum. 4. per l. uectigal ff. de publica, & refert, & sequitur Roland. cons. 42. nu. 24. lib. 3. & videtur in hanc sententiam cit. Bertachinum de Gabellis in prima parte q. 4.

De Sale adest Tractatus Bernardini Gomesij, vbi quicquid Phylosophis, & Historicis cognitum fuit copiosè habetur.

De Datio transitus salis multa Cephal. cons. 139. lib. 4.

Hic cadit Consilium supradictum D. Francisci Guidij I. V. C. Volaterrani cuius copia hic inserta extabit, cum multa in eo in materia Salinarum habeantur.

DE CAVSA FORMALI MINERALIVM.

Liber Tertius.

SVMMARIA.

1 *Formalis causa siue forma est species, & exemplum.*
2 *Vel est intrinseca rei.*
3 *Vel perfectio rei.*
4 *Vel integratio, & collatio partium.*
5 *Substantialis vt in homine anima.*
6 *Accidentalis quæ possunt adesse, & abesse præter subiecti corruptionem vt color & aliæ qualitates.*
7 *Si qualitas habeatur loco materiæ accidentalis fit substantialis.*
8 *Extra rem vt exemplaris.*
9 *Intra rem vel declarans quiditatem.*
10 *Vel perficiens materiam.*
11 *Forma quandoque ponitur pro qualitate & tunc accipitur pro finali.*
12 *Vel pro ordine, vt in actibus hominum.*
13 *Vel pro vero esse rei, vt computatio partium.*
14 *Causa formalis per accidentalia cognoscitur.*
15 *Et per operationes sensitiuas.*
16 *Et per effectus inseparabiles, vt superficies & color, & in fructibus sapor.*
17 *Causa formalis per testes de uisu probatur.*
18 *Sublata naturali operatione & potentia tollitur forma, vt ab homine anima.*
19 *Vel sublatis communibus accidentibus vt si de terra fiat lapis coctus.*
20 *Vel sublata illa aptitudine, vt in Scipho in massam redacto.*
21 *Amissio formæ vitiat dispositionem.*
22 *Regula si non valet vt ago, non procedit in amissione formæ.*
23 *Forma rudis mineralium est numerus & proportio numeri.*
24 *Artificialis est illa aptitudo, vt in Scipho, lance vel Calice.*

TErtia principalis nunc sequitur pars opusculi nostri, in qua de formali causa mineralium tractandum est; Et sequendo ordinem aliarum causarum quædam præmitto. Primò quę sit causa formalis. Secundo quotuplex sit forma. Tertio, quot modis accipiatur. Quarto quomodo cognoscatur. Quinto quomodo amittatur. Sexto an omissio formæ vitiet dispositionem. Septimo quæ sit forma in proposita materia. Octauo, quis de ipsa modus agendi.

Circa primum dico secundum Aristot. 2. Physic. Tract. 3. capitu. 1. quod est species, & exemplum. Se-
1 cundum Anto. de Butr. in prohem. Gregoria. super Rubr. dico, quod forma est, quæ ad rem comparatur, velut intrinseca rei, & sic de forma
2 hominis est, quod sit rationalis: Ex quo infert formalem causam constitutionis esse, quod sit rationalis, honesta possibilis, iusta bona, & æqua alioquin non est constitutio 4. dist. cap. erit autem lex cap. final. de pręscript. & capit. final. de consuet. Secundum Baldum in leg. 1. §. pro secundo. C. de caduc. toll. dico, quod forma rerum naturaliũ nihil aliud est, quam perfectio earum. Secun-
3 dum præceptorem meum Bartolo. Sozzin. in leg. 1. §. & harum ff. de verborum obligation. forma nihil aliud est, nisi integratio, & collectio
4 partium substantialium, quod si vna pars deficit, tota forma annihilatur, quia forma non attribuitur, nisi rei perfectæ, & consumatæ leg. si is qui quadringēta §. vtrum ff. de reb. dub.

Circa secundum dico, quod forma multiplex est. Primo duplex
5 substantialis, & accidentalis; Substantialis est id propter, quod ipsa consistit, & vnde denominationem accipit, & est inuisibilis in qualibet re, vt in homine cuius substantialis forma est anima, vt in clem. 1. de summ. trin. & fide cath. quæ tamen videri non potest, sic nec forma substantialis ligni, vel lapidis, vel cuiuslibet rei videri potest, ita dicit Bartol. in 3. parte Thiberiad. versi.
6 quod si circa princip. Accidentalis dicitur illa, quæ potest adesse, & abesse præter subiecti corruptionem secundum Porphyr. vt albedo, nigredo, iuuentus, & senectus, quæ qualitates non dant nec tollunt esse rei leg. proponebatur ff. de iudic. leg. 1. §. de inspiciendo ff. de vent. insp. & not. Bartol. in loco præallegato. Sciendum tamen est, quod si qualitas habeatur loco materiæ, seu
7 substantiæ, & sic respectu ad aliud habito, dicitur tunc forma substantialis, licet in se ipsa sit forma accidentalis, quod maximè apparet in iuribus, quæ in superficie consistũt, vt in vsufructu leg. quid tamen §. quadrigæ cum leg. sequent. ff. quib. mod. vsufruct. amitt. Ita dicit Bald. in leg. 1. versicu. sexto videndum ff. de acquirend. possess. Præterea quædam forma est extra rem, & quædam intra rem. Forma extra rem
8 est, vt forma exemplaris, & vniuersaliter perfect.. .respectu maioris perfecta. Sed forma intra rem est duplex, quia quædam est forma de-
9 clarans quidditatem, & sic per se supernis est forma inferiori, & quædam est forma perficiens materiam, & ea est duplex, quia vel per-
10 ficit materiam vnius speciei, vt forma argenti, & tunc dicitur species, aut perficit materias diuersarum specierum, & tunc aut illæ materiæ habent vnitatem ordinis tantum, sicut est in ciuitate, & in exercitu, & tunc talis forma dicitur totũ, aut vltra vnitatē ordinis, & contractus habet alterationem, vt in Oximelle, & talis forma dicitur mixtio.

Circa tertium dico duo, quod forma quandoque ponitur pro qualitate, quandoque pro ordine, quan-
11 doque pro vero esse alicuius rei naturalis: Pro qualitate, vt quando qualitas habetur loco causæ finalis,
12 vel materiæ siue substantię. Pro ordine, quia ordo dicitur forma in actibus hominum leg. qui Romæ. §. Flauius ff. de verborum obligat.
13 Pro vero esse rei, quod est in rebus propria forma, & in ipsa etiam rerum natura ordo computationis partium retinet substantiam subiecti leg. non sunt liberi ff. de stat. hom.

Circa quartum quomodo cognoscatur forma? Respondeo, quod cum substantialis forma in quali-
14 betre sit inuisibilis vt dixi supra, †iu dicamus de forma rerum animatarum per formas accidentales, quas videmus, quia homo habet animã, & corpus sic organizzatum, ideo dicimus, quod est homo & si non haberet animam, nec illam formã, diceremus eum non esse hominem leg. non sunt liberi ff. de stat. hom. Idem dicendum est in rebus inanimatis in quibus cognoscimus terram, quia habet illa accidentia terræ exteriora. In rebus artificialibus cognoscimus formam per illam aptitudinem, quam habent ad illum finem, ad quem per artificem sunt factæ, vt sciphus, & domus. Ita dicit Bartol. in dict. lib. Tyberiad. versicul. quod si. Dicit etiam Bald. in d. versicul. sexto videndum, substantialem formam cognosci per opera-
15 tiones, nam animata cum agũt naturales operationes debitas propriæ speciei, & attingunt propriæ virtuti, per quam habent perfectionem, tunc nobis constat, quod habent formam, & est probatio ab effectu, & probatio sensitiua quæ est optima probatio, nam quærere rationem vbi habemus sensum, est infirmitas intellectus. Vbi ergo accidentia permanent in rebus animatis sensus, & motus, & non animatis, vt in lapide, & terra, & arbo-
16 re superficies, & color; in fructibus sapor, & maturitas quę est terminus motus tendentis ad substantiam rei. Ibi certum est esse formam substantialem; Et dicit Arist. 1. de Anima, quod accidentia magnam partem conferunt ad cognoscendum, quod quid est, sic de substantia potest reddi ratio per accidentia; quia forma substantialis re vera non videtur, sed color videtur, qui color est accidens, non substantia: Nec per hoc legistæ debent impugnare
17 dicta testium, qui se dicunt vidisse lapides, vel homines, quia dicta testium secũdum bonum, & ciuilem intellectum sunt intelligenda, & non cauillanda leg. stipulatio ista §. hæc quoque ff. de verborum obligation. non enim ad philosophiam est recurrẽdum, sed ad intellectum vulgi leg. librorum §. quod tamen ff. de leg. 3. cum enim intelligimus quid testis velit dicere, non curamus an loquatur propriè vel impropriè, vt leg. scire leges ff. de legibus. Vnde illa propositio apud legistas, quod non videtur homo, qui maximè ex inuisibili, idest ex anima ore consistit est deridenda, & merito respuenda; remotæ enim sunt a virtute iuris insidiæ leg. ita pudor C. de adult. Et mens legum non est disputare verbaliter, sed determinare realiter leg. 2. in fine C. comm. de leg. ideo sæpe improprijs vocabulis vtimur leg. si tibi ff. si cert. pet. vt dicit Bald. in dict. versicul. sexto videndum. Accedant not. per Bartol. in Tracta. de Teste in capit. de substantia.

Circa quintum quomodo perdatur forma? Respondeo, quod aut loqui-

loquimur in rebus animatis, & tunc dico, quod formam substantialem dicuntur amittere cum videmus rem a naturalibus operationi-
18 bus & solitis potentijs priuatam, tunc forma non est ibi, Et hinc fit vt amittat nomen rei, quod significat substantiam & omnia accidentia corrumpūtur a corruptione subiecti, & nomen appellatiuum mutatur, quod stante identitate substātię est immutabile, vt leg.3.ff.de leg.1. Exemplum in homine, cuius forma substantialis est anima, quæ separata desinit esse homo, & cadauer vocatur ff. de cadau. punit. per totum. Idem est in animatis anima sensitiua l. mortuo boue ff.de leg.2. & pariter in animatis anima vegetatiua; Aut loquimur in rebus inanimatis non artificialibus & tunc perditur substantiale cum res per-
19 dit illa comunia accidentia, ex quibus res sic denominatur, vt si de terra fieret lapis coctus, tunc amissa propria forma desinit esse terra, & transit in aliam speciem, & perdit primum nomen appellatiuum, & assumit aliud: Aut loquimur in rebus artificialibus, & tūc dico, quod perdunt formam substantialem, cū desinunt habere illam aptitudinem ad quam erant factæ, vt in scipho, qui tunc dicitur perdere formam cum ita fuerit conflatum, vt ad il-
20 lum vsum esse non possit, & desinit esse sciphus leg.Iulianus. §.sed & si quis ff.ad exhib.leg.quintus.§.cum aurum ff.de auro, & arg. legat. Ita dicit Bartol. in 3. parte Thiberiad. versicul. quod si. Aut quærimus quando qualitas ponitur pro forma substantiali, & tunc mutata qualitate, videtur mutata forma; Aut quando ponit ordo pro forma, & tunc destructo ordinis principio ordinatum totum destruitur leg.si debitorem ff. de pac. leg. non sunt liberi ff.de sta.hom. Ita dicit Bald. in dict.leg.1.ff.de rerum diuis. Et Dominus Bartol. Soz. in dict. leg.1. §. & harum ff. de verborum obligat. in lectura Senensi: Qualiter autem testes deponere debeant super amissione formæ, vt probent, & concludant, patet, ex prædictis, & ex his, quæ dicit Bartol. in Tract. de Teste in cap.de substantia, & in cap. de qualitate.

Circa sextum. An omnino formę
21 vitiet dispositionem? Dicas quod sic, & nedum in actu odioso, sed etiam in fauorabili vt est manuscriptio, eius omissio vitiat dispositionem legalem l.qui Romę, §.Flauius ff.de verb.oblig. Similiter omissio modi, & formæ in processu reddit processum nullum, & per consequens sententiam nullam leg. prolatam Cod.de sent.leg. cum hi. §. si prætor ff. de transact. plene in cap. cum dilecta de rescript. & in c. exhibita de iudic. est enim maius pec-
22 catum formæ, quam materiæ, quia licet sit peccatum in materia, si non valet actus, vt agitur valet, vt valere potest: secus si sit peccatū in forma leg.an inutilis ff.de acceptil.leg. si vnus §. si acceptilatio ff. de pact. & nimirum, quia forma est quę dat esse rei leg. Iulianus. §. si quis ff. ad exhib. & leg. proponebatur in fine ff. de iudic. A forma ergo tradita à lege, vel statuto non est recedēdum leg. constitutionibus ff.ad muncip. leg.certa forma & ibi hoc not. Ioa. de Plat.C.de iure fisc. lib.10. Plene Felyn. in capit. cum dilecta de rescript.

Circa septimum. Quæ sit forma in proposita materia? Respondeo, quod aut habemus obiectum ad naturalem philosophiam: Et tunc di-
23 co secundum Albert. magnum, referentem Auicennam libr.3. de mineralibus cap.6. quod numerus, &

proportio numeri vocatur forma, & hoc prout sunt in rudi forma. Si vero consideramus, prout sunt deducta in formam aliquam artificialem, & tunc forma est illa ap-
24 titudo, quæ sibi datur per artificem, vt in scipho, & calice, vel lance, vt dixi supra versicu. circa quartum. Aut habemus obiectum ad legalem philosophiam, & secundum hanc considerationem forma est duplex; forma tractatus, & forma tractandi: Forma tractandi triplex est, diffinitiua, diuisiua, & exemplorum positiua, vt dicit Alber. de Rosat. in Rubric. prohem. Digestorum, & Bald. in Rubr. ff. de iust. & iur. Forma tractatus est collocatio ad congruos titulos, vt dicit Anton. de Butr. in Rubric. prohem. Gregoria. & ibi Abb. in fine.

Circa octauum. Quis de ipsa causa formali modus agendi? Dico quod quatenus ad legalem cõsiderationem spectat forma tractatus est collocatio ad congruos titulos, vt materia congruè distinguatur, & formaliter. Et ideo primum agemus. *de Moneta.*

Postea *de Thesauris.*

Tertio *de Rebus aureis, & argenteis.*

Quarto *de Ornamentis.*

Quinto *de Vestibus auratis.*

***

D E

DE MONETA.

Titulus Nonus.

SVMMARIA.

1 *Vsus pecuniæ ad facilitatem permutationis est inuentus.*
2 *Iure gentium est inuenta.*
3 *A pecudibus dicta.*
4 *Largissimo modo pro qualibet facultate accipitur peuunia.*
5 *Largo modo pro qualibet re permutabili.*
6 *Stricto pro moneta.*
7 *Et ideo pecunia in statuto non intelligitur nisi de numerata.*
8 *Nisi ratio expressa inducat aliam speciem.*
9 *Pecunijs numeratis legatis non veniunt ad aliquid destinati.*
10 *Nec alicubi repositi.*
11 *Mobilium appellatione venit pecunia.*
12 *Sed non ea quæ est in nominibus debitorum.*
13 *Domo cum alijs rebus legata non venit pecunia.*
14 *Moneta quasi a monendo dicta ne qua fiat in ea fraus.*
15 *Numisma quasi à nomine Principis quod ibi apponitur.*
16 *Nummus à numerando.*
17 *Solidus à soliditate quia de solo auro fit.*
18 *Iuris intellectu non differunt, sed valore, & æstimatione differunt.*
19 *Solidi appellatione in iure intelligitur aureus.*
20 *Sed prolatus ab homine intelligitur de minuto.*
21 *Siclus valet quinque solidos, vel 20. Obolos.*
22 *Denarius denas libras æris, vel decem summos vsuales valet.*
23 *Denarius monetam specificam, Pecunia plures monetæ species significat.*
24 *Sed ex vsu vulgari denariorum nomine veniunt omnes monetæ.*
25 *Nummos primus Romæ signauit Seruius Rex, Antea Saturnus vel Tare pater Abrahæ.*
26 *Corij pecudini erat prima moneta.*
27 *Monetam cudere solus de iure potest Imperator.*
28 *Vel is qui ab ipso licentiam habeat.*
29 *Alias Princeps non potest.*
30 *Nisi hanc potestatem præscripserit.*
31 *Vel plena iura Imperij.*
32 *Priuatus non potest etiam cum priuilegio Imperatoris.*
33 *Per artifices expressos, qui monetarij dicuntur cudi debet.*
34 *Filij eorum non gaudent patrum priuilegijs nisi actu artem exerceant.*

35 Nec ijs gaudent nudi monetarum mercatores.
36 Nec pupilli licet sint de Collegio.
37 Principis, vel superioris expensis cudi debet.
38 Eiusdem valoris vt est in materia.
39 Licet de facto obseruetur contrarium.
40 Ad monetam legitimam requiritur.
1. Quod cudat authoritatem habens.
2. In loco publico.
3. Probæ speciei.
4. Iusti ponderis.
5. Forma publica.
41 Moneta Cæsaris iure debet esse aurea, Vsu est etiam argentea, & ærea.
42 Nummus aureus de iure est sexta pars vnciæ, vsu octaua.
43 In aurea debet esse imago Principis; In argentea vel ærea sufficit eius nomen.
44 Probæ speciei est si idem valet in massa, vt in forma.
45 Probitas vel pondus probatur à ministris ad hoc deputatis, vel a iudice vel partibus concordibus.
46 Expensis debitoris & creditoris talis æstimator solui debet.
47 Si non cudatur proba datur recursus ad superiorem.
48 Auri precium augeri vel minui potest à Principe vel authoritem cudendi habente.
49 Si non habeat requiritur consensus populi.
50 Pro valore currenti, quilibet accipere tenetur.
51 Sed non Ciuitas alterius iurisdictionis.
52 Quæ in dubio non præsumitur.
53 Proba moneta debet solui à debitore.
54 Aureis legalibus donatis intelliguntur antiqui, & non moderni valoris.
55 Aureis promissis debentur, qui sunt in vsu.
56 Moneta promissa debetur currens in Ciuitate.
57 Si duæ currant inspicitur consuetudo, & verisimilitudo.
58 Si diuersus est valor loci contractus à loco destinatæ solutionis attenditur locus contractus.
59 Sed si agatur contra eum qui soluere debet attenditur locus solutionis.
60 Si duo contrahant in tertio loco, loci valor non eorum patriæ debet attendi.
61 Vna moneta per aliam est æstimabilis.
62 Duabus monetis in Ciuitate currentibus, debitor eligere potest ad soluendum quam volit, nisi aliter pactum sit.
63 Vnam monetam pro alia veluti argenteam pro aurea debitor soluere potest, nisi debitor damnum recipiat.
63 Aureis in auro promissis argentei solui possunt.
64 Pro debito auri vel argenti in massa non potest solui pecunia nisi sit eiusdem probitatis, ponderis, & liga.
65 Pecunia alterata in liga vel pondere non potest solui pro antiqua meliori.
66 Alterata in valore non in liga solui potest.
67 Si antiqua est reprobata in totum, valor eius cum noua solui debet.
68 Si tamen reperiatur antiqua solui potest.
69 Debitor morosus soluet æstimationem quanti plurimi.
70 In debito dotali antiqua solui debet vel eius valor siue deterior sit siue

ſiue melior.

71 Debitum expreſsè quantitatis & monetæ veluti librarum 100. in Flòrenis debet ſolui in quantitate 100. librarum, licet Florenus ſit valoris varij.

72 Depoſitum 100. librarum in Florenis, 100. libræ debentur non attento valore Floreni. Si in Florenis æſtimatis valor ipſorum eſt ſoluendus, nulla habita ratione librarum. Si depoſitum ita fiat vt non confundantur eadem moneta eſt in indiuiduo reſtituenda.

73 Moneta in teſtamento relicta iuxta valorem teſtamenti ſolui debet.

74 Idem in debito ex laudo vel ſententia.

75 Idem in Emphiteoſi niſi aliter præſcriptum ſit.

76 In legato annuo debetur materia currens per annos.

77 In ſtatuto item moneta currens.

78 Aureis ſtatuto debitis, ſoluendi, qui ibi cuduntur vel currunt.

79 Debitum ex reſcripto vel Priuilegio Principis iuxta currentem monetam ſoluendum.

80 Debitum ſoluendum in loco ſoluendum eſt iuxta valorem loci.

81 Debitum iuratum iuxta valorem illius temporis eſt ſoluendum ſi moneta illa non ſit reprobata.

82 Antiquam pro noua debitor ſoluere poteſt dummodo non ſit reprobata.

83 Augumentum vel diminutio monetæ non attenditur ſi modico tempore durauit.

84 Monetam non legitimam creditor non tenetur recipere.

85 Nec liberatur debitor licet approbata ſit à campſore, niſi recipiens ſit ſciens.

86 Vel niſi pro bona alteri ſoluerit donec ab ipſo non moleſtetur.

87 Contra campſorem aget creditor ſi ex eius approbatione damnum acceperit.

88 Debitor quantitatis pecuniæ pro ſpecie liberatur ſi ſpeciem reddat.

89 Traditio monetæ aureæ pro argentea vel alia eſt contractus innominatus.

90 Moneta aliena bona fide accepta tranſit in dominium recipientis.

91 Debitum monetæ currentis in Dolfinatu ad illam rationem ſolui debet.

92 Moneta non eſt vendibilis neque locabilis ſed mutuabilis.

93 Monetam commodans ad pompam poteſt aliquam mercedem recipere, & talis contractus eſt locatio.

94 Falſa eſt moneta vel miſtione materiæ vel defectu nominis Principis, vel ex defectu authoritatis in eo qui cudit.

95 Falſans monetam Imperatoris incurrit in crimen læſæ Maieſtatis, ſed alterius Principis minoris non incurrit.

96 Falſans monetam, auream Imperatoris cum eius imagine, comburendus eſt & eius bona confiſcanda.

97 Non auream, vel non cum imagine Imperatoris capite plectendus & num. 100.

98 Tondens non cudens vltimo ſupplicio damnandus.

99 Si tonſa remaneat in ſuo iuſto valore non punitur.

101 Pena capitis antedicta non eſt mors ſed deportatio.

102 Falſanti opem ferentis pœna eſt deportatio.

103 Deportatio vero eſt hodie exilium perpetuum.

104 *Incipiens falsare, si inceperit & non perfecerit pœnitentia ductus excusatur si quis non potuit punitur.*

105 *Circa falsantem monetam hęc sunt specialia.*

1. *Quilibet illum accusare tenetur.*
2. *Condemnatus non appellat.*
3. *Punitur is cuius in domo cuditur.*
4. *Quilibet illum capere potest.*
5. *Conscios reuelare tenetur.*
6. *Accusatori dat pręmium Iudex ad eius arbitrium.*
7. *In iudicium sine pręcepto trahi possunt.*

106 *Opem ferens falsario eandem pœnam committit.*

107 *Expendens falsam stamni uel plumbi incidit in pœnam falsi, ęris vero vel argenti in leuiorem pœnam.*

108 *Et pęnam euadit si doceat unde habuerit.*

109 *Vel si habens sit bonę conditionis & famę.*

110 *Vel si paucam monetam habeat.*

111 *Expendens reprobatam punitur pęna extraordinarię non falsi.*

112 *Emens falsam plumbeam, uel stamneam scienter, uel uendens incidit pęnam falsi; Si bona fide emit, & ad alium licitum finem non punitur.*

113 *Fundens monetam committit pœnam falsi.*

114 *Nisi sit aurifex ad artis suę opera conficienda.*

115 *Falsans monetam reprobatam non incidit in pœnam falsi.*

116 *Fabricans monetam sine licentia superioris licet non falsam committit pœnam falsi.*

117 *Identitas pecunię per signa in re uel extra rem probari potest.*

118 *Numeratio pecunię per vissum probatur.*

119 *Deterioratio probatur per plenam scientiam, & tempore, deteriorationis, & ante deteriorationem.*

120 *Tabellio asserens in instrumento monetam esse bonam non tenetur illud Scire.*

121 *Is apud quem repertę sunt stampę falsę monetę, torqueri propterea potest.*

122 *Nisi sit homo bonę conditionis, & famę.*

123 *Valorem antiquum probare tenetur qui illum petit.*

124 *In libello petitionis monetę si agitur actione debet exprimi numerus, Si personali certi conditione iudicium intententandum.*

125 *Traditur forma libelli vel accusationis in crimine falsę monetę argenteę, & aureę.*

Potior vsus, & magis necessarius metallorum, nempe auri, argenti, & æris fuit Moneta ad rerum iustam, & commodam æstimationem inuenta; Prima igitur tractatio metalli ad formam redacti erit moneta. In qua.

Primò quæro. Quare fuerit inuenta moneta? Respondeo propter difficultatem permutationum
1 fuisse inuentam, quia antiqui vtilia inutilibus permutabant secundum necessitatem temporum, ac rerum: sed quia non semper, nec facile concurrebat, vt cum tu haberes, quod ego desiderarem inuicem haberem, quod tu accipere velles, electa materia est cuius publica, ac perpetua æstimatio difficultatibus permutationum æqualitate quantitatis subueniret, eaque materia publica forma percussa auri,

ri, vel argenti, vt dicit textus iuncta glosa in leg. 1. ff. de contr. empt. & ita notat ibi Paul. de Castro in lectura Florentina, & Bartol. Veron. in leg. pecuniæ quæstione 6. ff. de verborum signification. Aristoteles idem dicit Primo Politicorum, & quinto Ethic. & Sanctus Thomas 2. 2. quæstione 77. articul. 1.

Secundò quæro. Quo iure fuerit inuenta moneta? Bartol. in leg. 1. ff. de contr. empt. dicit, se credere, quod nummi sint inuenti de iure gentium, quia nulla gens est,
2 quæ non habeat materiam formam publica signatam. Idem notat Iason. in leg. ex hoc iure in vltim. not. firmans, quod sit a iure gentium inducta, licet non sic, vt ab Imperatore ff. de iustit. & iure. Et idem notat Fabian. de Monte de emption. & venditio. quæstione 1. princ. in fine.

Tertiò quæro. Vnde dicatur pecunia, & quid sit? Ad primum
3 vnde dicatur Hysidor. in dict. cap. 17. dicit pecuniam a pecudibus appellatam, sicut iumenta a iuuando: omne enim patrimonium apud antiquos peculium dicebatur a pecudibus, in quibus consistebat eorum vniuersa substantia: Vnde & pecuarius vocabatur, qui erat diues, modo vero pecuniosus. Idem dicit Bartol. Veron. in leg. pecuniæ in quarta quæstione ff. de verborum signification. allegat August. in libr. de Doctrina Christiana, & 1. quæstione 3. capitul. totum quicquid. Ad secundum. Quid sit pecunia dicas, quod propriè est substantia de pecudibus veniens, vt probatur in dict. cap. totum quicquid, & notat Cardin. Zabar. in clem. 1. §. porro de verborum signification. & Bartol. Veron. in dict. leg pecuniæ in 3. quæstione, & Hysidor. in dict. cap. 17. qui dicit, quod pecunia de pecudibus prius proprietatem habebat, & nomen.

Quartò quæro. Quot modis accipiatur pecunia, & quid veniat appellatione pecuniæ? Respondeo, appellationem pecuniæ tripliciter
4 accipi, largissime, largè, & strictè. Primo largissime pro tota substantia, & omnibus corporibus, & rebus. 1. quæstione 3. capitul. totum quidquid, & iura etiam comprehenduntur leg. pecuniæ, & ibi glosa ff. de verborum signification. Secun-
5 do largè pro omni re mutabili, hoc est, functionem recipiente in pondere, numero, & mensura leg. 2. §. creditum, & leg. singularia secundum vnum intellectum ff. si cert. pet. & leg. talis scriptura ff. de leg. 1.
6 Tertio strictè pro pecunia numerata leg. 1. in princ. & leg. Iulianus §. mutui ff. ad maced. & notat in dict. leg. singularia secundum alium intellectum, & notant Docto. in dict. leg. 2. §. creditum, & Bartol. in dict. leg. talis scriptura, & Franc. de Curte in leg. 1. in 1. not. Cod. de proh. seq. pecus. & Bartol. Veron. in leg. pecuniæ quæstione 7. vbi latissimè ff. de verborum significat. & Corn. in consil. 229. licet claram arbitrer versicul. restat lib. 4. Thomas Doccius Senensis in dict. leg. 2. §. creditum ff. si cert. peta.

Quintò quæro. Quid in statuto facientem mentionem de pecunia, qualiter intelligatur? Respondeo, quod verbum pecunia prolatum à statuto verificatur in pecunia nu-
7 merata, quod declara, vt infra. Primo ita dicit Bald. in leg. 2. § creditum ff. si cert. peta. quia statuta sunt stricti iuris, & strictè intelligenda leg. quod constitutum ff. de testam. mil. leg. constitutionibus & ibi not. ff. ad municip. sed pecunia strictè sumpta nihil præter pecuniam numera-

meratam compræhendit leg. sed Iulianus. §. mutui ff. ad maced. iuncta leg. 1. eodem tit. Quod dictum intelligas procedere in statuto exhorbitanti, & odioso: Ita enim loquitur textus in dict. §. mutui, aliter enim videtur dicendum in statuto, quam in dispositione iuris comunis, quoniam statutum recipit interpretationem declaratiuam, vt est textus in cap. cum dilectus de consuet. leg. 2. Cod. de noxal. ita dicit Alexand. in leg. talis scriptura in princ. ff. de leg. 1. Secundo hoc not. præceptor meus Bartol. Soz. in dict. leg. 2. §. creditum, quod propriè verbum pecunia cōprehēdit pecuniam numeratā l. solutū C. de sol. & ex hoc infertur secundū Bald. ibi, quod si extat statutū, quod prohibitio facta in contractu pecuniario, apposita pœna, intelligatur de pęna pecuniaria non de alia pęna per illum textum: Sed in contrarium adducit textum in leg. 1. in princ. iuncto fine ff. de calumnia: vbi in materia pœnali, non solum venit pecunia numerata, sed etiam aliæ res, quem tex. adducit Dominus Anton. quod in materia pœnali extensio fit ad casum, qui latè sumpto vocabulo, continetur, quando si non contineretur, tolleretur statutum, vel inferretur illi magna plaga, & hunc intellectum tradit illi textui, vt dicit Soz. loco præallegato. Tertio idem notat. Iason. in dict. leg. talis scriptura versicul. secundo adde, quod pecunia strictè sumpta secundum Bartol. accipitur pro numerata allegat textum in leg. litigatores §. quod ait Prætor ff. de arbitr. limitat tamen conclusionem Bartol. nisi
8 ratio expressa in leg. pœnali loquente de pecunia habeat locum in alia specie sicut in pecunia, tunc terminus pecunia intelligeretur largè, imo largissime, quamuis materia sit pœnalis. Textum habes notat. & ibi exemplum in leg. 1. §. final. cum leg. sequent. ff. de calum. quem textum ponderat Dominus Anton. in dict. dispu. vt supra dixi. Quarto quod in statutis pecunia accipiatur pro numerata tenet Nellus in dict. §. creditum, vbi refert Bald. dicere, quod si statuto cauetur, quod omnis pœna adiecta contractui pecuniario intelligatur facta in fraudem vsurarum tale statutum habebit locum in omnibus rebus consistentibus in pondere, numero, & mensura. Sic enim huiusmodi statutum à iure comuni declaratur leg. cum proponas. Cod. de vsur. non tamen habebit locum in pœna adiecta obligationi specierū. Quinto eandem conclusionem tenet Dominus Thommas Doccius in dict. §. creditum referens Bald. ibi velle, quod statutum faciens mentionem de pecunia intelligatur solum de pecunia numerata propter communem vsum loquendi, qui ita se habet; Dicit tamen quod talis vsus esset probandus, cum sit facti, vt per Bartol. in leg. labeo ff. de sup. leg. Sed Dominus Franc. de Curte in leg. 1. in p. not. Cod. de prohib. seq. pecu. dicit, quod imo absque probatione communis vsus loquendi videtur in dubio intelligendum de pecunia numerata per tex. in dict leg. sed Iulianus. §. mutui ff. ad maced. Sic etiam videmus in statutis exorbitantibus, & odiosis, vt intelligatur de pecunia numerata, vt sentit Bartol. in dict. leg. talis scriptura. Et idem etiam in rescriptis secundum Ludou. Roman. in sing. 215. incip. tu habes galos allegat Innocent. in capitul. sedes de rescript. tangit Alexander in dict. leg. talis scriptura ff. de leg. 1. Et hæc sunt quæ reperio in dicta quæst.

Sextò quæro. Quid compræhendatur

datur legatis pecunijs numeratis? Respondeo secundum Dominum Philippum Dec. in consil. 381. Visis his, quæ accuratè, quod compræhenduntur omnes pecuniæ, qualescũque sint: Ad hoc textus in leg. si chorus. §. 1. ff. de lega. 3. vbi dicitur, his verbis, quæ mobilia mea erunt, do, lego, nummos repositos, vt mutui darentur non esse legatos, Proculus ait, vt eos, quos præsidij causa repositos habet, vt quibusdam bellis ciuilibus factitassent, eos legato contineri & sæpè audiuisse se rusticos senes ita dicentes pecuniam siue peculio facilem esse peculium appellantes, quod præsidij causa reponeretur. Ex isto textu tres colliguntur conclusiones; Prima est, quod in tali legato non veniunt
9 nummi destinati, vt mutuo darentur, & cum solum excipiantur nummi, qui mutuari debent, datur intelligi, quod omnes alij nummi qualescunque sint in legato includuntur, quia exceptio facta in vno casu, confirmat regulam in alijs casibus non exceptuatis leg. quæsitum. §. denique ff. de fund. instru. & ibi Bartol. Secunda conclusio est, quod in tali legato veniunt nummi repositi causa præsidij, & sic com-
10 præhenduntur nummi repositi in specie, & hoc confirmatur, quia, vt dixi, excipiuntur solum nummi, qui mutuo dandi sunt, ergo omnes alij remanent in legato. Tertia
11 conclusio est, quod in legato mobilium veniunt pecuniæ, vt ibi specialiter hoc colligitur, & notat Angel. in Auth. de nupt. in §. quia parum: cum enim pecunia tractari, & moueri possit, merito sub legato mobilium compræhenditur, vt notat per glosa in leg. mouentium ff. de verborum signification. spec. in Tit. de fruct. & inter. §. primo versicul. sed pone, Maria. Sozzin. in libr. 8. quæstione 8. de oblat. non tamen compræhenduntur no-
12 mina debitorum appellatione mobilium cum sint tertia species, vt notat. Bartol. in dict. leg. mouentium, nisi de ipsis facta sit specialis mentio, vt dicit Philipp. Dec. in d. consil.

Septimò quæro. Quid si maritus legat vxori domum cum omnibus alijs rebus, quæ in ea sunt, An compræhendatur pecunia? Iason. in leg. singularia column. 14. versicul. vltra eos ff. si cert. peta. dicit, quod in ipso legato sic vniuersali,
13 etiam si dictum esset nulla omnino excepta non continetur pecunia stricte sumpta, sed frumentum & aliæ res text. & singularis ad hoc in leg. si mihi meum. §. final. ff. de leg. 3. & ratio illius textus est, quia pecunia non circumscribitur loco leg. si fideicommissum. §. tractatum ff. de iudic. limitat tamen illum textum, per alium valdè notabilem in leg. si chorus §. 1. ff. de leg. 3. quem declarat Dec. vt dixi in præcedente quæstione & ita consuluit Cornel. in consil. 49. in præsenti consultatione column. final. versicul. circa pecuniam libro tertio.

Octauò quæro. Vnde dicatur moneta, Vnde numisma, Vnde nummus, & Vnde solidus? Respondeo secundum Hysidor. Ethimol. libr. 16. capitul. 17. quod mo-
14 neta appellata est, quia monet, ne qua fraus in metallo vel in pon-
15 dere fiat. Numisma est solidus aureus, vel argenteus, vel æreus, qui ideo numisma dicitur, quia nomi-
16 nibus Principum, & effigiebus signabatur. Nummi à Numa Romanorum Rege dicti sunt, vel à numero, vt dicit Salycer. & ibi refert Iason. in leg. singularia ff. si

cert.

cert. pet. & in leg. talis scriptura column. 5. ff. deleg. 1. Solidus à soliditate dictus est, quia de solo auro fit vt dicit glos. in leg. 1. Cod. de vet. num. potest. libr. 11. & ibi notat etiam Lucas de Penna allegando Hysidorus vbi supra.

Nono quæro. An differant numisma, nummus aureus, & soli-
18 dus? Dicit glosa in Rubr. Cod. de vet. num. potest. libr. 11. quod idem sunt, & in leg. 2. Cod. de sportul. & sic inter se de iure non differunt vt notat Bartol. & Ioann. de Platea in dict. leg. . Et pro eodem accipiuntur leg. quoties Codic. de suscept. & arch. lib. 10. §. final. Instit. de poe. tem. litig. Sed secundum consuetudinem hodie alius est aureus alius est nummus, alius est solidus, vt dicunt Bartol. & Ioann. de Platea in dicta Rubrica.

Decimo quæro. Qualiter accipiatur solidus? Respondeo, quod
19 aut à iure profertur, & intelligitur de solido aureo, quorum septuaginta duo constituunt libram auri leg. quoties Codic. de suscep. & arch. supra allegata leg. final. ff. de in ius voc. & notat. in leg. quicunque Cod. de seru. fug. Ioann. de Platea in dicta Rubrica Arch. & Domi. in capitul. si quos 12. quæstione 2. Ioann. Andr. in Add. Specul. de instrument. edit. §. porro. versicul. final. Sed quando profertur ab homine intelligitur secundum consuetudinem regionis de solido minuto, & sic
20 monetæ minutæ leg. Imperatores in fine ff. de contr. emptio. leg. nummis ff. deleg. 3. leg. semper in stipulationibus ff. de regul. iuris ita notat Bartol. & Ioann. de Platea in dict. leg. quotiens, & in dicta Rubrica & Abbas in capitul. conquerente de offic. ordin. & Anton. de Canar. de insinuat. quæstione vltima.

Vndecimo quæro. Quid sit siclus? Respondeo, siclum, de quo habetur Leuitici capitul. final. Numeri capitul. 7. & capitul. 17. & 30. esse monetam quæ valet quinque solidos, vt dicit Rabi. Salomon
21 Exodi capitul. 22. vbi Niccolaus de Lira dicit, quod cum non exprimatur cuius monetæ, melius videtur dicendum, quod valor determinatus sit nobis incertus, quia monetæ, & pondera auri multum variantur secundum tempora, & varias regiones, vt etiam dicit Ioan. Fabian. Institut. de Attil. tuto. §. final. Dicitur etiam Ezechielis capitul. 45. quod siclus viginti obolos habet.

Duodecimo quæro. Quid sit denarius, & an inter denarios, & pecuniam sit differentia, & quid appellatione denariorum côtineatur? Ad primũ dicas, quod denarius est genus monetæ argenteæ, quod de-
22 nas libras æris valeret, vt inquit Varro. Sed Lucas de Penna in leg. 1. Cod. de vet. num. potest. libr. 11. dicit, quod denarius inde dictus est, quod decem nummos vsuales valeret, vt habetur in Historia Scolastica.
23 Ad secundum dicit Cardin. Zabar. in clem. . §. porro de verborum signific. quod denarius est, qui pro decem nummis olim computabatur, vt etiam dicit Lucas de Penna: pecunia est propriè substantia de pecudibus veniens. Hodie tamen accipitur pro eodem: & probatur in leg. scire debemus in princ. ff. de verborum obligat. & ibi not. Iason. in vlt. not. & in l. nummis in prin. ff. de
24 in lit. iur. Ad tertium dicit Cardin. quod nomine denariorum continetur omnis moneta, siue magna, siue parua, aurea, vel argentea, vel

vel alterius generis, & hoc, quia fauorabile est sic intelligi, & quia indistinctè textus in dict. §. porro. loquitur, licet nummis legatis veniant exiguiores leg. nummis. legat. ff. de leg. 3. Et not. Guido Pap. quæstio. 492. in principio.

Decimo tertio quæro. Quis fuerit monetæ inuentor? Dicit Plinius
25 lib. 33. c. 3. Quod Seruius Rex primus signauit æs; antea rudi vros Romæ Remeus tradit signatumque est nota pecudum, vnde & pecunia appellata. Argentum signatum est anno vrbis 585. Nota æris etiam primo bello Punico fuit ex altera parte Ianus geminus, ex altera rostrum nauis: Nota argenti fuere bigæ atque quadrigæ, & inde bigati, quadrigatique dicti. Aureus nummus post annum 62. percussus est, quam argenteus: Eutropius de gestis Romanorum lib. 1. cap. 1. dicit Saturnum æreos nummos primum instituisse. Dicit etiam Hysid. libr. 16. capit. 17. Saturnum signari nummos, & inscribi instituisse, atque ab eo æreum nummum inuentum esse, ac propterea ærarium Saturno a gentilibus consecratum fuisse; Antiquissimi enim, vt ipse dicit nondum auro argentoque inuentis vtebantur: Nam primus ærea pecunia in vsu fuit, postea argentea, deinde aurea subsecuta, sed ab ea, quæ cępit, & nomen retinuit Alber. de Rosat. in leg. 1. ff. de contr. empt. dicit se referisse in scriptura autentica, quod prima moneta quæ fuit fabricata in mundo, fuit fabricata per Tare patrem Abrahæ, qui erat optimus artifex, & eam fabricauit ad petitionem Nini Regis, qui tunc regnabat, & fuerunt primi triginta denarij, quos fabricauit, & illi ijdem fuerunt dati Iudæ à Iudeis in proditione Christi: Refert Alber. de Rosat. Bartol. Veron. in leg. pecuniæ quæstion. 5. ff. de verborum significatio. & Guido Pap. Decis. 498. Sed cum illi triginta denarij, qui fuerunt dati Iudæ fuerint argentei, vt dicitur Matth. capitul. 26. Ergo non fuit prima moneta, vt supra dixi. Dici tamen potest, quod fuerit prima, quæ de argento fabricata fuit.

Decimo quarto quæro. De qua materia antiqui monetam fecerint? Dicit Hysidor. in dict. capit. 17. quod de corio pecudum nummi incudebantur, & signabantur
26 antequam æreus nummus à Saturno inuentus fuisset. Idem dicit Plin. libr. 33. capit. 1. & Bartol. in leg. 1. ff. de contr. empt. dicit, quod antiqui signabant in corio, quidam hodie signant in charta, & not. etiam Fabian. de Monte de emptio. & vendit. quæstion. 1. in fine.

Decimo quinto quæro. Cui liceat cudere monetam? Respondeo primo, quod soli Imperatori,
27 & nullus alius potest de iure cudere monetam leg. 3. Cod. de fals. monet. Ita notat Bartol. in leg. 1. capit. de vet. num. pot. libr. 11. & Ioann. de Platea ibi super Rubric. & Bald. in consil. 34. Domini della Scala libr. 5. vbi dicit, quod est de regalibus, quæ competunt soli Principi, vt in capitul. 1. quæ sint Regal. & ibi etiam notat Baldus. Secundo dico, quod potest cudere monetam ille, cui Impe-
28 rator concessit & sic hodie fit à Regibus, & Ciuitatibus ex indulto imperiali vt notat glosa Bartol. & Ioann. de Platea in dict. leg. 1. Cod. de vet. num. potest. & notat Azzor. ibi in summa dicens, quod monetam illis tantum fabricare conceditur, quibus Imperator concesserit, vel cui cudendi ius dederit:

Et subdit, quod Imperatores Ciuitatibus fere singulis, vt monetas sub earum nominibus fabricarent concesserunt, & not. etiam Bartol. in leg.final.Cod. de fals. mone. & Guido Papa decis.498.

Decimo sexto quæro. An liceat Ciuitatibus, vel Baronibus cudere
29 monetam? Dicas quod non, vt tenet glos. Cyn. & Bartol.in leg.3. C. de fals.mon.& Abbas in cap. quanto de iureiur. quæst.2.Sed limita tripliciter. Primo nisi cuderet ex Priuilegio Imperatoris vt dixi in præcedenti quæstione, & ita tenet Azzo.in summa, vt dixi, & Abbas in dict.quæstion.2.Secundo nisi Ciuitas, vel Princeps seu Baro. hoc ius
30 cudendi præscripsisset per tantum tempus, de cuius initio non extaret memoria, vt cap. super quibusdam §.preterea extra de verborum signif icat. facit quod not. Bartol. in leg. vectigalia ff.de publica:Ita dicit Abbas in dict. quæstion. 2. & tenent Bartol. & Ang. in leg. penultim. C. de fals.mon. vbi dicunt,quod Ciuitates & Barones ex longissima consuetudine possunt excusari. Tertiò
31 nisi esset talis,qui præscripsisset iura Imperij, vt not. in simili Innoc. in cap.cum P. tabellio de fide instrum. & per Bartol. in leg. infamem ff. de public. iudic. Ita dicit Abbas in d. quæstion. 2. & Ioann. de Plat. in Rubr.C. de vet. num. pot. & Bald. in leg. penult. Cod. de falsa mone. vbi dicit, quod authoritas consistit in habendo merum imperiũ. Idem not.Guid.Pap.decis.498.

Decimoseptimo quæro. An priuatus ex priuilegio sibi concesso possit cudere monetam? Dicas, quod
32 non, quia rescriptum concessum præsumitur subreptitium, & non valet leg. final. Cod. de fals. mone. quod satis videtur consonum rationi, cũ in priuato sit temeritas quædam: ideo non est credendum Imperatorem ipsi annuere, etiam si diceret se ex certa scientia id factum esse: Ita dicit Salyc. in dict. leg. final. Et ibi dixit Bartol. huiusmodi priuilegium concessum priuato fortasse non valere; Et firmat Ioan. de Platea in leg. 1. Cod. vet. numism. potest lib 11.& Iason.in leg. ex hoc iure in vlt. not. ff. de iust. & iur. Et Hyppol. de Marsil. in leg. qui falsam column. 8. versicul. & circa ff. de fals.

Decimo octauo quæro. Per quos debeat cudi moneta, & qui gaudeant immunitate concessa monetarijs? Respõdeo ad primum, quod
33 cudi debet per monetarios ad cudendum a Principe deputatos, qui non liberantur dicto munere aliquo priuilegio leg. 1. & ibi not. Ioa. de Plat.C.de murileg.lib.11.& leg. cum procuratores C. de moneta, & metall.lib.11.& leg.ne quis Cod.de dignit.lib.12.& not.Ioann. de Plat. in Rubrica C.de murileg. Ad secundum Guido Pap. quæstion. 402. incip. Sed quid de monetarijs,respondet, ponens infrascriptas conclusio-
34 nes: Prima, quod priuilegia concessa monetarijs, & operarijs monetarum non transeunt ad eorum liberos per leg. 1.& leg.semper §.immunitati,& leg. in honoribus §.munerum ff. de vac. & excus. mun. de consuetudine tamen in Regno Frãciæ,& Imperio, si actu exercent officium dicuntur monetarij. Secunda conclusio, quod monetarij actu, & habitu, qui continuant opera monetariorum, dum monetæ cuduntur,gaudere debent priuilegijs monetariorum & esse debent exempti a contributione tributorum, & aliorum subsidiorum. Tertia conclusio,quod mercatores,& alij non operantes continue in dictis monetis, dum ipsę cuduntur non debent gaudere

35 gaudere ipsa immunitate, vt dixi etiam supra. Quarta cóclusio, quod pupilli, & adulti liberi monetariorum, & operarioru, qui non possunt
36 operari defectu ætatis, non debent gaudere ipsa immunitate non contribuendi in subsidijs, neque alijs priuilegijs concessis monetarijs, etiamsi collegio monetariorum sint aggregati.

Decimonono quæro. Cuius expensis debeat cudi moneta? Respondeo, quod expensis publicis, &
37 sic Principis, vel Ciuitatis facientis cudere, vt dicunt Bartol. & Ioan. de Plat. in dict. leg. 1. Cod. de vet. num. potest. quod patet, quia tan-
38 tum debet valere in forma, quantum in materia, vt ibi dicit Ioan. de Plat. & Bartol. in leg. 1. ff. de auro, & argent. legat. & in leg. paulus ff. de solut. licet dicat, quod Innoc. in cap. quanto de iureiur. teneat contrarium: Cuius opinionem seruat consuetudo, vt dicit Bartol. in leg. qui falsam ff. de fals. vbi tenet opinionem de qua supra, & in leg. 2. §. mutui ff. si cert. pet. vbi Cornel. Perus. dicit opinionem Bartol. esse comunem, & in decisiuis sequédam;
39 cuius opinio est etiam æquior, licet de facto seruetur opinio Innoc. vt dicit Anton. de Butr. in dict. capit. quanto articul. 1. & ibi Abb. colum. 6. dicit, quod seruatur opinio Inno. tam in expensis, quam in modico lucro.

Vigesimo quæro. Quæ requirantur ad monetam rectè faciendam. Respondeo, tria requiri, materiam, pondus, & formam, vt not. in capit. quanto de iureiur. & in leg. 1. vbi Ioann. de Platea Cod. de vet. num. pot. libr. 11. & idem dixit Hisid. lib. 16. cap. 17. Bald. vero in l. final. Cod. de fals. mone. dixit, quod requiruntur iustitia, & veritas: Veritas consistit in qualitate materiæ, & impressione veræ formæ, & Iustitia in pondere, vt d. cap. quanto, & leg. 1. ff. de contr. empt. Authoritas consistit in habendo merum imperium. Sed Ioa. de Plat. in l. fin. C. de vet. num. potest. latius dicit quinque requiri. Primò, quod cudatur
40 authoritate eorum, qui habent potestatem de iure, vel ex priuilegio, vel ex præscriptione, vt not. in Rubr. eod. tit. & not. in l. 1. C. de iur. Reipub. lib. 12. hoc enim connumeratur inter Regalia c. 1. in princ. Quæ sint reg. Secundò quod cudatur in loco publico arg. l. si quid extraordinarium, & l. fina. C. de leg. lib. 10. non autem in priuato arg. l. 1. C. null. lic. infren. lib. 11. & quod not. in Rub. C. de Fabricens. lib. 11. Tertiò quod sit probæ speciei. Quartò quod sit legitimi ponderis, vt d. l. 1. C. de vet. num. potest. & l. 1. C. de pond. aur. lib. 10. Quintò, quod sit forma publica percussa l. 1. ff. de contr. empt. & l. quintus §. aurum, ff. de aur. & arg. leg.

Vigesimoprimò quæro. De quo
41 metallo debeat cudi moneta? Respondeo, quod Imperatoris moneta debet cudi de optimo auro l. fina. & ibi not. Ioan. de Plat. C. de vet. num. potest. lib. 11. hodie tamen, cùm Imperium per Regna sit diuisum quilibet in suo regno auream monetam, vel argenteam, vel æream fabricari facit. Dicit Azzo. in summa eod. tit. & glosa ibi in Rubric. & in l. 3. C. de fals. mon. & Ioa. de Plat. in d. Rubrica.

Vigesimo secundo quæro. Cuius ponderis debeat esse moneta aurea? Respondeo quod iure debet esse tanti ponderis, quod septuaginta duo aurei faciant vnam libram auri l. quoties C. de suscept. & arch. lib. 10. & notat glosa, & Ioan. de Platea in Rubrica C. de vet. num. potest. & Roffred. in libell. iuris

Cano-

Canonici in ſeptima parte, Rubrica qualiter formetur in crimine falſæ monetæ, & Paul. de Caſtro in leg. final. in fine Cod. comm. de lega. in lectura Florentina in fine, & Guido Pap. quæſtion. 492. verſicul. ſed iuxta & ſic facta recta com-
42 putatione quilibet aureus habet ſextam partem vnciæ, vt dicunt Bartol. & Ioan. de Plat. in dict. leg. quoties Abbas in cap. 1. & final. de Iud. hodie vero aurei Florentini, Veneti, Bononienſes, Senenſes, Ianuenſes, & ſimiles, quibus vtimur octo conſtituunt vnciam, & ſic nonaginta ſex faciunt libram auri in maſſa, vt dicunt gloſ. Bartol. & Ioa. de Plat. in dict. leg. quoties, & in Rubric. Cod. de vet. num. poteſt. & Iaſon. in leg. fina. ff. de in iuſ. voc. & in leg. puniri Cod. ſi contra ius, vel vtilit. public. & Paul. de Caſtro, Thommas Doccius, & Iaſon. in leg. ſi duobus Cod. de verborum ſignificatio. & Iaſon. in leg. 2. §. ex his ff. de verborum obligat. vbi dicit marcham auri continere octo vncias ſecundum Ioan. Fab. Inſtit. de Attil. tuto. §. nos autẽ, & ſic marcha eſt tertia minus, quam libra, & ſic ſexaginta quatuor ducati faciunt vnam marcham, vt dicit Iaſon. ibi, & in leg. final. ff. de in iuſ. voc.

Vigeſimo tertio quæro. Qua forma debeat ſignari moneta? Re-
43 ſpondeo monetam auream habere debere imaginem Principis leg. final. Cod. de vet. num. pot. lib. 11. & leg. 1. eodem titul. & ibi gloſa Bart. & Ioann. de Plat. & gloſa, & Paul. de Caſtro in leg. 1. ff. de contr. empt. Si vero ſit moneta argẽtea, vel ærea debet habere nomen Principis pro forma ſua leg. quintus §. ſi aurum ff. de auro, & argent. legat. vbi nomẽ Philippi in illa moneta erat ſculptum; Et ita dicit Ioann. de Plat. in dict. leg. final. & Bald. in conſil. 34. Domini della Scala libr. 5.

Vigeſimo quarto quæro. Quando dicatur moneta eſſe probæ ſpeciei? Dicas ſecundum Bartol. & Ioann. de Plat. in dict. leg. 1. Cod. de vet. num. poteſt. quando tantam
44 vtilitatem affert in forma, quantam in ſpecie, ideſt, quod tantum valeat ille aureus ſi redigatur ad maſſam quantum valet in forma. Et notat etiam Bartol. in leg. 1. ff. de auro, & argent. legat. & in leg. Paulus ff. de ſolut. gloſa, & Paul. Caſtr. in leg. 1. ff. de contr. empt. in lectura Florentina, & Fabian. de Monte de empt. & vendit. in 5. quæſtion. princ. circa principium.

Vigeſimo quinto quæro. Per quem debeat declarari monetam eſſe probæ ſpeciei, & iuſti ponderis?
45 Reſpondeo per illum, qui deputatus eſt a Cõmuni, qui tenet ſigillum ſeu pondus publicum vt leg. quoties Cod. de pond. aur. lib. 10. & not. Bartol. & Ioann. de Platea in leg. 1. Cod. de vet. num. poteſt. Et ſi iſte, qui eſt præpoſitus ſigillo ſeu ponderi Florenorum, vt eſt Florentiæ, approbat, vel improbat Florenos, ſtatur ei tam de valore, quam de bonitate Florenorum, vt dicunt Bartol. Angel. & Ioan. de Plat. in dict. leg. quotiens. Si vero non eſſet aliquis a publico deputatus dicas, vt dixi ſupra, fieri debet electionem a iudice, vel a partibus peritorum in arte.

Vigeſimo ſexto quæro. Quid ſi aliquid ſoluendum eſt approbatori monetæ, cuius expenſis ſolui de-
46 beat? Dicas id ſoluendum eſſe communibus expenſis debitoris, & creditoris leg. 3. §. 1. ff. fin. reg. Ita determinat Bartol. in leg. Paulus verſic. quæro quando ff. de ſolut.

Vigeſimo ſeptimo quæro. Quid ſi Ciuitas habens priuilegium cudendi monetam non cudit probæ ſpeciei. An poſſit habere recurſus

ad

ad Principem? Respondeo, quod
47 potest vt dicit Bartol. & Ioann. de Platea in leg.fina.Cod.de vet.num. potest. vbi dicit Bartol. se vidisse in Marchia, quod cum per Rectorem Marchiæ cuderetur quædam moneta, quæ non erat probæ speciei, fuit per Prouinciales Marchiæ facta quærela ad summum Pōtificem. Et ita dicit ibi Ioann. de Platea per cap. quanto extra de iureiur. subditos habere recursum ad superiorem, quod reducat monetam ad probam speciem, & valorem.

Vigesimo octauo quæro. An valor aurei augeri vel minui possit
48 & per quem? Respondeo, quoad primum posse augeri, vel minui leg. 2. & ibi Bartol. & Ioann. de Platea Cod. de vet.num.potest.qua diminutione facta, minuitur æstimatio rerum, quæ ad florenos venduntur secundum Bartol. Ex quo notat ibi Ioann. de Platea, quod si precium certæ monetæ minuitur, necesse est quod precium & ęstimatio rerum singularū respectu eiusdem materiæ minuatur. Circa secundum dico huiusmodi diminutionem, vel augmentum aureorum fieri solum a Principe, vel ab habente auctoritatem ab eo, vt dicunt glosa, & Ioann. de Platea in dict. leg. 2.

Vigesimo nono quæro. An in diminutione monetæ, vel augumento valoris requiratur consensus populi? Anton. de Butrio in cap. quan-
49 to artic. 2. de iureiur. quod requiratur in inferiore ab Imperatore vt Regibus, & Baronibus: Sufficit tamen consensus maioris partis magnatum Regni secundum Innoc. de quo dubitat Abbas in dict. capit. quanto, quia tractatur de præiudicio singulorum arg. not. in cap. cum omnes de constitut.

Trigesimo quæro. An quis cogatur accipere monetam pro æstimatione taxata a superiore? Dico, quod
50 sic leg. final. & ibi notat Bartol. & Ioann. de Platea cap. de vet. num. potest. qui dicit. Nota. Quod vnusquisque debet recipere monetam pro quantitate, & valore a superiore determinatis, alioquin punitur, vt dict. leg. 1. eodem tit. Et idem notat Bartol. in leg. qui falsam ff. de fal. vbi dicit esse casum. Et si non recipit, punitur, vt dict. leg. final. C. de vet. num. potest. lib. 11.

Trigesimo primo quæro. An monetā factam in vna Ciuitate sub vna æstimatione cogatur quis recipere in alia Ciuitate pro dicta æstimatione? Dicas secundum Bartol. in dict. leg. final. Cod. de vet. numism. potest. libr. 11. Quod cum Ciuitates non possint cudere monetam, nisi
51 auctoritate Principis, vt notatur in Rubrica eodem titul. & supra dixi, dicendum esse quod aut Princeps concessit ciuitati, quod posset publicam monetam facere, quæ possit per vniuersum expendi, & tunc cogitur recipere, quia Princeps ipse videtur fecisse, vt dict. leg. 2. Aut concessit quod faceret monetam expendendam in suo territorio tantum, & alij alterius territorij non coguntur recipere. Aut dubitatur, & videtur in dubio con-
52 cessisse solum quod in suo territorio expendatur arg. leg. cum vnus §. penultim. ff. de bon. auth. iud. possid. leg. final. ff. de iur. omn. iudic. & leg. 1. ff. de curat. dat. ab his. Et cum decisione Bartoli transit Ioan. de Platea in dict. leg. 2. versicul. sed nunquid.

Trigesimo secundo quæro. De quibus aureis sit facienda solutio?
53 Respondeo de illis faciendam esse, qui sint iusti ponderis, & boni auri leg. eleganter §. qui reprobos ff. de pign. actio. Et licet in instrumentis soleant adijci illa verba boni auri & iusti ponderis, tamen frustra adij-

ciuntur, quia ſic intelligitur, quamuis aliter non exprimatur, quoniam non boni auri, & iniuſti ponderis reprobantur, & expendi non poſſunt vt dict. §. qui reprobos, Ita dicit Angel. in leg. lecta poſt principium ff. ſi cert. pet. quem refert Fabian. de Monte de emption. & venditiōn. quæſtion. 5. princ. colum. 3.

Trigeſimo tertio quæro. Quomodo in donatione, quæ æget inſinuatione aureus accipiatur? Re-
54 ſpondeo, quod intelligitur de aureis legalibus, quorum ſeptuaginta duo conſtituunt vnam libram auri: Et ideo cum hodie ducati, quibus vtimur non ſint tanti ponderis, multo plures auri requiruntur ad faciēdū quingētos de illis antiquis: Et ſic valebit donatio vltra ſeptingentos aureos modernos, vt dicit Paul. de Caſtr. in leg. final. Cod. comm. de leg. & ibi Thomas Doccius Senenſis, Bald. & Petr. de Math. in leg. illud Cod. de ſacr. eccl. ad finem: Guido Pap. quæſtion. 492. & Iaſon. in leg. final. ff. de in ius voc. & in d. leg. puniri, & in dict. leg. 2. §. ex his. vbi dicit obtinuiſſe, quod donatio vſque ad octingentos aureos, quibus hodie vtimur valeret, & notat Ioan. in add. ſpec. in tit. de inſtrum. edit. §. porro verſicul. final. & Anto. de Cannar. in Tracta. de inſinuat. q. final. & conſuluit Bartol. Sozzin. in conſil. 48. In præſenti conſultatione verſicul. circa ſecundum colum. final. libr. 1. concludens, quod quantitas quingētorum aureorum intelligitur de legalibus vltra quam quantitatem requiritur inſinuatio, vt leg. ſancimus §. 1. Cod. de donat. & vltra non valet, vt leg. ſi quis argentum Cod. eodem titul. Extenditur vltra octingentos ducatos Senenſes. Vnde habita conſideratione aureorum legalium valebit vſque ad octingētos ducatos donatio abſque inſinuatione, & ita etiam conſuluit Dec. in conſil. incip. memini me alias conſuluiſſe, quod cōſilium adhuc non eſt impræſſum.

Trigeſimo quarto quæro. Quid ſi quis promiſſit mille aureos ad
55 quod pondus dare teneatur? Reſpondeo, quod tenetur dare ad pondus ſtatutum per commune Ciuitatis, non obſtante quod diuerſorum ponderum currant in ipſa ciuitate; Si autem certum pondus vel certa menſura non eſſet in communi, ſed eſſent diuerſa pondera, tunc recurrendum eſſet ad conſuetudinem ciuitatis; Sin autem de conſuetudine non appareret, vel apparerent diuerſæ conſuetudines, quod eſt minimum ſequendum eſt, leg. quod minimum ff. de regul. iur. Ita dicit Angel. in leg. modios C. de ſuſcept. & arch. lib. 10. facit quod not. Bartol. in leg. ſemper in ſtipulationibus vbi etiam Dec. ff. de reg. iur.

Trigeſimo quinto quæro. Quid ſi promitto centum libras, de qua pecunia videar promittere? Reſpon
56 deo de moneta currente in Ciuitate cuius reſpectu dicitur ſolidus, & libra leg. nummis ff. de leg. 3. Ita dicit Bartol. in leg. Paulus in princip. ff. de ſolut. & Anton. de Butr. in cap. quanto de iureiur. & de vſuali, & currente in loco cenſetur ſenſiſſe, vt eſt gloſ. in clem. 2. de decim. & ibi Cardin. Zab. quæſtione 13. Cornel. conſil. 287. In hac conſultatione verſicul. deueniendum libr. 1. Sed quid ſi ſunt diuerſæ monetę, & promitto centum libras de quibus intelligitur? Reſpondeo ſecundum conſuetudinem ciuitatis, & veroſimilitudinem eius, quod agitur. Secundum conſuetudinem, vt ſi eſt conſuetudo; quod in ſerico, & in pannis appellatio ſolidi, & libræ referatur ad Florenos minutos antiquos, & in alijs rebus de Florenis nouis intelligatur: ita intelligatur. Secundum veroſimilitudinem di-

co, quia si intelligeremus appellationem solidi, & libre referri ad monetam nouam, cõtingeret, quod res magni præcij pro modico daretur, & contra. Si intelligeremus de monetam antiquam contingeret, quod res vilis præcij daretur pro magno; Vnde semper debemus inspicere vero similitudinem hanc ex qualitate rei leg. semper in stipulationibus, & ibi not. ff. de regul. iur. leg. Imperatores ff. de contr. empt. Ita notat Bartol. in leg. Paulus in princ. ff. de solut. ponens exemplum in Ciuitate Florentiæ, in qua sunt floreni antiqui, & noui. Et not. Ant. de Butr. in capitul. quanto iuxta finem de iureiur.

Trigesimo sexto quæro. Quid si diuersus est valor monetæ in loco celebrati contractus à loco destinatæ solutionis quis valor attendatur, an contractus, an solutionis? Maria. Sozzin. in capitul. dilecti articul. vltim. versicul. Ita ex prædictis extra de foro compet. dicit, quod attendi
58 debet locus contractus, quia quoad interpretationem verborum inspicimus consuetudinem loci, vbi contractus est celebratus non destinatæ solutionis per leg. si fundus ff. de euict. cum sim. & tenet Bartol. in leg. contraxisse ff. de verborum obligatio. & latius in leg. 1. C. de summ. trin. & fid. cath. & ex hoc dicit consuluisse, quod cum quidam Spoletanus esset electus in Præsidem Ciuitatis Senarum, & conduxisse Spoleti officiales suos constituto salario ad Florenos soluendos in Ciuitate Senarum, & diuersus esset valor monetæ Senarum, soluendos esse Florenos secundum cõsuetudinem Ciuitatis Spoletanæ, quod Nota: Sed quid si Scolaris vltra montes facit contractum cum Campsore, & sibi fiant literæ cambij de soluendis centum Florenis in Ciuitate Florentiæ, cuius loci valor attendatur? Dominus Petr. de Math. in leg. cunctos populos versicul. sexta limitatio Cod. de summa trin. & fid. cath. dicit quod ad interpretandum vocabulum Florenorum inspicimus consuetudinem loci vltramontani vbi est factus contractus, vt intelligatur de florenis auri in auro, quod dicit sibi videri attento dicto Barto. ibi, quod dicit vtile ad interpretationem monetarum; Et sic non inspiceretur alia diuersa consuetudo Ciuitatis Florentiæ in qua est destinata solutio: Vel potest dici secun-
59 dum ipsum, quod aut scolaris vult agere contra mercatorem Florentinum, qui Florentiæ acceptauit literas cambij, & inspicitur consuetudo Florentiæ, quia ibi videtur fieri contractus: Aut vult scolaris agere contra mercatorem vltramontanum, cum quo fuit contractum de centum florenis soluendis in Ciuitate Florentiæ, & inspicitur consuetudo loci vltramontani, vbi factus fuit ille contractus licet alibi sit destinata solutio per dictum Bartol. in dict. leg. cunctos populos. Ex cuius dictis infert ibi insignis Doctor Dominus Thomas Doccius Senensis, quod si duo Senenses faciunt contractum Florentiæ, & alter alteri promisit mille florenos, deinde promissor conueniatur Senis, & velit soluere mille florenos ad rationem librarum quatuor pro floreno prout in dubio Senis intelligitur promittendo Florentiæ nec exprimendo quales; Creditor autem velit mille florenos de illis quibus v-
60 tuntur Florentiæ, videlicet de florenis auri imaginarijs, qui appellantur de sigillo, quod obtinebit creditor, cum attendi debeat locus contractus in istis decisorijs; Relinquit tamen cogitandum, vt ibi refert Ioann. Bapt. columm. 68. versicul. quarto inferas.

Trigesimo septimo quæro. An

vna moneta per aliam sit æstimabi-
lis? Dicit Bartol.in leg. Paulus ff. de
solut.quod pecunia auri, vel argen-
61 ti, grossa æstimatur per minutam,
minuta autem non æstimatur per
grossiorem, quia non possum dice-
re, quod per florenum æstimetur
vnus nummus paruus, & per conse-
quens, nec duo, nec tres, & sic de
singulis. Aceruus vero nummorū,
vel vna summa nummorum bene
potest æstimari per florenum, sed
ipsi nummi per se considerati non,
& hoc patet ad sensum, & quia illa
res aliā dicitur æstimare, quę est cō-
uertibilis in aliam quancunque, vt
leg. 1. ff. de contr. empt. Sed moneta
parua est conuertibilis in omnem
maiorem, ergo per illam maior ęsti-
matur; sed moneta magna non est
conuertibilis in omnem maiorem,
ergo per monetam magnam non
æstimatur minor. Sequitur decisio-
nem Bartol. Cornel. consil. 135. ad
euidentiam columm. final. versicul.
similiter lib. 3.

Trigesimo octauo quæro. Quid
si duæ monetæ currunt in loco. An
de vtraque poterit fieri solutio, &
cuius sit electio? Ioannes Andr. in
clem. 2. de decim. dicit, quod po-
test, & quod erit electio soluentis,
62 Giul. de Monte Laudens. ibi dicit,
quod si altera ex istis monetis est
vsitatior de illa soluetur l. si seruus
plurium. §. final. ff. de leg. 1. Alio-
quin si communiter currunt erit
electio soluentis: Et hoc casu proce-
dit solutio ibi præcedens, quæ vide-
tur etiam hoc sensisse cum dicat,
quod moneta communiter currit,
id est sit ęquè vsitata cum alia, quod
etiam tenet ibi Paul. de Leazz. quod
si quando sunt æquè vsitatæ intelli-
gitur de minori leg. nummis ff. de
leg. 3. leg. semper in stipulationibus
ff. de regu. iur. quod procedit quan-
do obligatio non est determinata ad
certū genus pecuniæ, vt dicit Card.
in d. clem. 2. quæst. 12.

Trigesimo nono quæro. Nūquid
debitor possit soluere vnam pecu-
niam pro alia, vt argenteam, vel
æream pro aurea? Dicas secundum
Bartol. in leg. Paulus q. [illegible] ff.
de solut. quod aut creditor passurus
est aliquod damnū recipiēdo in alia
62 forma: Et tunc non tenetur recipe-
re dict. leg. paulus, aut nullum dam
num passurus est, & tunc in alia
materia recipere non tenetur, vt
puta argentum pro auro, quia mu-
tuum debet restitui in eodem gene-
re, & in eadem bonitate, vt leg. cum
quid ff. si cert. pet. Et aliud pro alio
inuito creditori solui non potest vt
leg. 2. eodem titul. Aut vult restitue-
re in materia eadem sed in alia for-
ma, vt puta Florentinos aureos pro
Senensibus: & communiter tene-
tur, quod recipere cogatur; Con-
suetudo tamen est in multis parti-
bus, vt etiam in alia materia possit
restitui, quæ seruanda est, quia taci-
tè videtur contrahi secundum con-
suetudinem loci, vt leg. quod si no-
lit. §. qui assidua ff. de ædil. edit. facit
leg. labeo ff. de supell. lega. vt dicit
Abbas concludendo mentem Bar-
toli in dict. leg. Paulus in cap. quan-
to de iureiur. qu. fin.

Quadragesimo quæro. Quid si
essent promissi Floreni centum auri
in auro, An fieri possit solutio in alia
moneta? Dominus Franciscus de
Curte in dict. leg. cum quid qu. 10.
§. si cert. pet. dicit, quod per illa ver-
63 ba duplicata, quæ plus operantur
leg. balista ff. ad trebell. intelligi de-
bet facta promissio de aureis in au-
ro iusti ponderis, adeo quod isto ca-
su non possit fieri solutio in mone-
ta: Et subdit fuisse consultum Papiæ
per insignes Doctores, quod vbi in
instrumento apponuntur dicta ver
ba boni auri, iusti ponderis, & rectæ
ligæ multum operantur, & non pos
set eo casu creditor cogi recipere
mone-

monetam proauro per ea quæ no-
tant Bal. & Ang.in l.lecta ff. si cert.
pet. columm.2. & sentit Bartol. in
dict.leg.paulus ff. de solut.Et sic di-
cta verba multum operantur.

Quadragesimo primo quæro. An
possim soluere pecuniam si mutua-
sti argentum, vel aurum? Dicas se-
cundum Preceptorem meum Bart.
Sozzin. in leg.2.§. mutui datis.ff. si
cert. pet. qui ponit tres conclusio-
nes. Prima est, quod quando pecu-
nia est eiusdem bonitatis circum-
scripta forma potest solui pecunia
64 pro pondere argenti, quando solue
retur ad pōdus. Et ita procedit con-
clusio Bartol. & communis ibi se-
cundum Roma. Secunda conclu-
sio est, quod vbi pecunia formata,
circumscripta forma non est tantæ
bonitatis, non potest solui pecunia
pro argento, licet sit eiusdem æsti-
mationis, quia non est eiusdem vti-
litatis, puta ponderis; Et ita proce-
dat opinio Bartol. & communis.
Tertia conclusio est, quod pro ar-
gento non potest reddi pecunia ære
contaminata, licet eiusdem æstima-
tionis secundum Bartol. & omnes,
nec valet limitatio Pauli Castrensis
ibi, qui vult posse solui, quando idē
pondus est in illa pecunia, veluti si
dō tibi 12.libras pecuniȩ ȩre conta-
minatæ pro decem libris argenti:
Dico enim, quod non valet, quia
non esset eiusdem bonitatis, & qua-
litatis dict.leg.cum quid. Ita conclu
dit Bartol. Sozzin. in dict.leg. & ibi
Iason. in 3. columm. versicul. in se-
cunda quæstione.

Quadragesimo secundo quæro.
Quid si tempore contracti mutui,
vel debiti facti currebat vna mone-
ta, quæ postea mutata, vel deterio-
rata est, An solui debeat secundum
antiquam? Dominus Bartol. Sozz.
in dict.leg.cum quid ff. si cert. peta.
in hac re ex dictis Doctorum ponit
quinque conclusiones. Prima est,
quod quando pecunia non tollitur
in totum, sed alteratur respectu pon
65 deris, vel ligæ, & isto casu non po-
test reddi ista pecunia alterata, sed
debet reddi æstimatio prioris pecu-
niæ. Ita est de mente Bartol. in dict.
leg. cum quid, & est textus in leg.
paulus ff. de solut. & ita etiam te-
nent communiter Doctores ibi &
in cap. quando de iureiur. nisi con-
suetudo aliter se haberet, vt dicit
Bartol. in dict.leg. paulus. Secunda
conclusio est, quod quando pecu-
66 nia est alterata in valore non in bo-
nitate intrinseca ad tempus non
perpetuum isto casu potest reddi in
eadem bonitate intrinseca, & ita
procedat opinio Bartol. & commu-
nis, quia vtique si creuisset valor pe-
cuniæ fuisset reddenda in eadem bo
nitate per tex. in leg. secundum na-
turam ff. de regul.iur. Tertia con-
clusio sit, quod vbi æstimatio pecu-
niæ est mutata in perpetuum, suffi-
cit, quod reddatur pecunia in ea-
dem bonitate intrinseca per text. in
dict. leg. cum quid, quia esset eun-
dem ponderis, Ita est conclusio Bar
tol. in dict.leg. cum quid, & Bartol.
& Doctores in dict. leg. Paulus: Et
licet Dominus Anton. teneat con-
trarium in dict.capitul.quanto, Ta-
men Aret.respondet eius fundamē-
67 tis in l.quod te ff. si cert.pet. Quarta
conclusio sit, quod quando pecunia
antiqua est in totum reprobata,
tunc debet solui æstimatio antiquȩ:
non autem potest solui pecunia an-
tiqua, quia reproba pecunia non
facit liberationem leg. eleganter. §.
qui reprobos ff. de pign. act. Ita te-
nent Bald. Angel. & Paulus de Ca-
stro in dict.leg.cum quid, & Bartol.
in dict.leg.paulus; & est tex. in cap.
cum canonicis, & in capit.olim de
censibus & approbant hanc opinio
nem Dominus Anton. & Abb.in d.

capit. quanto. Ita tamen concluſio
procedit quando pecunia antiqua
nõ reperitur, quia licet ſit reproba-
ta, videtur, quod reddi poſſit pecu-
68 nia antiqua in eadem bonitate; Et
hanc opinionem tenet Petr.& Cyn.
in leg. minorum C. in quibus cau. in
int. reſt. non eſt neç.& Cyn. in dict.
leg. cum quid, vbi etiam Roman.&
Ioann. Andr.& Imol. in dict. capit.
quanto, Et plerique Doctores, quos
refert Alexand. in dict. leg. quod te
ff. ſi cert. pet. Vltima concluſio ſit,
69 quod vbi debitor eſt in mora debet
reddi pecunia in ęſtimatione quan-
ti plurimi fuerit a tempore moræ
leg. vinum ff. ſi cert. peta. & eſt opi-
nio Bartol. & Doctor. in dict. leg.
paulus, vbi Bartol. limitat iſtam cõ-
cluſionem, vt procedat, quando
damnum contingit in pecunia groſ
ſa, ſecus ſi in minuta, quam impu-
gnant Anton. & Abbas in dict. cap.
quanto, & Doctores, vt dicit Franc.
de Curte in dict. leg. cum quid quę-
ſtione 2.

Quadrageſimo tertio quæro.
Quid in contractu dotis, An fieri
debeat reſtitutio aureorum ſecun-
dum æſtimationem contracti ma-
trimonij? Reſpondeo, quod ſi dos
70 fuit data in moneta antiqua in illa
debet fieri reſtitutio, quod intelli-
ge, ſi poſtea eſſet variata moneta in
materia, vel in forma; Sed ſi eſſet ea-
dem moneta tamen valor floreni
creuiſſet, vel decreuiſſet hoc non
inſpicitur niſi a tempore moræ, vt
leg. vinum ff. ſi cert. peta. Ita dicit
Bartol. in leg. res in dotem ff. de iu-
re dot. & ita conſuluit Corneus in
conſil. 287. In hac conſultatione in
2. dubio lib. 1. & in conſil. 321. De
pluribus effectualiter lib. 3. conclu-
dens, quod ſi moneta eſt deteriora-
ta, vel mutata in bonitate intrinſe-
ca, quia non eſt eiuſdem ligæ, vel
eiuſdem ponderis, vt erat tempore
contractus, ſolutio debet fieri de
moneta antiqua vel ſolui debet æſti-
matio antiquæ monetæ capit. olim
extr. de cenſ. prout, & ſi melior mo-
neta ſit in vſu tempore ſolutionis
debet ſolui antiqua moneta, vel
eius æſtimatio capit. [illegible] quam canoni-
cis eodem tit. de cenſib. & not. Bart.
in leg. Paulus ff. de ſolut. & in leg.
cum quid ff. ſi cert. pet. & ibi Docto
res, & conſuluit Bartol. Sozzin. in
conſil. 298. Pro fundamento libro
2. & Corn. in conſil. 229. Interam-
men. lib. 1.

Quadrageſimo quarto quæro.
Quid ſi mutuaui, vel dedi in dotem
71 centum libras in florenis, An ſit fa-
cienda reſtitutio in æſtimatione
quæ erat, vel quæ nunc eſt? Reſpon
deo, quod iſta verba ſoluo, vel do in
dotem centum libras in florenis ni-
hil aliud denotant, quam do tibi
iſtos florenos in ſolutum pro cen-
tum libris leg. ſi ſtipulatus fuero de-
cem in melle ff. de ſolut. & ideo non
poſſunt peti niſi centum libræ, ſicut
ſi aliqua res eſſet data in dotem ęſti-
mata leg. cum dotem Cod. de iur.
dot. & leg. ſi æſtimatis ff. ſolut.
matr. & damnum, & lucrum in Flo
renis contingens pertinet ad eum
qui recipit. Ita dicit Bartol. in dict.
leg. Paulus verſicul. ſed quæro. ff.
de ſolut. & ita conſuluit Baldus in
Ciuitate Aſculi vt refert Aret. conſi.
11. & ita tenet Abb. in capit. quanto
ad finem de iureiur. & Bartol. Sozz.
in dict. conſil. 298. in princ. allegat
Bald. in conſil. 229. Punctus quæſtio
nis lib. 2.

Quadrageſimo quinto quæro.
Quid in depoſito aureorum, quid
ſit reſtituendum? Reſpondeo con-
72 ſiderandum eſſe ſub qua forma fa-
ctum ſit; Nam ſi dictum ſit depono
apud te centum libras in Florenis
dicendum eſt, quod centum libræ
ſint reſtituendæ, vt eſt dictum in

præce-

præcedenti quæſtione, quia videor tibi illos Florenos. vendere pro illis centum libris, & præcium apud te deponere l.certi conditio.§.fin.ff. ſi cert.pet.facit l. ſi ex præcio C. eo. tit. Si vero [illegible] Depono apud te centum libras in Florenis, hoc pacto, quod reddas in Florenis ſub eadem æſtimatione, tunc ſub eadem æſtimatione debet reddi; probatur in l.pen.§. mancipia.ff.ſolut. matr. Sed ſi non ſit dictum in eadem æſtimatione, puto, quod debeat reddi in æſtimatione communi, quæ eſſet tempore, quo fieri debet ſolutio, ut l. ſi ſtipulatus fuero decem in melle.ff.de ſolut. Ita concludit Bart. in d.l.Paulus ad finem ff. de ſolut. & iſto caſu periculum, & commodum diminutionis, & augumenti pertinet ad debitorem, ſeu depoſitarium: Vnde tenetur reſtituere in Florenis ſecundum æſtimationem exiſtentem tempore ſolutionis arg.l.cum dotem C.de iure dot. Et ita dicit Abbas in cap.quanto uerſic.vltimo colum.fin.de iureiur.qui in fine dicit; in depoſito, vide textum notabilem in l. in naue, & quod ibi not.ff.loca.& ſatis videtur conſiderandum, quid fuit tacitè actum, an ſcilicet pecuniam depoſitam cōfunderet cum ſua, an quod teneret ſeparatam.

Quadrageſimo ſexto quęro. Quid ſi ex teſtamento debeatur & alteratur, vel diminuitur moneta, quod
73 tempus ſit attendendum? Reſpondeo, quod attendi debet valor qui erat tempore teſtamenti, quia de eo videtur teſtator ſenſiſſe, vt l. vxorem.§.teſtamento. ff. de leg.3.& l. fin.in princip.ff. de auro, & argento lega.tenet Ioan.Andr. in additione Specul. in titul. de obligatione, & ſolutione. §. nunc aliqua, verſic.ſed pone, & ita tenet Abb. in dicto capit. quanto columna penultima verſ. quid autem de iureiur. Et intelligit de perpetua alteratione, & ita tenet Iaſ. in l.cum quid ad finem.ff.ſi cert.petat.& conſuluit Maria.Sozz.conſ.6. prædicta conſultatio lib. 1.

Quadrageſimo ſeptimo quæro. Quid ſi in laudo, vel ſententia fiat mentio de moneta: an quoad æſti-
74 mationem attendatur tempus laudi, vel ſententiæ? Refert Abbas in dicto capit.quanto columna penultima verſiculo quid autem, Oldradum conſulendo voluiſſe quod attendatur tempus laudi, & idem dicit in ſententia iudicis condemnantis, quod voluit etiam Abbas in capit. olim de cenſ.& Maria. Sozz. conſilio ſexto, columna finali, vbi refert conſilium Oldradi libro ſecundo.

Quadrageſimo octauo quæro. Quid in Emphiteota, qui promiſit ſoluere canonem in certa moneta, quæ poſtea eſt in valore mutata: An teneatur ſoluere ſecundum antiquam? Iaſon in l.2. columna 55. quæſtione 36.C.de iure emphit.dicit Albericum ibi formare quæſtionem, & tandem concludere, quod ſit facienda ſolutio ſecundum æſti-
75 mationem antiquam: & ſic quod tempus celebrati contractus, & non ſolutionis inſpiciendum ſit, ſiue creuerit, ſiue decreuerit valor monetæ. Sed ipſe Iaſ.dicit,& concludit magis communiter teneri in locis allegatis, quod aut mutata eſt antiqua moneta in materia, vel in forma; aut vero non eſt mutata materia, nec forma, ſed eius qualitas, ideſt eius valor. Primò caſu ſiquidem reperitur moneta antiqua, & eius curſus ſit reprobatus, tunc debebit ſolui de moneta noua, ſecundum æſtimationem tamen antiquæ monetæ: vtrunque expreſsè dicitur in capit. olim cauſam, & in capit.

cum canonicis de censibus. Secun-
do vero casu, quando mutata est
moneta in qualitate vt quia eius va-
lor sit variatus, & tunc aut debitor
non fuit in mora soluendi, & potest
soluere de illa moneta secundum
æstimationem, quæ currebat tempo
re celebrati contractus, & ita potest
procedere opinio Alberici alioquin
secus l. vinum cum ibi no. ff. si cert.
pet. de qua materia per Bar. & alios
in l. Paulus ff. de solut. & per Bart.
& omnes in l. cum quid. ff. si cert.
petat. & in alijs locis allegatis ibi
per Ias.

Prædicta uero declarantur, & li-
mitantur ab vsu, & lapsu tanti tem-
poris, quo legitima sit inducta præ-
scriptio. Nam si per 40. annos alia
sit soluta quam moneta cõtractus,
certe non poterit emphiteota com-
pelli ad aliam soluendam quam
quæ sit præscripta. Ita concludit
Corn. consilio 181. Visis nonnullis
columna penultima, & fin. libro 2.
per dicta Host. in tit. de cens. versic.
Quid si moneta, & per notata in ca-
pit. olim de censib. Et comprobatur
per Rom. consilio 123. Circa pri-
mum dubium versic. Quoad secun-
dum, & tenet Franc. de Curt. in l.
cum quid quæst. fin. ff. si cert. petat.

Quadragesimonono quęro. Quid
si legatum vel debitum est annuũ:
An debeatur secundum tempus le-
gati vel debiti, vel secundum tem-
pus anni quo solui debet? Respon-
76 deo pecuniam solui debere secun-
dum cursum, & valorem, qui adest
tempore solutionis donec sit in mo
ra: Et sic interim stat diminutio ad
periculum legatarij l. vinum ff. si
cert. pet. Ita dicit Dominus Anton.
in d. c. quanto vers. ex his patet col.
fin. de iureiur.

Quinquagesimo quæro. Quid in
statuto. An attendatur tempus con-
diti statuti in valore monetæ, vt si
eo disponatur, quod pro tali deli-
cto soluantur tot aurei, vel tot den-
tur officiali demum alteratur mo-
neta perpetuo? Specul. in tit. de so-
lut. §. nunc aliqua versic. pone, di-
cit, quod debet solui de pecunia
currenti tempore delicti, & tempo-
77 re salarij soluendi, quia de tali vi-
detur statutum sensisse; vnde mu-
tata pecunia videtur mutatum sta-
tutum arg. cap. translatio de const.
Sed Abb. in dicto cap. quanto ver-
sic. quid autem in statuto dicit con-
trarium, ego multum dubito de hoc
dicto: quid enim si tempore statuti
Florenus valebat longe plus quam
hodie, dicemusne, quod debeat sol
ui ita modicum, cum statutum vo-
luerit mensurare pœnam cum de-
licto, quod fieri debet cap. nec affe-
ramus 24. quæst. 1. & l. rectè. ff. de
pęn. Et idem dicit Abbas in salario
constituto officiali, & casus videtur
iudicio suo in contrarium in capit.
olim de cens. Nec obstat clem. 2. de
deci. vbi solutio fit de pecunia cur-
renti, quia ibi non alteratur dispo-
sitio, nam ibi solum dicitur, quod si
alicui conceditur decima benefi-
ciorum potest solui de pecunia cur-
renti non enim est vis, de qua solua-
tur, dummodo decima soluatur. Et
hanc opinionem, quod attendatur
tempus statuti conditi tenet Ias. in
d. l. cum quid versic. quid autem in
fine ff. si cert. petat. Sed opinionem
Specul. tenet Card. Zabar. in dicta
clem. 2. de decim. quęst. 13. & Ioan.
de Imol. ibidem Bald. in consilio
137. super eo, quod quæritur lib. 1.
Ludo. Roman. in consilio 123. circa
primum dubium colum. 1. Domi.
de Sancto Gemin. in consilio 137.
quia alias super ista lib. 1. & consilio
36. Bonifacius Octauus lib. 2. Paul.
Castr. in l. 2. in lectura Florentina
C. comm. de leg. Alex. consil. 104.
statutum loquens lib. 1. & pro opi-

nione

nione Spec. allegat Domin. in dicto consil. 115. glosam iuncto textu in c. 2. de malef. Et ista opinio Spec. videtur magis communis.

Quinquagesimoprimo quæro. Quid si statutum imponit pœnam certi numeri aureorum, de quibus intelligatur? Dicit Salyc. in l. quicunque. C. de seru. fug. quod si illa Ciuitas quæ hoc statuit cudat monetam auream, intelligitur de suis, alias de ibi currentibus, quasi loco legalium aureorum subrogatis arg. l. semper in stipulationibus cum sua glo. ff. de reg. iur. & ita etiam dicit Ioa. de Plat. in l. quotiens. C. de suscept. & arch. lib. 10.

Quinquagesimosecundo quæro. Quid si solutio monetæ est facienda vigore constitutionis superioris in recompensationem aliquam, donec emantur bona eiusdem quantitatis soluendæ: An debeat solui de currenti tunc, si contingat mutari? Domi. de Sancto Gemi. in consi. 36. Bonifacius Octauus lib. 2. considerat plures casus, ex quibus contingit fieri solutionem, & quoad casum nostrum dicit quod quia solutio est facienda ex dispositione rescripti, vel priuilegij per respectum ad certam quantitatem fructuum, & sumus in casu, in quo non attenditur tempus datæ, & isto casu debet fieri solutio ad monetam currentem, & non ad æstimationem antiquæ currentis tempore concessionis: iste est casus in clem. 2. de decim. secundum Paul. de Leazzar ibi, nam decimæ beneficiales inductæ per Papam soluuntur respectu fructuum beneficiorum, & taxantur beneficia plus, & minus secundum quantitatem fructuum: cum igitur pecunia decimalis debeat sol
79 ui de fructibus & fructus qui venduntur non possint vēdi nisi ad monetam currentem, quia homines, qui emunt vinum, frumentum, & similia, emunt secundum æstimationem monetæ currentis, & non secundum æstimationem antiquæ; ex quo Princeps, qui cudit monetam, ita precipit expendi cap. quanto cum ibi not. de iureiur. Ita est in proposito casu. Superior mandat, quod habeat annuatim fructus ascendentes ad summam talem in bonis, & donec emantur bona soluat: Certè cū moneta soluatur pro illis fructibus debet intelligi de moneta currenti, & non de antiqua, vel eius æstimatione, prout vult textus in d. clem. 2. Et ita etiam consuluit Ludo. Roma. in consil. 123. circa primum in primo dubio, licet Abb. in consil. 56. quod solutio lib. 2. consuluerit contrarium.

Quinquagesimo tertio quæro. Quid si quis impetrauerit sibi conferri beneficium vsque ad certam summam turonensium paruorum; An debeat attendi æstimatio respectu loci, vbi est facta gratia, vel, vbi est situm beneficium? Oldr. consil. 186. ad primam quæstionem arguit ad partes, & tandem conclu- dit, quod non debeat attendi locus,
80 ubi est facta gratia, sed locus ubi est situm beneficiū: allegat in arg. l. fin. ff. de tut. & l. si ut proponis ff. de fideiusso. & l. uinum in fine ff. si cert. pet. Refert, & sequitur decisionem Oldradi Alex. in consil. 21. visis quæ in themate lib. 1. duplicato cons. 37. lib. 5.

Quinquagesimo quarto quæro. Quid si quis iurat ad certum terminum soluere certam monetam, illa per Principem est in aliam formam redacta: nunquid sit periurus non
81 soluendo æstimationem antiquæ Bald. in l. fin. §. fin. vers. sed pone C. de non num. pec. dicit, quod aut est reprobata, quia adulterina, & tunc non tenet iuramentum, vt l.

cle-

eleganter. §. qui reprobos. ff. de pign. act. aut conflata est propter vtilitatem aliquam superioris, & tunc nisi soluatur æstimatio, debitor est periurus; Et ita intelligitur, quod notatur in c. quanto de iureiur. & in l. cum quid. ff. si cert. pet. secundum Baldum.

Quinquagesimo quinto quæro. An antiquam monetam a veteribus Principibus formatam possit debitor soluere pro noua? Respon-
82 deo, quod sic, & eam tenetur creditor recipere sine aliqua contradictione, dummodo sit ponderis debiti & iustæ speciei, vt not. Ioan. de Plat. in l. 1. C. de vet. num. pot. lib. 11. Et ex hoc dicit ipse, quod licet moriatur Dominus qui pecuniam cudi faciebat, dicta pecunia non reprobatur sed durat in eadem æstimatione, dummodo sit probæ speciei, & iusti ponderis, quod dicit facere contra regnicolas, qui quandoque recusant recipere augustales, vt dicit ibi And. de Bar.

Quinquagesimo sexto quæro. An augumentum, vel diminutio æstimationis Floreni, quæ modico tempore durauit sit in æstimatione?
83 Bart. in d. l. Paulus colum. fin. vers. vnum tamen, dicit, quod non est attendenda diminutio, vel augumentum, quæ modico tempore durauit, vt vna dies, duobus vel pluribus diebus, vel quinque, vt l. precia rerum circa finem, & quod ibi notatur ff. ad l. Falc.

Quinquagesimo septimo quæro. Quid si moneta non est legitimi ponderis, & non probæ speciei; An teneatur eam recipere creditor pro eo, quod valet? Ioan. de Plat. in l. 1.
84 C. de vet. num. pot. lib. 11. putat, quod non, vt probatur ibi a contrario sensu; Secundo, quia moneta non probæ speciei, & debitis ponderis falsa reputatur l. quicunque ff. de fals. Tertio quia ad monetam bonam tria requiruntur, quod sit legitimi ponderis, quod sit forma publica percussa, & quod sit de bona materia, vt bono auro, vel argento, vt ibi not. cum ergo deficiat vnum, scilicet ponderis quantitas, vel probitas speciei, tota reprobatur arg. l. cum hi. §. si prætor. ff. de transact. Quarto, quia falsus denarius non est denarius l. Paulus digest. de solut. Vltimo quod pecuniam reprobam quis recipere non teneatur est textus in l. eleganter. §. qui reprobos ff. de pign. act.

Quinquagesimo octauo quæro. Quid si moneta reproba sit appro-
85 bata a campsore, an liberet soluentem? Respondeo, quod non, ita dicit glosa in d. l. eleganter. §. qui reprobos ff. de pign. act. quia erratur, & fuit quæstio Pylei, quam reassumpsit Roffre. in quæstionibus sabbatinis quæst. 6. incip. Emilius & sequitur Bart. in d. §. qui reprobos, intelligens si ipse creditor recipiens fuit ignorans, secus si sciens, vt l. tutor. §. sed si sciens ff. eod. tit. de pign. act.

Quinquagesimo nono quæro. Quid si ille qui reprobam pecuniam recepit illam expenderit pro probam an soluens sit liberatus? Glosa in d. § qui reprobos in l. elegãter, arguit pro, & contra, & tandem tenet, quod non sit liberatus, quod tenent Doctores vt ibi dicit Bart. & ita tenet Iac. de Hare. & Abb. ibi, vt refert Franc. de Curte in l. cum quid q. 8. ff. si cert. pet. & ita tenet Paul. Castr. in d. §. qui reprobos in lectura Florentina; sed ipse intelligit, quod creditor ita demum agat contra debitorem, quando ille cui ipse soluit pecuniam reprobam tanquam probam egit contra eum, & exegit, uel condemnatus est ibi,
86 alias quousque ab illo non molestatur,

ſtatur, non moleſtabit ipſe debitorem arg.ff.de diſtr.pign. leg. reſcriptum §.fin. & leg. quod ſi domus in princ.iuncta leg. præced. ff.loca. facit quod notatur ff. de tacit. leg. quod ſi ſeruum in gloſ. & de rerum perm.l.1.verſi [illegible]

Sexageſimo quæro. Quid ſi debitor eſt effectus non ſoluendo poſt approbationem à campſore factam, qualiter conſuletur creditori? Paul.
87 de Caſtro in dict. §. qui reprobos, dicit, quod aget creditor contra cãpſorem, qui approbauit vt leg. 3.§. 1. ff. ſi meſſ. falſ. mo. dixer. hoc tamen non poteſt, niſi in ſubſidium vt ibi notatur.

Sexageſimo primo quæro. Quid ſi egenti pecunia, dico accipe ſciphum, & vendas, & vtaris pecunia vendito ſcipho: An poſſit reſti-
88 tuere ſciphum me inuito? Ludou. Roman.in leg.rogaſti in princ. ff. ſi cert.pet.dicit obtinuiſſe contra Dominum Nellum, quod poſſet reſtitui inuito creditore, quia quoties quis eſt debitor pecuniæ non ſimpliciter ſed reſpectu certæ ſpeciei poteſt illam ſpeciem inuito creditori ſoluere, vt not. Bartol. in leg. 2.§. mutui ff. ſi cert. pet. Sed contra Roman.tenet Iaſon. in dict. leg.rogaſti deducendo ad abſurdum, & reſpondet ad ea per quæ monetur Roman.& oſtendit, quod ex quantitate ex lance habita ſit mutuum, & tenet opinionem Nelli, & idem tenet in leg.2.§. mutui eodem titul. & quia in caſu iſto non eſt debitor quantitatis reſpectu ſpeciei, vt declarat Paul.de Caſtro in dict.leg.rogaſti,& ibi Iaſon. & opinionem cõtra Roma. tenuit me audiente præceptor meus Dominus Franciſcus de Pepis Florentinus in dict.leg.rogaſti in princ.

Sexageſimo ſecundo quæro. Vado ad campſorem, & oſtendo illi decem ducatos auri, peto quantum mihi dare velit de moneta: conuenit de 65. libris, quis contractus iſte erit? Dominus Iacobus Butrig. in leg.1.ff.de rerum perm.determinat quod iſta dicatur emptio, quia illi decem ducati dantur tanquam ſpecies ſicut in ſimili in leg.plane, & leg. talis ſcriptura ff. de l.1. & idem tenet Alber.de Roſat. Sed Iaſon. in dict.leg.1.columm. final. verſicul.& iuxta; dicit ſibi videri tutius prout etiam tenet Fulgoſ. ibi quod dica-
89 tur contractus innominatus, vt l.1. ff. de æſtim. act. & leg.1. ff. de præſcript. verb.

Sexageſimo tertio quæro. Quid ſi alieni nummi ſoluti ſunt, & immixti ita, vt diſcerni non poſſint: An tranſeant in dominium recipientis?
90 Dicas, quod tranſeunt, dummodo bona fide accipiat leg.ſi alieni ff. de ſolut. & contra eum, qui alienos nummos dedit, competit furti actio vt ibi not. Sed aduerte ſecundum Dominum Marianum Sozzin.in d. rubrica de cauſ.poſſ. & prop. Art.5. verſicul. 13. per commiſtionem, quia illud videtur procedere, quando creditori ſuo quis ſoluit alienos nummos: vnde idem videretur dicendum, ſi vinum, aut frumentum alienum per creditorem recipientem ſit tale vinum cum ſuo commixtum, nam hoc caſu actio furti competit domino vini. Sed iſta differentia non videtur eſſe vera, & ſentit gloſa in dictis iuribus, quia in vino & ſimili materia poteſt agi cõtra recipientem Inſtitut. de rerum diuiſ. §. quod ſi frumento: ſed in nummis videtur eſſe ſpeciale, quod non poſſit, vt d.leg. ſi alieni; Quod tamen arbitratur limitãdum, dummodo ille, qui ſoluerit nummos alieno eſſet ſoluendo: ſecus ſi non poſſet ſatisfacere domino nummorum, quia tunc non videtur, quod credi-

tor debeat locupletari cum aliena iactura per regulam locupletari de regul. iur.libr.6. In contrarium tamen facere dicit dict. leg. si alieni, quæ simpliciter loquitur, & quia iste est creditor recipiens creditum suum non videtur locupletari, quia sibi debitum recipit: Cogitandum tamen reliquit Dominus Marian. Sozz. loco prædicto. Sed tu videas Iason. in leg. singularia columin. 6. versicul. primum ergo ff. si cert.pet. vbi notabiliter declarat dict. leg. si alieni, & preceptorem meum Dominum Bart. Sozz. ibi colum.3. versic. circa membrum.

Sexagesimo quarto quæro. Pater constituit in dotem filiæ suæ mille Florenos auri monetæ currentis in Dalphinatu. Qualiter debeāt intelligi hæc verba? Guido Pap. in suis decisionibus decis.492. dicit, dicendum videri, quod mille Floreni in moneta aurea currenti in Dalphinatu censentur constituti, qui in moneta aurea tunc currenti debēt solui ad auri rationem: alioquin verbum auri subiunctum nihil operaretur, quod tamen non est dicendum l. si quando in princ.ff.de leg. 1. Et ideo considerato quod nulli Floreni auri cuduntur in patria Dalphinali, nec cudi consueuerunt, solui debent dicti Floreni auri in scutis auri currentibus in Dalphinatu. Consuetudo enim regionis in talibus debet attēdi l. semper ff. de reg. iur.2. respons. & l. nummis ff. de leg. 3. in l. Imperatores. ff. de contrah. empt. hoc ponit Bart. in l. Paulus in 3. quæstione. ff. de solut. in fine. Et hanc quæstionem dicit sæpissimè se vidisse in facto dum praticabat, & postea in dicta curia parlamenti vidisse determinari, & ordinari di-
91 ctos Florenos debere solui in moneta ad rationem auri, vel in scutis auri ad rationem auri computatis duobus scutis auri cursum habentibus pro tribus Florenis auri per rationes prædictas.

Sexagesimo quinto quæro. An pecunia sit uendibilis, an locabilis, & an pro commodata ad pompam possit licitè aliquid recipi? Dominus Laurent. de Rodulp. in c. consuluit quæst.26. de vsur. ad primum dicit, quod attento subiecto est inuendibilis, quia omnium rerum æstimatio est l. si ita ff. de fideiuss. Ad secundum ibidem quæstione 32. dicit quod propriè loquendo nō est locabilis, sed mutuabilis, & ita tenet Archy. 14. q. 3. c. si fœnera-ueris vers. sed quid, vbi hoc examinat, commodari tamen, siue locari potest ad pompam l.3. in fine ff. commo. cum glos. in summa 14. quæst.3. in fine, & glosa in c. conquæstus, de vsur. Host. in summa de vsur. §. an aliquo versic. 10. Ita dicit D. Laur. in d. quæst. 32. Ad tertium an possit pro commodata, vel locata ad pompam aliquid recipi? Thomas Docius Senensis in l. singularia colum.5. vers. extra glosam dicit, quod si commodaui pecuniā tibi ad pōpam, vt aliquid mihi dares vltra sortem, non est vsura, de quo commodato uide textum in l. 3. ff. commo. & hoc firmauit Bald. in l. si nauis ff. de rei vend. vbi allegat Theologos hoc tenere, vt refert Dominus Thomas, qui allegat glosam in c. conquæstus de vsur. quæ idem dicit; vnum tamen addit,
93 quod isto casu non erit commodatum sed locatio, quia non potest esse commodatum, nisi sit gratuitum, vt l. si gratuitum ff. de præsc. verb. & ita etiam tenet Bulgarinus Senensis in l. 1. §. creditum vers. adde ff. si cert. pet.

Sexagesimo sexto. Quæ dicatur falsa moneta? Respondeo, quod dicitur falsa, quæ ab eo fit, qui non

habet auctoritatem cudendi a Principe leg. 2. in fine Cod. de fals. mon. Ita dicit Bartol. in d.l. qui falsam ff. de fals. Ang. in leg. 1. C. de fals. mon. Alex. in l. singularia colum. 6. versi. Item est specialiter, ubi Thomas Doccius colum. 4. versic. Item habet ff. si cer. pet. & Dyn. consi. 38 inc. contra Bonciuennem dicit circa monetam falsam committi tripliciter, fabricando, tingendo & radendo leg. quicunque, & l. lege Cornelia ff. de fals. Sed latius Bald. in consil. 34. Domini della scala lib. 5. dicit quod falsa moneta dicitur tribus modis.

94 Primò si est defectus in causa materiali, quia adulteratur materia, vt si auro admisceatur auricalcum, vel argento alia similis materia in colore dolo malo. Nam hæc falsitas est: Debet enim esse moneta ex materia electa, vt leg. 1. ff. de contrah. empt. & quicquid materiæ electæ admiscetur, dicitur materia adultera, & falsitas est, vt leg. lege Cornelia cauetur ff. de fals. & idem dicit Angel. in leg. 1. C. fals. mon. Est enim falsa, vt ipse dicit, quando est ære contaminata, quia tota debet esse de auro, si est aurea, vel tota de argento si est argentea: Et sic immistio æris, vel alterius materiæ reddit illam falsam in totum, vel quia tota est in substantia, vel materia falsa, quia est fuscata, & tincta colore auri, vel argenti, & de hoc est casus in leg. quicunque ff. de fals. & not. in leg. prima. Cod. de fals. mon. & idem notat Fabia. de Monte de emptione, & venditione in quinta quæstione princip. columna prima, versiculo, & dicitur. Secundo dicitur falsa ex causa formali: vnde in aurea requiritur pro forma imago Principis, vt leg. prima, & vltim. Cod. de vet. num. pot. lib. 11. & in alia materia requiritur pro forma nomen Principis, cuius auctoritate fit numisma, nam ista superscriptio est causa formalis, & forma est de substantia, vt dicta leg. 1. Vnde in Euangelio dicitur cuius est imago hæc, & superscriptio. Et si quis non ponit in moneta nomen Principis falsarius est, & hæc falsitas committitur in causa formali. Ita dicit Bald. & Angel. in d.l.1. dicit quod dicitur falsa moneta, quando est ex bona materia, sed non habet publicum caracterem. Tertio dicitur falsa moneta ex causa efficiente. Nam si aliquis Baro cudat sub nomine sui æquam, & iustam monetam, tamen quia ei non licet sine auctoritate Cæsarea, vel Regali, vel sine auctoritate consuetudinis, quæ quandoque uim habet Cæsaris, uel Regis imperando, certè ista moneta non habet falsam materiam, nec falsam formam, punitur tamen fabricans de falsa moneta, quia falso audacter Cæsaris auctoritatem vsurpat leg. fin. Cod. de fals. mon. Nam cudere monetam est de regalibus, ut in cap. primo. Quæ sint Rega. & in Lombarda de crimine violatæ pacis. §. si ministralis. Et ex istis tribus causis moneta est falsa originaliter vt concludit notabiliter Bald. & not. Fabia. in dicta quæstione versic. & dicatur, vbi dicitur quod dicitur falsa, cum is, qui cudit, non habet auctoritatem cudendi, vt etiam dicit Thomas Doccius in dicta leg. singularia, & notatur in c. quanto de iureiur.

Sexagesimo septimo quęro. Quod crimen incurrat falsarius monetæ?

95 Respondeo, quod si falsificat monetam Imperatoris incurrit crimẽ læsæ maiestatis l. fin. & ibi Bal. C. de

falsa.

falsa mon. si vero falsificat monetam inferioris a Principe, vt ciuitatis, cui est subditus incurrit crimen similem læsæ maiestatis: si vero non est subditus non incidit in crimen læsæ maiestatis ita dicit Bald. in d.l. fin. Refert & sequitur Fabia. de Monte de empt. & vend. in d.q.5. princ.col.3.

Sexagesimo octauo quæro. Qua pœna puniatur falsarius monetæ?
96 Respondeo quod aut falsificat monetam Imperatoris, & debet igne comburi, & eius bona debent confiscari l.2.in fine ibi flāmarum exustionibus,& ibi glosa, & Bald. in l. pen.C.de fals.mon.& Bar. in l.quicunque ff.de fals. & glos.in c.quanto de iureiur. & ibi Abb. intelligit de nouo eam adulterando colum. 2.vers. venio ad glo. Aut falsificat
97 monetam Ciuitatis, vel alterius inferioris a Principe, & capite punitur,& ita tenet glos. in l.1.C.de fals. mon. in 3. solut. & glosa & Abb. in d. c. quanto vers.allegato & Ioa.de Plat. in l.1.C.de murileg. lib.11. & Saly.in l.1.C.de fals. mon.qui dicit malefacere non recognoscentes superiores eo modo punire, vt dicit d. l.2.quia vtraque casu diuersa est pęna. Aut non fabricat monetam
98 de nouo, sed fabricatam radit, scilicet minuendo vel tingendo puta monetam æream, vt appareat aurea: & punitur si est seruus vltimo supplicio, vel datur ad bestias iuxta conditionem personæ, ut l.quicunque ff.de fals.& ibi firmat Bart. & glosa & Abb.in d.c.quanto,& glo. in d.l.2.& Ioan.de Plat. in d.l.1.C. de murileg.lib.11.Salyc.in l.1.2. & 3.C.de fals. mon. & Ang.de malefi. in 5.falsario col.6.vers.quæro an ille. Si uero monetam excedentem iustum pondus, reduceret ad iustū, & rectum pondus, quia tonderet
99 quoniam non deliquit, non puniretur. Ita dicit Hyppol. in leg. qui falsam columnn.13. versicul. & talis tondens ff.de fals.arg.leg.gracchus Cod.de adult. & glosa in capit. qui partem leg.5.dist.Sciendum tamen etiam est, quod illud quod dictum fuit supra, quod falsans monetam Imperatoris debet igne comburi, intelligi debet, cum falsat monetam auream in qua est imago Principis: Ita dicit Iac. de Aret. in dict. leg. 2. & refert Abb.in dict.capit. quanto, & est glos.quæ hoc dicit in leg.fina. Cod. de vet. num. pot. & ita ibi tenet Ioann. de Plat. & firmat Raph. Cuma. consi.138. incip. hoc maxi-
100 mè circa finem. In alia vero moneta in qua non est sculpta imago Principis est capitis, vel deportationis, vt ibi per glosam & Ioann. de Plat.& Abb.in dict. capitul. quanto de iureiur.

Sexagesimo nono quæro. Dixi falsarium monetæ ciuitatis vel alterius inferioris a Principe puniri pęna capitis. An intelligatur de pęna
101 mortis? Respondeo, quod non, sed de pęna deportationis; & sic de morte ciuili, & non de naturali, & sic de minori, vt dicit glosa in leg. i. Cod. ne christ. manc. quia cum sit triplex pęna capitalis, vt leg.2. ff. de pub.iud. intelligi debet de minori, quia penę sunt restringendæ l. pen. ff. de pęnitent. dist.1. §. pęnæ & in capit.in pęnis de regul.iur.lib.6.per quam rationem Goffr. & Host. referunt Ioannem Cremonensem defendisse quendam a pęna amputationis capitis, quia falsauerat monetam Ciuitatis Bononiæ, vt non puniretur pęna capitis naturalis, sed ciuilis: Et cum hac decisione Ioannis Cremonensis transeunt communiter Doctores, vt dicit Abb. in capit. quanto versicul. tertio quæro extra de iureiur.& Innoc. in capit. qualiter & quando de accusat. Imol. in

leg.2.

leg.2. column.5. ff. de publ.iud.vbi etiam hoc firmat in statuto dicente, quod sit pęna capitis, quod dicit esse menti tenendum, quia vbi occurrunt pericula personarũ ibi pluunt pecuniæ seq. Ang. Aret.in Tracta. malef. in verb.& ibi caput à spatulis amputetur uersicul. Quid si statutum Alexand. cons.104. statutum loquens libr.1.dicens,quod ita sequuntur communiter scribentes & in consil. 116. In causa inquisitionis libr.3. & in consil.127. uiso processu libr.7.Iason.in leg. diuortio in princ.columm.3.ff.solut. matr.& in leg.3.§. hæc pęna ff. quod quisque iur.& in leg. transigere column. 3. Cod.de transact.& adde quę dicam in sequenti quæstione.

Septuagesimo quæro. Quid si quis non falsat monetam Principis sed opem pręstat falsanti aliam monetam: An pœna capitis puniatur?

102 Raph. Cuma. in consil.138. hoc maximè propositum in 2. dubio, dixit,quod ille qui non falsauit monetam Principis, & opem præstitit pœna deportationis tenetur, in cuius locum successit hodie bannum perpetui exilij,vt Instit.quibus mo. iuſ. patr. pot. solu.§. relegati, cum deportatio sit propriè exilium, vt not. glosa in l. exilium ff. de interd. & releg.& leg.2.ff.de public.iud.& sic pati debet pœnam perpetui exi-

103 lij incolatus proprij, & non mortem naturalem, cum moneta non est Principis, pro hoc glos. in leg.1. Cod. ne christ. mancip.& quia bonorum publicatio est hodie sublata per §.final. in Auth. vt nullum iud. cum bona non peccent & per §. oportet in Auth.de mand.Princ.dicit se non credere bona debere publicari hoc casu. In quo consil. Raph. Primo ponit pœnas varias prout quisque in hoc genere delicti delinquit:Secundò,quod falsanti monetam Principis auream dicit imponendam pęnam ignis, vt flammis exuratur:Tertio,quod falsanti monetam aliam,vt Regis, Comitis,vel alterius Domini capitali pęna puniendus est tex.est in leg.2.§. actore Cod.de fals.mon.& leg.2.eod. titu. Et ratio quare secus sit in alia moneta, quam Principis, est, quia pœnalia per identitatem rationis non extenduntur, vt dicit glosa in cap. sæpe contingit de temp. ord. libr.6. in verbo Italiæ. Quartò dicit, quod cum triplex sit genus capitalium pęnarum, Prima est mors corporis, quæ multipliciter infertur l.aut dãna §.dãna ff.de pęn.Secũda est morti proxima, scilicet pęna metalli d. leg.aut damna §.est pęna.Tertia capitalis est deportatio vt leg.quidam eodem tit. Et quia pęnæ sunt molliendæ leg. si de interpretatione ff. de pęn. semper stabitur minori, vt dicit glos. in leg. si quis id, quod ff. de iurisd.omn.iud.quando verbum potest se habere ad pœnam perpetuam,& temporalem eligimus temporalem, per quæ concludit, quod non mortis naturalis, sed perpetui exilij pęna sit puniendus, qui falsauit aliam monetam, vel opem præstitit falsanti, quam Principis: allegans in hanc sententiam inclinare Bartol. de Salyc. in leg.1. Cod. de fals.mon. Et cum hac conclusione concordant ea, quæ supradixi quæstione pręcedenti. Et idem Hyppol. in leg. qui falsam column.8. versic. quid tamen,& column.14. versicu. & teneas ff. de fals.

Septuagesimo primo quæro. An, qui inceperit sed non perfecerit fabricare falsam monetam puniatur dictis pœnis. Respondeo, quod si non perfecerit,quia pęnituit, excu-

104 satur, secus si non perfecerit, quia non potuit leg. qui falsam vbi glos. & Bartol.ita dicunt ff.de fals.& glo.

& Ioann.de Platea in leg.1. Cod.de murileg.lib.11. verſic. poteſt Bart. Veron.conſil.78.viſa inquiſitione Raph.Cuma.in conſil.prallegato, & Hyppol. in dict. leg. qui falſam column. 9. verſicul. intellige ff. de falſ.

Septuageſimo ſecundo quæro. Quæ ſint ſpecialia in crimine falſæ
105 monetæ? Reſpondeo plura. Primo, quia quilibet tenetur ad accuſationem huius criminis. Secundò, quia condemnatus non appellat: Tertiò, quia punitur ille in cuius domo cuditur, licet ignoret exceptis domibus viduarum & pupillorum leg.1. Cod. de falſ. mon. notat gloſa in capit. quanto de iureiuran. Quartò datur impunitus accuſator, & quilibet falſarium capere poteſt, vt dict. leg.1. & dicit Abb.in d. cap. quanto. Quintò, quia tenentur accuſare conſcios criminis, & illos notificare dict.leg.1.& ibi not. Sextò datur præmium accuſatori iudicis arbitrio, vt notat gloſa in dict. leg.2.Cod.de falſ. mon.& Ioann.de Platea in leg.fina.Cod.de vet.num. pot.lib.11.& in leg.1.Cod.de murileg.lib.11.& Salyc.in leg.1.Cod. de falſ. mon. Septimò poſſunt falſarij inuiti etiam ſine præcepto iudicis in iudicium exhiberi, vt dicit Spec. in tit.de accuſ.§. 1. verſicul. hoc tamen, & Hypp. in leg. qui falſam column. 9. verſicul. vlterius ff. de falſ.

Septuageſimotertio quero. Quid ſi quis opem, vel miniſterium fabricationi falſæ monetæ Principis præſtiterit, qua pœna puniatur? Raph. Cuma.in dict.conſi.138. dicit, quod ille, qui non eſt principalis reus, quia falſam monetam non fabricauit, ſed opem delicto præſtitit, &
106 miniſterũ multipliciter: domum accommodauit huic illicitæ rei, malleos ad cudendum emit, præſtitit argẽtum, & materiam accomodauit, dealbationem ad formam adinuenit, & tradidit, ipſamque monetam pluribus erogauit & expendidit, falſus eſt reus falſi, in quem omnia mala iſta degenerant, & ſi moneta ſigno Principis ſculpta eſt, flammis exuritur leg.1.§. actor Cod. de falſ. mon.& leg.2.eodem titu. Quod intelligit, quando in moneta ſit ſculptus vultus Principis, qui in aurea imprimitur, & rationem reddit: Quia in forma decoloratur, & defraudatur Princeps; Sin autem aliã monetam, vt Regis, vel Comitis falſauerit, vel opem præſtiterit, dic vt dixi ſupra.

Septuageſimo quarto quæro. An expendens ſcienter falſam monetam puniatur pœna falſi? Bartol. in l.lege Cornelia ff.de falſ.dicit, quod tunc demum incidit in legem Corneliam de falſis, & falſum committit, cum expendit nummos ſtamneos vel plumbeos de quibus ibi, alioquin ſi aliam monetam, vt ęreã, vel aliam expendit non punitur pęna falſi, ſed extra ordinarie leg. ſaccularij in princ. & ibi notatur ff. de extraord. crim. Et ex hoc dicit plu-
107 res euaſiſſe pœnam legis Cornelię de falſis, & ita dicit Abb.in d. capit. quanto column.4. verſicul. extra gloſam de iureiur. & in cap. ad falſariorum de crim.fal Ang. Aret. de malef. in verb. falſario column. 8. verſicul. Quæro an ille, Fabian. de Monte de empt. & vendit.quæſt.5. princ. column.3. verſicul.an autem Bartol. Veron.conſil.78. viſa inquiſitione, quia maior eſt deceptio in ſtamnea, vel plumbea, quam in ęrea vel argentea, & ideo maior debet eſſe pœna, vt ipſe dicit. Et prædicta vt dictum eſt, locum habent in expendente ſcienter falſam monetam ſecus ſi ignoranter, quia tunc non puniretur aliqua pœna, niſi eſſet igno-

Ignorantia crassa, & affectata, vt concludit Hippo.de Marsi. in d. leg. qui falsam column.8. versicul. Viso de fabricante cum duas colum.seq. ff. de fals. Excusaretur etiam expendens falsam monetam, si doceret se ab alio habuisse, quamuis non no-
108 minaret, a quo illam habuisset: & ita deponerent testes, ut dicit Iac. Butr. in leg. maiore C. de fals. Quam conclusionem limitat ibi Angelus si persona est honesta, & bonæ fa-
109 mæ, alioquin non; allegat l. g. in ciuile Cod. de furt. refert & sequitur August. de Arim. in dict. uersic. Quæro an ille in Addit. ad librum malef. Angel. Aret. & Fabian. in d.5. quæst. uersicul. an autem, & Hyppol. in dict. leg. qui falsam columnn.13. uersicul. modo sequendo; Et ibi dicit, quod excusatur quilibet, licet non doceat a quo habuerit monetam falsam, dummodo illam exhibeat, quia est impossibile quandoque scire quis dederit, ut in artificibus, qui pluribus uendunt merces suas; Et hoc dicit esse uerum in illo, qui habet paucam monetam
110 falsam, quia tunc non præsumitur esse in dolo secundum Bald. in consil. 356. Reperitur in uolumine statutorum lib. 1. Secus autem in illo, penes quem reperitur magna quantitas monetæ falsæ, quia is præsumitur esse in dolo propter huiusmodi magnam quantitatem, nec crederetur ei illam habuisse sine dolo, cum hoc sit remotum a uerosimili, quod dicitur falsitatis imago, ut notat Bal. in l. 1. C. de ser. fug.

Septuagesimo quinto quæro. Qua pœna puniatur expendens monetam à Principe reprobatam, uel quæ sit minoris ponderis seu ualoris? Baldus in Ciuitate Papiæ consuluit, quod expendens scienter monetam a Principe reprobatam non
111 punitur pœna falsi, sed extraordinaria, vt refert Franc. de Curte in l. cum quid q.7. ff. si cert. petat. Qui autem vtitur moneta minoris ponderis, vel valoris quam esse debeat, punitur extra ordinem, quia moneta quæ est minoris ponderis, quam debeat esse, dicitur falsa, vt dicit And. de Barul. & Ioan. de Plat. refert in dict. leg. 1. versicul. facit iste textus Cod. de vet. num. pot. libro 11.

Septuagesimo sexto quæro. Quid de emente, vel vendente falsam monetam. An puniatur, & qua pœna?
112 Respondeo quod si scienter emerit plumbeos, vel stamneos nummos dolo malo, pœna falsi punitur leg. lege Cornelia in fine ff. de fals. Si uero bona fide emerit causa calculandi rationes, tunc non tenetur dicta pęna, tamen illi nummi causa calculandi facti non debent esse forma publica percussi. Ita dicit Bart. in d. l. lege Cornelia.

Septuagesimo septimo quæro. Quid de liquefaciente monetam, & in massam redigente, An puniatur? Respondeo quod punitur pœ-
113 na falsi, qui bonos nummos scienter, & dolosè liquefacit animo occultandi dict. leg. lege Cornelia, & ibi Bartol. ff. de fals. Non enim licet monetam conflare in massam sine licentia Principis leg. 1. & ibi not. Bartol. & Ioan. de Plat. Cod. de aur. publ. persecut. lib. 10. Fabia. de Monte in d. 5. quæst. versic. hinc sumpta, vbi arguit ad partes, & concludit non licere. Secus est si bona fide li-
114 quefaceret aureos, vel argenteos nummos, vt faciunt aurifices liquefacientes causa deaurandi sciphos, vel maspillos, uel aliquod vas faciendi, quia non puniuntur d. leg. vt dict. leg. lege Cornelia secundum vnam expositionem verbi conflauerit, ita dicunt Salyc. in dict. leg. 2. Cod. de fals. mon. & Ioan. de Plat.

in dict.leg.fin.vers.item punitur.C. de vet.num.pot.lib.11.

Septuagesimo octauo quæro. An statutum puniens falsantem monetam habeat locum in falsante monetam in loco, vbi falsat reproba-
115 tam. Alexand.consi.104. statutum loquens lib.1. consuluit, quod non, quia statutum loquens de moneta, intelligitur de vsuali, & in loco expendibili, vt voluit Spec.in tit.de solut.§.nũc aliqua vers pone clem. 2. de decim. Et quia intelligi debet de moneta falsa, quæ in loco reputatur falsa, est illa quæ currit & non illa quæ est in loco reprobata leg. eleganter. §. qui reprobos ff. de pign.actio. Ex quibus consuluit, quod statutum Ferrariæ imponens pœnam suspensionis, ignis, & confiscationis bonorum nõ haberet locum in falsante bagactinos in dicta Ciuitate reprobatos, & idem Alexan. not. in dict. §. qui reprobos in addit. Sequitur Hippol. de Mars. in leg. qui falsam colum.7. vers. istud tamen ff.de fals.

Septuagesimo nono quęro. Quid si aliquis fabricat bonam, & iustam monetam sine licentia Principis, an puniatur pœna falsæ monetæ? Hippol.de Mars. in dict.leg.qui falsam, colum. 9. versic. & teneas etiam mente, dicit quod licet Iac.de Aret. quem refert Alexand. in leg.singularia colum.6. versic. Item est speciale ff. si cert.petat. voluerit, quod puniatur dicta pęna, vt voluit etiam Bartol. in leg.1.Cod. de vet. num. pot. lib.11. tamen credit Hippol. quod adueniente casu talis mitius punietur, quam ille qui fecisset falsam monetam, quia talis non commisit falsitatem, sed potius inobedientiam sui superioris, & cum non commiserit falsitatem non debet puniri, vt falsator monetę, quia ei non conueniunt verba legis, & consequenter, nec dispositio l. hos accusare.§.omnibus ff. de accus. & quia non delinquit in falsitate committenda, sed solum in non habendo licentiam a superiore, quod est minus, & pœna debet commensurari delicto l. rescriptum ff. de his quibus, vt in dict. cap. fęlicis de pœn. Et licet inobediens etiam si bonam rem faciat puniri possit pœna mortis leg. desertorem §. in bello ff.de re mil. quia res & bona Domini posuit in magno periculo, hęc ratio cessat in casu nostro. Propterea ille uidetur dicendum, quod faciens monetam bonam, & iustam etiam sine licentia superioris non debeat puniri, tanquam faciens monetam falsam; sed mitius.

116 Sed hanc opinionem Hippo. puto dubiam, quia talis non modo inobediens est, verũ etiam attribuit sibi authoritatem Cæsaris: & sic ratione vsurpata authoritatis falsum committit in moneta fabricata, vt leg.1. Cod. de fals. mon. Et sic non est simplex inobedientia, vt in d.§. in bello, & per consequens videtur militare eadem pœna falsæ monetæ, vt d.l. 1. prout concludunt Iac. de Are.& Bart.Cogita.

Octuagesimo quæro. Quid si testis deponere debeat de identitate pecuniæ, qualiter debeat deponere, vt concludat? Bart. in Tracta.de Teste in cap.de substantia versic. hanc eãdem rem, dicit, quod in his rebus, quæ sunt multum simplices, & quæ cum alijs eiusdem speciei reperiuntur habere similitudinem, recognitio difficilis est, & si habent formam operæ manufactam, tunc per signa in earum confectione, vel vnum notabile signum testem debere deponere: Si uero deficerent signa tunc per aliquod, quod sit extra rẽ oportet causam reddi. Quid enim si in marsupio difformi, vel diffor-

difformiter ligato pecuniam certam posui, quod marsupium apud te est cum tanta pecunia, quamuis enim pecunia per se recognosci nō possit, ex vase tamen eandem esse numero dicam. Interdum alijs rerum argumentis adducimur ad dicendū idē esse; quid enim si in marsupio formæ comunis posui certam pecuniæ quantitatem aureæ, certam argenteam, certam ære contaminatam; & marsupium apud te reperitur illius formæ comunis cū eiusdem qualitatibus, certè ad credendum adducar, quod corpora sint eadem.

Octuagesimo primo quęro. Quid si testis deponere debeat de numeratione pecunię. Qualiter deponet? Bart. in dict. Tracta. de Teste cap. 4. dicit numerationem pecuniæ posse probari per testes, qui hoc viderint; solus enim color videtur, an autem sit pecunia, vel aliud, & an sit aurea vel argentea iudicat intellectus, qui modico discursu hoc percipit, & sequũtur quidam Moder. in capit. cum causam de testibus. Et in dict. Tracta. in capit. de qualitate dicit Bartol. in fine, quod eorum corporum, quorum numeratio facilis est, quantitas cognoscitur per nume-
118 rum, numerus autem percipi potest, tam per visum, quam per tactum: rectè ergo dicit testis, quod fuerunt decem auri, quia vidi & si de pecunia constaret, & solum de numeratione dubitaretur, rectè dicetur etiam si certus esset, quod fuissent decem, quia tetigit, & ista quantitas, quæ numerus vocatur ab omnibus & cognoscibilis.

Octuagesimo secundo quæro? Quomodo testis debeat deponere de deterioratione monetæ intrinseca? Philip. Corn. in consil. 181. Visis nonnullis actis colum. 29. versic. item non obstant lib. 2. dicit testem debere reddere causam deteriorationis intrinsecæ, etiam non interrogatus, cum intrinseca mutatio non percipiatur per sensum visus prout not. Innoc. in cap. cum causam extra de testibus; discernitur enim potius iudicio intellectus, & non de facili, quia licet quis habeat bonum sensum uisus, non discernit an vna moneta sit melioris argenti, quam altera, & præsertim si non viderentur ambæ simul, & maximè si non esset maxima differentia: & ideo debet reddere rationem etiam non interrogatus scientiæ, vt notat etiam Bald. in leg. testium Cod. de testib. Tu ad duo ad-
119 uerte. Primo quod hæc mutatio intrinseca debet probari per habētes notitiam auri, & argenti, & qualitatis ligarum. Secundo quod debent deponere de bonitate intrinseca primæ monetæ etiam: alioquin concludere non possent deteriorationem intrinsecam, quia testis de deterioratione deponens, debet deponere de duobus temporibus, & ostendere statum rei duplici tempore scilicet cum mutuata fuit, & cum fuit reddita, vt dicit Lanfr. in cap. quoniam contra falsam in ver. testium colum. 3. versic. Quæro decimotertio extra de probar.

Octuagesimo tertio quæro. An tabellio, qui scribit instrumentum in quo dicit aliquem mutuasse Titio florenos de bono auro, debet esse peritus in arte cognoscendi aurum? Bald. in Rub. Cod. de fid.
120 instr. colum. 4. versic. circa tertium, dicit, quod non requiritur nisi quod prima facie appræhendat veritatem eius, quod scribit, ita quod credat illud probabiliter esse ex partium assertione sicut in teste, qui ex prima figura rei dicitur reddere verum testimoniū, licet aliud

possit habere occultum in contrarium argu. leg. edicto Cod. de edict. Diu. Adr. toll.

Octuagesimo quarto quæro. Quid si in domo Titij reperiuntur stampæ falsæ monetæ, An sit iudicium contra illum, quod falsator sit, adeo vt torqueri possit? Hyppo. de Marf. Bonon. in leg. qui falsam col. 14. versicul. modo ex prædictis ff. de
121 fals. concludit, † quod sic, quia si reperiatur apud aliquem res furata præsumitur contra ipsum, & facit inditium, vt possit poni ad torturam, nisi ostendat a quo habuerit, vt not. Bartol. in leg. fin. ff. de quæst. Sed hanc conclusionem limitat, vt habeat locum in homine malæ conditionis & famæ, quia si pęnes eum reperiantur huiusmodi stampæ poterit ex hoc torqueri, nisi illud iudicium aliter purgauerit. Sed secus esset in homine, qui bonę conditionis esset, vitæ & famæ, & qui non esset solitus similia facere, quia talis non poterit torqueri ex hoc, quod for-
122 mæ, seu stampæ repertæ fuerint pęnes eum. Mouetur, quia licet res furata reperta penes aliquem faciat indicium ad torturam, vt supra: Tamen fallit in homine bonæ conditionis & famæ, in eo enim cessat indicium, & torqueri nequit, vt dicũt Bald. & Imo. in leg. final. ff. de hær. inst. Salyc. in leg. final. Cod. de quæstio. & quod not. Bald. in leg. Dominus horreorum ff. loca. & Iason. in leg. in actionibus ff. de in lit. iur. & dicit ita obtinuisse in facto, & propter hanc limitationem se liberasse quondam Magistrum Lazzarum à pęna falsæ monetæ, in cuius domo fuerant repertæ formæ, seu stampæ falsæ monetæ.

Octuagesimoquinto quęro. Quis debeat probare valorem monetæ currentis tempore contractus, & sic mutationem? Dicit Corneus in dict. consil. 181. in 3. dubio versicul.
123 his tamen, † quod qui agit ad monetam antiquam debet probare, quia qui fundant se in tempore debet illud probare, & ad illud debent probationes concludere leg. cum actum ff. de negot. gest. & leg. non solum §. sed vt probari ff. de oper. no. nunc. cum ibi not. per Bart.

Octuagesimo sexto quæro. Qualiter formetur libellus pro moneta? Respondeo, quod a ut agitur actione reali, aut personali. Primo casu Roffred. in libellis iuris ciuilis in prima parte in Rubrica de actione speciali versicul. si autem. Host. in titu. de lib. oblat. §. quod debeat versicu. si autem. Spec. de lib. concept. §. iuxta versicul. item non valet, dicunt quod si materia fuerit signata debet
124 dicere numerum: puta Peto decem solidos Turonenses rei vendicatione: Secundo casu quãdo actione personali Roffred. in loco prææallegato dicit sic concipiendum, Peto a te decem solidos Pisanos quos tibi mutuaui: vnde certi conditionem quæ ex mutuo oritur intento Ang. Aret. in §. sequens alia colum. 3. Instit. de actio. sic format in actione personali: Dico quod dedi & mutuaui Titio decem libras de meis denarijs ex causa mutui: Quare peto condemnari ipsum ad dandum, & restituendum mihi dictam quantitatem pecuniæ sibi mutuatæ, quæ forma colligitur ex dictis Bartol. in leg. certi conditio in princ. ff. si cert. pet. quam formam ponit etiam Lanfran. in capit. quoniam contra falsam in verbo positiones extra. de probat.

Octuagesimo septimo quæro. Qualiter formetur libellus in crimine falsæ monetæ? Dicas secundum Roffred. in libellis iuris canonici in 7. parte Rubric. qualiter libelli accusatorij formentur sic formandũ.

125 Ego

125 Ego Lucius accuso Titium coram vobis Domino Senatore, quod ipse exercuit falsam, seu adulterinam monetam in Vrbe Romæ in domo Sempronij in prima camera ipsius domus hoc anno, & mense Nouembris regnante Federico Romanorum Imperatore. Vnde peto ipsum pæna capitali puniri. Profiteor ego Lucius, & subscribo hunc libellum dedisse hoc anno 1237. & mense Ianuarij decimo die intrante, & me hanc accusationem legitimè probaturum promitto: & si calumniosè hanc accusationem instituo ad pænam calumniæ, & talionis me obligo. Et quod ita concipiatur libellus dicunt iura vt leg. 1. C. de fals. mon. Et ita concipias libellum, cum moneta falsata, vel adulterata non sit de auro: Si autem sit de auro, tunc quia imponitur pæna, quod flammis viuus exuratur, vt leg. si quis nummos Cod. de fals. mon. Et sic omnibus retentis hoc mutabis. Vnde peto ipsum viuum flammis exuri. Ita dicit Roffred. Beneuentanus, qui fuit discipulus Azzo. & Rogerij glosatoris, vt ex commentarijs suis patet, qui summam composuit anno 1237. vt supra in formatione libelli patet, & quæstiones anno 1215. in Ciuitate Aretij, vbi tunc vigebat studium. Et ex his materia tam legitimæ & probæ, quam falsæ mo-
126 netæ sit expedita † quæ origo fuit auaritiæ, vt dicit Plin. lib. 39. cap. 3. & hinc causa ipsam falsandi in desertis locis, vt in uita Pauli primi Heremitæ, dicit Diuus Hieronimus locum illum, ubi hæremus ipsius fuit scabræ iam incudes, & mallei quibus pecuniæ olim signatæ uisebantur: quem locum Ægyptiorum literæ ferunt furtiuæ monetæ officinam fuisse, ea tempestate, qua Cleopatræ Antonius iunctus est.

ADDITIONES EX MODERNIORIBVS.

Ad prædictum titulum de Moneta.

Monetæ quando dicuntur falsæ Cephal. consil. 230. numero 1.

De Monetarum augumento & diminutione extat Tractatus Collegij Papiensis tomo 212 fol. 218.

De Monetis tractat Franciscus Curtius in leg. cum quid ff. si cert. petat.

De Moneta multa in primo, & secundo volum. consilior. in verbo moneta vbi de materia & facultate. Item Cephal. in suis consilijs prout in eius repertorio in verbo Moneta.

De Monetis adest Tractatus Francisci Curti, Couaruuias, Bruni, & aliorum in decimo volu. tractat. secundum vltimam Impressionem.

De Statuto puniente falsificantem Monetam, & an puniat falsificantem paruam Ripa in Tractatu de peste rubrica de remed. consi. vlt. num. 68. fol. 55.

De Moneta nonnulla tradit Bero. consil. 104. 148. & 199. volum. primo & multa de Moneta in suo libr. variarum & Ioannes Neuizza. atque etiam Decianus consi. 19. volumine primo, Menochius cons. 107. & 130. volumine secundo & consil. 140. & 172. libro primo.

De falsificante falsam Monetam Roland. consil. 73. num. 7. & 8. lib. 3. firmans quod incurrat in crimen læsæ Maiestatis

iestatis & quod appellare non possit.

De Moneta Marianus Sozzinus Iunior consi. 101.*num.* 12. *volumine* 3.

Monetæ falsæ materiam ponit Ioannes de Nigris ad Constitutiones Regni 88.

Moneta fuit inuenta vt estimet alias res ca.eijciens 87.*distinction.vt propterea ualor extrinsecus attendatur videlicet pro quanto precio appretiatur Geminian.cons.*137. *in principio versic.hic enim.*

Moneta tria dicitur continere videlicet materiam quoad valorem, formam quoad authoritatem, & pondus quoad vsum Cuman.consi. 139.*in fine, latè Beroius Decis.* 372.*num.*7.*versicul. tria enim; Et an expensa quæ fit in cudenda Moneta fieri debeat à cudente, vel deduci ex materia. Idem Beroius dicta decis.per totum.*

*Consuetudine ceßante Moneta, seu pecunia reddi debet in eadem specie. Nam si promißa sunt scuta auri in auro non mutata intrinseca bonitate, quia licet crescat, vel decrescat valor, est bonitas extrinseca quæ non attenditur Beroius suprad.decis.numer.*4.*Vbi exemplificat in dolo, in re vendita cum pacto retrouendendi, & alijs promissionibus dicens eße comunem opinionem.*

Monetam cudere potest Imperator, & Rex, & ij, qui authoritate Imperatoris & Regis hoc faciunt Bald. consil. 494.*lib.*1.

Monetæ cudendæ Ius confert etiam consuetudo, cum habeat vim legis, & concessionis Cæsaris imprimendi, Bald d. consil. Vbi etiam dicit, quod Domini de Scala Veronæ Domini, cudebant Monetam.

Moneta valens 13. *denarios est Turronensis in Regno Fran-*

ciæ, Oldrad.conſ.220.in princ. Boerius d. dec. nu. 5. in fine, Gemin.conſ.137.in princ. Bellam.conſ.33. n.35.

De alio Monetæ genere dicitur in conſ. Simonelli 74. quæſtio talis, Bald. conſ.499. in princ. lib. 1. ſicuti etiam de ſolidis Piſanorum exiſtentibus de 12. denarijs, meminit Roffred. citans Boer. in præcit deciſ. nu. 12. in fine.

Florentiæ autem erant diuerſi Floreni, ſecundum tamen morem Ciuitatis inetelliguntur de florenis di ſigillo nuncupatis, & Florentini in Aureis imprimebant, & nunc pariter Princeps imprimere facit caput D. Ioannis Baptiſtæ, Boer. d. deciſ. in princ. ſicuti Veneti caput Beati Marci, & Mediolanenſes caput B. Ambroſij.

Monetæ valor conſideratur tempore condemnationis, non ſolutionis, Oldrad. conſ. 13. cum quæſtio eſſet.

Idem eſt in omni contractu, & obligatione cum valor tempore contractus attendi debeat Bald. d. conſ. 499. Aliquando etiam ſimpliciter obligatus tenetur ſoluere iuxta temporum varietatem, Bald. conſ. 401. in princ. lib. 5. Gabriel de ſolutionibus vbi habetur, quod monetæ diſiunctio, ſtante mora cedit damno moroſi.

Monetæ valor conſideratur tempore conditi Teſtamenti, non tempore mortis Teſtatoris, Oldrad. conſ. 31. Gabr. d. li. de ſolut. licet adſint platos in contrarium contulentes.

Monetæ valor in reſtitutione dotis attenditur tempore dotis ſolutionis, Afflict. deciſ. 94. Bart. in l. res in dotem ff. de iur. dotium, & in l. paulus de ſolut. Boer. ſupradict. deciſ. vbi atteſtatur de comuni.

Ad Monetam currentem ſemper fieri debet ſolutio, quando obligatio eſt incerta, quoad pecuniam, vt ſi quis promiſit ſoluere centum nec dicat in Auro, nec in Argento, ſed

ſim-

ſimpliciter conueniat, Bald. conſ.401. libro quinto.

Monetæ alteratio vel mutatio facta à Principe ſeculari non alterat, neq; mutat obligationem inter eccleſiaſticos, & Religioſos, cùm debeat ſolui moneta tempore obligationis, habito reſpectu ad valorem intrinſecum, Oldrad. conſ.250. in fi. & Alex conſ.21. & ſeq lib.2

Moneta falſa ex quatuor dicitur, fabricando, adulterando, fudendo, & vendendo ſcienter, Clarus in § falſum nu.46. & ſeq. Alex. conſ.122. lib.7

Moneta falſa dicitur ex tribus cauſis; Prima in materia miſcendo auricalchum cum auro, vel alia materia ſimili, in colore dolo malo, & idem in argento adulterando materiam ſimilem argento, Bald. conſ.494. lib.1. Decianus 33. nu.13. & 14 lib.7. Secunda ratione formæ, Bald. d. conſ. Tertia reſpectu cauſę efficientis in cudente abſq; authoritate, Bald. d. conſ. & Decianus vbi ſupra.

Monetam falſam cudentis pęna, vel radentis, & expendentis regalatur, & fit ſecundum qualitatem perſonarum, & locorum vt per Clarum in d. § falſum, & per Cuman. conſ.39. Menoch. conſ.206. per totum, Decian d.c. lib.7 caſu 24. Salic in l.2. C. de falſa moneta.

Prædicta congerit Cardinalis Tuſcus in Titulo De Monetarum diuerſitatibus, & de ſingulis Monetis.

DE THESAVRIS.

Titulus Decimus.

SVMMARIA.

1 *THesaurus dictus a positione Auri.*
2 *Est pecunia olim abscondita, hodie ignota.*
3 *Pecunia hic continet quamcunque rem mobilem.*
4 *Thesaurus propriè pecunia abscondita ignota.*
5 *Impropriè abscondita non ignota.*
6 *Magis impropriè neque abscondita, nec ignota.*
7 *Thesaurus ante inuentionem non est in bonis alicuius.*
8 *Thesaurus studiosè a quolibet inquiri arte legitima potest.*
9 *Et inuentori tali arte acquiritur.*
10 *In alieno etiam Domino volente inquiri non potest.*
11 *Per mercenarium vel alium inquirere quis potest in suo, & inuentum Domino fundi non inuentori acquiritur.*
12 *Quæritur Domino directo, ac etiam vtili.*
13 *Et ei qui præscripsit si possidet, & habet præscriptionis plenum.*
14 *Antequam præscribat non sibi acquirit sed vero Domino.*
15 *Inuentus in prædio vendito cum pacto adiectionis in diem acquiritur venditori.*
16 *Inuentus in prædio plurium chaminorum cuilibet pro eius portione acquiritur.*
17 *In fundo feudali vel emphiteoticario acquiritur totum feudatario vel emphiteoticario si ab ijs repertum sit.*
18 *Si ab alio acquiritur ipsis dimidia tantum altera inuentori.*
19 *Etiam si inuenisset Dominus directus.*
20 *In concursu directi, & vtilis Domini præfertur vtilis.*
21 *Proprietarius in hoc præfertur vsufructuario.*
22 *Et vxor marito in fundo dotali.*
23 *Et Dominus præfertur hypothecario, hypotheca durante.*
24 *Et bonæ fidei possessori.*
25 *Thesaurus propriè inuentus ab emptore in domo sibi vendita est emptoris.*
26 *Si est pecunia a venditore vel patre recondita, & per obliuionem non excepta est venditoris.*
27 *Si non est oblita nec est excepta est emptoris.*
28 *Thesaurus inuentus in fundo vendito, & tradito, non rescindit contractum nec auget precium.*
29 *Reseruatio thesauri si inueniatur non vitiat contractum venditionis.*
30 *Pecunia reperta in veste vendita pertinet ad venditorem.*
31 *Inuentus in loco nullius est inuentoris.*
32 *Inueniens pecuniam vel anulum in nemore si Dominum non inueniat debet*

debet consignare Episcopo vt det pauperibus.

33 *Si flumen predio meo aurum vel argentum adiecerit, & alius inueniat, ad ipsum pertinet non ad me.*

34 *Thesauri inuenti in loco sacro dimidia pertinet ad inuentorem, altera ad Ecclesiam.*

35 *Ita & thesauri inuenti in fundo Ecclesiæ.*

36 *Inuentus in fundo Cesaris, fisci vel publico, si data opera totus est Cæsaris. Si casu dimidia, & altera inuentoris.*

37 *Inuentus in cemeterio non pertinet ad fiscum sed ad Ecclesiam, & inuentorem iuxta supradictas distinctiones.*

38 *Inuentus dedita opera est Domini fundi, casu inuentoris.*

39 *Inuentus à filio familias in potestate acquirit sibi proprietatem, patri vsumfructum.*

40 *Emens bona fide thesaurum fusum non tenetur Domino thesauri.*

41 *Precium veniens ex causa onerosa non succedit loco rei.*

42 *Inuentus a seruo communi queritur cuilibet Domino pro eius rata.*

43 *Si vnus ex Dominis sit serui proprietarius, alter vsusfructuarius, thesaurus dedita opera inuentus est illius cuius iussu factum est, casu inuentus est amborum pro dimidia.*

44 *Inuentus à cane acquiritur Domino Canis.*

45 *Inuentus arte magica totus debetur fisco.*

46 *Si unus prius vidit alter prius apprehendit, apprehensori acquiritur.*

47 *Thesaurus esse probatur si probetur esse pecuniam abscōditam, & ignoretur a quo.*

48 *Siquis postea velit ostendere a se abscon ditam probare debet.*

49 *Nouitas vel antiquitas pecuniæ probat an sit vel non sit thesaurus.*

50 *Pecunia inuenta que non sit thesaurus per inuentorem vel per Episcopum est dispensanda.*

51 *Rei vendicatione queritur thesaurus.*

52 *Sed ab hærede coheredi quæritur familiæ herciscundæ iudicio.*

53 *Partem debitam fisco inuentor si non deferat in triplo condemnandus.*

53 *Inueniens in fundo alieno dedita opera, thesaurum non acquirit & punitur pœna extraordinaria.*

54 *Si querit & non inuenit non committit pœnam.*

55 *Si querit inuito Domino tenetur actione iniuriarum.*

VNiuersæ monetæ ac pecuniæ vna pars est in vsu & notitia hominum, altera est hominibus omnino ignota. Quæ cunctis innotescit, Pecuniæ nomen retinuit, quæ latet omnibus est dicta Thesaurus; Ritè igitur, ac rectè post monetam de Thesauris titulus succedit, In quo.

Primo quæro. Vnde dicatur thesaurus? Respondet Isid. Ethym. lib.16. cap.17. thesaurum dictum iuxta græcam proprietatem....a positione hoc est a reposito, Thesis enim positio dicitur, & est nomen ex græco & latino sermone compositum, videlicet ex græca ditione Thesis, & aurum latina idem significans quod repositum aurum.

Secundo quæro. Quid sit thesaurus? Respondeo quod Thesaurus est pecunia ab ignotis Dominis vetustiori tempore abscondita cuius depositionis non extat memoria

moria leg.1. C. de theſau.lib.10.&
ibi ſic diſſinit Ioan. de Plat. & Ac-
curſ. in §. Theſauros Inſtit. de rer.
2 diu. velut dicit textus in l. nunquā
§. theſauros ff. de acq. rer.dom.eſt
vetus quædam depoſitio pecuniæ,
cuius non extat memoria, vt iam
Dominum non habeat,quam diffi-
nitionem ponit etiam gloſa in d.§.
theſauros, & allegat etiam Ioan.de
Plat.in dict.leg.1. & ponit etiam di-
ctas diffinitiones Mar. Soz. in Re-
pet. Rubr. de cau. poſſeſ. & propr.
Tract.1. art. 5. quæſt.2.princ. verſ.
quinto per inuentionem. Verbum
autem pecunia in diffinitione poſi-
3 tum accipitur largè pro qualibet re
mobili vt patet ex textu in d.l.1.C.
de theſau. ibi mobilia quærere, &
ibi abditas opes. Sic & alias accipi-
tur in l.2.§.mutuum ff. ſi cert.pet.l.
2.C.de conſt.pecu.l.talis ſcriptura,
& ibi notatur ff.de leg.1.ſecundum
Ioan. de Plat.in d.l.1.& habetur in
l.pecuniæ nomine ff.de verb.ſign.

Tertio quæro. Quot modis acci-
piatur theſaurus?Reſpondeo tripli
4 citer accipi. Primo propriè theſau-
rus eſt cui congruit diffinitio the-
ſauri de qua dixi ſup.q.proxima,&
huiuſmodi theſauri inuentio dici-
tur donum,ſeu beneficiū Dei vt d.l.
1.& alibi appellatur donū fortunæ,
vt l. ſi is qui in alieno §.1.& §.quod
5 ſi ſeruus ff.de acq.rer. dom. Secūdo
impropriè appellatur theſaurus,
quando eius extat memoria,vt ſi ali
quis occultaſſet pecuniā lucri cau-
ſa,metus vel cuſtodiæ ſub terra,hic
.n.nō eſt theſaurus propriè,& ideo
nihil quæritur inuētori,ſed eſt eius
qui abſcōdit, vel eius hæredis,alio-
quin furtū committitur l. nunquā
§.theſauros ff.de acq.rer.dom.l.the
ſaurus ff. de exhiben. l.item Labeo
ff.fam.herc.not.gl. & Doct.& præ-
ſertim Alex. leg.1.§. Neratius ff.de
acq.poſſ.Tertio accipitur theſaurus
pro quolibet aceruo pecunię,vel di-
uitiarū, vnde in Euāgelio Matthæi
c.7.vbi eſt theſaurus tuus ibi & cor
tuum erit, & in leg.1.C.de comm.
larg.tit.lib.12.ita not.Ioan. de Plat.
in d.l.1.C.de theſau.& Soz.in dict.
rubr.in materia theſau.q.1.

Quarto quæro. Cuius ſit theſau-
rus ante inuentionē? Reſpōdeo the
7 ſaurum propriè ſumptum nō eſſe in
bonis alicuius l.nunquam §.theſau
rus ff.de acq.rer.dom. & no.in d.§.
theſaurus Inſt.de rer. diu. & in d.l.
1.& in l.1.§.Neratius ff.de acq.poſ.
Sed theſaurus impropriè ſumptus
eſt illius qui abſcondit, & in eius
Dominio permanet.

Quinto quæro. An in ſuo poſſit
quis quęrere theſaurū,& ſibi acqui
8 ratur?Reſpōdeo quod poteſt,& ſibi
acquirit etiam ſi illum data ad hoc
opera inuenerit,dūmodo licita arte
inuenerit,& nō interdicta,vt eſt ma
gica ars,quæ eſt reprobata l.1.& per
totū C.de maleſ.& mathem.& in c.
1.extra de ſortileg. Eſt enim theſau
ri inuentio donum Dei d.l.1.C.de
theſau. quod ſordidis artib. macu-
lari non debet vt no.Bar.& Ioan.de
9 Plat.in d.l.1.Et huiuſmodi theſau-
ri Dominiū fundi Dominus inuētor
iure gentium ſibi acquirit;ſiue data
ad hoc opera inuenerit,vt dixi,quia
fortè audiuit ibi eſſe theſaurum, &
propterea ſtudioſè fodit, ſiue caſu
fortuito inuenerit, ut quia agricul-
turæ cauſa fodiebat & illum inue-
nit,vt not.in d.l.1. & in d.§.theſau-
rus Inſt.de rer.diuiſ.& ibi per Ang.
Aret.& Bart.& Ioa.de Plat.in d.l.1.
& per Pract.Pap.in libell.pro actio.
reali in gloſa iure Dominij, & per
Petr. de Vnzola ſuper Natali Ro-
landini & per Maria. Soc. in loco
allegato..... quæſt.3. & q.5. verſic.
Tertius caſus, & per Card. Alexan.
in cap.1. quæ ſint Regal.in vſibus
feud.

Sexto

Sexto quæro. An liceat in alieno perquirere thesaurum? Respondeo non licere etiam volente Domino l.1.C.de thesau. & ibi glos. quæ di-
10 cit voluntatem Domini nihil operari, vt alius sibi quærat suo nomine, & ibi notat Bart.& Ioa. de Plat. qui dicunt non posse aliquem dare licentiam quærendi thesaurum in suo, Et rationem ibi assignat Ioa.de Plat.quia in prohibitis etiam si Dominus consentiat non permittitur: Vel potest esse ratio, ne homines propter hoc derelinquant culturas rurales, & inuitentur ad malas artes addiscendas leg. culpa Cod. de malef. & math. Et idem quod supra dictum, & concludit Maria. & Sozz. in dict. artic. quæst.3. dicens, quod quærere in alieno data ad id opera non licet fodiendo, ligonizzando, & similia faciendo d. leg.1. etiam si id faceret Domini voluntate, Si modo nomine proprio velit perquirere: & longe minus potest contra Domini voluntatem. Quod si faceret actione iniuriarum teneretur Domino leg.iniuriarum §. si quis ff. de iniur. Quinimmo non posset hoc impetrare a Principe d.l.1. in princ.C.de thesaur.li.10.vt dicit Mar a.in d.l.3.q.

Septimo quæro. An liceat Domino in proprio fundo per mercenarium quærere thesaurum vel per alium ipsius nomine, & sibi quæra-
11 tur? Respondeo, quod sic, quia sicut Domino liceret, ita eidem licere debet fodere per alium, vt puta per mercenarium leg. ita autem §. gessisse ff. de admin. tutor.& leg. qui saxum versic.plane ff.de donat. Et totum quæritur Domino fundi arg. l. qui proprio §. procurator ff. de procur.& ita tenet Ioan.de Plat. in d.l.1.C.de thesau. sic intelligens glos. in d.§.thesauros.Instit.de rer. diu.ubi idem tenet Ang.Aret.& est glosa in l.si is.§.quod si seruus ff.de acq.rer.dom. & ita tenet etiam Maria.Sozz.in loco præallegato q.2.& 5.in 3.casu; quod vtique intelligendum est, dummodo non inquirat per artem reprobatam, sicuti dictũ est supra quæst.5.

Octauo quæro. Quis dicatur in suo thesaurum inuenisse? Respondeo, in hoc varias fuisse inter antiquos Doctores opiniones; Nam Placent. voluit duntaxat Dominũ proprietarium in suo inuenire. Azo.in summa C.de thesaur.lib.10.& Inst. de rer. diuis. vers. acquiritur, etiam tenuit, quod ille intelligitur Dominus qui est Dominus directo, vel
12 vtiliter, quam opinionem Azonis tenet Accurs.in l.1 C.de thesau.lib. 10.& in §.thesauros Inst.de rer.diu. & Bart. & Io.de Plat. in d.l.1.C.de thesaur. lib.10. & Ang. Aret. in §. thesauros Inst. de rer. diu.quia habẽs vtile Dominium dicitur habere vtilem actionem in rem ad fundũ petendum l. 1. in fine ff. si ag. vect. & si habet actionem & vendicationem; dicitur fundus suus l.quintus ff. de aur. & arg. leg.& l.solum §. meum ff. de rei vend. Eandem opinionem tenet Petr.de Vnzola super Natalis Rolandini in verbo per inuentionem.

Nono quæro. Quid si quis præscripsit fundũ in quo reperitur thesaurus, cui debeatur dimidia, an Domino, an perscribenti? Ang.Aret.in d.§.thesauros Inst. de rer.diu.dicit, quod vbi præscriptio fuit facta sine titulo, & sic per triginta annos, & Dominus fundi possidet, præscribens illam petere non posset, sicut non posset petere fundum, si caderet à possessione, vt leg.si quis emptionis titulo §.penult.& fina.Cod. de præscr. triginta vel quadr. anno. Si vero præscripsit bona fide,& cũ titulo, tũc thesaurus pertinet ad

præ-

præſcribentem, cum habeat actionem ad fundum, vt ibi not. & notat etiam Ioan. de Plat. in dict. leg. 1. Cod. de theſaur. lib. 10. qui dicit, quod præſcribens qui ſibi acquiſiuit vtile dominium, vt not. in auth. niſi. Cod. de bon. mater. donec poſſidet præfertur Domino directo, & ſi extraneus poſſideret, poſſet Dominus directus vendicare rem tanquam ſuam, & conſequenter theſaurum ibi inuentum dict. leg. ſi quis emptionis: Et ab eo poterit preſcribens habens vtile dominium auocare, quia hæc vtilis actio præſcriptione quæſita, datur etiam contra Dominum, vt not. in d. l. ſi quis emptionis.

Decimo quæro. Quid ſi antequam bonæ fidei poſſeſſor præſcripſerit, verus Dominus contra ipſum agat, & obtineat. An bonę fidei poſſeſſor reſtituet theſaurum inuen-
14 tum? Dicit Ioan. Fab. in dict. §. theſauros, quod ſic, quia non eſt in fructu l. diuortio §. ſi fundum ff. ſolut. matrim. & ita reſtituet theſaurum inuentum, ſicut partum §. in pecudum Inſt. de rer. diu.

Vndecimo quæro. Quid in pacto adiectionis in diem. An theſaurus inuentus ſit emptoris? Marian. Soz. in dict. verſic. 7. caſus ponit hanc quæſtionem, & exemplum, dicens, Emi prædium tuum cum pacto appoſito, quod ſi alius infra annum meliorem conditionem attulerit, quod illi ſit venditum: Pone ergo, quod poſt factam venditionem infra tempus anni, & antequam alius afferat meliorem conditionem theſaurus ſit repertus, cuius debet eſſe iſte theſaurus, & dicit, quod Petr. de Bellapert. dixit, quod ſi alius non attulit meliorem conditionem, theſaurus erit mei emptoris. Si vero fuit allata, tunc ſecus. Subdit tamen Petr. de Bellapert. quod hic caſus nôn eſt vſquequaque ſimilis præcedenti, de quo in quæſtione proxima, quia in pacto adiectionis in diem in poteſtate emptoris eſt facere, quod res ab eo non auocetur, quia ipſemet poteſt plus offerre quam ille tertius, qui meliorem attulit conditionem, Secus eſt in creditore, in cuius poteſtate non eſt retinere pignus inuito debitore volente ſatiſfacere infra tempus a lege conceſſum. Sed vt animaduertit Maria. Soz. Petrus non decidit quando tertius afferet meliorem conditionem, cuius debeat eſſe theſaurus repertus. Vnde Maria. Soz. decidendo hanc quæſtionem dicit ſe
15 arbitrari, quod debeat eſſe primi venditoris, ac ſi ſemper poſſediſſet ipſe venditor, tanquam ſuum, ex quo reſolutum eſt ius ipſius emptoris primi.

Duodecimo quæro. Quid ſi plures Domini eiuſdem fundi ex inequalibus partibus ſint, quomodo applicabitur theſaurus? Dicit Ioan. Fab. Inſtit. de rer. diuiſ. §. theſauros
16 dictum theſaurum videri eiſdem applicandum pro æqualibus partibus per leg. ſed iura ff. de op. lib. Sed in contrarium allegat leg. 1. §. fin. Cod. comm. ſeru. man. & Inſtit. de iniur. §. ſi ſeruo communi, ubi ſe remittit; Quo in loco decidendo hanc quæſtionem dicit hanc ſecundam opinionem eſſe veriorem, quod pro ea parte pro qua ſunt Domini, diuiſio, & applicatio fiat.

Decimotertio quæro. Quid ſi in fundo Emphiteotico, vel feudali inueniatur theſaurus, cui quæratur? Reſpondeo quod Emphy-
17 teotæ vel feudatario. Ita tenuit Azzo. in Summa in locis allegatis ſupra quæſt. proxima, & Accurſ. in dict. leg. 1. & in dict. §. theſauros, quia cum habeant vtile Dominium dicuntur

dicuntur inuenire in suo, & quod Emphyteota dicatur dominus est tex. in leg. possessores Cod. de fund. patr. lib. 11. Si ergo emphyteota vel feudatarius per se thesaurum inuenerit totus ipsius emphyteotæ, vel feudatarij efficitur, sed si ab alio ca-
18 su fortuito fuerit inuentus, dimidia erit emphyteotæ vel feudatarij, alia dimidia inuentoris. Si data ad id opera totus erit ipsorum emphyteotæ & feudatarij. Ita concludunt Bartol. & Ioan. de Platea in dict. leg. 1. Cod. de thesaur. & Specul. in Tit. de loca. §. nunc aliqua versicul. 132. Christof. Port. in dict. §. thesauros Maria. Sozz. in dict. quæstio. 5. versicul. quartus casus sequendo opinionem glosæ & Ioan. de Platea reprobata opinione Placent. communiter a Doctor. ex glosa, vt ipse dicit Et allegat eandem opinionem tenere Andr. de Isern. & Iac. Aluar. in capit. 1. quæ sint Rega. Contrarium reperio consuluisse Nell. de sancto Gem. in cons. incip. ex facto proposito, vbi concludit thesaurum deberi domino directo, & non emphyteotę. Sed non puto recedendum ab opinione præcedenti quam tenet etiam Cardin. Alexand. in dict. cap. 1. quæ sint regal. in versicul. quæro, quid in feudatario.

Decimo quarto quæro. Quid si dominus directus inueniat thesaurum in fundo emphyteotico; An
19 emphyteota debeat habere dimidiam? Respondeo, quod sic, quia quod dicitur de dominio directo quoad acquisitionem thesauri, intelligendum est plenè, adeo quod habeat directum, & vtile simul vt dicit Ioan. de Plat. in dict. leg. Cod. de thesau. & ita tenet Angel. Aret. in §. thesauros Instit. de rerum diu. & allegat l. 1. ff. si ager. vect. vel emphyt. petat.

Decimo quinto quæro. Quid si dominus directus, & emphyteota incurrant, quis præferatur in acquisitione thesauri? Respondeo, quod emphyteota, quia ista acquisitio fit respectu dominij efficacioris, & dominium vtile est efficacius & vtilius, & præfertur directo leg. procurator & leg. in causæ vbi glos. ff. de procur. & ideo si vnus habeat directum tantum, alius vtile tantum,
20 præfertur in acquisitione thesauri habens vtile. Ita dicit Ioann. de Platea in leg. 1. Cod. de thesau. Et tenet Ang. Aret. in d. §. thesauros.

Decimo sexto quæro. Quid in vsufructuario, An sibi quærat thesaurum? Respondeo, quod non vt
21 dicit Accurs. in dict. leg. 1. Cod. de thesau. lib. 10. & in §. thesauros Institut. de rerum diuisio. & ita tenet Ioan. de Platea in dict. leg. 1. in fine primæ colum. qui dicit, quod is qui lucrari debet fructus rei, non lucrari thesaurum inuentum in re, sed debetur domino rei, cum non sit fructus rei. Et ideo vsufructuarius non lucratur sed restituit pro dimidia domino rei, allegat leg. si is qui in alieno §. quod si seruus ff. de acquirend. rerum domin. & idem dicit Marian. Sozz. in dict. repet. rub. de cau. possess. & propr. tract. 1. articul. 5. quæstione 5. versicul. Quintus casus, quod respectu partis, quæ debetur domino ab inuentore, debetur thesaurus proprietario, & nó vsufructuario.

Decimo septimo quæro. Quid si maritus in fundo dotali inuenerit thesaurum, An sibi quærat. An vero teneatur restituere vxori? Respondeo, quod acquirit sibi dimidiam debitam inuentori. Alia vero dimidia, quæ ratione rei debetur est vxo-
22 ris, quam tenetur maritus ipsi restituere soluto matrimonio. Ita dicit Bartol. in leg. diuortio §. si fundum. ff. solut. matrimon. & ibi Iason. in

vlt.

vlt.not.& Ang. Aret. in §.thesauros Institut. de rerum diuis. Et ita concordantur glos. Cod. de thesau. & in d.§.thesauros. Et idem dicit Ioann. de Platea in dict.leg.1.in fine primę colum. Et ratio, est quia acquisitio thesauri causatur, & regulatur à vero dominio non commutabili, non autem a dominio commutabili prout est in viro, qui dominus est fundi dotalis commutabiliter vt l. doce ancillam Cod. de rei vend. & ideo restituet thesaurum soluto matrimonio pro dimidia tanquam inuentum in alieno dict.§. si fundum. Et idem tenet Maria. Sozz. in dict. quæstione 5. versicul. sextus casus.

Decimo octauo quæro. Quid si quis inuenerit thesaurum in fundo sibi hipotecato, An sibi quærat the-
23 saurum? Respondeo, quod non & ideo respectu partis debitæ domino fundi debetur debitori, qui est dominus, non ipsi creditori, vt tenet glos. in dict.leg.1. Cod. de thesaur. lib. 10.& in §.thesauros Institut. de rerum diuis.& Ioann.de Platea in dict.leg.1. in princip. in 2. columnn. Maria. Sozzin. in dict. quæstione 5. versicu.7.casus Angel.Aret.in dict. §. thesauros,& Cardin.Alexand. in dict.cap.1. Quæ sint regal.in vsibus feud. Et aduertendum est vt dicit Maria.Sozz.in d. 7.casu,quia si creditor prędium pignoratum iure dominij impetrauerit, & post impetrationem ante transactum tempus bienni in quo debitor pignus potest reducere repertus sit thesaurus; Si quidem debitor infra tempus reluendi pignoris reluat pignus; sibi debetur: Sin vero transactum sit tempus, debetur creditori;text. est singularis in leg. si quis in alieno §. final. ff. de acquirend. rerum dom. & tenet Ioann. de Platea in dict. leg. 1. Cod. de thesau. lib. 10.

Decimo nono quæro. Quid si antequam bonæ fidei possessor præscripserit, verus dominus contra ipsum agat,& obtineat, An bonę fidei possessor restituet thesaurum inuentum? Dicit Ioann. Fab. in dict. §.
24 thesauros,quod sic,quia non est in fructu leg. diuortio §. si fundum ff. solut.matrim. & ita restituet thesaurum inuentum sicut partum §. in pecudum Instit.de rer. diu.

Vigesimo quæro. Quid si in domo vendita emptor inueniat pecuniam, An sit ipsius emptoris, An vero venditoris? Respondeo, quod
25 si est thesaurus propriè sumptus tunc est emptoris: si vero sit pecunia fortè perdita vel per errorem à venditore non ablata, tunc est venditoris, quia isto casu non dicitur thesaurus leg.a tutore & ibi Bartol. & Bald. ff. de rei vendit. vbi dicit Bald. Nota, quod pecunia, quæ reperitur murata in muro pertinet ad emptorem si est thesaurus, & dixit Angel. Aret. in §.thesauros Institut.
26 de rerum diuisi. quod si recondis pecuniam in muro, postea vendis domum, illa pecunia in domo recondita non est emptoris, sed venditoris & postea vẽdentis domum, nec vendita domo censetur alienata pecunia, vt est casus singularis in dict.leg. a tutore secundum Bartol. & Bald. quod dicit notandum,quia illo anno habuit de facto, & idem determinat Maria. Sozzin. in dict. quæstione 5. versicul. 12. casus, dicens, quod si vendidisti mihi domum, in qua postea reperio pecuniam absconditam per te, vel per Patrem tuum, & sic non est propriè thesaurus quod pertinet ad venditorem dicta; pecunia,si hoc fecit per errorem,vt dict.leg.tutore;Secus si
27 ex certa scientia vendidisset, & nihil excepisset, quia tunc videtur omnia transtulisse leg.1. Cod. de cond. indeb.

indeb. & leg. campanus ff. de op. lib. & ita tenet Iac. Aluar. & Cardin. Alex. in d.c. 1. quæ sint Regal.

Vigesimo primo quæro. Quid si post venditionem reperiatur thesaurus in fundo vendito, An venditor possit petere contractum rescindi, vel precium augeri? Roman. in leg. si quis cum aliter ff. de verborū obligat. dicit, quod venditor non poterit cōtractum rescindere, quia cum post emptionem inuentus sit thesaurus effectus est emptoris leg. à tutore ff. de rei vend. debebit tamen precium augeri, prout dicitur in loca-
28 tore enormiter læso propter magnā quantitatem fructuum præter id, quod consuetum sit quæsitorum conductori, allegat glos. in l. si merces §. vis maior ff. loca. & ita dicit de facto Romæ consuluisse, & obtinuisse, vt ibi etiam refert Philippus Lucensis. Sed contrarium tenent ibi Mod. Perusini, vt ibi refert præceptor meus Bartol. Sozzin. versicu. 16. fallit, qui dicunt ad duo animaduertendum esse. Primo, quod Roman. male loquitur quatenus sētit, quod si ante traditionem, & post venditionem inueniatur thesaurus in re vendita efficiatur emptoris. Quia ex quo venditor inuenit in suo, quia dominium rei nō erat adhuc translatum in emptorem iuxta not. in leg. traditionibus Cod. de pact. Ideo succedit regula dict. §. thesauros Institut. de rerum diuision. quod thesaurus efficitur domini soli, & ideo thesaurus dicitur esse emptoris inueniētis post traditionem, quia est dominus, & habet ius in re. Facit leg. naue ff. de euict. Secundo quatenus Roman. dicit non posse contractum rescindi, sed precium augeri, videtur etiam male loqui, quia ex quo omnis deterioratio post venditionem contingens in ipsa re ante traditionem sine culpa venditoris cedit periculo emptoris, & eius damno, nec propterea releuatur in precio vt leg. quod si pendēt ff. de peric. & commo. rei vend. pari ratione, dicendum est quod melioratio, & lucrum cedat in commodum emptoris l. secundum naturam ff. de regul. iur. hoc autem non esset, si deberet augeri precium propter ipsum commodum & ideo si propter alluuionem fluminis augeatur fundus post vēditionem, totum id cedit commodo emptoris §. sed si post Institut. de empt. & vend. Nam si propter alluuionem decresceret suo incommodo cederet, & sic seruatur æqualitas: facit leg. Iulianus §. idem Celsus ff. de actio. emption. & text. in simili in leg. si socius ff. pro soc. Vnde pro Roman. non facit glos. in dict. §. vis maior, quia illud procedit, vt seruetur æqualitas: nam cum propter modicitatem fructuum extenuetur merces eadem ratione debet augeri propter abundantiam leg. qui domum ff. loca. Et propterea non debet augeri præcium propter thesaurum inuentum, cùm nullum damnum possit contingere venditori in re ipsa, vel præcio. Quam opinionem, quod non habeatur ratio thesauri postea inuenti, quoad remedium l. 2. C. de resc. vend. tenet Petr. de Anch. vt refert Soz. in loco præallegato in c. cum causam de emption. & vend. per id quod habetur in l. in lege, & in l. rutilia ff. de contr. empt. & sequitur Imo. in d. c. cum causam. Et contra Roman. tenet Aret. & Claud. de Seysello in d. l. si quis cum aliter vers. vnum etiam casum.

Vigesimosecundò quęro, An venditor possit excipere thesaurum, si vnquam reperiretur? Soluendo, dicas, quod sic secundum And. de Isern. in dicto capit. prim. Quæ sint Regal. per leg. 1. §. si con-

uenerit ff. depoſ. quia iſta exceptuatio theſauri non reddit contractum inutilem, alias enim ſecus eſſet, vt in lege ff. de contr. empt. & ſequitur ibi Aluar. & Cardin. Alexand. & Maria. Sozzin. in dict. quæſtion. 5. verſ. 12. caſus.

Vigeſimo tertio quæro. Quid ſi quis vendidit veſtem, in qua conſutam eſſe pecuniam ignorabat: An cedat pecunia emptori? Dicas, quod
30 non, quia non cenſetur vendita dicta pecunia argu. leg. 1. ff. de his quę in teſt. debent. Ita dicit Maria. Sozzin. in dict. verſicul. 12. caſus, & Cardin. Alexand. in dict. capitul. 1. quæ ſint Regal.

Vigeſimo quarto quæro. Quid ſi quis inuenerit theſaurum in loco, qui in nullius bonis ſit, cui acquiratur? Reſpondeo, quod eſt totus in-
31 uentoris ſecũdum Cyn. in leg. item lapilli in addit. & ibi refert, & ſequitur Bald. in fine ff. de rerum diuiſio. quam opinionem approbat Maria. Sozzin. in dict. quæſtio. verſicul. 12. caſus, & Cardin. Alexand. in d. c. 1. quæ ſint Regal.

Vigeſimo quinto quæro. Quid ſi in quodam nemore inueni ſacculum pecuniæ, vel anulum præcioſum, & cuius fuerit diligenter perquiſiui, nec inuenire potui, nũquid poſſim mihi retinere? Bald. in leg. 1.
32 circa princ. ff. de rerum diuiſion. dicit, quod cum non ſit meum, debeo conſignare Epiſcopo loci, vt det pauperibus arg. auth. omnes peregrini Cod. communia de ſucceſſ. ſequitur Angel. Aret. in §. nullius Inſtitut. de rerum diuiſion. Alexand. in leg. rem quæ nobis in 7. columm. & in leg. interdum §. quod ex naufragio ff. de acquirend. poſſeſſ. dicens hanc fuiſſe notam Innocent. in capit. cum tu extr. de vſur. & idem tenet Cardin. Alexand in d. cap. 1. Quæ ſint regal. verſic. ſed pone.

Vigeſimo ſexto quæro. Quid ſi flumen prædio meo aurum, vel argentum adiecerit, An inuentor ha-
33 beat dimidiam? Reſpondeo, quod non, quia non eſt theſaurus l. nunquam §. theſauros ff. de acquirend. rerum domin. ſed pecunia ab incognito loco traducta, & prædio meo adiecto. Ita dicit Bartol. in ſua Tiberiade in princ. in gloſ. 1. & Marian. Sozzin. in dict. articul. 5. 2. quæſtio. principali verſicul. tertio per alluuionem quæſt. 3.

Vigeſimo ſeptimo quæro. Quid ſi quis inuenerit theſaurum in loco ſacro, vel religioſo, vel in monumẽto cui acquiratur? In hoc caſu text. in §. theſauros Inſtitut. de rerum diuiſion. videtur velle, quod ortus ac-
34 quiratur inuentori. Et tenet gloſ. in dict. capitul. ſi quid inueniſti 14. quæſtio. 4. In contrarium tamen eſt text. in leg. §. final. ff. de iur. fiſc. vbi text. vult, quod medietas debeatur fiſco alia inuentori. Gloſ. ibi ponit plures ſolutiones, eandem videtur concludere, quod ſtandum ſit deciſioni d. §. theſauros, & ibi Bart. tenet opinionem gloſæ, & fuit opinio Azo. in ſumma Inſtit. de rerum diuiſion. verſicul. acquiritur etiam colum. 7. Sed tu aduerte ſecundum Maria. Sozzin. in dict. quæſtione 5. verſicul. 11. quod prædicta deciſio procedebat olim, quando huiuſmodi res erant publici iuris, & pertinebant ad Imperatorem, vel fiſcum, & ideo vna medietas debebatur fiſco Cæſaris, alia medietas inuentori: Verum cum hodie talia loca, & res Eccleſiæ in nullo ſubſint Imperatori, vt in capit. ſolitæ de maior. & obed. & in Auth. Quom. oport. Epiſcop. in princip. merito medietas videtur pertinere ad fiſcum Eccleſiæ & non Cæſaris & ita concludit etiam Ioann. de Platea in dict. leg. 1. Cod. de theſaur. verſicul. ſed quid

lib. 10. Angel. Aret. relinquit cogitandum in dict. §. thesauros vbi Crist. Port. dicit dimidiam dare inuentori, alteram prælato Ecclesiæ.

Vigesimooctauo quæro. Quid si reperiatur thesaurus in fundo Ecclesiæ, cui acquiratur? Respondeo secundum Aluar. in cap. 1. Quæ sint Regal. quem ibi refert Card. Alex. quod vna dimidia acquiritur inuentori, & altera dimidia, quæ domino
35 fundi debetur, Ecclesiæ acquiritur. Primo, quia Ecclesia habet dominium dictæ rei leg. final. Cod. de sacr. Ecclesi. Ergo debet Ecclesia habere partem quemadmodum dominus. Secundo, quia non debet esse deterioris conditionis Ecclesia, quam priuatus, quia immo melioris, vt in titul. final. in vsibus feud. Tertio, quia pro hac parte videtur sentire glosa in §. fere Institut. de rerum diuision.

Vigesimo nono quæro. Quid si quis inuenerit thesaurum in fundo, qui sit de proprio patrimonio Cæsaris, cui acquiratur? Respondeo,
36 quod; aut data opera, & totus est Cæsaris, aut casu fortuito, & dimidiam habet Cæsar, alteram inuentor. §. thesauros Institut. de rerum diuision. leg. 1. & ibi Bartol. & Ioann. de Platea Cod. de thesau. lib. 11. Iac. Aluar. in cap. 1. Quæ sint regal. Pract. Papien. in libello pro actione reali in verbo iure dominij, & Modern. in dict. §. thesauros, notat glos. 14. quæst. 4. capit. si quid inuenisti, & Maria. Sozz. in dict. quæstion. versicul. 8. casus. Et eodem modo distinguendum est, si thesaurus reperiatur in locis publicis, fisci, vel Ciuitatis, in cuius fundo repertus est, aut casu fortuito, & tunc dimidiam habet fiscus, seu ciuitas: alteram habet dimidiam inuentor dict. §. thesauros, & leg. 1. Cod. de thesau. & ita concludit Maria. Soz. in d. quæst. versic. 10. casus, & Card. Alexand. in d. capit. 1. Quæ sint Regal. & Pract. Papien. in loco præallegato.

Trigesimo quæro. In Terra Prati subdita populo Florētino in quodā Cæmeterio fuit inuenta pecunia de qua fuit controuersia inter quāplurimas personas, quęsitum fuit an dicta pecunia pertineret ad Commune Florentiæ? Et conclusum fuit per Doctores Collegij Florētini dictam
37 pecuniam ad Commune Florentiæ non pertinere. Quod verum esse ostenditur a sufficienti partium enumeratione, Aut enim dicta pecunia est thesaurus, & cum fuerit inuenta in loco sacro, vel publico ad fiscum non pertinet leg. 3 §. fin. ff. de iur. fis. sed ad alios spectat de quo in leg. 1. C. de thesau. libr. 10. & in §. thesauros Inst. de rerum diuis. an autem sit thesaurus, non expedit decidere, vt infra patebit. Si vero non est thesaurus, & tunc, aut est habita pro derelicta & hoc constat, & fisco nō quęritur ff. pro derel. per totum & l. fin. cum sim. ff. de legibus. Aut non constat eam habitam pro derelicto, & tunc aut habet certum dominum, vel ex veris probationibus, vel ex legum præsumptionibus apparētem, & similiter non est fisci, sed vero domino reddi debet non obstante eo, quod a nemine possessa fuerit leg. cum quærebatur C. vnde vi. Facit, quod not. Bart. in l. si rem aliquam ff. de acqu. possess. Aut habet verum dominum in rei veritate, sed non apparet, quis sit Dominus & tunc similiter ad fiscum nō pertinet, quia iure casu ū non requiritur, facit quod not. Bart. in l. falsus §. qui alienum ff. de furt. Aut nullum re vera habet dominum, & sic possunt dici vacantia etiam quoad dominium, Et tunc etiam fisco non quæritur, non enim sunt bona vacātia de qui-

bus loquitur titul. Cod. de bon. vacant. lib. 10. & in leg. 1. §. an bona ff. de iur. fisci, quod euidentissimè ostē ditur, quam loquitur ille titulus quando constat bona habuisse dominum quem nunc constat ea non habere vt eodem titul. l. vacant. Sed in proposito aut non constat quis fuerit dominus, & clarum est, quia ille titulus loquitur, vt dixi, quando constat bona habuisse dominum, & certum; aut constat quis fuerit dominus, & idem, quia necesse est, quod constet, quis fuerit dominus in præsenti, & sic non vacat pecunia. Ex præmissis ergo conclusum fuit maximè, quia plures apparebant, qui se dominos asserebant, dictam pecuniam ad fiscum non pertinere, nec ab ipso vendicari posse. Ita consuluit Nellus de Sancto Geminiano in consil. incipit in causa & quæstione vertente.

Trigesimo primo quæro. Cui acquiratur thesaurus in alieno inuen
38 tus? Dicas distinguendo, quod, Aut quis data ad id opera in alieno inuenit, & totum quęritur domino illius prædij, quamuis inuentor non tanquam mercenarius, vel ex ipsius domini mandato huic rei operam dederit vt dict. leg. 1. C. de thesaur. Aut inuenit casu fortuito, vt arando vel alias alienam terram colēdo vel quocunque casu, non studio perscru tandi in alieno thesaurum, & tunc dimidia est inuentoris, dimidia est domini in cuius loco inuentus est dict. leg. 1. in fine, & ibi Bartol. & Ioann. de Platea & §. thesauros vbi Angel. Aret. Institut. de rerum diuision. & Maria. Soz. in quæst. 5. versicu. 8 casus, & Card. Alex. in cap. 1. Quæ sint Regal. in vsib. feud.

Trigesimo secundo quæro. Quid si filiusfamilias inuenerit thesaurum: An sibi, An patri acquirat? Maria. Soz. in præallegato artic. quæst. 2. dicit, quod acquiritur nobis thesaurus per illos quos in potestate habemus, vt filios, vt leg. si is qui in alieno in princ. ff. de acquirend. rerum dom. Et quod ita communiter glos. & Doctores dicunt quod quoad filiū in potestate patris patri quæratur. Tamen dicit ipse se arbitrari, quod ista conclusio procedat de iure Digestorum, quo casu omnia quæsita per filium exceptis castrensibus, vel quasi castrensibus acquirebantur patri leg. placet ff. de acqu. hæred. Sed iure Codicis hoc fortè non procederet, quia cum talis inuētio videatur facere peculium aduentitium, & non profectitium;
39 merito videtur talis thesaurus quęri pro parte, pro qua filio per inuentionem acquiritur, & esse quoad proprietatem ipsius, & quoad vsum fructum patris sui, vt C. de bon. quæ lib. & C. de bon. matern. per totū & subdit hāc esse singularē, & nouissimā cōsiderationem, & magni effectus, quia huiusmodi inuentor post mortem patris nō teneretur fratribus communicare talem thesaurū per l. final. C. de collat.

Trigesimotertio quæro. Quidam puer in loco publico thesaurum inuenit, cuius vitricus illum, vendidit Campsori, & Campsor fudit, & argentum vendidit, An vitrico existente non soluendo possit procurator fisci agere cōtra Campsorem ad precium redactum ex argento fuso? Dominus Thomas Doccius Senen. in l. si eum seruum ff. si cert. pet. determinat, quod non, quia Campsor
40 fuit siue censetur fuisse in bona fide, & habet illud precium ex causa onerosa, & sic non lucratur cum iactura aliena. Sed vitricus benè potest ad precium conueniri per Procuratorem fisci, quia habet illud ex causa lucratiua. Et ita dicit prędatus Doctor se illis temporibus consuluisse.

uisse. Mouetur ex not. ibi per eum ex illo textu, quod ita demũ in particularibus precium succedit loco rei, si ille, qui habet præcium habeat
41 illud ex causa lucratiua, secus si ex causa onerosa, vt notat. in leg. mater C. de rei vend. Ex quo limitatur glosa in leg. ff. de distr. pign. quæ dicit precium extractum ex re hipotecata in subsidium esse obligatum creditori, pro qua glosa allegatur textus in leg. final. §. licentia C. de iure deliber. quia illa glosa verum dicit quando precium est apud creditorem ex causa lucratiua, secus si ex causa onerosa, vt est de mente illius glosæ & Bartol. in dict. leg. 1. & Docto. in d. l. mater. Ita notat Thomas Doccius in d. l. si eum seruum.

Trigesimo quarto quæro. Quid si communis seruus thesaurum inue-
42 nerit? Respondeo, quod si in alieno prædio inuenit thesauri portio, quæ inuentori quæritur omnibus dominis pro ea parte pro qua quisque dominus est acquiritur leg. si is qui §. 1. ff. de acq. rer. dom. Si vero seruus cõmunis in fundo vnius ex dominis thesaurum inuenerit totus acquiritur illo domino in cuius fundus thesaurus est inuentus, vt d. l. si is qui §. si communis seruus secũdum intellectum gl. qui fuit intellectus Azo. in summa C. de thesaur. lib. 10. in fine, qui vult, quod si duorum seruus in fundo vnius ex dominis thesaurum inuenerit totus domini fundi sit, & sic intelligit illam litteram licet ambiguam. Sed secundum intellectũ Alder. (vt ibi refert gl.) pro ea parte quę seruo quęreretur si esset liber, quæreretur dominis pro ea scilicet parte pro qua quisque est dominus serui. Et hæc opinio videtur satis rationalis, vt dicit Marian. Soz. in d. quæst. 2. Sed Petrus, vt ipse dicit tenet præcedentem opinionem.

Trigesimo quinto quęro. Quid si aliquis sit seruus, & vnus in eo habeat vsumfructum, alter proprietatem, & ipse thesaurum inueniat,
43 cui quæratur? Dicit Dominus Marian. Sozzin. in d. quæstio. 2. quod si iussu vsufructuarij fodiendo in agro fructuarij thesaurũ inuenerit totus erit vsufructuarij. Si vero non data ad id opera thesaurum inuenerit, pars vna pertinet ad vsufructuariũ, alia ad proprietarium dict. leg. si is, qui §. quod si seruus, quæ decisio est valde singularis, vt dicit Mari. Soz.

Trigesimo sexto quæro. Quid si canis inuenerit thesaurum, cui ac-
44 quiratur? Respondeo, quod domino canis acquiritur portio quæ inuentori quæreretur secundum Florian. in l. statuæ ff. de vsufruct.

Trigesimo septimo quæro. Quid si quis inuenerit thesaurum arte
45 magica, cuius sit? Respondeo totum deberi fisco leg. 1. Cod. de thesau. lib. 10. & tenet glosa in d. §. thesauros Instit. de rer. diu. Bart. & Ioa. de Plat. in d. l. 1. siue quis in suo, siue in alieno inuenerit d. l. 1. & ita dicit Maria. Soz. in d. q. 5. vers. secundus casus, & Cardin. Alex. in dict. cap. 1. Quę sint Regal.

Trigesimo octauo quæro. Quando quis dicatur inuenisse thesaurũ, vt per talem inuentionẽ sibi acquirat? Glos. in l. nunquam §. thesauros ff. de acqu. rer. dom. & in l. 1. §. 1. ff. de acq. poss. & in l. item lapilli ff. de rer. diuis. & in §. thesauros Instit. eod. titul. dixit, quod primo videnti quæritur thesaurus. Ex qua opinione sequitur, quod si ego, & tu transimus per aliquẽ locum, ille qui primo viderit thesaurum, ipsum lucratus sit, quãuis non ipse, sed alius appræhenderit primo, siue occupauerit. Sed glos. in d. l. 1. C. de thesau. lib. 10. sentit contrarium, quod requiratur appręhensio talis, quod ponatur sub custodia inuentoris per leg. 3.

46 §. Neratius ff. de acquirend. possess. Et hanc secundam opinionem tenent Cynus Alberic. & Bald. in d. leg. item lapilli ff. de rerum diuisio. & Cyn. in leg. licet Cod. de acquirend. possess. quia inuenire propriè est per appræhensionem leg. si barsatorum Cod. de fideiuss. Et perditionem inuenerit loquitur leg. 1. Cod. de thesau. & leg. nunquam §. thesaurus ff. de acquirend. rerum domin. & dict. §. thesauros; Et ita tenet Bartol. in leg. 1. in 4. quæstion. ff. de acquirend. possess. & Roman. Alexand. & Iason. in leg. 3. §. Neratius ff. de acquirend. possess. & Alexand. in leg. 1. column. 22. versicul. Quarta opinio eodem titul. Ioann. Fab. & Angel. Aret. in §. item lapilli Institut. de rerum diuision. Ioan. de Platea in dict. leg. 1. Cod. de thesaur. column. final. in princip. & Maria. Sozzin. in dict. articul. quæstione 4. qui dicit, quod licet glosa in d. leg. 1. allegetur in contrarium, tamen dicit contrarium, sed loquitur alternatiuè; adhæret tamen huic opinioni, quod requiratur appræhensio, & allegat Iac. de Haren. idē voluisse in dict. leg. nunquam § thesaurus, quam etiam dicit tenere Petrum.

Trigesimo nono quæro. Quid si inuentor dicit thesaurum, aduersarius vero negat, quis teneatur probare? Pro solutione dicas, quod a-
47 genti, & asserenti esse thesaurum incumbit probatio, qui tenetur probare, quod illius pecuniæ sic reconditæ communi opinione, visu, vel auditu cuius non extat memoria, vt leg. si arbiter ff. de prob. cum ibi not. per glo. & per Bartol. in leg. 2. §. item labeo ff. de aqua pluu. arc. & est bona glosa in cap. 1. de præscr. libr. 6. quo probato, nisi probet aduersarius se vel suos abscondisse, quod est causa suæ defensionis præsumitur thesaurus leg. si quidem C. de except. Facit, quod notat per gl. & Bartol. in leg. si quis ex argentarijs. §. final. ff. de eden. Ita concludit Ioan. de Platea in dict. leg. 1. colum. final. versicul. quæro aliquis C. de thesaur. lib. 10. quem sequitur Maria. Soz. in loco supra allegato questione 8. Idem tenet Ioann. Fab. & Angel. Aret. in dict. §. thesauros Institut. de rerum diuision. & adde quæ dicam infra quæstione seq.

Quadragesimo quæro. Quid è contra si dominus fundi dicat illam pecuniam inuentam fuisse absconditam a maioribus suis, inuentor vero dicat esse thesaurum, quis debeat probare? Maria. Sozz. in dict. quæstione 8. dicit, Doctores non tangere hanc quæstionem, quando dominus dicit, pecuniam fuisse absconditam ad hoc vt habeat totum, & inuētor negat, dicit tamen, quod argumento præcedentis decisionis, de qua in præcedenti quæstione, di-
48 cendum est, † quod actor debeat probare, cum sit fundamentum intentionis suæ per leg. actor. Cod. de probat. canonizzatam 6. quæstione vltim. cap. actor, & leg. ei qui ff. de probat. 4. quæstione 3. capit. ei qui. Subdit Maria. se arbitrari circa prędicta animaduertendum ad qualitatem pecunię, videlicet, vtrum sit antiqua, an vero sit noua, vel etiam si antiquæ sit admixta noua, quæ à 10. vel 20. vel 30. vel 40. annis citra fuerit formata, quia de necessitate concluderetur, non esse propriè the-
49 saurum. Secus si ibi esset pecunia sola, quæ fuisset formata tam antiquo tempore, cuius nō extaret memoria: Et ita alias ego consului, quod quædam pecunia, quæ fuit in quadam domo reperta in Oppido Sancti Miniati non diceretur thesaurus, quia inter ipsam erant quidam floreni aurei cum imagine, & sub-

subscriptione Domini Ioannis de Bentiuolijs de Bononia formati ab annis quadraginta citra, licet tunc non vidissem Soz.in d.loco.

Quadragesimo primo quæro. Quid si reperiatur pecunia in prædio Titij, quæ non probatur, quod sit thesaurus, cui acquiratur? Marian. Sozzin. in dict. articul.quinto quæstione 8. dicit, Tu forte diceres quod acquiratur domino prædij, quia ex quo in suo reperitur abscondita præsumi debet sua, cum etiam ipsum prędium possideat,& ex possessione quandoque,quis pręsumatur dominus per not. in leg. ob maritorum Cod. ne vx. pro mar. & ibi glos.& in leg.1.ff.fam. hærc.& quod habetur in cap. cum ad sedem de restitu. spoliat.& per Anton.in cap. cum venerabilis de except. & per Bartol. in leg. quidam in suo ff. de cond.inst.& per Bald.in leg.præses. capit. ad leg. Iul. de plagia. Sed in contrarium inducet textum in leg. 3.§. Neratius ff. de acquirend. poss. vbi Paulus sequens opinionem Sabini concludit possidentē agrum nō possidere thesaurum, quem nescit esse sub custodia sua, posito, quod fundum possedisset per 30. annos, vel 40. non tamen videtur vsu cepisse,nam vt ibi dicit,Iureconsultus; aut iste nescit thesaurum, & illum non possidet,quamuis fundum possideat;aut scit & non potest longa possessione vsucapere, cum sciat alienum, Et quod sentit a contrario sensu, dum dicit de longa possessione quasi sentiat secus de lōgissima,
50 procedit de iure ciuili,† quo iure in possessione longissimi temporis non requiritur bona fides, vt l. cum notissim.Cod.de præscr.30.vel 40.annorum,& 16.quæstione 3.capit.potest. Sed iure canonico secus est, vt in cap.final. de præscript. & in reg. possessor de reg.iur. lib.6. Vnde dicit Maria. Sozzin.sibi videri concludendum in prædicta quæstione, quod talis pecunia per Episcopum, aut per ipsam inuentorem dispensanda sit secundum varias opiniones, vt dicitur de inuentione lapillorum,& dicetur infra.

Quadragesimo secundo quæro. Qua actione petatur thesaurus? Soluendo, dicas quod rei vendicatione, quia cum primum thesaurus est inuentus, quęritur domino fundi,vt leg.non intelligitur §.final. ff. de iur. fisc. vbi textus loquitur per verbum vendicaretur;& sentit glosa in dict.leg.1. Cod. de thesau. & ita tenet ibi Ioann. de Platea in 2. column.in fine,& Maria.Sozzin. in dict.articul.quęstione 7.Sed aduerte secundum Marian. Sozzin. in dict. quęstione, quia textus in dict. §. final. loquitur de parte debita
51 fisco, † quia circa acquisitionem dominij, maius habet priuilegium fiscus, quam priuatus, vt leg. final. Cod. de sacr. Eccles. Et ideo dicit, quod forte melior est alia opinio posita in glosa in dict. leg. 1. Cod. de thesaur. quod agatur conditione, ex illa lege, & dict. §. thesauros Institut. de rerum diuision. & prędicta leg. nunquam §. thesaurus ff. de acquirend. rerum domin.

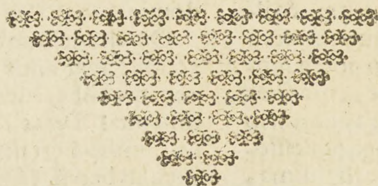
Quadragesimo tertio quęro. Qua actione agat vnus ex cohęredibus contra cohęredem pro thesauro inuento? Dicas, quod potest agere familię hęrciscundę iudicio leg. item labeo ff. fam. hęrc. Ita dicit Marian. Sozzin. in dict. repet. Rubric. de cau. possess. & propr. Tractat. 1. articul. 5. quæstione 1. in fine.

Quadragesimo quarto quęro. Quid debeat facere inuentor thesauri? Dicas secundum Marian. Sozzin.in dict.articul. quęstione 6.

quod si inuenerit in suo suus est, nec tenetur alicui deferre, vt l. non intelligitur §. fin. ff. de iur. fisc. nec à Principe impetrare, quia frustra precibus imploratur, quod iure cõmuni conceditur d. l. 1. C. de thesau. si verò reperit in alieno, si quidem reperit in
52 fundo Cesaris, aut fisci, religioso, vel sacro tenetur deferre, & si partem debitam fisco sumpserit triplam thesauri soluere cogitur, vt d. l. non intelligitur §. fin. & sic tenetur in triplum computato simplo, vt ibi dicitur in glo. & not. Ioa. de Plat. in d. l. 1. C. de thesaur. lib. 10.

Quadragesimoquinto quero. Quid de inueniente thesaurum in alieno data opera? Respondeo, quod præ-
53 terquam quod totus thesaurus domino fundi acquiritur, & sibi debet dari, ut l. 1. C. de thesau. lib. 10. punitur pena extraordinaria, vt ibi no. glo. & sic arbitraria, cum à lege non sit expressa l. sacrilegij ff. ad l. Iul. pecu. & dicit Ioa. de Plat. in d. l. 1. in fine.

Quadragesimosexto quæro. An sola perquisitio thesauri sine inuentione in alieno operetur incursionẽ penæ? Respondeo, quod non, quia duo requiruntur vt habeat locum
54 pena dict. legis, perquisitio scilicet, & inuentio, & non sufficit perquisitio nisi inueniat. Ita not. Ioa. de Plat. in d. l. 1. ex tex. ibi scrutatus inuenerit, quod hæc duo requirantur, vt
55 habeat locum pæna d. l. † Si tamen contra voluntatem domini ingrederetur ad inquirendum, tenetur iniuriarum l. iniuriarum §. si quis me prohibente ff. de iniur. Et si thesaurum inuenit, quamuis esset in bonis nullius, non tamẽ fiet suum, sed debet domino restituere, & hoc ideo quia appræhensio est interdicta, vt d. l. 1. Secus si esset res, quę in nullius bonis sit, cuius appręhẽsio nõ est interdicta, vt apri, & volucrum, quas si quis ingressus agrũ alienũ cõtra prohibitionem domini capiat, nihilominus suum facit, quod capit, licet domino teneatur iniuriarum per l. diuus ff. de seru. rust. præd. licet glosa notet contra & malè in §. feræ, Inst. de rer. diu. Ita dicit Ioa. de Plat. in d. l. 1. C. de thesau. in fine, & not. Bart. Veron. de seru. rust. præd. in tit. de Aucupatione in princ. & per Christ. Port. in d. §. feræ, & ibi per alios scribentes notatur.

DE

DE REBVS AVREIS, ET ARGENTEIS.

Titulus Vndecimus.

SVMMARIA.

1 VAs alieno auro vel alio metallo ad priorem formam reducibili confectum, pertinet ad dominum materiæ.

2 Sed si fuit vas sacrum non debetur nisi æstimatio.

3 Vas conflatum ex communi materia ad communiter dominos materiæ promiscuè pertinet.

4 Si materia separari poteſt quilibet remanet dominus suæ materiæ.

5 Mistio est ea quæ separari potest, quę non potest dicitur confusio.

6 Ad diuisionem voluntariæ confusionis agitur communi diuidundo.

7 Ferruminatio est cum vna materia eidem cum eadem adiungitur veluti aurum auro, Si quid est diuersum est applumbatio.

8 In confusione materię agitur ad pondus cuilibet competens postea liquidandum.

9 Etiam libellus incertus admittitur vbi culpa rei vel casu est incertitudo.

10 In metallis separabilibus aget quis rei vendic tione.

11 Si dolo malo confusa sint agitur actione furti vel ad exhibendum.

12 Qualitas melior si aliundè probari non possit, per iuramentum probatur præmissa taxatione iudicis.

13 Super incerta quantitate petita procedet iudicium, & sententia, dummodo in executione sententiæ liquidetur.

14 Duabus massis duorum admixtis vterque pro sua portione est dominus.

15 Et potest quilibet agere pro sua portione communi diuidundo.

16 Si vero à tertio facta sit admistio, remanet massa suis dominis, & tertio datur actio in factum.

17 Adiecta massa alterius speciei su acquiritur domino specie soluta æstimatione massæ domino.

18 Adiecta speciei alienę per ferruminationem acquiritur similiter domino speciei.

19 Per applũbationem potest dominus massę agere ad separationem.

20 Specie vnius speciei alterius bona fide adiecta minor cedit maiori vt pes vel brachium statuę.

21 In tali paritate minus pręciosa pręciosiori.

22 Et in hac etiam paritate si sint separabiles quilibet suę portionis remanet dominus.

23 Si sint inseparabiles fit communis.

24 Contra eum qui remanet dominus potest alter agere actione in factum ad æstimationem.

25 Speciebus illis separatis, quæ cessit altę ri non redit ad priorem dominum.

26 Tigni

26 *Tigni trabes & materiæ vnius domini, in alterius ędificio positæ diruto ędificio redeunt ad priorem dominum.*

27 *Si mala fide coniunctio facta sit prior dominus ius non amittit.*

28 *Et contra alium agere potest actione furti.*

29 *Species alteri speciei adiecta per ferruminationem acquiritur vt supra.*

30 *Si à tertio ferruminatio facta sit bona fide, dominus minoris aget contra illum actione in factum ad ęstimationem.*

31 *Si mala fide aget utili condictione furtiua, vel actione furti vel actione legis Aquilię vel officium iudicis intentando.*

32 *Caput vnius statuæ alterius adiunctum fit domini statuę.*

33 *Ita & pes vel manus per ferruminationem adiuncta.*

34 *Sed adiuncta per applumbationem remanet sui domini.*

35 *Et potest agere ad exhibendum vt separetur.*

36 *Species vnius speciei alterius adiecta vt lecto fulcimen, tabula naui, gemma auro, tota illius est cuius antea fuerat.*

37 *Identitas vasis simplicis probatur per simplicem aspectum testis, si sit varie compositum per signa valida.*

38 *Vase argenteo ad pondus empto si vilius metallum adiunctum sit, vnum ab altero distinctum debet ponderari.*

39 *Calicem fieri iussus, argenteus saltem esse debet.*

40 *Calices consecrati nec vendi possunt nec oppignerari.*

41 *Vasa argentea nō comprehenduntur in legato supellectilium nisi essent in vsu cotidiano testatoris.*

42 *Vasibus omnibus promissis veniunt etiam argentea nisi præsumptiones variæ sint in contrarium.*

43 *Literæ aureæ scriptę in membranis cedunt membranis.*

NVnc de alijs rebus, quę fiūt ex auro, argento vel ære, vt sūt statuę, sciphi, vasa, & alia his similia. In quibus. Primo quæro. Quid si quis ex alieno auro vel argento, uel ære vas conflauerit, an efficiatur dominus vasis? Respondeo, quod non, quia vas ex alieno auro, argento, vel ęre factum reduci potest ad rudem materiam, & in massam potest argentum & æs reduci l. adeo. §. cum quis ex aliena ff. de acq. rer. dom. & §. cū quis ex aliena Instit. de rer. diuis. & not. Azo. in summa. C. de met. & met. lib. 11. vers. Item cum sint, dicens, quod cum sint liquidæ materiæ, & ad sua initia redire possint, quacunque fide fuerint specificata dominium non mutatur, & not. Ang. Aret. in dict. §. cum ex aliena, vbi dicit, quod quando res specificata potest reduci aliquo modo ad pristinam materiam, remanet domini antiqui, & idem dixit Maria. Soz. in Rubr. de cau. poss. & propr. art. 5. vers. 11. per specificationem, vbi dicit, quod si species sit reducibilis ad primam materiam veluti si ex auro, vel argento vel ære tuo aliquo fecero uasa, tunc qui prius erat materiæ dominus, remanet ipsius dominus. Vas enim conflatum ad primam materiam auri vel argenti, seu æris reduci potest, vt dict. §. cum quis ex aliena, & Soz. dicit ibi vers. Tertio requiritur, & ibi ponit quinque necessaria, vt per specificationem quis efficiatur dominus: Et assignatur duplex ratio. Prima, quia sine illa materia impossibile fuerat rem specificari, & ita vult opinio Sabini, vt dict. §. cum quis, & ibi per Ang.

Ang. Aret. Secunda assignatur ibi per Port. quia licet hæc species, quoad formam diceretur in nullius bonis esse, tamen materia erat in bonis alicuius, quæ cum adhuc duret, dicitur illius cuius erat ante leg. quæsitum §. illud fortassis ff. de leg. 3. Sed in vno casu desinit esse
2 domini materia, quando ex auro, vel argento meo fieret calix, vel aliud vas sacrum, quia non possum petere argentum vel aurum, sed æstimationem capit. fina. 35. quæst. 6. vt dicit Ludou. Roman. in sing. 385. incip. de auro res.

Secundo quæro. Quid si duo concordes ex auro, vel argento, vel ære communi aliquod vas fecerint. An erit commune? Respódeo,
3 quod si duorum dominorum materiæ ex ipsorum voluntate sint confusæ, illud totum fit vtrique cómune, vt si massas auri, vel argenti conflauerint etiamsi ex diuersis materijs facta sit confusio, vt si ex auro, & argento aliquod vas, quod ex ratione prædicta commune efficitur, vt Inst. de rer. diu. §. si duorum, & l. adeo. §. voluntas ff. de acq. rer. dom. & in l. Pomponius scribit si fruméntum in princ. vers. Quod si uoluntate ff. de rei vend. Et aduerte quia ideo dixi uoluntate dominorum, quia secus, si sine uoluntate facta esset specificatio eorum quæ confusa sunt, quia tunc tenendum esset, quod dictum est in quæstione præcedenti: Et quod dixi de voluntate, idem dicendum est si casu fortuito confusæ essent ad inuicem diuersæ materiæ, vel eiusdem generis, vt dict. §. voluntas & d. §. si duorum; Quod tamen intelligendum est, si modo tales materiæ separari non possint; secus si possint separari, quia tunc remanet cuilibet materia sua, vt ibi traditur, & in leg. lacus §. final. ff. de acq. rer. dom. & in dict. leg. Pomponius scribit si frumentum §. item si plumbum. Ita concludit Marian. Soz. in allegato artic. versic. 12. per confusionem, Et dicuntur cófundi materiæ quādo vna ab alia separari non potest,
5 vt verbum sonat & in hoc differt a commixtione, quia cómixtio propriè dicitur fieri, quando corpora possunt separari, vt in grege, & armento; licet quandoque per commixtionem talis inducatur confusio, vt difficilis, seu impossibilis sit separatio, vt in iuribus prẹallegatis. Ita dicit Maria. Soz. in d. art. versic. 12. &c.

Tertio quæro. Qua actione agant quando unanimi uoluntate fuit facta confusio? Dicit Maria. Soz. in d. uers. 12. præallegato quod agi po-
6 test communi diuidundo, quia per talem communionem amborū uoluntate factam, quædam intelligitur esse contracta societas, per quā lex fingit hinc inde factam traditionem ut l. 2. ff. pro soc. Et potest etiā agi rei uendicatione.

Quarto quæro. Quid sit ferruminatio; quid applumbatio? Respódeo, quod ferruminatio fit quādo eadem materia eidem materiæ cum eadē materia coniungitur, ueluti aurum auro cum auro, argentū
7 argento cum argento. Sed si horum aliquid sit diuersum non dicitur ferruminatio, sed applumbatio l. in rē §. item qụeritur, & §. item quẹcunque ubi tex. & glosa ff. de rei uend. Et ferruminatio facit confusionem materiarum, applumbatio uero nō facit l. item. Ita dicit Maria. Soz. in d. art. uers. circa tertium membrū, & idem prius dixerat Azo. in Summa Inst. de rer. diu. uers. hæc de accessione, quem non allegat. Sed aduerte dicit Maria. Soz. quia in contrarium facit l. lacus. §. fin. ff. de acq. rer. dom. ubi etiam ea quæ sunt di-

uersæ materiæ, vtæs & argentum dñr facere cōfusionē. Solutio. potes dicere quod ille tex. loquitur quando diuersæ materiæ ad inuicem cōmiscentur, seu confunduntur: nos loquimur quando adiunguntur.

Quinto quæro. Quando est facta confusio metalli inseparabilis; ad quid aget quilibet ex dominis? Respondeo, quod quilibet aget pro rata ponderis, quod habet in massa habita ratione præciosioris metalli,
8 licet tempore actionis sit incertum, dummodo postea in processu de pondere specificetur l. Marcellus. §. Pomponius cum l. seq. ff. de rei vēd. & not. Ang. Aret. in §. si duorum Instit. de rer. diuis. Ex quo notat in practica Ang. ibi, quod quoties quis est incertus quam partem petat facto
9 aduersarij, vel casu quod admittitur libellus incertus, dummodo postea in processu qualificetur secundum Ioan. de Plat. tex. & ibi Bart. in l. 1. §. 1. ff. quor. legat. c. constitutus, & ibi Innoc. extr. de in int. rest.

Sexto quæro. Quid si sunt metalla separabilia, vt plumbum, & argētum. Ad quid, & qua actione agāt? Respondeo, quod quando vnum ab alio est separabile, vt plumbum, &
10 argentum, tunc vnusquisque vendicabit suum; aut non potest separari, & separatio difficilis est, & tūc pro parte incerta vendicabuntur postea tamen certificanda, vt l. Pomponius. §. sed si plumbum ff. de rei vend. & ibi glosa, & Bart. & glos. in d. §. si duorum Inst. de rer diu. Et dixi supra in q. præcedenti.

Septimo quæro. Quid si aliquis dolo malo huiusmodi materias con
11 fuserit, qua actione teneatur? Respondeo, eum teneri actione furti, & actione ad exhibendum, qui dolo malo confundendum curauit, vt ratio præcij habeatur; & etiam rei vendicatione, eo quod dolo malo videtur desijsse possidere, ita tamen quod amplius habeat qui agit tali actione, quāto preciosior fuerit materia sua l. Marcellus. §. Pōponius, & ibi Bar. ff. de rei vēd. & l. quo quidem casu eod. tit. Ita concludit Maria. Sozz. in d. vers. 12. per confusionem, vers. sed si aliquis.

Octauo quæro. Qualiter ille qui dicit suū argentū esse preciosius possit illud probare? Dom. Maria. Soz. in loco prealleg. vers. sed aduerte, dicit, quod ex tēpore insurrexit illa noua hec dubitatio qualiter iste cuius materia ab alio, cū alterius materia cōfusa est, possit probare, quāto sua materia fuerit preciosior: circa qđ dicendū arbitratur, quod si habet testes qualis, & quanta esset sua materia, deponētes, res esset clara. Sed si de hoc testes nō haberet, sed haberet testes, qualiter mateeia sua fuerit cum alia confusa; si quidem ille, qui confudit, fateretur quantitatem, & qualitatem materiæ, & actor vellet stare suæ cōfessioni, etiā sic res esset expedita; sed si actor illius cōfessioni stare nollet arbitratur, quod facere posset probationem per iuramentū
12 suum præmissa taxatione per iudicem arg. tex. not. & quæ ibi dicuntur in c. fina. extra quod met. cau. & l. si quando C. vnde vi.

Nono quæro. An procedat iudicium non liquidata quātitate argēti quam ille dicit se habere in massa? Dicit Ang. Aret. in d. §. si duorum
13 in fine Inst. de rer. diuis. se credere, quod procedat iudiciū, licet per processum primæ causæ non sit liquidata quantitas, & quod feretur sententia; Restituas illam quantitatem argenti, quam Titius habet in illa massa conflata per te dummodo postea in executione fiat declaratio quantitatis, & partis, vt l. 1. §. si quis argentum ff. depos. & ibi glosa Bart. & Doct. & l. 1. & ibi Bart. & Doct.

C. de

Cod. de sent. quæ sine cert. quant. & l. 1. in fine ff. de leg. 3.

Decimo quæro. Quando materia infecta adiungitur infectæ, & massa massæ, An dominium transeat in alterum? Respondeo, quod tunc qui-
14 libet suæ partis dominus remanet, vt l. quicquid. 1. respon. ff. de acquiren. rerum dom. nec distinguitur an partes sint æquales, vel inæquales, & an possit, vel non possit separari, quia neutrum alteri cedit, fit tamen communis, si separari non potest, vt d. l. quicquid 1. respon. & l. qui gregem §. fin. ff. de rei vend. tenet glosa in l. qui rem §. si quis ff. de rei vend. vbi etiam glosa dicit non distingui an bona, vel mala fide adiectum ne sit: facit leg. lacus. §. fin. & leg. adeo §. voluntas ff. de acquirend. rerum dom. Ita concludit Maria. Sozz. in d. articul. versic. 14. per adiunctionem versic. circa primum, quod arbitratur procedere etiam si per applumbationē, vel ferruminationem massa massæ coniuncta sit arg. d. l. quicquid 1. respon. nisi forte voluntate vtriusque domini prędictę massæ per ferruminationem coniunctæ sint, vt ibi dicit glosa, quo casu arbitratur, quod detur actio communi
15 diuidundo per quæ dixit in vers. 12. Et hæc procedunt quando massa vnius domini massæ alterius adiuncta est: Sed si vtraque massa esset eiusdem domini & materia applum-
16 bationis, vel ferruminationis esset alterius arbitratur Sozz. dicendum quod totum corpus fiat illius cuius sunt ambæ massæ, & etiam fiat sua materia applumbationis, & ferruminationis. Ita dicit intelligi posse dict. leg. quicquid 2. respon. ff. de acquirend. rerum domin. licet glosa ibi aliter sentiat; Dicit tamen quod dominus materiæ applumbationis, seu ferruminationis agere possit actione in factum ad illius ęstimationem per ea quę dicit ibi in quarto membro.

Vndecimo quæro. Quando materia argenti infecti adiungitur speciei, vt vasi argēteo, An dominium transferatur? Dominus Marian. Sozzin. in dict. versicul. per adiunctionem versicul. circa secundum; distinguendum dicit, quod aut fit in aliena specie cum tua materia, &
17 hoc casu siue bona siue mala fide adiungat, species illa remanet prioris domini, nec fit communio, dummodo possit separari leg. quicquid 1. respon. ff. de acquirend. rerum domin. & tenet glos. in leg. in rem in verbo adiecerit ff. de rei vend. Aut
18 tuæ speciei cum materia aliena, si per ferruminationem id feceris, totum fit tuum; Sed si applumbaueris bona fide, qui prior erat dominus ad exhibendum agere potest, vt scilicet inde separetur, & vendicetur, ex quo inde separari potest. Si ma-
19 la fide agi contra te potest rei vendicatione. Ita concludit præfatus Doctor, & sunt dicta Azor. in summa Institut. de rerum diuision. versicul. hac de accessione, & glos. in dict. leg. in rem licet Azor. non alleget.

Duodecimo quæro. Quid si statuæ argenteæ brachium alienum adiunxeris, vel aliud, An tuum fiat? Distingue secundum Azor. in summa Institut. de rerum diuision. in allegato versicul. & glos. in leg. in rem allegata supra, & Dominum Marian. Sozzin. in loco allegato versicul. circa tertium membrum de ferruminatione, Quod quando materia formata
20 adiungitur formatæ seu species speciei per ferruminationem, quod hoc casu minor pars, seu species cedit maiori, ita vt si tuæ statuæ manum, vel pedem adiunxeris, tibi cedit. Minor enim pars

pars per vnitatem maioris consumitur, vt l. in rem. §. item quæcunque ff. de rei vend. Vnde sequitur, quod ille qui maioris partis est Dominus per consumptionem alterius partis factæ per adiunctionem mediante ferruminatione efficitur Dominus totius, vt d. §. item quæcunque, & d. l. in rem §. siquis, & hoc casu Dominus illius pedis, vel manus, vel alterius similis vel minoris partis omnino desinit esse Dominus, & alterius factum esse intelligitur, vt etiam si inde erectum vel remotum sit ad priorem Dominum redire non possit, facit quod in simili dicitur de planta, in alieno plantata, quæ coaluit, & postea, vento, vel alio modo euulsa est. Si vero al-
21 terum altero non sit maius, tunc minus præciosum accedit magis prçcioso, & sic Dominus speciei magis preciosæ fit Dominus totius rei, hoc est integræ statuæ, vel etiam alterius rei, vt puta si in scipho suo ansam, hoc est, manipulum quis adiecerit, vel aliud quid simile fecerit, vt dict. leg. in rem §. si quis, & ibi glosa in ver. totius. Si vero alterum altero præciosius non est, &
22 separari possit, tunc nullam cedit alteri, & sic eo casu quilibet Dominorum Dominium retinet, & vendicare potest vt dict. leg. quicquid §. fin. 1. respon. Si modo potest sepa-
23 rari, alioquin si separari non potest fit commune, vt leg. Pomponius scribit si frumentum post princ. ff. de rei vend. tenet glosa præallegata super verbo adiecerit in d. l. in rem §. si quis. Aduerte tamen id quod dixi, quod si alterius pedem, vel manum statuæ meæ adiecero, vel speciem minus præciosam magis præciosæ per ferruminatione adiecero, tota statua mea fit, intelligi debet, si simpliciter ferruminauerim ea intentione, vt mea fieret, & bona fide, quia hoc casu adeo fit mea; vt etiam si postea manus vel pes sit dirutus, seu remotus, vel abscissus, non tamen redit ad priorem Dominum, vt dixi per tex. in d. §. item quæcunque. Arbitror tamen, quod Dominus illius pedis, vel brachij possit
24 agere contra me actione in factum ad æstimationem, vt est tex. in dict. §. item quæcunque, alias videretur locupletari cum aliena iactura contra regulam cap. locupletari de reg.
25 iur. lib. 6 Sed contra id quod statim dixi, quod brachium postea dirutum non possit prior Dominus vendicare oppono de his quæ dicuntur in §. cum in suo Instit. de rer. diuis. quod licet ex aliena materia bona fide ædificauerim in meo, quamuis
26 Dominus materiæ non possit agere contra me, nec ad exibendum, nec rei vendicatione. Si tamen postea dirutum sit ædificium, ille qui fuit Dominus materiæ potest illam vendicare. Solutio est difficilis, nec tangitur a Doctoribus. Ego arbitror, quod sic possit solui, quod ibi species tigni, vel trabis vel alterius cementi semper remansit eadem, nec dicitur fuisse facta alia confusio, verum in terminis nostris per ferruminationem facta est confusio, per quam prior Dominus Dominium amisit, & sic extinctum est Dominium illius, sed res extincta non reuiuiscit, vt leg. inter stipulationem §. sacram ff. de verbor. oblig. & leg. qui res. §. aream ff. de solut. Sed in tignis, & reliquis cementis, quibus quis in suo solo ædificauit, prior Dominus eorum semper remansit Dominus, ideo diruto ædificio potest vendicari. Sed hæc procedunt, vt dixi, quando adiunctio fuit facta
27 bona fide: Si vero mala fide facta fuerit dicit glosa in dict. leg. in rem. §. si quis, & §. item quæcũque, quod prior Dominus remanet Dominus, licet

licet tota statua, vel similis species remaneat ipsius Domini, qui preciosiorem, & maiorem partem habuit. Facit leg. quicquid. §. fin. ff. de acq. rer. dom. Et si tu diceres, Ergo erunt duo Domini insolidum. Potes respondere, non esse inconueniens, quod vnus totius statuæ sit Dominus, & alter solius brachij, vel pedis, quia aliud est tota statua, & aliud brachium, vel pes, sicut aliud est tota domus, aliud tignum, vel cementum; Sed aduerte, quia prædicta iura, quæ dicunt, quod brachium, vel pes & sic de similibus per ferruminationem adiuncta statuæ alicuius, acquiruntur Domino statuæ, ita quod diruti, vel euulsi non redeunt ad priorem Dominum, nec distinguunt inter bonam & malam fidem, & ideo dicit Maria. Soz. se valdè dubitare de differentia, quam faciunt glosæ prædictæ. Vtrum bona, vel mala fide quis ferruminauerit, quod prædicta differentia nõ debeat procedere, quia ratio superius assignata per Iurecon sultum, quod ferruminatio per eandem speciem facit confusionem, videtur sibi locum vendicare, siue bona siue mala fide ferruminatio facta sit. Prædicta tamen differẽtia est satis æqua. Posita tamen quod mala fides operaretur, quod talis pes, vel manus per ferruminationem adiunctus remaneret prioris Domini: sequeretur cõclusio, quod ipsum pedem vel manum abruptum siue remotum a statua posset Dominus vendicare: Sed statua integra an possit vendicari magis est dubium: & si fortè induceretur vrbis deformatio, quia statua illa esset affixa edificio, vel alia simili causa, arbitror, quod non posset nec ad exhibendum agere, nec rei uendicatione. Sed si prædictæ rationes cessarent, licet non possit vendicare, tamen posset ad exhibendum agere, vt separentur, & postea vendicentur, vt dict. §. item quæcunque. Arbitror etiam, quod si mala fide manum aut pedem meum statuæ tuæ per ferruminationem adiunxeris,
28 quod possis conueniri actione furti: Et cum dolo etiam desieris possidere, possis etiam fortè conueniri rei vendicatione vtili per ea, quæ supra dicta sunt.

Decimotertio quæro. Quid si quis brachium, vel pedem vel manum suam per ferruminationẽ statuæ alterius adiunxerit, An acquiratur Domino statuæ? Solutio. Glo. in d. l. in rem dicit, quod acquiratur Domino statuæ, quia minor pars debet accedere maiori, &
29 minus præciosa præciosiori, vt est dictum supra in præcedenti quæstione. Et ita dicit Dominus Maria. Soz. in dict. vers. circa tertium vers. sed quæro, etiam si bona fide ferruminasset: Et fortius si tertius alienum pedem vel manum non suæ sed alienæ statuæ per ferruminationem bona vel mala fide adiunxisset; acquireretur enim Domino maioris, & preciosioris partis per dict. leg. quicquid. §. fin. qui simpliciter ponderat ferruminationem, non autem personam ferruminantem, & per text. in dict. leg. item quæcunque qui loquitur per verbum impersonale, videlicet iunctum sit, nec exprimit per quem. Et hoc casu arbitror, quod agi possit contra Dominum totius statuæ actione in fa-
30 ctum ad æstimationem per ea quæ supradicta sunt in præcedenti quæstione; Posset etiam attentari, quod
31 contra eum qui ferruminauit si mala fide id fecit possit agi actione furti, si lucrandi sibi animo id fecit, & fortè etiam vtili conditione furtiua, sicut quandoque agitur vtili rei vendicatione. Si vero absque

mala

mala fide ferruminauit fortè etiam
agi poſſit contra eum propter dam-
num illius facto illatum intentando
iudicis officium, vel actionem legis
Aquiliæ arg. dictorum per ipſum
verſ. 10. Cogitabis tamen quia præ-
dicta neque per gloſas, neque per
Doctores tanguntur.

Decimoquarto quæro. Quid ſi sta
tuæ argenteæ ſolo capite careti ca-
put alienum per ferruminationem
fuerit adiunctũ: Vtrũ caput acqui-
ratur Domino ſtatuæ an è contra?
Reſpondendum videtur, quod ca-
put acquiratur Domino ſtatuæ,
quia minor pars cedit maiori, vt di-
ctum eſt in quęſtionibus præceden-
tibus. In contrarium tamen facit,
quia caput eſt præcioſius; facit leg.
cum in diuerſis ff. de relig. & ſumpt.
funer. & quod notatur in cap. cum
non liceat de pręſcript. Sed hoc non
32 obſtante teneas primam opinionẽ,
quod caput cedat ſtatuæ, quia text.
in dict. leg. quicquid. §. fin. in pri-
mis ponderat, quod minor pars ac-
cedit maiori: ſecundo vero loco,
quod minus præcioſa præcioſiori,
licet enim caput viuũ dicatur prę-
cioſior pars corporis ratione intel-
lectus in eo conſiſtentis, & quia ab
eo cętera membra dependent vt di-
ctis iuribus, & 2. quæſt. 7. cap. ſicut
inquit: tamen ſecus eſt in ſtatua au-
rea, vel argentea, vel ſimili, vt de ſe
manifeſtum eſt.

Decimoquinto quæro. Quid ſi
ſtatuæ tuæ argenteæ pedem vel ma-
num alterius per applumbationem
adiunxeris. An manus, vel pes tuus
fiat? Reſponde, quod tota ſtatua
tua fit, ſed non quęlibet eius pars, vt
dicit gloſa in verbo tota in leg. ſed
& ſi ex meis. §. 1. ff. de acq. rer. dom.
& not. gloſa in verbo totius in leg.
in rem. §. ſi quis ff. de rei vend. Et
33 iſta eſt differentia inter adiunctio-
nem quæ fit per ferruminationem,
& eam quæ fit per applumbationẽ;
quia primo caſu tota ſtatua fit il-
lius, & quælibet eius pars qui erat
Dominus ſtatuæ, cui manus, vel pes
alterius adiunctus, eſt ita vt per ip-
ſum priorem dominum manus vel
pedis non poſſit manus, vel pes ven
dicari, aut ad exhibendum agi, etiã
34 ſi a ſtatua inde reperiatur abſciſſus.
Secundo vero caſu quando per ap-
plumbationem talis manus, vel pe-
dis adiunctus eſt ſtatuæ tuæ rema-
net prioris domini, & quamuis non
poſſit ab eo vendicari, quia acceſſit
maiori parti, tamen hoc caſu poteſt
35 agi ad exhibendum, vt ſeparetur,
& vendicetur, vt dict. leg. in rem §.
item quæcunque ff. de rei vend. Fa-
cit leg. in hac actione §. eſt autem
& leg. tigni ff. ad exhib. quod arbi-
tror procedere niſi fortè deformitas
vrbis ſequeretur ex tali remotione,
nam tunc agi poſſet, vt dictum fuit
ſupra de ferruminatione. Sed ſi ma-
nus, vel pes eſſent abſciſſi, tunc po-
teſt agi rei vendicatione, ſicut de li-
gnis & cementis dictum eſt per. §.
cum in ſuo Inſt. de rer. diu. Ita con-
cludit Soz. in loco præallegato.

Decimo ſexto quæro de adiun-
ctione vnius ſpeciei ad aliam ſpe-
ciem ſine ferruminatione, vel ap-
plumbatione. Dicas quod ſi vna ſpe
cies alteri ſpeciei ſine ferruminatio
ne vel applumbatione adiuncta ſit,
minor cedat minori, vt lecto fulci-
men, tabula naui, ędificio cementũ,
dicit tex. in l. ſed ſi ex meis §. 1. ff.
de acquir. rer. dom. quod tota eius
36 ſunt, cuius antea fuerant. Quod
verbum tota inducit dubitationem,
qualiter intelligi debeat. Vnde glo-
ſa ibi dicit quod non debet intelli-
gi, quod quęlibet eius pars ſit illius,
cuius primo fuerat, quaſi velit dice-
re gloſa, quod tota poteſt dici illius
cuius primo erat, hoc eſt tota lecti-
ca, nauis, & totum ędificium. Et
hoc

hoc probatur in leg.in rem §.si quis ff.de rei vend.ubi textus dicit,quod sit dominus totius rei, quia vt supra dixi conueniens est quod minor accedat maiori, sed tamē ille, qui fuit dominus pedis seu tabulæ, uel cementi remanet dominus, nō tamen ut uendicare possit ex quo cessit alteri, sed agi potest ad exhibendum & demum vendicari ut leg. tigni §. 1. ubi text. ponit exemplum de rota adiuncta uehiculo, & tabula adiuncta armario ff.ad exhib.Ponit ēt exemplum; si purpura sit contexta uestimento uel brachium statuæ, quod debet intelligi aliter quam per ferruminationem, nam cum ministerio text.ibi dicit:brachium statuę coadunaueris: Similiter si gemma sit inclusa auro alieno uendicari nō potest, sed debet agi ad exhibendum, ut excludatur ab auro, & demum uendicetur,ut est text. in leg. si gemma ff. ad exhibend.

Decimo septimo quæro. Quid si peto uas argenti, quomodo probabitur identitas uasis? Respondeo, quod quandoque uasa argentea sunt multa uarietate composita, quādoque sunt multum simplicia: Primo casu facilis est probatio; & si testis dicit, ideo se recognoscere,q̄ uidit, & diligenter aspexit, sufficit, sicut de aspectu hominis dicitur. Secundo casu dicendum est, quod si habēt aliqua signa in eorum cōfectione cōcurrētia, uel ex post facto accidentia,ex quibus recognoscuntur, tunc testem oportet per illa signa,uel ipsorum unum tantum causam notabile reddere, cum receptum sit, quod per duas demonstrationes, uel unam notabilem res certa demonstretur; quod si hæc signa deficerent,causam reddi oportet per aliquod, quod sit extra rem, & ad fidem idētitatis interdum adducimur ex uase,interdum ex qualitate personæ. Ex uase,quid enim si cultros habebam cōmunis formę in uagina difformi, & apud te reperitur uagina sine cultris, quāuis per se cultri recognosci non ualeant,tamen ex uase eadem esse numero rectè dicam. Interdum ex persona habentis comprænhenditur,quid enim si sciphum meum cōmunis formæ, perdidi,& apud te reperitur,cum a me causam habeas illum eundem esse certū est nisi aliud doceatur expresse:uel si apud famulum pauperem reperiatur sciphus argenteus cōmunis formę dicam esse sciphum domini sui,quem communis formæ sciphum ante habuisse constat, nisi aliud doceatur:Ita not.dicit Bart.in Tract. de Teste in c. de substantia incip. hāc eandem rem,& not.Bar. & Ioa.de Plat.in l.stigmata C. de fabricens.lib. 11.ubi dicit,quod per signa recognoscuntur uasa,& equi,et alia animalia:sic etiam homo per faciem recognoscitur, ut etiam dicit Bart.in Tract.de Teste c. Titius.

Decimo octauo quæro. Quid si emo uas argenti,uel ęris,cui est annexum plumbum, uel ferrum, An simul debeant ponderari? Dico, quod nō, sed debet plūbum eximi, & non uno pondere ponderari, uel in pondere argenti non imputari l.
38 cum aurum uers.idem Celsus ff. de aur.& arg.legat. & ibi glosa. Et per illum textum dicit ibi Bart. quod si aliquis emit caldariam de rame, cui sit manica ferrea, debet in ponderatione manica eleuari,quia non est tanti ualoris libra ferri, quanti est libra raminis.

Decimo nono quæro. Quid si aliquis iubet fieri calicem in Ecclesia, & non exprimit de quo metallo,uel precio,de quo fiet? Respond. ad primū, quod intelligitur in dubio, q̄d fieri debeat de argento, & sic præciosiori metallo fauore religionis l. Titia §.fina.ff.de aur.& arg.leg.ubi ita not.Bar.& not.Tanc.de Corner.

in compend.in Rub.10.q.2.per d.l.
39 Titia §.fina. quod debetur de illo metallo, quo Ecclesia vtitur in similibus vasis. Sequitur Roman. opinionem Bart. in auth. similiter in 3. parte fall. 22. C. ad l. Falcid. & not. Bal.nouell.in Tract.de dot. parte 6. priuil.73. vbi arguit in contrarium, & relinquit cogitandum Dec. in l. semper in obscuris ff. de reg. iur. dicit quod ideo de argento, vel auro intelligitur, quia de alia materia calices Ecclesię non conficiuntur c. vt calix de consecr. dist. 1. allegat Roma. in sing.sis. Quæro si lego. Ad secundum de quo pręcio intelligatur, Bald.in l.si nondum §.fina.ff.de furt. dicit quod intelligitur secundum facultates testatoris de calice honorabili secundum consuetudinem illius Ecclesiæ, refert, & sequitur Roma. in dicta fallent.22.

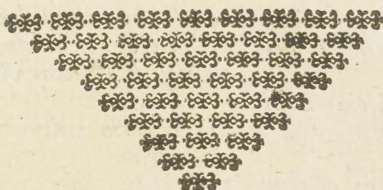
Vigesimo quæro. An calices vendi possint, vel pignorari? Respondeo ad primum, quod aut sunt consecrati, & non possunt vendi, vt l. sancimus C. de sacr. Eccl. aut non sunt consecrati, & vendi possunt.
40 Ita dicit Bart. in l. non contrahit ff. ad leg. Iul. maiest. refici tamen potest calix iam consecratus, vt ibi dicit Bart. Ad secundum dico, quod calices consecrati pignorari, & distrahi prohibentur, & pariter similia ornamenta Ecclesiæ fauore diuini cultus arg.de const.c.ex parte. Et quod plus est etiam à volente capi non possunt, ita not. Card. Zab. in clem.2.de decim.in 2.not.

Vigesimoprimo quæro. An appellatione suppellectilis legata veniant, & compræhendantur vasa argentea? Respondeo, quod vasa argentea escaria, vel potoria, non compræhenduntur, nisi legatarius ex vsu testatoris probet testatorem
41 compræhẽdere voluisse l. cum quidam, & l.Labeo ff.de supell. leg. & similiter vasa argẽtea aquiminaria, quia illa censentur esse vasa escaria l.& si non sint, §.si cui escarium, & l. argento ff. de auro, & arg. leg. vbi glosa exponit quæ sint vasa aquiminaria, quia dicuntur vasa aquam ministrantia, prout sunt ea, quę vulgariter appellantur bacilia, & idem dicendum est de alijs vasis argenteis per l. 1. ff. de supell.leg. hæc tamen vera sunt, si huiusmodi vasa numero argenti per testatorem habita sunt dum viueret, quia illa reponebat, & recondita in argentario tenebat, & non ad vsum supellectilis, vt not.glo. in d. l. 1. in verbo auro, & probatur in l. & si non sint in princ. & §.1. & ibi hoc not. Rayn. ff. de aur. & arg.leg. Ita dicit Alexand.in cons.206. Magister Albert. lib.7. & ibi in vltimo dubio dicit etiam non contineri in legato supellectilis vestes, nec libros, nec anulos, nec cingula l. 1. & l. supellectili vers. sunt qui rectè ff. de sup. leg. & not. Bart. in l.4.ff.de leg.1.

Vigesimosecundo quæro. Quid si figulus, vel artifex, qui habebat varia vasa diuersorum generum promisit omnia vasa, an veniant etiam argentea? Ang.in l.quicquid astrin-
42 gendæ ff.de verb.oblig.dicit, quod debebantur ne dum vasa sua terrea lignea & vitrea, sed etiam argentea, & aurea, per not. ibi per glo. in verbo promissor; Subdit tamen, quod hoc fallit, nisi subsit aliqua causa propter quam aliud debeat præsumi, puta si omnia uasa vendidit figulus per decem, quia non intelligitur de vasis argenteis, quæ valebant multo plus per id quod not.in l.semper in stipulationibus ff. de reg. iur. & per not.in l. 1. §. 1. ff.de superfic. & in l.si vno in princ. ff. loca. quam decisionem refert Alex.in cons.222. ponderatis his ad finem, lib.6.

Vigesimotertio quæro. Quid si quis

quis in aliena carta, vel membrana aureas literas ſcripſerit, An literæ
43 cedant cartæ? Dicas quod ſic in l. qua ratione §. literæ ff. de acqu. rer. dom. & in §. literæ Inſt. de rer. diuiſ. literæ enim licet aureæ ſint, ita cartis membraniſue cedunt, vt ſolo cedere ſolunt ea, quæ inſeruntur, vel ędificantur. Ideoque ſi in membranis, cartiſue tuis carmen, vel hiſtoriam Titius conſcripſerit, huius corporis non Titius, ſed tu dominus eſſe videris; Sed ſi à Titio petas libros tuos, tuaſue membranas, nec impenſam ſcripturę ſoluere paratus ſis, poterit ſe Titius defendere exceptione doli mali, ſi bona fide harum cartarum poſſeſſionem nactus eſt, vt d. §. literæ. Et not. Azo. in Summa Inſt. de rer. diu. verſ. hæc eadem. Si autem mala fide ſcripſerit, laborem donaſſe videtur dicit gloſa in d. §. literæ, & ita tenet ibi Ang. Aret. & Bart. in d. l. qua ratione §. literæ, vbi dicit, quod ratio eſt, quam ponit textus, quia ſcriptura non occupat totam cartam, ideo cedit litera cartæ, tamquam minor pars, & Chriſtoph. Port in d. §. literæ dicit, quod opinio gloſę ibi videtur melior, quia vitanda eſt legum correctio l. 1. C. de inoff. dot. Et quia raro euenit, vt ex auro literæ conſcribantur, ideò non eſt inſpiciendum l. nam ad ea ff. de legib.

DE ORNAMENTIS.

Titulus Duodecimus.

SVMMARIA.

1 ORnamenta vnde dicta.
2 Quid eorum appellatione cõprahendatur.
3 Quis anuli inuentor.
4 Auri appellatione comprahenditur anulus non signatorius.
5 Gemmæ insertę ad ornandum aurum auro cedunt, Aurum ad ornandas gemmas gemmis cedit.
6 Ornamenta Principum, Equitum, & Militum priuatis hominibus sunt prohibita.
7 Ornamenta Principis ab eius ministris & à Palatinis non autem à priuatis fieri debent.
8 Nec etiam sub prætextu ea donandi Principi.
9 Nec licet aucupari vel venari volatilibus vel feris prohibitis sub tali prætextu.
10 Vsus contrarius præualet legibus prohibentibus ornamenta.
11 Ornamenta prohibita solis Principibus portare licet vt à priuatis distinguantur.
12 Margaritæ, Smaragdi, & Iacinti sunt gemmæ priuatis prohibitę.
13 Doctores possunt portare anulum aureum, & gemmatum.
14 Ornamentorum, quę quis gestat non debetur Gabella.
15 Prohibita viris non per hoc sunt prohibita mulieribus.
16 Possunt tamen statuto mulieribus etiam prohiberi.
17 Mulier se ornans vt placeat viro suo non peccat.
18 Nec peccat si fuco, aut pigmentis vtatur ad turpitudinem tegendam.
19 Ornamenta mulieri à viro tradita, soluto matrimonio sunt restituenda hæredibus viri.
20 Anulus etiam subarratorius est à muliere restituendus.
21 Nisi sit is quem vsu cotidiano gestabat.
22 Vel parui valoris inspecta qualitate personæ.
23 Mulier potest repetere ornamenta ad domum viri traducta.
24 Ornamentis suis legatis prohibita nõ debentur.
25 Ornamentis omnibus legatis comprehenditur etiam monile, quo mulier non est vsa.
26 Ornamentis mulieri legatis quę ipsa transtulit ad domum viri, comprehendunt etiam ea quæ vir illi antea dederat.
27 Ornamentis omnibus legatis ad vsũ mulieris factis excepto quodam iocali debetur etiam si quid aliud adsit extra illius vsum.
28 In petitione iocalium probanda est qualitas & pondus.

EX

EX auro potissimum plurima fiunt ornamenta, In quibus quoniam multa occurrunt iuridicis exposita quęstionibus, Ideo titulum præcipuũ de Ornamentis, posuimus. In quo quęro Primo. Vnde dicantur ornamenta? Dicit Isid. Etymol. lib. 19. c. 30. quod dicta sunt ex eo, quod eorum cultu ora, vultusque decorentur.

1 Secundo quæro. Quid ornamentorũ appellatione contineatur? Respondeo quod si de mulieris ornamentis quæritur illa continentur, quibus mulier ornatur, vt inaures,
2 armillæ, anuli præter signatorios, & omnia, quæ ad nullam aliam rẽ parantur, nisi corporis ornandi causa, quo ex numero etiam hæc sunt, aurum, gemmæ, & lapilli qui nullam aliam in se vtilitatem habent, vt dicit tex. in l. argumento §. ornamenta ff. de aur. & arg. leg. & in §. ornamentorum ff. ead. leg. vbi alia enumerantur vsque in finem l.

Tertio quæro. Quis fuerit anuli inuentor? Alber. de Rosat. in suo dictionario in verbo Anulus dicit, quod Tubalchayn fuit primus, qui inuenit anulum, & dedit illum filio, vt vxorem desponsaret, vt habetur in Historia Scolastica, & ponitur in quarto digito, quia in eo, vt fertur est quædam vena, quæ protenditur vsque ad cor 30. q. fin. c. fœminæ, & Hostien. in Summa de matrimo. §. qualiter vers. illud. Plinius lib. 33. c. 1. dicit quod quamuis antiquitus Prometheo anulum ferreum dederit vinculumque non gestamen id intelligi uoluerit, hæc tamen fabulosa arbitratur; Gregorius Naziãzenus in vita magni Basilij è greco in
3 latinũ traducta a Raphaele nostro Volaterrano; dicit quod fama est, Gigem anulum inuenisse.

Quarto quæro. Nunquid anulus auri appellatione cõtineatur? Dic vt per Bart. in l. cum aurum ff. de aur. & arg. leg. vers. oppono, quod auri
4 appellatione cõtinetur anulus. Cõtra quia si est signatorius continens aliquem lapidem signatorium non cedit legato auri, sed legato gemmæ tanquam accessorius, vt l. & si non sint §. fin. & l. seq. eod. tit. Aut est anulus non signatorius, & tunc cõtinetur appellatione ornamenti, & legato auri non cedit, vt l. argumẽto §. ornamenta eod. tit. Solutio. Si intelligis ibi textum in d. l. cum aurum in anulo signatorio (dicit Bar.) quod ibi non erat gemma sed signa erant impressa in auro: Si vero non erat anulus signatorius intelligit, quod non erat paratus gratia vsus mulieris, sed ipsius patrisfamilias, & erat magis gemma causa auri, quã aurũ causa gẽmæ, vt dicit Bart.

Quinto quæro. An gẽmæ cedant anulis, & coronis? Quoad anulos dico, quod si causa ornãdi aurũ includũtur cedunt auro, vt l. & si nõ sint §. perueniamus ff. de aur. & arg. leg. in fine, vbi Bart. dicit secus esse in
5 anulo signatorio, quia aurum cedit gemmæ, & idem quando est certũ, quod vnũ ponatur causa alterius; in dubio aũt nõ cedunt gẽmæ auro, vt l. pediculis. §. auro, & ibi Bart. ff. eo. tit. & in l. rerũ mixtura ff. de vsu cap. Quoad coronas dicit Pau. de Leaz. in clem. 1. de iureiur. in verbo diadema, quod Imperialis corona, q̃ ex auro purissimo, & gẽmis p̃ciosis fit. 96. dist. c. Cõstantinus, in qua ponũtur gẽmę, vt auro in ornamẽti compositione iungantur de pœnit. dist. 2. c. principium versic. aurum gemmis in ea appositis cedit, cum dictæ gemmæ sint auro preciosiores, vt ibi not. & sequitur Imo in d. Clem. col. 8. vers. diadema per d. §. perueniamus.

Sexto quæro. Quæ sint ornamenta prohibita? Respondeo primo

quædam equestria ornaméta priuatis hominibus prohiberi, nam in
6 equorum sellis, & baltheis, quod nulli priuatorum licet in frenis, & in equestrib. sellis, ac baltheis margaritas smaragdos & iacintos apponere, quia hæ tres gemmæ sunt soli Principi deputatæ, & illi tantũ conueniunt, alijs vero gemmis frenos, & equestres sellas & baltheis priuatos exornare permittitur. Secundo permittitur militibus vti fibulis suarum clamidum deauratis arte præciosa factis absque aliqua gemma. Tertio prohibentur priuatis omnia ornaméta quæ ad Principis cultum pertineant exceptis ornamentis mulierum, et exceptis anulis aureis tam viris, quam mulieribus in quibus licet gemmas ponere, & deferre. l. 1. C. Null. lic. in fren. & ibi Azo. in summa lib. 11. glosa. & Bart. & Ioã. de Plat. ita declarant ibi & subiacent contrafacientes pęnis ibi descriptis.

Septimo quæro. Per quos, & in quo loco debeant ornamenta Principis fieri? Respondeo, quod ab artificibus Palatinis, & in aula Prin-
7 cipis, & non a priuatis, nec in priuatis domibus fabricari debent d. leg. 1. & ibi Azo. in summa, & Ioan. de Plat. qui ex illo textu in fine dicit, quod artifices, qui ex dispositione statuti debẽt exercere artes suas in publicis apothecis non possunt in eorum priuatis domibus operari.

Octauo quæro. An liceat dicta ornaméta prohibita facere prætextu offerendi Principi? Respondeo,
8 quod non d. l. 1. versic. neque, & ibi Azo. in Summa, & Ioa. de Plat. per quem textum dicit in secundo not. quod sub colore præsentandi Principi non debet quis rem prohibitã attentare. Et inde infert, quod rusticus prohibitus aucupari certum
9 genus auium non possit aucupari causa donandi Principi, nec proptere a pęnam euadat arg. tex. in dict. leg. 1.

Nono quæro. An prędicta prohibitio ornamentorum de consuetudine obseruetur? Bart. in l. quamuis ff. de aur. & arg. leg. dicit, quod licet de iure vendicant sibi locum ea,
10 quæ dicuntur in d. l. 1. C. Null. lic. in fren. lib. 11. tamen vsus prædicta non admittit, allegat glosam in c. 1. de treg. & pac. Et idem dicunt Bar. & Ioa. de Plat. in l. 1. C. de vest. olebor. lib. 11.

Decimo quæro. Quibus liceat dicta prohibita ornamenta portare, & quare alijs non liceat? Respondeo, quod soli Principi, & nulli priuato, ut d. l. 1. C. Null. lic. in fren. & ibi Bart. & Ioa. de Plat. Alijs autem
11 prohibita sunt, quia sicut inter Summum Principem, & priuatos in vestibus debet esse differentia, ita etiã in ornamentis, quæ soli Principi conueniunt vt dicit Ioa. de Plat. ibi
12 in rub. dictæque tres gemmæ margaritæ, smaragdi, & hyacinti, ideo prohibentur quia inter cęteras gẽmas sunt præciosiores, virtutibus per eas importatis & significatis, quibus debet Princeps præpollere vt dicit Ioan. de Plat. in d. rubr.

Vndecimo quæro. An Doctores
13 possint portare anulum? Respondeo quod anulum aureum, & gemmatum portare possunt, vt dicit Ioa. And. in clem. 2. de magist. & ibi Ioa. de Imo. Et possunt etiam alia quædam deaurata ornamenta gerere, ut per Ang. Aret. in §. sed & si quis Instit. de mil. test.

Duodecimo quæro. An anulorũ, perlarum, & uestium, quæ quis por-
14 tat teneatur soluere gabellam? Respondeo quod non, ita determinat Bart. in l. 1. §. cum eadem ff. ad leg. Rhod. de iact. ubi argumento illius textus dicit, quod anulorum, quos quis

quis portat in digito, & vestimentorum preciosorum, quæ sui vsus causa portat nō tenetur quis soluere gabellam in l. lege censoria ff. de verb. signif. Et ita notat Firma. in Tracta. Gabella in 2. parte 8. partis q.2. quod verū esse intelligit in his, quæ portātur ad vsum quotidianū.

Decimo tertio quæro. An mulieres prohibeantur dicta ornamenta
15 deferre. Respondeo, quod nō, quia respicit dicta prohibitio viros, & nō mulieres l.1. ibi exceptis matronalibus, & ibi notat Bartol. quod pertinentia ad ornamenta mulierum non sunt prohibita vt etiam dicit ibi Ioa. de Plat. & Bart. in l. quamuis ff. de auro & arg. leg.

Decimoquarto quæro. An per statutum possint dicta ornaměta pro-
16 hiberi etiā mulieribus? Respondeo, quod sic, & valet statutū cum sit ex rationali causa conditū, vt dixi supra tit. proximo. Vnde dicit Bart. in d.l.1.C.nul.lic.in fren. quod in multis Ciuitatibus est statutum, quod dicta ornamenta non liceat portare, & idem dicit in d.l. quamuis ff. de aur. & arg. lega.

Decimoquinto quæro. An statutum simpliciter prohibens ornamēta portari includat mulieres? Ioa. de Pla. in d.l.C.Null.lic.in fren.lib.11. dicit quod non, nisi de mulierib. expressam faciat mētionē, vt dixi sup. tit. proximo q.18. Dicas, vt ibi.

Decimo sexto quæro. An muliebris ornatus sit licitus, & an mulieres peccent se ornando? Respondeo secundum Diuū Thomā 2.2.q.169. art.2. quod in ornatu mulierum est quoddā speciale, scilicet, quod muliebris cultus viros prouocet ad lasciuiam secundum illud Prouerbiorum 7. c. Ecce occurrit illi mulier ornatu meretricio ad decipiēdas animas præparata. Potest tamen mulier huic rei licitè operam dare, vt uiro suo placeat, ne per illius contēptum in adulterium labatur, vnde dicitur ad Corinthios 7.c. quod mulier, quæ nupta est cogitat, quæ sunt mundi, quomodo viro placeat, & ideo si mulier ad hoc se ornet, vt viro suo placeat potest hoc facere sine peccato; illæ autem mulieres, quæ uiros non habent, nec uolunt habere, & sunt in statu non habendi non possunt sine peccato appetere placere uirorum aspectibus ad concupiscendum, quia hoc est dare eis occasionem peccādi, & si quidem hac intentione se ornent, vt alios prouocent ad concupiscentiam, mortaliter peccant; si autem ex quadam leuitate, vel etiam ex quadam vanitate propter iactantiam quandam, nō semper est peccatum mortale, sed quandoq; veniale. Et eadem ratio est de uiris ornantibus se secundum D. Thom. Quam quæstionem etiā ponit Ioan. Andr. in c. ea quæ fiunt de reg. iur. lib. 6. & Alber. de Rosat. in 2. parte statut. q. 198. & Abbas in cap. 1. ad finem extra. Ne cler. uel mona.

Decimo septimo quęro. An liceat mulieribus facies suas fictis coloribus fucare? Respondeo ex dictis Ioa. And. in d.c. ea quæ sunt in mercur. & aliorum de quibus supra, quod aut mulier vtitur fucis ad fingendam pulcritudinem, quam non habet, vt aliorum oculos ad se trahat, & isto casu est illicitum, & peccat mortaliter. Aut fit non solum ad
18 pulcritudinem fingendam, sed etiā ad occultādam turpitudinem prouenientem ex aliqua causa & tunc licitum est, & non peccat. Et ita etiam tenet Sanctus Thom. in dict. quæst. 169. allegata supra, & Angelus de Clauasio in summa in verb. ornatus uers. quarto Alber. de Rosa. in d. quæst. 198. Ioan. Bapt. de Sancto Seuer. in leg. omnes populi

in 3.quæstione princip. versicu.successiuè quæritur ff. de iustit. & iur.

Decimo octauo quæro. An ornamenta præciosa tradita a viro vxori restituenda sint hæredibus vi-
19 ri? Respondeo, quod sic, quia non censentur donata, sed concessa, vt ornatior incedat, vt notat Bartol.in leg.si vt certo §. interdum ff. commo. Et determinat Bald. in auth. ex testamento capit. 12.Cod. de collat. consuluit Gulielmus de Perusio in consil. incip. Lippus Cornel. in consil.81. Punctus consultationis libr.1.dixi supra in titul. de Gemmis. Dicit tamen Gulielmus de Perusio in dict. consil.valde in prædictis inspiciendam esse consuetudinem ciuitatis, quæ in his multum præualet, vt ff. de admin. tutor leg. cum plures §. cum tutor cum sim. Et idem dicit Tancred. de Corn. in compen.in Rubr.11. quæstion.8. Bened. de Peruf. in consil. 135.Quędam domina in vlt.dubio.

Decimo nono quæro. Quid de anulis cum quibus subarrauit vxorem cuius sint, an vxoris, an vero sint restituendi? Bald. in leg.cum te C.de donat.ante nupt.versi. sed pone, format hanc quæstionem vbi reprobata opinione Riccar. Malumb. dicit anulos prędictos non esse vxo-
20 ris, sed ab ea restituendos, quia antequam dentur anuli pręcedunt verba de præsenti, & sic matrimonium est substantialiter cōtractum; Vnde cum illa subarratio sit signum perfectæ rei nec sponsalitia largitas sit, sed donatio inter virum, & vxorē, sequitur dictos anulos esse restituendos, cum donatio inter ipsos sit prohibita; Et pro hac opinione facit, quia cum anuli dētur perfecto matrimonio post uerba de præsenti nō valet donatio inter virum, & uxorem, quia statim post consensum contractum est matrimonium sufficiens ad impediendam donationem leg. Seia ff. de donat. inter uir. & uxor. & tenet glosa, & Cyn. in leg. cum te C. de donat. ante nupt. Nec censentur donati cum sint res præciosæ, sed potius dati, ut mulier ornatior incedat leg. si vt certo. §. interdum ff. commo. & ideo non cedunt lucro vxoris. Et ita consuluit Card. Zab. in cons.43. Primum dubium. Sed Dominus Gulielmus de Perus.in cons.incip.Lippus dicit attendendum esse consuetudinem ciuitatis, quæ in huiusmodi multum præualet l.cum plures §. cum tutor. ff.de admin.tutor. Quam opinionē firmat etiam præceptor meus Dominus Bart.Soz.in cons.123. suprascripti præstantissimi Iureconsulti vbi dicit hanc esse communem opinionem, & idem consuluit Cornel. in cons.81. Primus consultationis articulus lib.1. ubi allegat Imol. ita in anulis consuluisse, quod nō censeantur donati etiā sponsæ de futuro, licet uir usus sit uerbo dono, ut per Corn ibi latè, & not.Bar.in l.1.§.nec castrēse col.3.uers.ulterius quero ff. de collat.bon. Prędicta tamē procedunt in anulis præciosis, secus in ijs, qui sūt in usu quotidiano, nam tales non repetuntur solut. matr. morte uiri, ut firmat Bar.in d.§.nec castrēse, & dicit Alex.cōs.42. In causa, & lite uertente li.5. Et ibi Alex.subdit, quod uxores maximè diuitū, & politicè uiuentium consueuerunt pro quotidiano usu habere plures anulos, Quo casu nisi probetur dictos anulos esse festiuos nō ueniūt repetē.di. Secūdū Alex.ubi sup.quod pro prima limitatione dictū sit. Secundā limitationē ponit Benedictus de Perus.in cons.135.quædā D. Francisca in vlt.dub.nisi esset anulus parui va-
21 loris attēta qualitate personæ, quia pertinet ad uxorē cum in re modica, & parui ualoris ualeat donatio l.

ex alio ff. de don. inter vir. & vxor. vnde repeti nō potest ab ipsa muliere: & an sit parui, vel magni valoris relinquendum est arbitrio iudicis, inspecta qualitate, & conditione personarum per id quod notatur in l. sed si susceperit §. 1. ff. de iudic. & in auth. præterea C. vnde vir. & vxo.

Vigesimo quæro. An mulier possit repetere iocalia, anulos, & alia, quæ traduxit ad domum viri, & perdita sunt ob pignorationem fa-
23 ctam à marito? Ludou. Roman. in cons. 172. in proposito themate consuluit, quod mulier potest illa repetere, & eorum æstimationem consequi si mulieris fuerint, eique validè donata.

Vigesimoprimo quæro. Quid si maritus legat vxori ornamenta sua, An comprædhendantur etiam, quæ
24 prohibita sunt à statuto? Dico, quod non comprænhenduntur ea, quæ prohibita sunt à statuto, quia non veniunt appellatione ornamentorum, nec censentur eius causa parata, quæ eius causa prohibita sunt. Ita determinat Bartol. in leg. 1. C. Nulli lic. in fren. lib. vndecimo. Et idem Bartol. in l. quamuis, ff. de aur. & arg. leg. vers. itē videtur.

Vigesimosecundo quæro. Maritus legauit vxori suæ omnia, & singula iocalia, anulos, zonas, & ornamenta, An comprænhendantur monile perlarum, quo mulier non est vsa, est tamen pro suo ornamento paratum. Maria. Sozzin. cons. 10. quamuis quæstiones in du-
25 bio lib. 1. determinat quod sic. Primò, quia sunt relicta omnia iocalia, & sic per verba vniuersalia distributiua nullum iocale excludentia l. à procuratore C. manda. & appellatione iocalium venit monile ex perlis compositum ex communi vsu loquendi, qui præualet in testamētis proprio verborum signi-
ficatui l. libera sum §. quod tamen
26 Cassius ff. de leg. 3. Secundò quia appellatione ornamentorum continetur monile ex gemmis, seu perlis compositum l. pediculis. §. Titia ff. de aur. & arg. leg. ibi, & monilia in quibus gemmę & margaritę insunt. Neque obstat, quod monile prædictum in vsu mulieris nō fuerit, quia satis est, quod fuerit emptum, & paratum ad vsum mulieris, vt probatur in d. l. argumento §. margarita ff. de aur. & arg. leg. Ponderat etiam Dominus Marianus alia verba testamenti de quo agebatur geminata, & ampliatiua arg. l. balista ff. ad oreb. & l. tamen adiectio ff. de leg. 3.

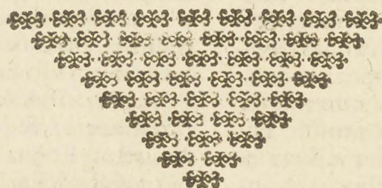
Vigesimotertio quæro. Testator donauit vxori, donaria & iocalia, quæ ipsa portauit ad maritum, An cedant eidem, quæ testator donauit vxori antequam iret ad maritum? Alex. in cons. 248. Ponderatis narra-
27 tis lib. 6. consuluit quod sic supposito communi vsu loquendi in loco, quod appellatione donariorum veniant vestes iocalia, & alia deputata ad ornatum mulieris, quia si solum de donarijs factis à fratribus dictæ mulieris intelligeretur legatū esset inutile, testator .n. res proprias vxori legasset; Et ideò ne reddatur inutile intelligi debet etiam de transmissis à sponso, & portatis per ipsam ad domum viri per tex. in l. si quando in princ. ff. de leg. 1. per quam Alex. mouetur, & per alia ibi per eum adducta: Et quamuis mulier acceperit dicta donaria à marito, qui ea sibi transmisit, tamen dum postea mulier accedit ad domum mariti cum dictis donarijs dicitur illa ad maritū portare, quia dato, quod dicerentur reportari, tamē adhuc portari rectè dicuntur sicut dicimus de verbo dandi, quod tamquam genus aptum importare illud, quod a principio per me tibi datur, & etiam

illud

illud, quod à me tibi redditur licet quando tanquam species accipitur differat à verbo reddere, vt notabiliter dicit Bartol. in Rubric. ff. solut. matrim. per l. vbi autem §. final. ff. de verb. oblig. §. sic itaque inst. de act. iuncta l. verbum reddendi ff. de verborum significatione. Et debet fieri interpretatio, quod testator acceperit verbum portauit pro genere, quo casu comprehendit etiam reportare sicut genus includit quālibet suam speciem leg. semper in generalibus ff. de regul. iur. leg. si quid earum §. inter emptum ff. de leg. 3. vt ita accipiendo actus legandi valeat prout in dubio debet interpretatio fieri.

Vigesimo quarto quæro. Maritus legauit vxori anulos, perlas, & indumenta quęcunque præciosa, & non præciosa ad vsum vxoris facta excepto quodam iocali. An compræhendantur quędam perlæ, quæ ad vsum vxoris esse nō apparent Corn. in consil. 218. Videtur in hac consultatione libr. 4. concludit, quod
27 sic pluribus rationibus & inter cæteras ratione exceptionis iocalis quod non erat ad vsum vxoris factum, quia ex quo testator excipit id quod non erat ad vsum vxoris factum, datur intelligi, quod intellexerit venire in legato etiam aliqua non facta ad vsum ipsius, quia id quod exceptiuè sequitur declarat præcedentia prout communiter allegatur ad hoc leg. nam quod liquidè §. final. ff. de pen. lega. ad quod facit quod habetur in leg. 1. ff. de regul. iur.

Vigesimo quinto quæro. An sit probanda qualitas, & pondus monilium, & iocalium, quæ petuntur?
28 Respondeo, quod sic, quia cum sint deducenda in petitione eorum qualitas, & pondus, vt notat Bartol. in leg. si quis vxori §. si linea ff. de furt. & dixi supra titul. de Gemmis; debet etiam ipsorum qualitas, & pondus probari, alioquin non posset actor obtinere capit. auditis, & ibi Ioann. Andr. de præscript. leg. habebat ff. de institor. Bald. in leg. edita ad finem Cod. de eden. Ita dicit Alexand. in dict. consil. 42. supra allegato in fine.

DE

DE VESTIBVS AVRATIS.

Titulus Decimustertius.

SVMMARIA.

1 Vestis à velando corpore dicta.
2 Eius appellatione venit quodcunque tegit corpus vel est illi annexum.
3 Et vitium & virtus circa vestium vsum multipliciter esse potest.
4 Constitutio prohibens genus quoddam vestium valet & ligat.
5 Quatuor olim genera vestium erant prohibita, Oleboræ Auratæ, Paragardę Muricatæ.
6 Quæ quælibet harum.
7 Ratio prohibitionis est eximia earum nobilitas, quæ Principes ipsis dignas non priuatos facit.
8 Colore similes prohibitis sunt etiam prohibitæ.
9 Aliorum quorumcunque colorum quibuslibet priuatis sunt permissæ.
10 Portantes prohibitam committunt pœnam extraordinariam.
11 Deferens vestem alijs attributam tenetur actione iniuriarum.
12 Prohibitæ à solis ministris Principum qui Ginetarij dicuntur fieri possunt.
13 Faciens prohibitas olim pœna capitis puniebatur, hodie amissione vestiū tantum.
14 Prohibitæ à solis Imperatoribus portari solent, & alijs qui ab ipso licentiam habent.
15 Commercium etiam prohibitarum est prohibitum.
16 Qui licentiam nō habent priuati prohibitas portare non possunt.
17 Mulieres vestes prohibitas portare possunt.
18 Et ideo non comprehenduntur sub generali, & indefinita prohibitione.
19 Statutum prohibens aliquas vestes non ligat forenses si sunt ignari, vel apparet conditum intuitu incolarum tantum.
20 Vestis noua prohibita non comprehendit nouiter factam ex vetere.
21 Vestibus quibusdam fieri prohibitis, prohibitæ etiam iam factæ censentur.
22 Prohibitis ferre simpliciter non prohibetur facere.
23 Inuentus cum veste prohibita, & non apprehensus puniri non debet.
24 Sepius vno die inuentus cum veste prohibita, semel tantum est condemnandus.
25 Panni prohibiti in condemnationem non veniunt si non sunt apprehensi.
26 Prohibitus quis si non habeat tantum descriptum in æstimo, condemnatur si describi fecerit alienum.
27 Vestibus vxori legatis non debentur prohibitæ.
28 Sed debetur æstimatio.
29 Parte aliqua vestium prohibita si remoueri potest debetur ipsius reliquum.

quum.

30 *Legatis veſtibus debentur gemmæ & ornamenta conſuta veſtibus.*

31 *Veſtibus ſuis vxori legatis quæ ſunt, ab vxore probandum.*

33 *Gemmis & alijs quibus teſtator vtitur vxori legatis debentur etiam ea quæ poſt teſtamentum parata ſunt.*

34 *Veſtibus legatis cotidianæ debentur, & feſtiuæ.*

35 *Et inciſæ nondum conſutæ.*

36 *Teſtator mandans vxorem veſtiri intelligi debet de vidualibus decentibus.*

37 *Et ſemel in anno.*

38 *Præcioſæ ſunt ab vxore hæredibus uiri reſtituendæ.*

39 *Sed ſericæ fiunt vxoris.*

40 *Pannis lanis & lineis legatis integræ telæ debentur.*

41 *Rebus domus legatis non debētur quæ ſunt extra domum.*

42 *Claui aurei pro veſte debentur, legata veſte ſi ad illam ſint parati.*

43 *Planetam facere mandans debet eſſe ſerica.*

44 *Lecto legato debetur etiam cultra ſerica, & feſtiua.*

45 *Vxor mortuo viro debet veſtiri indumentis lugubribus decentibus expenſis viri.*

IN veſtibus etiam multa præcipua ſe offerunt, quæ particulari iuris deciſione opus habent; Vnde opus eſſe titulo expreſſo viſum fuit. In quo quæro Primo. Vnde dicatur veſtis? Reſpondeo, quod di-
1 citur à velando & quod corpus velet, ſeu à vellere, quod eſt vniuerſæ ouis lana.

Secundo quæro. Quæ veſtium ſeu veſtimentorum appellatione
2 compræhendantur? Reſpondeo, quod illorum appellatione comprehenduntur lanea, lineaque ſerica, vel bombycina, quæ induendi, præcingendi, tegendi, inſternendi, inijciendi, accubandiue cauſa parata ſunt, & quæ his acceſſionis vice cedunt, vt ſunt inſutæ picturæ clauique, qui veſtibus inſuuntur. Et omnia demum veſtimenta tam virilia, puerilia, aut muliebria, quam communia, aut familiaria, vt dicit text. in leg. veſtis. §. 1. cum ſeq. ff de aur. & argent. legat. leg. veſtis ff. de verborum ſignificat. & notat Ioann. de Platea in leg. 1. verſicu. ex hoc Cod. null. lic. in fren. lib. 11.

Tertio quæro. An circa exteriorem cultum veſtimentorum poſſit
3 eſſe virtus, ſeu vitium? Reſpondeo ſecundum Sanctum Thomam 2. 2. quæſtione 169. articul. 1. quod in ipſis rebus exterioribus quibus homo vtitur non eſt aliquod vitium, ſed ex parte hominis, qui vtitur eis, quæ quidem immoderatio poteſt eſſe duplex vno modo per comparationem hominum cum quibus viuit, alio quidem modo poteſt eſſe immoderatio in vſu talium rerum ex inordinato affectu vtentium, ex quo quandoque contingit, quod homo nimis libidinosè talibus rebus vtitur, ſiue ſecundum conſuetudinem eorum cum quibus viuit, ſiue præter eorum conſuetudinem: Contingit autem iſta immoderatio affectus tripliciter: Vno modo ex eo, quod aliquis ſuperfluo cultu veſtium hominum gloriam quærat, prout ſcilicet veſtis, aliaque huiuſmodi pertinent ad quendam ornatum: Alio modo ex eo quod homo per ſuperfluum cultum veſtium quærat delitias ſecundum quod veſtis ordinatur ad fomentum corporis: Tertio ex eo quod nimiam ſollicitudinem ponat ad exteriorem veſtium cultum etiamſi non ſit aliqua inordinatio ex parte finis. Et ſecundum hoc ponit tres virtutes cir-

ca ex-

ca exteriorem cultum humilitatē, sufficientiam, & simplicitatem. Ex parte defectus dicit quod potest esse duplex inordinatio per affectum: Vno quidem modo ex negligentia hominis, qui non adhibet studium, vel laborem vt exteriori cultu vtatur sicut oportet; Alio modo ex eo, quod ipsum defectum exterioris cultus ad gloriam ordinat: Hæc Diuus Thomas. Sed frater Angelus de Clauasio in sua Summa in verbo ornatus, dicit sex requiri ad hoc, vt ornatus vestimenti, sit sine peccato. Primum recta intentio, vt non fiat per superbiam, vel libidinē, sed ex legitima causa: Secundum est honestas, quia nihil inhonestum potest esse licitum. Tertium est conueniētia personæ: Quartum est parsimonia, & moderatio. Quintum vt non apponatur circa ornatum nimia sollicitudo. Sextum quod ornatus non sit proximo scandalosus.

Quarto quæro. An constitutio episcopi, vel alterius superioris, qua mulieribus prohibētur vestes auratæ sit valida. Et an quælibet contra-
4 faciēs pœnā excōmunicationis inductā incurrat? Quoad statuti validitatem dicas, quod valet, quia honestatis causa factum, & de sui natura bonum est 4. dist. c. erit autem lex, vt dicit Alberic. de Rosat. in 2. parte statuto. q. 198. col. fin. Petr. de Anchar. in c. canonum statuta q. 11. extr. de const. Philip. de Perus. in c. ea quæ de reg. iur. lib. 6. Et ad hoc facit Pythagoræ dictum, qui vt refert Iustinus lib. 20. assiduitate disputationum consecutus fuit vt matronæ auratas vestes cæteraque dignitatis suæ ornamenta deponerēt, veluti instrumenta luxuriæ eaque omnia in Iunonis ædem ipsi Deæ consecrarent, asserens vera ornamenta matronarum pudicitiam esse, non vestes. Quoad secundum An quælibet ligetur statuto prædicto distinguunt Doctores innuptas a nuptis, & in mulieribus nuptis an vir consentiat, an prohibeat, vt dixi latius supra.

Quinto quæro. Quę sint vestes prohibitæ, & quales? R̄ndeo quatuor, Olebora, Aurata, Peragaida, & murice tincta, vt C. de vest. oleb. lib. 11.
5 vbi Ioan. de Plat. Olebora est vestis tota de optimo auro, quod dicitur
6 obrizzatum leg. fin. C. de vet. num. pot. lib. 11. Aurata vestis est de serico desuper auro cōtexta, quando supra filum serici inuoluitur aurū: Vestis peragaida est, quæ solum est in gaidis aurata, qui sunt quidam frigij, qui ponuntur in extremitatibus vestimentorum, vt videmus in vestimentis solemnibus, clericorum, & religiosorum. Vestis tincta murice est sine auro, sed tincta illa tinctura, quæ fit ex murice, qui color præciosus est, vt aurum. Ita dicunt Azo. in Summa de vestibus oleb. lib.... Et Accurs. in rubrica, & l. 1. C. eod. vbi etiam Bar. & Ioan. de Plat.

Sexto quæro. Quæ sit ratio prohibitionis? Respondeo, quod per aurum rappræsentatur lux, & radij solis per radios aureos figurantur, & nil luce nobilius. Epist. inter claras C. de summ. trinit. & fid. cathol. Et pro re maximè excellentiæ in diuina scriptura figuratur, vt ibi, fulgebunt iusti sicut Sol, Matth. septim. cap. & alibi, Resplenduit facies eius sicut Sol, Mat-
7 th. 23. Ac propterea propter illius nobilitatem non licet portare vestes auratas nisi Principi, vt dicit Bartol. in tractat. de insign. & arm. versic. sed dubitatur, & hoc ideo ne similes Principi videantur, vt dicit Ioan. de Plat. in leg. secunda. Cod. de vest. oleb. libro vndecimo.

Septimo quæro. An sint prohibitæ uestes similes colori auri vel muricis? Respondeo quod sic, quia cum sint prohibitæ vestes auratæ,
8 & tinctæ colore muricis, viris priuatis sine rescripto Principis: sunt etiam prohibitæ coloris adulterini, idest ficti coloris, similes vero colori leg. Velleia. C. de vest. olebor. lib. 11. quia eadem est ratio prohibitionis in ficto colore sicut in vero colore leg. illud ff. ad leg. Aquil. nam ex hoc fieret fraus legi de re ad rem leg. fin. ff. de legibus, ita dicit Ioa. de Plat. in dict. leg. Velleia. & ibi Bartol. notat, quod non licet priuatis hominibus portare scarlactum, cum sit species similis purpuræ, quę prohibita est, vt ibi, & idem notat Bartol. in leg. si quis nauiculam C. de muril eg. lib. 11. & Ioan. de Plat. in d. l. Velleia.

9 Octauo quæro. An omnibus alijs coloribus liceat priuatis viris vti? Dico, quod sic leg. Velleia. eod. tit. de vestib. olebor. & ibi glosa, & notat Azo. in Summa eod. tit. vbi dicit, quod purpureus color vel rubeus solis Imperatoribus deputatur reliquis autem coloribus vtendi priuatis hominibus non denegatur facultas, vt leg. 3. eod. tit. Et idem dicit Ioan. de Plat. in dict. l. Velleia. Et sic exceptis prohibitis, de quibus supra, licet priuatis vti omnibus alijs coloribus.

Nono quæro. Qua pœna puniantur portantes dictas uestes auratas
10 vel prohibitas? Respondeo, quod pœna extraordinaria punitur leg. 2. C. de vestib. oleb. lib. 11. & ibi not. Ioan. de Plat. quod extra ordinem puniuntur portantes vestes auratas, & frigiatas, vel sericas, & idem vult ibi Azo. in Summa, dum dicit pœnam grauissimam statutam, vt dict. leg. 2. & sic cum non exprimat qua pœna, de extraordinaria intelligit, vt l. 1. §. expilatores ff. de effract. & expil. & ibi not. Bart.

Decimo quæro. An deferens vestes alteri conuenientes teneatur
11 iniuriarum, & qualiter puniatur? Ioan. de Plat. dicit in leg. 2. C. de vestib. oleb. lib. 11. quod portans vestem sordidam in ignominiam alterius teneatur iniuriarum l. vestem ff. de iniur. & quod iniuria illa deferentis vestes indecentes minus puniatur leg. item apud Labeonem §. si quis virgines ff. eodem tit. Subdit quod faciens iniuriam alteri per delationem uestium prohibitarum, & illi soli conuenientium punitur ac si ei in persona fieret. Facit etiam pro solutione huius quæstionis, quia ita est excommunicatus, qui facit iniuriam clerico in vestibus, sicut facies in persona, de quo per Innoc. in c. nuper extra de sent. excomm.

Vndecimo quæro. A quibus possint fieri dictæ vestes auratæ, & aliæ
12 de quibus supra? Respondeo, quod a solis textoribus Principis qui Ginetarij vocantur leg. 1. & ibi Bartol. & Ioan. de Plat. C. de vest. oleb. & leg. temperent eodem tit. vbi etiam Bart. & Ioan. de Plat. Quibus in locis etiam prohibentur stamina parari ad faciendas dictas vestes auratas, quæ vestes in aula regia, & non in priuatis domibus fieri debent, vt in d. l. temperent, & ibi Ioa. de Plat.

Duodecimo quæro. Qua pœna puniatur faciens dictas vestes auratas? Respondeo, quod super hoc sunt duæ leges. Prima est l. Velleia. C. de vest. oleb. quæ pœnam capitis imponit contrafacientibus. Secun-
13 da est, quæ mitigat dictam legem, & statuit, quod pro præteritis vestibus contra prohibitionem factis auferantur ab eis uestes, & deferantur in fiscum non soluto eis præcio, quia satis est, quod remittatur ei

pœna

pœna violatæ legis dict.leg. temperent Cod.eod.titul.pro futuris vero vestibus contra prohibitionem factis pęna capitis plectantur dict.leg. velleia. & leg. temperent, vbi Bart. & Ioan. de Platea distinguentes inter factas ante illam leg. & faciendas post dictam leg. Ex qua leg. Bartol.ibi,& Ioan.de Platea notant valere statutum, & prouisionem factam à Prioribus, qua disponunt, quod omnes soluentes antiquas collectas infra certum tempus liberentur a pœnis quas incurrerunt; Cum enim pro modica omissione collectarum solutionis multi incurrerint in pęnas, licitum est per nouam legem indulgentiam impartiri quoad præteritas pœnas non quoad futuras, sicut ibi Imperator remittit pęnam calcatæ idest violatæ legis, in quam inciderunt, qui pannos prohibitos fecerunt,& emerunt,& mitigat rigorē præcedentis legis quoad pęnam præteritam, quam incurrerunt multi, contentus Imperator ibi sola ablatione pannorum contra prohibitionem factorum non restituto precio,vt ibi declarat Ioann.de Platea.

Decimo tertio quæro. Cui liceat
14 portare dictas vestes? Respondeo, quod olebora vestimenta, aurata, peragaida, & murice tincta soli Imperatori habere licet,& illis, quibus speciali beneficio Imperator concesserit: Alijs autem habere non licet, vel portare leg.2.Cod.de vest.oleb. lib.11. Et ibi Azor. in summa. Quibus autem id Impetator concedit, id facere credendum est, vt ornatiores sint in sui ministerio,vt ibi dicit glosa,& Ioan. de Platea & notat Bald.in leg.1.Cod.quæ res ven.non poss.

Decimo quarto quæro. An dictarum vestium sit prohibitum com-
15 mercium? Respondeo, quod sic, quia, vt dicit Azor.in summa Cod. eodem titul. sicut dictas vestes priuatis cōficere non licet ita nec emēdi, nec vendendi facultas conceditur,& ita tenet glosa in dict.leg.temperent eodem titul. vbi dicit, quod nec alio titulo habere licet,vt leg.1. & 2.Cod. quæ res vend.non poss.& not.Ioan. de Plat.in leg. final. Cod. de vest. oleb.lib.11.

Decimo quinto quæro. An priuatis viris liceat portare vestes au-
16 ratas,vel alias prohibitas? Respondeo,quod non nisi habeant priuilegium à Principe illas portandi leg. 2.Cod.eodem titul. de vest. oleb. & not.Bartol.in leg.1.Cod.eodem tit. & ibi etiam Ioan. de Platea, qui dicit quod de iure non possunt homines sine licentia superioris portare vestes istius modi vel deauratas, vel frigiatas. Quinimmo nec sericas vestes portare possent, vt dicit Ioann. de Platea, & Bartol. quod tamen hodie non seruatur de consuetudine talis prohibitio, vt dicunt Bartol. & Ioann. de Platea in dict. leg.1. & Bartol. in leg.quamuis ff. de aur. & argent.leg.

Decimo sexto quæro. An mulieres possint portare dictas vestes au-
17 ratas, & prohibitas? Respondeo, quod sic,quia licet uiris auratas vestes, vel peragaidas habere non liceat, mulieribus forsan non denegatur,vt leg.2.Cod.eod.titul.ita dicit Azor. in summa C. de vest. oleb. Et quamuis Azo. loquatur per verbum forsan tamen ita firmat glosa in dict.leg.1.eodem titu.& in leg.2. & Bartol.in leg.1. Cod. Null. lic. in fren.lib.11.& Ioan.de Platea in l.1. eodem titul. de vest. oleb. qui dicit hoc mulieribus licere, quia solum prohibentur viri, non mulieres, Et in hoc mulieres esse melioris conditionis,quam masculos.

Decimo septimo quæro. An statutum

tutum prohibens simpliciter vestes auratas comprӕhendat mulieres?
18 Ioan.de Platea in leg.1. versicul.& ideo Cod.de vest.oleb.lib.11.conclu dit statutum prӕdictum viros tantum, & non fӕminas comprӕhendere per leg.temperent eodem titu. & leg.1.Cod.null.lic.in fren. lib.11. vbi idem not.nisi de mulieribus expressam faciat mentionem, & hunc dicit esse casũ in quo mulieres melioris sunt conditionis quam masculi,& eandem opinionem tenet Niccol.de Neap. in dict. l.1. C. de vest. olebor. Quod dictum refert Ias. in dict. leg. si quis id quod in princip. versicul. quarto,& licet Iason.nitatur illud impugnare, tamen non puto recedendum ab opinione Ioann. de Plat.& Nicco. de Neap. propter eorum auctoritatem.

Decimo octauo quӕro. An statutum prohibens mulieres portare vestes auro recamatas liget mulieres forenses? Hanc quӕstionem primo ponit Petrus de Mathesil.in leg. cunctos populos versicul. item nota C. de sacr. Eccles. qui dicit statu-
19 ta prędicta locum habere in mulieribus forensibus, quãdo sciunt hoc statutum, secus si ignorant. Postea subdit inspiciendam esse rationem statuti vtrum sit causa fauendi Ciuibus,& incolis tantum, ne dissipent patrimonium suum in vestibus mulierum,quӕ cessat in mulieribus forensibus. Et propterea cessante ratione statuti cessabit etiã ipsum statutum leg. quod dictum ff. de pact. cum sim. Reliquit tamen cogitandum. Eandem quӕstionem excitat Ioannes Baptista de Sancto Seuerino in leg. extra territorium ff.de iurisd.omn. iud. & ibi cõcludit,quod vbi statutum cõtinet aliquid, quod non est communiter prohibitũ per totam illam prouinciam,& non cadit in delictum de iure cõmuni, & forensis non traxit in loco longam morã, vt puta si vestes sericas prohibeat, vel aliquam speciem gemmarum,& similia, nam tunc forensis veniens contra statutum si notitiam illius non habuerit excusatur, quia iusta fuit ignorantia leg. final. ff. de decr. abord. fac. & in capitul. vt animarum de const. lib.6. & leg. generali C.de tabul. lib.10.

Decimo nono quӕro. Quid si statutum prohibet portari vestes nouas, An si quis ex antiqua nouam vestem facit pęnam incurrat? Hanc quӕstionem ponit Ioannes Baptista de Sancto Seuerino in leg. admonendi columm. 6. versicul. in textu ibi nouo ff. de iureiur. in terminis statuti Senensis volẽtis, quod nulla mulier possit portare vestem nouã faldatam, sub pœna centum librarum; Et cum quędam mulier ex antiqua veste fieri fecisset vestem nouam faldatam,& illam portasset, & quӕrebatur an pęnam incurrisset &
20 dicit reperisse decisum, quod non incurrerit pęnam,quia quando non mutatur substantia, licet mutetur qualitas non dicitur esse nouam, vt habetur in leg.1.ff.de vsufr.accresc. Et ideo dictum statutum pœnale,& correctorium esse intelligendum de veste omnino noua, cum maius damnum sit in vestibus omnino nouis, quam in antiquis. Subdit tamẽ Ioan.Baptist. prӕfatus quod ita dicere est dare occasionẽ fraudibus, Et dicitur, quid nouum secundum subiectam materiam l.1.§.qui opus ff.de nou.oper. nunc.

Vigesimo quӕro. An tale statutum includat vestes ante statu-
21 tum factas? Dico, quod sic,adeo quod illas portans licet ante conditum statutum factas punitur pœna prohibentis portare vestes prohibitas. Ita determinat Bal. in leg. omnes populi columm. 8. ff. de

de iust. & iur. damnatur enim vsus dictarum vestium, quod futurum tempus respicit, vt tenet glosa, & Imo. ibi in Clemen. 2. de vit. & hon. cler. refert & sequitur Fely. in cap. quoniam col. 10. vers. & per illam glosam extra. de const. & Hippo. in sua Pract. crim. §. secunda quæstio col. 10. vers. & faciunt.

Vigesimoprimo quæro. An tale statutum includat facientem vestes prohibitas, & illas non portantem? Domi. de Sancto Gemin. in cap. auaritiæ colum. penult. versic. & not. de electio. lib. 6. determinat quod nō,
22 quia vbi constitutio imponit pœnam exercenti actum faciens, & non exercens non incurrit constitutionis pęnam, quod dicit notandum pro constitutionibus, quæ imponunt pœnam portantibus vestes prohibitas, quia licet aliqui fieri facerent tales vestes, & in domo haberent non tamen portarent non incurrunt pęnam. Et sequitur dictam Domi. decisionem Felin. in Tracta. de Conat. col. pen.

Vigesimosecundo quæro. Statutum prohibet mulieres portare vestes auratas, & inuentas puniri vult certa pœna: An si fuerint visæ sed non apprehensæ pœnam incurrant?
23 Respondeo, quod non, quia requiritur appręhensio, vt in l. si barsatorum. C. de fideius. & not. Alex. & Ias. in leg. 3. §. Neratius ff. de acquir. possess. & notat Bald. in leg. item lapilli in fine ff. de rer. diu. & ita conclusi supra lib. 2. in Tit. de Gemmis.

Vigesimotertio quæro. Quid si mulier vno eodemque die fuerit pluries inuenta portare vestes prohibitas, an vna, vel pluribus pœnis puniatur? Baldus in l. quicunque C. de seru. fug. col. 2. dicit quod semel tantum puniatur, quia ratione continuationis pro vno delicto reputatur, & quia non est propriè delictū sed quædā abusio secundum Cy. in quodam consilio, & ita etiam dicit Bartol. Veron. de seruit. rusticor. præd. in Tit. de seruit. aquæductus in 6. q.

Vigesimoquarto quæro. Quid si statuto caueatur, quod panni forenses auro cōtexti reperti applicentur fisco pro dimidia & pro alia Doctori exequenti. An pęna statuti locum habeat si non fuerunt actu appræhensi? Alex. consil. 216. Ponderatis
25 lib. 6. dicit, quod nōn, quia tunc dicuntur reperti, quia sunt actu apprę hensi per leg. si barsatorum. C. de fideius. & quod notat Bald. in l. 1. in fine ff. de rer. diu. & quod notatur per Doctores in leg. 3. §. Neratius ff. de acquir. poss. Et subdit duo, Primum, quod panni conducti actu non reperti post quinquenniū vendicari non possunt a fisco per l. neque. C. de vect. & comm. & notat Bart. in l. commissæ in fine ff. de publica. Secundum, quod pręmium quod datur inuentori a statuto tunc aliquis consequi debet cùm inuenerit & probauerit inuenisse Dominū pannorum per notata per glo. & Ioan. de Imo. in leg. si prius ff. de oper. nou. nunc. vbi dicit, quod si ex forma statuti, vel legis quis debet aliquod præmium consequi, si tale quid egerit debet intelligi, si egerit, & probauerit. Allegat quod notat glosa in leg. prima in princ. ff. si quad paup. fec. dicat. Et idem tenet ibi Ludou. Roman. in addit. nouis vt refert Alexan. in dicto consil. in quo consuluit, quod decretum Dominorum Venetorū, quod panni Mantuani, qui reperti fuerint conducti in eorum Dominio inciderent in commissum, non haberet locum, nisi fuerint actu appræhensi, vt latius in d. cons.

Vigesimoquinto quæro. Quid

si statutum prohibeat, ne vxor alicuius, qui non habeat quinquaginta in bonis possit portare manicas sericas: An ille qui bona aliena facit describi, vt sua, incidat in pęnā?
26 Firma.in Tracta. Gabella. in septima parte quæst.20. concludit, quod sic, ex his quæ allegat ibi, dum dicit, quod exemptus, qui dicit bona obligati esse sua, easque emi facit nomine suo, non iuuat illi, quia bona debent confiscari, vt not. Bartol.in leg.1.Cod. de Nauic. non excus. lib.11.quæ faciunt contra multos qui cum non habeant in æstimo communis quinquaginta, & propterea sunt prohibitæ ipsorum vxores portare manicas sericas sub pœna decem florenorum, faciunt sibi in suo æstimo describi fundum consanguinei, vel amici, tanquam emptum ab ipso, cum re vera venditio & descriptio in catasto sit facta ad effectum vtēdi manicis sericis, quia incidunt in pœnam statuti prędicti. Et ita se sæpè consultum dicit respondisse. Quibus adde notata per Bald.in leg.sacrosanctæ Cod.de sacrosan.eccle. vbi idem tenet.

Vigesimosexto quæro. Quid si maritus legat vxori vestes suas: An cedant vxori vestes auratæ prohibitæ portari per statutum? Bartol. in leg.1. Cod. null. lic. in fren. lib.11. quem sequitur ibi Ioan. de
27 Plat. dicit, quod non veniunt in legato dictæ vestes prohibitæ, quia cum sint prohibitæ non ueniunt appellatione vestium sicut, nec reproba pecunia sub pecuniæ nomine continetur leg. eleganter §. qui reprobos ff. de pign. actio. Et quia non possunt dici mulieris causa parata, quæ eius causa prohibita sunt licet alias statuto cessante compræhenderentur leg. vestis §.1.ff.de aur. & argen. legat. & idem notat Bartol. in leg. quamuis ff. eod. tit. Præcedit tamen præsens conclusio quando vestes essent perpetuo prohibitæ, alias secus, vt firmat Bald.in leg.cum te sponsæ q. pen. Cod.de don.ante nupt.& Ang. Aret.in Tracta. de testam. in verbo. Item reliquit uxori suæ omnes pannos vers. secundo aduertas.

Vigesimoseptimo quæro. An debeatur æstimatio uxori vestium prohibitarum, quando vestes non cedunt legato? Bald.in leg.1.Cod.
28 de cond. ob cau. uoluit, quod debeatur æstimatio, & idem dicit Ludou. Roma. in leg. multum ff.de verb. oblig. qui ita declarat notata per Bartol. in leg.1.Cod.null.lic. in fren.lib.11.Et idem concludit Ang. Aret. in Tract. in uerbo præallegato,& Franc.de Crem.not.63.

Vigesimooctauo quæro. An prohibitis vestibus frisiatis, vel recamatis dictæ vestes cedant legato remoto frisio vel recamatura? Bald. in dict. leg. cum te sponsæ ad finem dicit, quod remanet validum legatum in vestibus cum frisiaturæ, picturæ & huiusmodi recamaturæ re-
29 moueri possint a vestibus: Et idem not. Ang. Aret. in d. Verbo, & omnes pannos vers.& idem, quia adiūctum potest a subiecto separari.

Vigesimo nono quæro. An legatis vestibus cedant legatario aurum recamatum, perlæ aliaque pręciosa ornamenta consuta vestibus? Re-
30 spondeo quod sic, vt determinat Bart. in leg. cum aurum vers.planè ff.de aur.& arg.leg.Bald.in dict.leg. cum te sponsæ in fine Cod. de don. ante nupt.& Ang.Aret.in loco allegato vers. sed quid si testator per tex.in dict.leg.cum aurum §. planè & ibi Bart. Et idem not. Alex. in l. si quis in fundi vocabulo in 4. notab. ff. de leg.1.& Cappella Tolosan.quæst.387.in addit.

Trigesimo quæro. Maritus legat vxori

vxori vestes suas ipsa petit omnes, dicens, quod illas habebat tempore testamenti, hæres negat: cui incumbit onus probandi? Bald. in l. fin. §. fin. Cod. de appellat. dicit incumbere onus probandi ipsi vxori agenti,
31 quia cum ipsa fundet intentionem suam in tempore, debet illud probare leg. cum actum cum ibi not. ff. de negoc. gest. Et ita in terminis decidit Ludou. Roman. in leg. non solum §. sed vt probari ff. de oper. nou. nunc. in addit. nouis, & idem latius disputat & tenet in leg. in illa ff. de verb. oblig. Et Alex. consil. 59. Visis verbis dicti instrumenti vers. quantum autem lib. 6.

Trigesimoprimo quæro. Quid si maritus legat vxori vestes suas recamatas, vel sericas, & superuixerit, & illæ consumptæ sint, & aliæ factę. An ipsæ cedant legato? Bart. in leg. si ita q. penul. ff. de aur. & arg. leg. concludit, quod aut testator fecit alias vestes, & primæ supersunt,
32 quod illæ additæ, & de nouo factæ non sunt vxoris: sed si primæ sint consumptæ, & aliæ factæ de nouo loco primarum, tunc tales vestes de nouo factæ cedunt loco primarum, & debentur uxori, allegat leg. fin. §. fin. ff. de lib. leg. & leg. filio ff. de condit. & demonst. sequitur Angel. Aret. in loco supra allegato versic. quæro testator, nam cũ dicat suas, intelligitur de illis, quæ erant tempore testamenti conditi, & non tempore mortis leg. si ita ff. de aur. & arg. leg. nisi in casu de quo supra, quando loco primæ sit alia facta, vt dicit Bart.

Trigemo secundo quæro. Maritus dixit lego vxori meæ cameram meam, & omnes res, & gioias, quibus vtitur, & omnia mobilia supellectilia quæ reperiantur esse in bonis meis tempore mortis meæ: An res & gioiæ & alia quæ facta fuerint post testamentum cedant legato? Super isto dubio consuluit Iacobus Butrig. consil. 17. quidam legauit, & dixit considerandum esse. Primo quod verbum præsentis temporis non porrigitur ad futura leg. vxorem §. testamento ff. de legat. 3. leg. prædijs, & leg. prædia §. penultimo, & leg. finali, & leg. Lucius ff. de fund. instrum. Secundo, quod dictio meum, & similia pronomina restringuntur ad præsens tempus testamenti, vbi de alienatione, vel graui præiudicio quæritur, vt leg. si ita ff. de auro, & argen. leg. & leg. finali. Cod. quæ res pign. oblig. poss. Ex quib. arguitur, quod legatum restringi videatur ad tempus testamenti. Dum enim in ipso dicatur Cameram meam, & omnes res & gioias quibus vtitur propter strictam significationem dictionis *mei*, & verbi *vtitur*, videtur restringi ad tempus testamenti. Sed prout notat glosa in dicta lege Lucius soluendo contraria dictarum legum in legato quod est totum integrale, siue vniuersitatis nomen vel quasi videlicet in equitio, in armento, in peculio, & instrumento fundi consideratur ad tempus mortis vt dict. leg. prædijs & dict. leg. prædia, & leg. Lucius, sed in alijs tempus testamenti; Cum igitur dicat cameram meam, videtur dicere, & ponere quoddam totum & pariter cum dicat res quibus vtitur & gioias, videtur se referre ad instrumẽti appellationem,
33 idest sicut ipsa domina instructa erat per quod colligi potest tempus mortis, vt dict. l. Lucius, & leg. prædia & idem de eo mobilibus est dicendum.

Trigesimotertio quæro. Quid si maritus legat vxori vestes suas, An compræhendantur etiam festiuæ?
34 Respondeo, quod sic secundum

Bart. in l. medico §. vxori ff. de aur. & arg. leg. per illum textum, & ita tenet Ang. Aret. in dicto verb. Et omnes pannos verſ. & bene nota, & in verſ. ſecundo. Quid ſi teſtator.

Trigeſimoquarto quæro. Quid ſi maritus leget vxori veſtes, quas habebat in domo; An veniat etiam veſtis inciſa penes ſutorem exiſtens? Bald. in l. ex facto §. rerum autem ff. de hær. inſt. per illum textum decidit, quod ſic, quia tales veſtes videntur eſſe in domo propter deſti-
35 nationem teſtatoris, & propter finalem eius intentionem, & propoſitum. Sequitur Bald. Franc. de Crema in ſuis notab. not. 62. teſtator legauit Iaſ. in l. cætera §. ſi quis parauerit in fine ff. de leg. 1. & Cappella Toloſana in ſuis deciſionibus deciſ. 387.

Trigeſimoquinto quæro. Quid ſi maritus mandat vxorem ſuam veſtiri, quibus veſtibus veſtienda ſit? Dicit Bald. in l. 1. col. fin. C. de leg. quòd intelligitur de veſtibus viduilib. & ſecundũ conditionẽ uiduarũ
36 arg. l. quidam cum filium ff. de verbor. oblig. etiam ſi teſtator dixiſſet quod tractarent eam honorificè, prout ipſe tractabat, & ſequitur ibi Salyc. & Ang. Aret. in dicto verbo. Item reliquit uxori ſuæ lectum.

Trigeſimoſexto quæro. Quid ſi mandat teſtator vxorem ſuam veſtiri, an intelligatur de primis veſtibus tantum, an ſucceſſiuè de alijs? Bald. in leg. 1. columna 2. Cod. de
37 fideicomm. decidit, quod quolibet anno debet veſtiri, ſi mos teſtatoris, & conſuetudo teſtatoris expoſcebat, alias ceſſante conſuetudine primis veſtibus factis, & conſignatis ab hæredibus non debet iterum veſtiri. & ſequitur Alexand. in leg. diuortio. §. quod in anno ff. ſolut. matrim. dicens hoc eſſe valdè notandum, quia ſæpè accidit in facto. Et idem tenet ibi etiam Iaſ.

Trigeſimoſeptimo quæro. Quid de veſtibus recamatis, & alijs veſtibus præcioſis & feſtiuis factis per virum vxori an ſint reſtituendæ hæ-
38 redibus viri? Reſpondeo, quod ſunt illis reſtituendæ, & non cedunt vxori, quia non cenſentur donatæ leg. ſed ſi vir ex lana ff. de donat. int. vir. & uxor. ita determinat. Bart. in leg. penult. §. 1. ff. ſolut. matrimon. & in leg. ſi mulier §. ſi vir. ff. de donat. inter vir. & vxor. & in conſilio 50. Philippus Petri, & tenet Alexand. in dict. leg. penultima, & eſt communis concluſio Doctorum, vt dicit Corn. conſil. 81. Primus conſultationis articulus lib. 1. tenet Bald. in leg. cum te ſponſæ Cod. de donat. ante nupt. Tancred. de Corn. in compend. in Rubr. 11. quæſt. 8. in fine Ang. Aret. in §. fuerat columna 24. verſic. ex quo ſequitur. Inſtit. de actio. Secus tamen eſt in veſtibus quotidianis, quia iſtæ ſunt vxoris, nec ſunt reſtituendæ dict. leg. ſi mulier § ſi vir & ibi Bart. tenent Bartol. Alexand. & Docto. in dict. leg. penult. §. 1. ff. ſol. matrim. Bald. in dict. leg. cum te ſponſę Aret. in dict. verſ. Ludou. Roma. in conſil. 146. iſta quæſtio vulgaris in primo dubio. Petr. de Anch. in conſil. 181. in prædicto dubio. Corn. in d. conſ. 81. Bald. in auth. ex teſtamẽto columna 12. Cod. de collat. Guill. de Peruſio in conſil. incip. Ser Lippus. Cappella Toleſana deciſ. 336.

Trigeſimo octauo quæro. Quid ſi maritus legat vxori veſtes ſuas an etiam cedant veſtes ſericæ? Dicas quod in legato compræhenduntur
39 etiam veſtes ſericæ l. veſtis an veſtimenta §. 1. ff. de aur. & arg. leg. vbi eſt tex. & ita dicit Ang. Aret. in dict. ſuo Tract. in verb. Itẽ reliquit eius vxori omnes pannos in verſ. quæro Teſtator.

Trigesimo nono quæro. Quid si maritus legat vxori pannos lineos, & laneos, An cedat etiam legato pannus non incisus? Dicas, quod
40 veniunt etiam panni contexti, & incepti ad hoc, vt inde fiant vestimenta leg. vestimenta, & ita ibi notat Bartol. ff. de aur. & argent. legat. & Angel. Aret. in loco proximè allegato versicul. ac etiam, ubi dicit, quod si legantur vestes venit pannus etiam non incisus vel vestis, si modo ille pannus erat factus, uel destinatus ad hoc, vt fieret ex eo vestis uxori leg. uestimenta supra allegata & ibi Bartol. & idem Bart. in l. diuus ff. de bon. damna.

Quadragesimo quæro. Maritus legauit vxori suę omnes res, pannos lineos, & laneos aliaque supellectilia domus: Quæritur an illa qualitas, domus, posita in fine orationis referatur etiam ad illud legatum vniuersale omnium rerum, ita vt illud legatum restringatur, & res tantum domus legatæ uideantur? Respondeo, quod legatū comprehendit omnes res domus, Et aliæ res, quæ essent extra domum, legato nō includuntur: Primo, quia in eadem
41 oratione omnia comprærhenduntur, vnde succedit, quod qualitas adiecta in una re ex pluribus copulatis in eadem oratione ad omnes alias porrigatur, ut notat Bartol. per illum textum in leg. Seię. § Gaio ff. de fund. instru. & in leg. si ita stipulatus §. Grisogonus ff. de uerborum obligat. dum allegat dict. § Gaio. Secundò, quia testator in dubio uidetur minus grauare hæredem quam possit leg. unum ex familia. §. si rem ff. de leg. 3. & legatum debet strictè interprætari, & sic illa qualitas domus ad omnia præcedentia referenda est, ut legatum minuatur & in simili est textus in capit. ubi periculum §. nulli de elect. lib. 6. ubi Domin. Tertio adhoc allegat Oldrad. consil. 8. Quidam paterfamilias, ubi dicit, quod ultima clausula habens adiectionem certi loci, minuitum, & effectum generalis legati præcedentis, & arctat ad locum specialiter compræhensum allegat textum in l. nam quod. §. final. ff. de pen. leg. & leg. quęsitum §. 1. ff. de leg. 3. iuncto secūdo, & ultimo responso cum glosa optimè probatur qualitatem loci positam in ultimo legato omnia alia legata præcedentia restringere, qui textus uidetur loqui in diuersis orationibus; unde multo fortis procedit in casu isto in quo omnia legata in eadem oratione ponūtur. Quarto allegat textum in leg. hæres. §. uxori ff. de leg. 3. ubi plura legata facta fuerunt uxori, & in ultimo fuit adiectum, quod eius causa paratum esset. Et secūdum istam qualitatem, quæ ultimo legato apponitur, omnia præcedentia determinantur: Et hoc idem probatur in leg. Aurelius. §. testator ita scripserat ff. de lib. leg.

Quadragesimo primo quæro. An aurum, vel claui aurei separati à uestibus cedant in legato uestis? Respondeo, quod aureum & claui aurei non consuti uestibus, parati ipsarum tamen causa, principaliter ueniunt in legato ue-
42 stis, secus si essent parati gratia mulieris principaliter, quia non cedunt legato leg. argumento. §. 1. ff. de aur. & argent. leg. Ita dicit Bart. in d. leg. cum aurum §. planè eod. tit. & sequitur Angel. Aret. in d. leg. supra allegato uersic. sed non uenit licet maioris præcij sit aurum, quod apponitur ornandi causa, quam ipsa uestis, ut concludit Aret. ibi per leg. & si non sint §. perueniamus ff. eodem titul. ita notat Bartol. in dict. §. plane per illum textum & Bald. in leg. cum

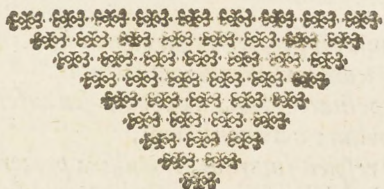
te sponsæ C. de donat. ant. nupt. & Imo.in l.4.ff.de leg.1.vt refert Ang. Aret. loco prædicto.

Quadragesimo secundo quæro. Quid si testator mandat fieri in Ecclesia vnam planetam, An debeat
43 fieri serica? Dicas, quod sic, quia licet simpliciter legauerit, & non expresserit de quo fieri debeat, intelligitur tamen, quod fieri debeat serica. Ita determinat Bartol. in l. Titia ff.de aur.& arg. leg.

Quadragesimo tertio quæro. Quid si maritus legauit vxori lectū, an etiam legato cedat cultra serica, & festiua? Bartol. in leg. librorum §. fin.ff.de leg.3. determinat, quod veniunt omnia ornamenta festiua & non festiua, & sic cultra serica, qua festiuis diebus testator vti solebat,
44 Et idem notat Bar.in leg.medico §. vxori ff. de aur.& argen.leg. Et licet contrarium teneat Bald. in l.1.in fine C.de legat.versicu.& idem dico, opinioni tamen Bart. adhæret Ang. Aret.in d.Tracta.de Testam.in verbo item reliquit dictæ eius vxori locum, Et tangit eandem opinionem Ias.in l.stip.§.hi qui ff.de verb.obli.

Quadragesimo quarto quęro. An mulier vidua debeat vestiri pannis viduilibus expensis hæredum viri? Primo in hac quæstione Petr. de Mathesilla in leg. decreto. C.de his qui not. infam. dicit iure cautum non esse, quod mulier debeat ab hæredibus viri vestiri dictis pannis, nisi eo casu quo hæredes tenentur sal-
45 tem in subsidium infra annum pręstare alimenta mulieri viduæ, ita in subsidium teneantur dare vestes, quæ veniunt appellatione alimentorum, leg. verbo victus ff. de verb. signific. & ita firmant ibi Mod. Senenses, dicentes, quod hæredes tenentur facere vestes nigras, & vela mulieri, ea præsertim ratione, quia infra annum tenentur eidem præstare alimenta, quorum appellatione veniunt vestes l.1.§. ex actio. C. de rei vxo.actio. Et ibi Cyn. & dict. l.verb. victus ff. de verb. significat. Secundo Ang. Aret. in §. fuerat colum.25.vers.debet etiam Instit.de actio. dicit, quod debet mulier vestiri prædictis pãnis lugubribus, ac velis expēsis hęredū viri, viro mortuo, iuxta qualitatē personarū, & quantitatē patrimonij dūmodo in regione ita se habeat cōsuetudo, alioquin hęredes viri ad istā expensam non tenentur, vt notat Bald.& Ang. in d.l. decreto, vbi Bald. subdit mulierem in vitam cogi non posse ad induendum se dicto habitu nigro. Tertio, quod consuetudini standum sit cōsuluit Marcus Angelelli de Perusio in consi.incip. viso puncto, vbi attestatur consuetudinem esse, quod viduilibus vestiantur, & ad id astringi posse hæredes viri. Quarto reperio, quod Salustius de Perusio in consi. incip. in causa nobis commissa firmat quod de iure tenentur hæredes viri ad prędtanda dicta viduilia, & allegat Ang. de Perus.& Imo. in leg. si ex re ff. de stip.seru.expresse dicentem, vxorem vestiri debere pannis viduilibus expensis hæredū mariti, & dicit, se ita plures consuluisse: facit tamen mentionem Salustius de communi consuetudine Italiæ, quod mulier vestiatur pãnis nigris, & concludit, quod si mulier proprijs expensis vestiat se pannis viduilibus, cum gerat vtiliter negocia hæredum viri potest repetere expēsas a dictis hęredibus. Quinto Ioannes Baptista de Santo Seuerino in dict. leg. decreto Imol. in dict. leg. ex re, quod tempore Digestorum videbatur esse in vsu, quod tota familia defuncti iret induta veste lugubri, & illum sumptum vestium glosa ibi appellat sūptum funebrem pertinentem ad hęredis

redis onus: Et subdit Imo. se plures consuluisse, quod vestimenta viduilia tradita vxori tempore luctus, & funeris mariti per hæredes imputarentur hæredibus, & non in summam dotis: refert etiam Ang. in d. l. ex re dicere, quod vxor debebat deferre per annum, qui dicitur annus luctus arg. not. in l. 2. C. de secund. nupt. post tempus verò anni luctus dicit, quod non tenetur deferre, nisi consuetudo regionis alia sit. Ista sunt verba Ang. cum quibus transit Imol. vt dicit Ioa. Bapt. Sextò reperio Nellum de Sancto Geminiano in d. l. decreto, qui dicit, quod vbi sit consuetudo, quod vestiantur pannis lugubribus, vt est in Ciuitate Florentiæ, tales vestes respiciunt expensas funeris, & ideo pertinent ad hæredes viri, non autem computantur in dotem, allegat Ang. in d. l. si ex re; Et subdit Nellus, quod ita plures respondit non modo in pannis viduilibus, sed etiam in alijs, cum quibus vxores rusticorum lugent virum mortuum ex earum consuetudine, & ad domum patris reportant; ad quod optimè facit dicta l. decreto; licet enim remittatur habitus tristior ex consuetudine, non tamen remittitur luctus, in quo luctu vtuntur vestibus melioribus pro lugubribus, vt dicit Nellus in d. l. decreto, quem retuli, quia à paucis habetur lectura sua.

DE CAVSA FINALI MINERALIVM.

Liber Quartus.

SVMMARIA.

1 *Finalis causa est propter quam aliquid fit.*
2 *Finis est duplex, euentus, & intentus.*
3 *Finalis posita vel sublata, ponitur seu aufertur effectus. Impulsiua vero non itidem.*
4 *Finalis respicit futurum, Impulsiua præteritum.*
5 *Finalis influit in omnem effectum, Impulsiua non.*
6 *Causæ appellatione venit finalis.*
7 *Causa cessante in actu perfecto non cessat effectus, in consumato cessat.*
8 *In vno actu plures causæ concurrere possunt.*
9 *Non tamen omnium consensus requiritur.*
10 *Causa finalis generationis mineralium est forma.*
11 *Quare generentur est humana vtilitas.*
12 *Quare quærantur est priuata vtilitas quærentium.*
13 *Iuridica tractationis propinqua est Iustitia, remota humana fœlicitas.*
14 *Addiscentium, & docentium vel componentium finis est uel gloria, uel prudentia, uel superbia, uel auaritia, uel Charitas.*
15 *Hæc postrema mouit authorem ad tractatum hunc conscribendum.*
16 *Tractatio huius materiæ est duplex Vtilitas publica, & priuata.*

EX-

EXpeditis tribus principalibus partibus reliquum est, vt de quarta parte agamus in qua de causa finali tractandum est. Videndum est autem loco præfactionum,

Primo quæ sit causa finalis. Secundo quotuplex sit finis. Tertio an finalis causa, & impulsiua differant inter se. Quarto an causa præsumatur finalis indispositione legali. Quinto an finali causa cessante cesset effectus. Sexto an plures causæ concurrere possint. Septimo an requiratur omnium causarum concursus. Octauo quæ sit mineralium causa finalis. Nono quis de ipsa modus agendi.

1 Circa primum dico, quod causa finalis est, cuius causa aliquid fit, vt ambulandi sanitas, vnde si quęratur propter quid aliquis ambulat dicimus, vt sanitatem conseruet. Et ita dicentes opinamur assignasse causam vt dicit Arist. 2. Physico. tract. 3. cap. 1. & Ant. de Butr. in Rubrica procem. Gregor. col. 10. Et hæc est potissima causa aliarum causarū, vt dicit Philosophus, & Diuus Thomas 1. 2. q. 1. art. 1. & Bald. in l. generaliter in 2. opposit. C. de episc. & cleric. in l. eam quam vers. item nota C. de fideicomm. vbi dicit quod est finis aliarum causarum. Quodcunque enim agimus, propter finem agimus vt dicit idē Diuus Thomas eadem parte, & q. ar. 1. & 6. & Bald. in l. 1. C. de fals. cau. adiect. lega. vbi dicit, quod causa finalis est obiectum intellectus, sicut signum est obiectum visus & portus est obiectum nauigantium. Finis enim vt dicit Ioa. Imo. & refert Ant. de Butr. in loco superius allegato est causa causarum in intentione, & effectus in executione 35. distinct. Cod. ab exordio, & Cod. sexto die. Nam si domus est, vt dicit Anto. de Butr. vbi supra, ut protegata pluuia, & vento, hic finis mouet efficientem, efficiens præparat materiam, præparata materia deducit ad formam, ex quibus finis perducitur vt finalis effectus causarum.

Circa secundum. Quotuplex sit finis, dicit Interpres ad Aristot. 2. Physico. præallegato capit. primo, quod finis est multiplex, scilicet finis euentus, & finis intentus. Finis euentus potest esse malus, &
2 apparere malus. Finis intentus potest esse duplex, scilicet finis generationis, & finis rei generatæ. Finis generationis est forma, & finis rei generatæ est duplex scilicet quidam primaria intentione, & quidam secundaria intentione, & vterque est duplex videlicet quo & quod. Quo est visio Dei, & Quod est ipse Deus: & hoc primaria intentione. Secundaria intentione vt habitus virtutis est quo & operari est quod. Considerant etiam Ant. de Butr. & Abb. in d. Rub. procem. Gregoriani diuersos fines vt dicam infra in vers. circa octauum.

Circa tertiū dico. Primo causam finalem ab impulsiua diferre, quia aliqua causa finali posita ponitur effectus & illa cessante cessat c. cum cessante extr. de appel. not. Tācred. in Compend. Rub. 2. q. 3. in fine, & ideo notat Bald. in l. 1. C. quo non pet. part. quod causa finalis est intel
3 ligenda illa, qua posita in esse ponitur voluntas disponentis & ea cessante cessat cōsensus. Sed causa impulsiua cessante non cessat effectus l. 1. §. sexū ff. de postul. vbi Calphurnia dedit causam edicto, & tamē ipsa cessante nō cessat dispositio, vt ibi per Paul. Cast. in lect. Florent. vt ibi per Paul. Castr. in lect. Florent. Vnde dicit Abb. in d. Rub. procem. Gregor. quod finalis dicitur propriè causa, impulsiua autē impropriè, & qđ

impul-

impulſiua poteſt eſſe multiplex, quemadmodum varijs hominesmo uentur, vt dicam infra verſic. infra octauum. Secunda differentia eſt inter finalem & impulſiuam, quia finalis reſpicit futurum, vt eſt ratio legis, impulſiua vero eſt de præterito qua impellimur ad diſponendũ, vt eſt ratio legis: & non eſt neceſſe veram eſſe cauſam impulſiuam in ſtatutis & legib. ſiue vniuerſalibus, ſiue municipalibus: nec poteſt opponi quod non ſit vera; vt dicit Bar. in l. demoſtratio falſa §. quod autẽ. quæit. 8 ff. de cond. & demonſtr. & in l. 2. ff. de donat. & in l. extrauag. Ad reprimendum in verbo, Ne ex eorum, vbi dicit ſecus eſſe, ſi Princeps particulariter reſcriberet, quia tunc factum vnum, ſuper quo ſcribitur, poteſt eſſe cauſa finalis l. præ-
5 ſcriptione C. ſi contra ius, vel vtil. publ. Tertia differentia eſt quia cauſa quæ per ſe non influit in omnem effectum incluſum ſub diſpoſitione præſumitur impulſiua, ſed illa quæ influit per ſe in omnem effectum dicitur finalis, vt dicit Bald. in leg. 1. colum. 8 ff. ſol. matrim. Et vbi ratio eſt ſpecialis, & diſpoſitio generalis cenſetur impulſiua vt dicit Bald. in leg. generaliter ff. de epiſc. & cler. & Domi. in cap. quoniam de immun. eccl. lib. 6. Nec eſt bona ratio finalis ſi ſit ſtrictior dicto, quia ratio debet eſſe generalior dicto vt not. glo. in l. fin. de offic. procur. Cæſar prout fuit in leg. 1. §. ſexum ff. de poſtul. ita dicit Corn. in conſil. 35. ſemper mihi uiſa fuit in princ. 2. col. lib. 3.

Circa quartum dico, quod in dubio cauſa legis cenſetur finalis, vt
6 dicit Bart. in d. leg. 2. ad finem ff. de donat. & eſt glo. in l. cum tale §. falſam ff. de cond. & demonſtr. Ant. de Butr. in cap. poſt tranſlationem de renunc. Bart. in extrauag. ad reprimendum in verb. ne ex eorum. Domi. in cap. quoniam de immun. eccleſ. lib. 6. Philipp. de Peruſ. in cap. cum ceſſante de appellat. vbi concludit, quod ſi cauſa apponitur in iure vel in ſtatuto, in narratione vel in proęmio legis tunc in dubio omnis cauſa præſumitur finalis, allegat gloſa in §. dict. falſam. Quod tamen limitat niſi largius poſtea conſtitutio loquatur in diſpoſitione quam in narratione, ſeu quam cauſa fecerit in narratione expreſſa, quia tunc præſumitur potius impulſiua quam finalis: ex quo poſtea largius ipſa conſtitutio diſponit ita dicit Ioan. And. in dict. ca. quoniam de immunit. eccleſ. & ibi ſequitur Dom. Et colligitur ratio legis vel ſtatuti ex ipſius præfactione l. fin. & ibi Bart. ff. de hæred. inſtit. leg. 1. & ibi not. Bart. ad Macedon. & in extrauag. ad reprimẽdũ in verbo ne ex eorũ.

Circa quintum. An cauſa finali ceſſante ceſſet effectus. Dico quod
7 ſic. c. cum ceſſante de appellat. leg. generaliter & ibi Cyn. & Bald. C. de epiſc. & cle. ſed latius Bart. in leg. 2. §. fin. in fine ff. de donat. dicit quod accipiendo cauſam pro ratione, ſi quæritur cauſa an ipſa ceſſante ceſſet effectus dicendum eſt, quod aut eſt actus perfectus, & ceſſante cauſa non ceſſat effectus l. fin. ff. vnde lib. aut eſt conſummatus, & tunc, aut ſuperſunt reliquię, & non ceſſat effectus leg. 2. ff. rer. amot. leg. ex duobus. ff. de vulg. & pup. aut nullæ reliquiæ ſuperſunt, & tunc ceſſante cauſa ceſſat effectus l. fin. ff. vnde lib. & leg. generaliter C. de epiſc. & cler.

Circa ſextum. An plures cauſæ concurrere poſſint. Dicas quod ſic
8 vt in §. affinitatis Inſt. de nupt. & ibi notant ſcribentes & Bart. in d. verbo, Ne ex eorum, in extrauag. ad reprimendum, & Ariſt. 2. Phyſico. tracta. 3. c. 1.

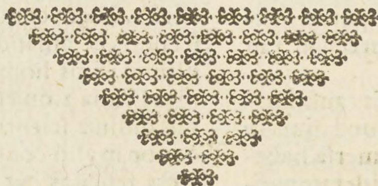
Circa

Circa ſeptimum. An requiratur omnium cauſarum concurſus? Bar.
9 extrauag. ad reprimendum in dict. verbo, Ne ex eorum, dicit, quod quando in lege ponuntur plures cauſæ, & plures finales effectus, tunc, aut illi finales effectus ſunt ſeparati, & diſtincti & ſufficit alteram ex illis cauſis adeſſe, vt in §. affinitatis Inſtit. de nupt. & notatur in l. liberorum ff. de his qui not. infam. & in leg. ſi ventri §. in bonis ff. de priu. credit. aut illæ plures cauſæ tendunt ad idem, & tunc vtriuſque concurſus requiritur, ſi vna cauſa ponitur; vt ratio, alia, vt ratio rationis, vel vna ponitur tanquã maior propoſitio altera, vt minor ad probandum idem l. 1. ff. ſolut. matr. l. ſed ſi lege §. item ſi rem ff. de petit. hæred. Idem concludit Abb. in d. c. cum ceſſante in princ. de appellat. dicens quod aut quælibet cauſa eſt ſufficiẽs ad effectum producendũ, & tũc ſufficit vnam adeſſe, licet alia ceſſet, vt d. §. affinitatis. Aut quælibet cauſa diſtributiuè nõ ſufficit ad producendum effectum, ſed ſimul conſiderata. Et tunc ſi ceſſat vna debet ceſſare effectus cap. quoniam frequente §. porro, iuncto ſi autem vt lit. non conteſt. & ſequitur Philip. de Peruſ. in d. c. cum ceſſante in princ.

Circa octauum quę ſit cauſa finalis mineralium? Dico quod diuerſæ
10 ſunt cauſæ, prout ad diuerſa habemus obiectum. Si conſideramus finem generationis mineralium, dicendum eſt quod cauſa finalis eſt forma, quia iſte eſt finis ipſius, vt dixi ſupra verſ. 2. Si vero habeamus obiectum quare a natura generen-
11 tur; dicendum eſt illa ad vtilitatem noſtram generari, quorum cauſa cuncta generantur §. in pecudum Inſt. de rer. diu. & habetur in princ. Geneſis, & Pſalmo 8. & Plinium li. 7. in princ. dum dicit quod hominis cauſa videtur cuncta genuiſſe natura, & per Lactantium Firmianum
12 in lib. de Ira Dei c. 12. Si uero quęramus de fine quærentium mineralia, dicendum eſt, vtilitatem eſſe finem ipſorum l. 1. C. de met. & metal. lib. 10. vbi textus, quorũ cauſa in viſcera terræ imus, & in ſedes manium opes quærimus, vt dicit Plin. lib. 33. in princ. & hic eſt ſecũdaria intentione finis rei generatæ, operari in ipſis vt dixi ſupra verſic. circa ſecundum.
13 Si vero quærimus quis ſit finis legiſlatoris in his diſponentis, & iſta conſideratione alia eſt cauſa proxima, alia remota. Proxima eſt diſcernere equum ab iniquo, licitũ ab illicito, vt dicit Azo. in ſumma in princ. ſuper C. Anto. de Butr. & Abb. in Rub. prooem. Gregoria, & Diuus Thomas 2. 2. quæſt. 98. art. 1. vbi dicit, quod finis humanæ legis eſt temporalis tranquillitas Ciuitatis: Remota eſt ęterna felicitas ad quam omnes ſcientiæ finaliter ordinantur, vt dicunt Ant. de Butr. & Abb. in d. Rub. & Alber. de Roſate in prooem. Digeſtorum: & concordat Burleus in loco allegato ſupra verſ. 2. quem conſequimur in agnoſcendo, & amando Deum qui eſt vltimus finis hominis vt dicit Thomas Prima 2. quæſt. 1. art. fin. in cuius diuinæ ſcientiæ viſione ſolum, & non in alio conſiſtit vera & perfecta felicitas vt concludit Diuus Thomas ead. parte q. 3. art. fin. Si vero conſideramus finem addiſcẽtium & componentium, & hac cõſideratione Hoſt. in princ. ſummæ verſ. quid ſit finis & archi. 37. diſt. cap. non ne, dicunt quod quinque ſunt fines. Primus vt ſciantur, & ad hunc finem tendere videntur re-
14 ctores quorum finis eſt vanagloria. Secundus eſt vt ædificentur, & ad

hunc

hunc finem tendunt Theologi, &
Canoniſtæ boni & iuſti, & horum
finis eſt prudentia. Tertius vt ſciāt,
& ad hunc tendere videntur Dia-
lectici nimis in illa arte immoran-
tes, & iſtorum. Finis eſt ſuperbia,
quia plus audiunt quam proficiāt.
Quartus, vt lucrentur, & ad hunc
tendere videntur Phyſici & Legi-
ſtæ nolentes in paupertate viuere,
& iſtorum finis eſt auaritia. Quin-
tus vt ædificentur vt Magiſtri boni
qui non legunt ad laudem huma-
nam, ſed Dei & ad inſtructionem
ſui, & aliorum, & iſtorum finis eſt
caritas, quia per hoc eleemoſinam
dicuntur dare proximo 45. diſt. c.
duæ ſunt & c. tria. Ad hoc enim te-
nentur ex quo talentū ſcientiæ cre-
didit eis Deus, alias æternam dam-
nationem incurrunt 44. diſtin. c. di-
ſpenſatio 11. q. 3. cap. nolite vt dicit
Archid. in d. c. nonne, & æquiparā-
tur odoratui, quia iſtorum redolet
bona fama c. 1. §. ad exhibendum
de ſacr. vnit. & dicit Hoſt. in d. verſ.
Quid ſit finis. Hic finis mouet me
ad componendum hūc tractatum,
vt hæc mineralium materia in di-
uerſis partibus iuris, & ſparſim a
15 Doctoribus noſtris tractata ea di-
ligentia qua potui, & quam ſubmi-
niſtrauit in vnum compoſita Deus,
vt faciliori ſtudio comprehēdatur
ad noſtra & aliorum, ad quos hæc
ſcripta peruenerint qualiacunque
ſint vtilitatem: & ad laudem indi-
uiduæ Trinitatis in cuius nomine
incepimus.
16 Circa nonum, & vltimum. Quis
de ipſa cauſa finali modus agendi?
Dico quod cum finis quærentium
metalla ſit vtilitas, vt ſupra dixi in
præcedenti verſ. quæ partim reipu-
blicæ, partim inuentori quæritur; &
ſic priuato vt l. 1. C. de met. & me-
tal. lib. 11. ibi, vt ſibi & reipublicæ
commoda pararēt, de vtraque
cauſa mineralium dicetur, partien-
tes hanc finalem cauſam, in duas
partes, in quarum prima de reipu-
blicæ vtilitate, in ſecunda de priua-
ta vtilitate dicetur.

D E

DE PVBLICA VTILITATE.

Titulus Decimusquartus.

SVMMARIA.

1 Prima vtilitas est introitus ad artem ex quo solui debent fisco octo scrupuli metalli effodiendi.
2 Secunda est annuum tributum libræ vnius 14. vnciarum eiusdem metalli. Sed auri septem scrupulos tantum.
3 Tertia est decima pars eius quod effoditur, post eius fossionem, & purificationem.
4 De lapidibus, Alumine, & similibus ita soluendum, vt de metallis.
5 Nisi consuetudo sit in contrarium.
6 De Salinis etiam soluendum.
7 Et solutio debet esse in eadem specie.
8 Vncia continet octo dracmas, & dracma tres scrupulos.
9 Libra in genere intelligitur 12. vnciarum, sed in huiusmodi solutione debent esse 14.
10 Solutiones huiusmodi sunt de regalibus.
11 Et debent fieri fisco etiam de Metallis priuatorum.
12 De Alchimia non soluitur, sed tantum Gabella iuxta eius apparentem speciem.
13 Ita & de alijs metallis soluitur Gabella.
14 De Auricalco non soluuntur Regalia.
15 De Metallo quod mutatur in alteram speciem non debentur Regalia, neque Gabellæ.
16 De eo quod quis negociatur debetur Gabella, etiam à clerico.
17 In terris Ecclesiæ Regalia debentur fisco Ecclesiæ.
18 Thesaurus si casu sit inuentus debetur fisco dimidia, si dedita opera totus.
19 Gemmarum soluitur gabella nisi sint in anulis, & ad vsum gerentium.
20 Vectigal est octaua pars eius, quod vehitur.
21 Lapidum Gabella non comprehendit preciosos.
22 Belli tempus non liberat à solutione nisi saltem pro dimidia impediat debitorem.
23 Regalia debent exigi à ministris ad hoc deputatis.
24 Qui vel à Principe vel à Ciuitate iuxta consuetudinem sunt eligendi.
25 Nec possunt officium deserere, nisi sit completum.

Circa primam partem videndum est; Quæ vtilitas Reipublicæ, idest fisco quæratur ex metallis, ideo subijciendo titulum de Reipublicæ vtilitate.

Primo quæro, quæ sit ista vtilitas, quæ Reipublicæ metallis debetur. Respondeo quod est triplex, & ex triplici causa procedit. Prima, quia pro introitu in officio ad fodiē-
1 dū solui debēt fisco octo scrupuli, id est,

est, tertia pars vnciæ illius metalli ad quod fodiendum accedit, quos non soluit nisi semel vt dicunt Azzo. in summa C. de metall. & met. lib. 11. glo. & Bart. & Ioan. de Plat. in l. 1. eod. tit. Secunda est, quia de eo metallo, quod foditur, debet dari fisco quolibet anno vna libra,
2 quæ sit quatuordecim vnciarum, vt l. 2. C. eod. tit. nisi aurum fodiat, quo casu soluet Metallarius septem scrupulos, vt l. pro annis C. eod. tit. Tertia vtilitas est, quia vltra annuũ canonem de toto eo, quod effodiens extrahit facta purificatione metalli, debet dare fisco duas decimas, idest duas partes ex decem partibus si foditin publico: Si verò in priuato vnam fisco, aliam decimam priuato
3 l. 3. C. eod. tit. Si in proprio ipsius fodientis vnam decimam tantum fisco. Et istæ decimæ sunt post fossionem, & purificationem metalli, vt dicit Ioa. de Plat. in d. l. 1. & ibi Azz. Glo. & Bart. Et prædicta procedunt nisi consuetudo sit in contrarium, quia circa huiusmodi consuetudo debet attendi, vt l. si venditor §. si constat ff. comm. præd. vt dicit Bart. Veron. in l. inter publica §. publica in 4. not. ff. de verbor. sign. & Card. Alex. in c. 1. Quæ sint rega. Et dixi supra in tit. de metall. vbi videas latius.

Secundò quæro. An de marmoribus, lapidibus, allumine, & similibus sint soluendæ decimæ, & alia, quæ debentur fisco de metallis? Re-
4 spondeo quod sic, Bart. & Ioan. de Plat. in l. cuncti, C. de metall. & metal. & sentit Azzo. in summa de metall. & met. & Paul. Castr. in cons. 178. & dixi supra tit. de Metalla. Et
5 prædicta procedunt, nisi consuetudo sit in contrarium, quia circa talia consuetudo debet attendi, vt de metallis, quorum appellatione veniunt ista, vt dixi supra in quæstione præced. & lib. 2. tit. de metalla.

Tertiò quęro. Vtrum de salinis soluantur decimę, prout de metal-
6 lis. Dicas quod aut quæritur de salinis quæ ceduntur vt lapidicinæ, & de istis soluentur, aut de illis, quæ fiunt ex aqua, & de istis soluetur illa portio, quam dixi supra in tit. de Salinis. Sed in his etiam attendenda est consuetudo, vt ibi dixi.

Quartò quæro. An solutio facienda de metallis fieri debeat de illo,
7 quod fodit? Respondeo quod sic, vt dicit Azzo. in summa de metall. & met. lib. 11. Et pariter solutio annua, & decimarum facienda est de illo, quod foditur, vt dicit Ioann. de Plat. in l. 2. eod. tit. Et quod dico de metallis, idem dicendum arbitror de Salinis, Marmoribus, Allumine, & similibus, per nota. supra q. 3. in locis ibi allegatis.

Quintò quæro, quod sit scrupulus? Respondeo quod est uigesima
8 quarta pars unciæ, & tertia pars unius dragmæ, & dragma est octaua pars unius unciæ, & sic octo scrupuli sunt tertia pars unciæ. Et ideo tres scrupuli cõstituunt dragmã, & octo dragmæ unciam, ut dicit glosa in d. l. 1. C. de met. & metall. & declarat ibi Ioan. de Plat. secundum opinionem Azzo. ibidem in summa. Et licet Plac. Roger. & Hug. aliter putauerint, tamen secundum Bart. in d. l. 1. adhærendum est opinioni Azonis, quia in dubio accipitur pro minori pondere, & sic contra fiscũ, ut l. non puto ff. de iure fisc. Ita concludit Ioan. de Plat. in d. l. 1. C. de metall. & meta. libr. 11.

Sextò quæro, cuius ponderis debeat esse libra metalli, quæ solui debet, & cuius ponderis libra in du-
9 bio intelligatur. Respondeo quod libram, quoad præsentem materiã, ut supra dixi, debet esse quatuordecim unciarum l. 2. & ibi Bartol. &

Ioan.

Ioan. de Plat. C. de metall.& met. lib.11.Poteſt autem libra eſſe maior & minor iuxta conſuetudinis ciuitatis,cui ſtandum eſt in iſtis menſuris, & ponderibus vt ibi & l.Imperatores ff.de contr. empt. In dubio autem libra intelligitur duodecim vnciarum vt ibi dicit gloſa: & in leg. Gaius ff. de annu. leg.l.ſeruum meum §. finis vbi not. ff. de hæred. Inſtit. & Inſtitut. eodem tit.§. hæreditas niſi aliter ſe haberet conſuetudo vt in dict.leg.2. Et in quibuſdam Ciuitatibus in uenditione quorũdam rerum libra intelligitur decem & octo vnciarum. Et vt tollatur omnis dubitatio debent eſſe in ciuitatibus menſuræ, & pondera publica ad quæ habeatur recurſus vt leg. modios. Cod. de ſuſcepr. & arch.lib.10.Ita concludunt Bart. & Ioan.de Plat.in d.l.2.

Septimo quæro. An ſolutiones quæ de metallis fiunt ſint de regalibus & publica dicantur vectigalia?

10 Reſpondeo quod ſic c.1.quæ ſint regal.ibi argentariæ leg.interpublica §.Publica.ff.de verb.ſign.& not. Bart.Veron. in d.§.Publica.dicens, quod id quod ſoluitur fiſco de metallis eſt de regalibus,& dicitur publicum vectigal, & inter publica vectigalia connumeratur, vt dict. leg.inter publica in 4.not.

Octauo quæro. An de metallo quod foditur in fundo priuati debeatur decima fiſco. Dico quod ſic, vt dixi ſupra, & not. in leg. cuncti. Cod. de metall.& met. lib.11. & not. Bart. & Ioan. de Plat. in leg.1. Cod.eod.tit. & Azo.ibi in Summa, & Bart.Veron.in dict.l.inter publica.§.publica in 4. notab. Et idem eſt dicendum de alijs ſolutionibus quæ fiunt per ipſos fodientes,vt l.1. & leg.per annos eod.tit.& idem no. Card.Alex.in cap.1. Quæ ſint rega. in uerbo Argentariç. Et procedunt

11 prædicta niſi conſuetudo ſit in contrarium, vt dicunt Bart. Veron. & Card.& dixi ſupra.

Nono quæro. An de metallo alchimico ſolui debeat Decima fiſco. Reſpondeo, quod non quia metallum alchimicum non foditur, ex qua foſſione cauſatur ſolutio natu-

12 ralis metalli, ſed arte ipſa vna ſpecies metalli in aliam conuertitur, vt dixi ſupra lib.1.in tit.de Alchimiſta quæſt.4.& ſic ceſſat ſolutionis cauſa leg. adigere. §. quamuis cum ibi not ff.de iur. patron. Si vero aurum alchimicum vel argẽtum vel aliud metallum vehitur de loco ad locũ ſoluentur gabellæ, & vectigalia fiſco prout de naturali metallo ſoluẽtur, & hoc verum eſt quando per alchimia fieret verum aurum vel argentum quia non differt in ſuſtantia a naturali vt dixi ſupra tit. de alchi. ſed ſi eſſet ſophiſticatũ ſolueretur ſecundum ſpeciem quam haberet in rei exiſtentia. Hoc tamen ſciendum eſt quod ſi publicanum vellet decipere puniretur, vt dixi in d.tit.

Decimo quæro. An de metallis, quç vehuntur ſolui debeãt gabellç. Dico quod ſic l. interdũ §. ſpecies

13 ff. de publica, vbi gloſa exemplificat in ferris. Hos Griffolus facit lege vniuerſi. Cod. de vec. & comm. & notat Feder. de Senis in conſil. 207.

Vndecimo quæro. Quid ſoluẽdũ ſit de auricalcho? Reſpondeo quod ea quæ ſoluuntur de metallis naturalibus non debent ſolui de auricalco

14 quia non foditur, ſed fit ex ære & quibuſdam medicaminibus perducitur ad aureum colorem, vt dicit Iſidor.lib.16. c.17. & dixi ſupra & tit.de metall. Sed ſi vehitur auricalchũ debentur gabellæ per not. in d.l.interdum §. ſpecies. Et dixi in præcedenti q.

Duo-

Duodecimo quæro. An Religiosi qui accipiunt ferri rudem & illam purgant, & extrahunt ferrum teneantur ad solutionem gabellæ? Feder. de Senis in consil. 207. Hos

15 Griffolus, cõsuluit, quod non teneãtur, quia non dicuntur negociari, quia negociari est rem emptam nõ mutatam vendere; Emere autem rudem materiam, & illam per artificium, & secundum regulam alicuius professionis, seu artis ad aliquã formam reducere non est negociari seu mercari cùm negociatio dicatur in commercijs de verbor. sign. cap. forus & negociatio est clericis inter dicta sed non artificium 88. dist. c. eijciens, ita concludit Feder. de Senis in d. consil. in quo consuluit pro fratribus Sancti Galgani Volaterranæ diœcesis.

Tertiodecimo quæro. An clerici vel alij Religiosi pro metallis, quæ causa negociandi deferunt teneantur ad gabellas. Respondeo, quod

16 sic, quia negociando nõ sunt immunes a gabellis capit. quamquam a contrario sensu de censib. lib. 6. & ibi not. Domi. & Card. Zaba. in consil. 12. Spec. in tit. de immu. ecclef. in fine & no. Firma. in tracta. de gabella. in 7. quæst. 8. partis & dicuntur negociari cum metalla emunt, sed illa non mutata vendant, secus est si emant vt sit eis materia aliquid inde operandi vt declarat Domi. in d. c. quanquam in fine in glo. in verbo negociandi, & dixi in q. præced.

Decimoquarto quęro: quid si metalla in loco sacro vel in fundo ecclesiæ inueniantur? An fiscus Ecclesię, An vero Cæsaris habebit decimas.

17 Respondeo quod fiscus Ecclesiæ, quia hodie res Ecclesiasticæ nihil ad Imperatores c. solitæ, de maior. & inobed. & in Auth. quomod. opor. episc. in princ. nã Ecclesiæ vniuersalis habet fiscum vt est test. in-dem. uolentes de hære. & tenet Ioã. de Plat. in l. 1. C. de iur. fisc. lib. 10. col. 2. Et idem est dicendum de thesauro inuento in loco sacro vt medietas fisci Ecclesiæ sit & non Cæsaris, vt dicit Ioan. de Plat. in dict. l. 1. colum. 2. vers. sed quid C. de thesau. lib. 10. & dixi supra in titul. de thesaur. q. 23.

Decimoquinto quæro, quæ vtilitas quæratur fisco de thesauris.

18 Respondeo, quod si casu fortuito in fundo fisci, uel publicis in locis fuerit thesaurus inuentus, dimidia debeatur fisco: si data opera totus est fisci, vt dixi supra in lib. 2. in tit. de thesaur. quæst. 22. Si arte magica vel alia reprobata totus est fisci quocunque in loco fuerit inuentus, vt dixi in d. tit. q. 29.

Decimosexto quæro. Quid de gẽmis? Respondeo, quod de gemmis, quę vehuntur soluendũ est vectigal fisco leg. interdũ §. species ff. de pu-

19 blica, qui textus multas species gẽmarũ refert, vt ibi dicit glosa, cùm de omnibus sit soluendum vectigal vt l. vniuersi C. de vect. & comm. Et est vectigal octaua pars eius quod

20 vehitur. d. l. vniuersi gl. in l. 1. §. hęc titulis ff. de publican. not. Azo. in summa. C. vectigal. & hæc vera, nisi quis portaret in anulis gemmas sui vsus causa, quia non soluetur vectigal nec gabella, vt not. Bartol. in l. 1. §. cum in eadem ff. ad leg. Corn. de iact. & dixi supra in tit. de orn. q. fin.

Decimoseptimo quæro, quid si statutum disponit, quod de lapidibus soluatur gabella. An soluetur de lapidib. preciosis? Firm. in Trac.

21 de gabell. in 2. parte 8. partis quæst. 10. concludit quod non, quia appellatione nõ ueniunt lapides pręciosi vt not. Bart. in d. l. interdũ. §. species. ff. de publica, & dixi supra in lib. 2. in tit. de gemmis q. 23.

Deci-

Decimooctauo quero quid si Princeps vendit venam ferri fodiendam & exportandam certo tempore, An emptores excusentur a solutione propter bellum, si poterant fodere, & venam exportare per mare cum lignis magnis Corn. in consil. 152. Præsens in consultis lib. 4. consuluit pro Illustri Domino Plumbini, qui venam ferri vendidit in insula Iluæ fodiendam, & exportandam certo limitato tempore, quod mercatores ementes nõ excusantur propter bellum, quia in loco venę poterant fodere, & ibi nullum erat impedimẽtum, & venam exportare poterant per mare cum lignis magnis, licet cum maiori expensa, nec bellũ erat
22 impedimento lignis magnis, licet paruis esset: Nec mos portandi cum lignis paruis considerari debet tempore belli, quia non est in consideratione qualibet incommoditas emptoris & pariter, nec quodlibet dãnum, sed dumtaxat damnum reipsa contingens ab ipso initio vltra dimidiam iuxti præcij l. 2. cum ibi not. C. de rescind. vend. cap. cum dilecti & cap. cum causam de empt. & vẽdit. Ex quibus & alijs per ipsum adductis concludit, quod emptores teneantur soluere præcium venæ ferri dicto Domino Plumbini venditori.

Decimonono quæro. Per quos exigantur scrupuli, decimæ & aliæ solutiones, quæ fieri debent fisco de
23 metallis? Respond. per officiales ad exigendum præstationes metallicas deputatos, leg. cum procuratore, Cod. de met. & metall. lib. 11. & ibi glosa & Azo. ibi in summa in fine, & Bart. & Ioan. de Plat. in d. l. qui dicit quod procuratio ibi impropriè ponitur, cum inuito tale beneficiũ conferatur, sicut & alia munera publica, quod secus est in procuratione priuata l. si tibi mandauero. §. si tibi ff. mand. Officium autem dictorum procuratorum, & officialium est vt eant ad insulas & ad loca, vbi metalla fodiuntur, & exigant a metallarijs debitum canonem scrupulorum, & decimarum de quibus in d. leg. 1. 2. & 3. C. de metall. & met. lib. 11. vt not. Ioan. de Plat. in d. leg. cum procuratores, & Azzo. ibi in summa in fine.

Vigesimo quæro. Quomodo eligantur dicti officiales, seu Procura-
24 tores metallorũ. Respondeo quod debent eligi secundum consuetudinem prouinciarum in quibus fodiuntur metalla ex curialibus ciuitatum dictarum prouinciarum, vt d. l. cum procuratores, & l. exactores Cod. de suscept. præp. & archa. lib. 10. Ita dicit Ioan. de Plat. in d. l. cum procuratores in prin.

Vigesimoprimo quæro. An dicti officiales possint deserere officium, & an cogi possint illud finire. Re-
25 spondeo, quod non possunt illud officium deserere, etsi illud dereliquerint, reuocandi sunt ad aliud finiendum, nec possunt ad aliam dignitatem promoueri nisi illud perficiant d. l. cum procuratores, & ibi not. Bart. & Ioan. de Plat. qui notat quod quis debet perficere, quod incępit, quia nihil dicitur esse factum donec aliud restat agendum d. leg. fin. C. ad Sillan. Et qui principium ponit debet etiam finem supplire de consec. dist. 1. cap. nullus episcopus. Ideo qui deserit officium publicum reducendus est ad illud, vt d. l. cum procuratores, & l. si ad Magistratũ, & l. generali C. de decur. lib. 10. Nõ enim meretur priuilegium qui stipendia publica non compleuit l. 1. c. 2. C. de his qui nõ impletur stipen. lib. 10. & notat Azzo. in summa C. de metall. & met. lib. 11.

DE PRIVATA VTILITATE.

Titulus Decimusquintus.

SVMMARIA.

1 *Priuatis inuentoribus quæritur totum metallum ab eo inuentum præter partes fisco vt supra debitas.*
2 *Ita & de lapidibus, & marmoribus.*
3 *Et de Salinis.*
4 *Et de thesauris iuxta distinctionem in eius titulo positam.*
5 *Et de Gemmis iuxta earum distinctionem.*
6 *Inuenti in alieno debetur Domino loci decima purificata.*
7 *In fundo communi debetur etiam rata condomino si concurrit ad expensas.*
8 *Decima debetur etiam nolente Socio.*
9 *Metallum vendendum fisco prius offerri debet.*
10 *Et per duos menses expectandus.*

Circa secundam partẽ in qua de priuata vtilitate dicendum est. Primo quæro quæ vtilitas, & portio acquiratur de metallis inuentori. Respondeo quod a decimis supra quas fisco,& priuato soluere tenetur inuẽtor, & alijs præstationibus scrupulorum quæ debentur, vt dixi supra parte proxima quæst. 1. residuum sibi retinet inuentor & ipsi inuentori acquiritur. l. 1. & l. cuncti, & ibi no. Ioan. de Plat. C. de metall. & met. lib. 11. & conceditur inuentori propter publicam vtilitatem, & propter expensas, quas in quęrendo facit, vt d. l. 1. & in l. quosdam eod. tit. & notat Azzo. in summa eod. tit. Et prædicta procedunt nisi consuetudo sit in contrarium, quia circa huiusmodi debet attendi consuetudo, vt l. venditor §. si constat ff. comm. præd. not. Bart. Veron. in l. inter publica in 4. not. ff. de verb. sign. & Card. Alex. in cap. 1. Quæ sint regal. & dixi supra tit. de Metallis.

Secundo quæro, quæ vtilitas inuẽtori datur de lapidicinis, marmoribus, allumine, & similibus? Respondeo idem quod supra dictum est de metallis, quia eadem est ratio in ipsis quæ in metallis, vt l. cuncti & l. quosdam C. de met. & metall. lib. 11. & not. Paul. in conf. 178. Fũdamentum præfati Domini Vicarij, & dixi supra tit. de metallis. Vnde
2 pręter decimas quas soluere tenetur inuentor fisco, & priuato residuum sibi retinet inuentor vt d. l. cuncti: Et prædicta procedunt nisi consuetudo sit in contrarium, quia in istis sicut in metallis consuetudo attendi debet, cum eadem sit in ipsis ratio, vt dixi supra quæst. proxima, & ita videmus in regione nostra obseruari, in qua de sulphure, vitriolo, & lapidicinis nihil fisco soluitur, sed totum est inuentori eo casu quo inuenit in suo proprio.

Tertio quęro. Quid acquiratur inuentori

inuentori de Salinis inuentis. Dicēdū est de salinis, quod aut inuenit in proprio fundo, & istæ sunt Domini fundi leg. magis puto in princ. ff. de reb. eor. & dixi supra tit. de salinis. Aut inuenit in fundo priuati alte-
3 rius quam inuentoris, & distinguo aut inuenit sal natiuum, quod ceditur vt lapis & huius vna decima fisco, alia priuato debetur, reliquum sibi retinet inuentor d. leg. cuncti. Si uerò inuenit aquam salsam, dic vt dixi supra in tit. de salinis lib. 2. q. duodecima. Puto tamen in his attendendam consuetudinem, vt dicit Bart. Veron. in d. l. inter publica. §. publica in 4. not. ff. de verb. sign. & Card. Alex. in d. cap. 1. quæ sint regal.

Quarto quęro quid de thesauris, quæ portio acquiratur inuentori.
4 Dicas quod si in suo quis inuenerat arte licita, & non reprobata totus acquiritur inuentori leg. 1. C. de thesau. lib. 10. & dixi supra lib. 2. tit. de thesau. q. 5. & 6. aut inuenit in alieno, & tunc aut casu fortuito, & dimidia est inuentoris alia dimidia est Domini fundi vt d. l. 1. C. de thesau. & ibi Ioan. de Plat. & dixi supra eodem tit. de thesau. Si vero data opera aut arte illicita nihil quæritur inuentori, vt d. tit. q. 7. & q. 39.

Quinto quęro. Quid de gemmis. An acquirantur inuentori? Respon-
5 deo, quod aut inueniuntur in littore maris, & acquiruntur inuentori, aut in loco alieno, & tunc non vt dixi supra lib. 2. tit. de gemmis, Dic tamen limita. & intelligere vt ibi dixi.

Sexto quæro. Quæ portio debeatur Domino fundi de metallo per alium inuento. Respondeo, quod debet habere dominus decimā par-
6 tem facta purificatione metalli, vt l. cuncti C. de metall. & met. lib. 11. & not. Bart. & Ioan. de Plat. in d. l. 1. eod. tit. aliam decimam debet fisco, & residuum sibi retinet inuētor, vt not. in d. leg. 1. per Bart. & Ioan. de Plat. & dixi supra lib. 2. tit. de metallis.

Septimo quæro. Quid si vnus ex dominis habentibus fundum communem in dicto fundo fodinas instruxerit, & metallum inuenerit, an aliquam partem, & quam condominis dare teneatur. Considero pro resolutione duos casus principales. Primus est vltra decimas. Secundus est circa decimam, quæ debetur domino fundi. Circa primum dico, quod aut ille fodit volente condo-
7 mino, & in expensis contribuente societate inita ad aurum, vel argentum, vel aliud metallum fodiēdum prout contrahi potest, vt l. 1. §. 1. ff. quod cuius. vniu. nom. & ibi not. Et isto casu alter particeps erit commodi, & incommodi metalli effossi pro ea rata pro qua dominus est l. si nō fuerint ff. pro soc. not. Bald. in l. 1. in 4. q. Cod. pro soc. sequitur Corn. in cons. 152. ad euidentiam col. fin. lib. 4. Aut alter incępit fodere suis sumptibus altero nolente contribuere in expensis. Et isto casu totum metallum erit ipsius fodientis, excepta portione decimæ quæ debetur domino fundi, vt infra dicam, quia cū liceat in alieno fodere inuito domino, & metallum sit inuētoris, vt not. in l. quædam C. de met. & metall. lib. 11. vt dixi in q. præced. multo magis in fundo communi, vt dixi supra lib. 1. tit. de metall. q. 19. Nec obstat, quod licet vsus rei cōmunis sit indiuiduus, & ea ratione vtatur quis re communi ad vsum destinatum, vt not. glosa in leg. Sabinus ff. comm. diui. & not. Bald. in l. duo fratres ff. de acq. hær. & Petr. de Perus. de societate parte quinta q. 9. quia loquitur d. l. si quis putans. §. 1. secundum Bald. quando ex cultura

fundi in superficie percipitur, secus est quando sub superficie fundi per cuniculos metalla fodiũtur, quo casu prohiberi nequit, & quæruntur inuentori, & dicit Pau. de Cast. in d. l. diuortio. §. si vir in fundo ff. sol. matrim. Et pro hoc facit decisio Dyni, Bart. & Doct. in l. quia poterat ff. ad Trebell. & dicunt per illum textum fuisse antiquitus determinatũ, quod si duo contraxerint societatem, & vnus eorum nolit alteri consentire volenti aliquam certam negociationem exercere & ille fuerit suo periculo, & multum lucratus sit, quod socius, qui contradixit non debet habere partem lucri, & ibi etiam concludit Alexand. Aut & tertio condominus fuit requisitus si volebat contribuere in expensis fodiendi, qui verbis obtulit non tamen realiter contribuit & inuento vero metallo dicit velle expensas soluere, & participare. Et isto casu puto, quod non possit participare nec aliquid cõsequi de lucro metalli, quia fuerit in mora contribuendi in expensis, potuit ille proprio nomine fodere, & lucrum totum sibi quæri, & alteri non tenetur communicare leg. 4. §. si ab ignoto ibi, siue hoc actum nummos seruus non dederit ff. de manumiss. & quia fodinæ pro parte exerceri non possunt, & expẽsa respicit totũ coniculum l. si quis putans. §. 1. vers. certum ff. comm. diu. & quia cum alter non teneatur ad damnum si inuentum non esset metallum, vt d. l. si quis putans. §. 1. congruum est vt excludatur a lucro vt dict. leg. quia poterat ff. ad Trebell. leg. secundum naturam ff. de reg. iur. Nec sufficit verbo offerre, quia quando quis vult aliquid consequi ad quod persequẽdum necessaria est impensa, debet offerre factis non verbis vt C. de vsur. l. acceptam, & ita dicit Bald. in cap. 1. §. licet si de feud. fuer. contr. int. dom. & agna. & propterea requiritur, quod pecuniam habeat in man. vt not. Bartol. in leg. prætor §. si quis paratus ff. de oper. no. nunc. Mathes. not. 131. Petr. de Anch. in cons. 131. Visis diligenter in princ. Alex. in l. si mora ff. sol. matr. quia vbi opus est facto verba non sufficiunt c. 1. & ibi not. de eo qui mitt. in possess. Alex. consil. 130. In causa vers. & si dicatur lib. 4. & pro hoc facit decisio Pauli Castr. in consil. 269. Viso processu lib. 2. in princ. in nouiter impressis vbi voluit, quod stante societate inter aliquos ad emendum guadum si vnus ex socijs sit in mora soluendi pręcium, & alter emit, posset offerendo precium cum omni interesse petere suam partem lucri; sed si alter fuit in mora soluendi partem suam, poterit alter emere proprio nomine, & lucrum ei non communicare per tex. in d. §. quod si ab ignoto supra allegato, & totum lucrum est illius, qui pecuniam totam exposuit altero requisito non soluente. Et ita in simili dicit notare Cynus post Petr. de Bellapert. in l. si tutor. C. in quibus cas. in int. restit. non est necess. Aut & quarto condominus non fuit requisitus, sed alter illo ignorante fodit, & inuenit metallum, & isto casu crederem, quod volendo concurrere ad expensas factas ipse condominus debet participare de metallis inuentis pro ea rata pro qua est dominus fundi, quia cessant rationes de quibus in præcedenti casu, quia condominus requiri debebat iuxta notata in leg. Sabinus ff. comm. diu. & in l. si quis putans esse eodem tit. & dixi supra in tit. de Metallarijs.

Circa secundum casum in quo quęrẽdum est de portione quę debetur domino fundi, quæ est decima pars, vt l. cuncti C. de metall. & met.

met. lib. 11. dico, quod ista decima debetur alteri condomino pro ea parte pro qua dominus est, reliqua vero erit condomini fodientis, quia fodiens in fundo proprio decimam unam fisco soluit, aliam sibi retinet ut dixi supra titul. proximo. quæst. 1. Et cum decima ratione domini fundi habeatur, pro ea parte sibi debetur, pro qua dominus fundi est, vt de thesauro notat Ioan. Fab. in §. in thesau. Instit. de rerum diu. & retuli supra, in tit. de thesau. Illud enim quod quæritur ex re vel occasione rei communis, quæritur cuilibet ex dominis pro parte, pro qua quisque dominus est leg. si seruus communis in fin. ff. de acquir. rerum dom. not. Bartol. in consil. 186. Cucciarellus, & Venantius. Et ista portio debetur alteri condomino siue sciuerit quod alter foderet, siue ignorauerit, siue etiam contradixerit, quia debetur ratione dominij vt dixi, & tradidi supra in tit. de metall.

Octauo quæro. An metallarius, qui vult vendere metallum debeat prius notificare fisco an velit emere. 9 Respondeo, quod sic leg. 1. Cod. de metall. & metall. libr. 11. quia cum teneatur vendere fisco, prius emere uolenti, debet sibi notificari, vt not. Ias. in leg. 3. in 4. not. Cod. de iur. emphyt. Bart. & Doctor. in leg. qui Romæ. §. cohæredes ff. de verborum obligatione, & no. Ioan. de Plat. in leg. 1. vers. & quando C. non lic. hab. metro. & Bal. in c. 1. Per quos fiat inuest. Et si fiscus emere velit tenetur metallarius illi metalla vendere potius quã alteri, vt habetur in l. 1. ubi text. C. de metall. & met. & ibi dicit Azzo. in summa & Bart. & Ioa. de Plat. Ex quo infert ibi Ioan. de Plat. quod fodientes venas ferri in insula Iluæ iuxta Plumbinũ tenetur potius vendere domino insulę quam alteri per illum textum per quã dicit ibi Bart. quod colonus debet potius vendere domino quam alteri, iusto tamẽ pręcio, quem sequitur Roma. in l. 1. ff. sol. matr. Ias. in l. pen. ff. de pact. Fabia. de Monte de emptione, & venditione in 20. quæstione 3. quæst. principalis in fine. Tenetur etiam metallarius in proposito casu metalla fisco vendere pro competenti pręcio l. 1. in fi. ibi a quo cõpetentia ex largitionibus nostris pręcia suscipiant Cod. de metall. & met. lib. 11. & ibi not. Bartol. & Ioan. de Plat. & Azzo. ibi in Summa. Accedant notata per Angel. & Doct. & præcipuè per Bartol. Sozzin. pręceptorem meum in leg. qui Romæ, §. cohæredes ff. de verbor. obligatione, & quod not. Bald. in capit. 1. per quem fiat inuest. & Ias. in l. 3. in 8. notab. C. de iur. emphyt.

Nono quæro quanto tempore debeat metallarius expectare fiscũ antequam metallum vendat? 10 Respondeo, quod debet expectare fiscum per duos menses quibus elapsis potest vendere cui vult & notat Ioan. de Plat. in dict. leg. 1. C. non lic. hab. metro. lib. 11. versic. & quando, & notat Bartol. in leg. qui Romæ. §. cohæredes. ff. de verborum obligatione, per leg. 3. Cod. de iure emphyt. & ibi not. Ias. in 7. not. Et intellige prædicta nisi prius fiscus dixerit nolle emere, quia non est alterius expectandus, vt not. Innocent. & Abb. in cap. potuit extra loca, & Ias. in dict. l. 3. in quarto no. Et sic facta denunciatione, & lapso termino duorum mensium, nisi prius fiscus declarauerit voluntatem suam potest metallarius uendere metalla cuicunq; uoluerit

vt

vt dicit Ioann.de Platea in dict.leg. cunct. C.de metall. & met. in fine libr. 11. Non tamen poterit dicta metalla in formas prohibitas deducere, vt dixi supra, vbi de moneta, de vestibus auratis, de ornamentis, & armis pertractaui, quæ sunt priuatis regulariter prohibita: Quæ omnia intellige vt ibi latè dixi.

Hæc sunt quę mihi Ioanni Guidio Volaterrano legum Doctori minimo in hac mineralium materia dicenda se obtulerunt, quæ si sint minus digesta, quam deceat imbecillitati ingenij mei erit ad scribendum. Si verò aliquid in se habeant publicæ vel priuatę vtilitatis, non mihi sed gloria sit & laus eterno Deo, a quo omnis sapientia est, & cum illo fuit semper & effudit super omnem carnem secundum datum suum, & præbet illam diligentibus se, Ecclesiast. cap. 1.

***

FINIS.

